

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МОСТОВ'ЯК МИКОЛА ІВАНОВИЧ

УДК 339.564:338.43(477):339.92(4-6ЄС)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОПРОДОВОЛЬНОГО
СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

051 Економіка

05 Соціальні і поведінкові науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

М.І. Мостов'як

Науковий керівник: Смолій Людмила Василівна, кандидат економічних наук,
доцент

Умань — 2026

АНОТАЦІЯ

Мостов'як М.І. Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка (05 Соціальні та поведінкові науки). – Уманський національний університет МОН України, Умань, 2026.

Дисертацію присвячено комплексному теоретико-методичному обґрунтуванню та розробці прикладного інструментарію формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах структурної трансформації глобальної торговельно-економічної системи, інтенсифікації євроінтеграційних процесів та посилення дестабілізуючого впливу воєнно-економічних чинників на функціонування національної економіки. В роботі здійснено концептуальне узагальнення та критичну інтерпретацію теоретичних підходів до трактування агропродовольчого сектору як системно інтегрованої, багаторівневої підсистеми національної економіки, що структурно поєднує взаємозумовлені види економічної діяльності у сферах первинного виробництва, переробки, логістичного забезпечення, зберігання та реалізації продовольчої продукції, а також інституційно-регуляторні засади, які формують організаційно-економічні умови їх відтворення, координації та сталого функціонування. Обґрунтовано доцільність застосування системного підходу, який дозволяє враховувати взаємодію виробничих, інфраструктурних та інституційних компонентів і розглядати сектор як складову глобальної агропродовольчої системи. Запропоновано концептуальну трирівневу структуру агропродовольчого сектору, яка включає базове виробничо-переробне ядро, інфраструктурні ланки забезпечення та інституційне середовище, що формує регуляторні та економічні умови його розвитку та інтеграції у світові ринки.

Розкрито теоретико-методичні засади формування експортної стратегії агропродовольчого сектору з урахуванням положень класичних і сучасних теорій міжнародної торгівлі, концепції конкурентних переваг, теорії глобальних ланцюгів доданої вартості та сучасних підходів до стратегічного управління соціально-

економічними системами. Визначено, що експортна стратегія агропродовольчого сектору повинна розглядатися як комплекс взаємопов'язаних заходів державної економічної політики та інструментів стимулювання розвитку виробництва, переробки, логістики та просування продукції на міжнародні ринки. Обґрунтовано, що її реалізація має бути спрямована не лише на збільшення обсягів експорту, але й на підвищення рівня доданої вартості продукції, диверсифікацію товарної структури та географії експорту, розвиток експортної інфраструктури та зміцнення інституційної спроможності сектору. Розроблено цілісний методичний підхід до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, який інтегрує структурний, індексний, матричний та сценарний інструментарій в єдину логічно послідовну систему прийняття стратегічних рішень, та комплексно враховує виробничі, зовнішньоторговельні, інституційні та інфраструктурні аспекти розвитку сектору, забезпечуючи узгодженість між етапами аналітичної діагностики, визначення стратегічних пріоритетів, розроблення управлінських заходів і моніторингу їх результативності.

В роботі здійснено комплексний структурно-динамічний аналіз агропродовольчого експорту України, що дозволило виявити ключові закономірності його розвитку, структурні диспропорції та тенденції трансформації в умовах глобальних економічних і воєнно-політичних викликів. Проведено оцінку товарної, географічної та функціональної структури експорту, що дало змогу встановити домінування продукції первинного сектору, насамперед зернових та олійних культур, а також обмежений рівень диверсифікації експорту за рахунок продукції з високою доданою вартістю. Визначено довгострокові тенденції концентрації експорту в окремих товарних сегментах та його високу чутливість до змін кон'юнктури світових ринків і логістичних обмежень. Здійснено сегментацію підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем їх залученості до зовнішніх ринків та ступенем інтегрованості у світову економіку, що дало змогу ідентифікувати групи продукції з високим експортним потенціалом і водночас недостатнім рівнем реалізації конкурентних переваг, а також визначити перспективні напрями структурної трансформації експорту. Обґрунтовано стратегічні «точки зростання», пов'язані з

розвитком виробництва та експорту продукції з вищим рівнем переробки, що створює передумови для підвищення рівня доданої вартості, зміцнення позицій України у глобальних ланцюгах доданої вартості та підвищення ефективності реалізації експортного потенціалу агропродовольчого сектору.

На основі застосування індексів порівняльних конкурентних переваг, складності продукції та аналізу участі у глобальних ланцюгах доданої вартості здійснено оцінку рівня технологічної складності та конкурентного позиціонування агропродовольчої продукції України на міжнародних ринках. Встановлено, що агропродовольчий сектор України займає переважно початкові ланки глобальних ланцюгів вартості, виконуючи функцію постачальника сировини та продукції первинної переробки, що обмежує можливості отримання вищої частки доданої вартості. Ідентифіковано структурні бар'єри інтеграції до більш технологічно складних сегментів глобальних ланцюгів вартості, зокрема недостатній рівень розвитку переробної промисловості, інфраструктурні обмеження та інституційні фактори, а також визначено перспективні напрями зміцнення конкурентних позицій України шляхом розвитку експорту продукції з вищим рівнем переробки, розширення функціональної участі у глобальних виробничо-збутових мережах та підвищення технологічної складності експортної спеціалізації.

Проаналізовано вплив структурних, економічних та інституційних детермінант на формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції та воєнно-економічної нестабільності. Визначено ключові обмеження розвитку експорту, серед яких – недостатній рівень розвитку виробництва продукції з високою доданою вартістю, логістичні обмеження, залежність від кон'юнктури світових ринків, інституційні бар'єри та недостатній рівень розвитку експортної інфраструктури. Водночас встановлено, що інтеграція до європейського економічного простору створює нові можливості для диверсифікації експорту, підвищення якості продукції та розвитку виробництва з більш високим рівнем переробки.

Обґрунтовано організаційно-економічний механізм формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору, який передбачає узгодження

державної економічної політики, стимулювання розвитку переробної промисловості, модернізацію логістичної інфраструктури, підвищення рівня стандартизації та сертифікації продукції, а також розвиток інституційного середовища, що забезпечує ефективну інтеграцію сектору у світові ринки. У межах цього механізму сформовано комплекс прикладних інструментів стратегічного управління експортним розвитком агропродовольчого сектору.

Зокрема, розроблено структурно-логічну схему реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору України, яка забезпечує координацію дій ключових стейкхолдерів, зокрема урядових структур, галузевих об'єднань і суб'єктів експортної діяльності, та спрямована на послідовну трансформацію структури експорту у напрямі збільшення частки продукції з високою доданою вартістю. Розроблено інституційно-функціональну модель забезпечення реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, яка визначає послідовність управлінських рішень, розподіл функцій між державними органами, інституціями підтримки експорту та суб'єктами господарювання, а також забезпечує трансформацію стратегічних пріоритетів у конкретні кількісні результати, зокрема підвищення рівня переробки агропродовольчої продукції та розширення присутності України у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Здійснено кількісну оцінку ефективності державної підтримки та результатів реалізації експортної стратегії з визначенням пріоритетних напрямів розвитку експорту на основі розробленого методичного підходу до дослідження структурних змін агропродовольчого експорту, який базується на дослідженні динаміки показників порівняльних конкурентних переваг та складності продукції. Використання зазначеного підходу створює аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо структурної трансформації агропродовольчого сектору.

Розроблено практичні рекомендації щодо адаптації агропродовольчого сектору України до регуляторних вимог Європейського Союзу, що є ключовою умовою забезпечення довгострокового доступу української агропродовольчої продукції до

європейського ринку та підвищення її конкурентоспроможності. Обґрунтовано вплив запропонованих рекомендацій на підвищення відповідності національного виробництва європейським стандартам, розширення експортних можливостей та зміцнення позицій України у глобальній агропродовольчій системі.

Розроблено підхід до моделювання стратегічних пріоритетів експорту агропродовольчої продукції, який дозволяє визначати перспективні напрями розвитку експорту, орієнтовані на підвищення рівня доданої вартості, диверсифікацію товарної та географічної структури експорту з урахуванням структурних характеристик сектору, конкурентних переваг та тенденцій розвитку світових ринків.

Обґрунтування стратегічних рішень доповнено застосуванням сценарного прогнозування структурних змін агропродовольчого експорту, що дозволило змодельовати альтернативні траєкторії його розвитку залежно від глибини переробки, рівня інституційної координації та масштабів державної підтримки. За результатами моделювання встановлено, що інерційний сценарій збереження сировинної спеціалізації не забезпечує суттєвого зростання доданої вартості та підвищення стійкості експорту, тоді як сценарій структурної модернізації, орієнтований на розвиток переробки та розширення участі у глобальних ланцюгах доданої вартості, формує більш високі темпи зростання експортної виручки та зміцнення конкурентних позицій. Проведена вартісна оцінка ефективності запропонованих заходів засвідчила їх економічну доцільність через вимірюваний економічний ефект, зокрема приріст експортних надходжень та збільшення частки продукції з високою доданою вартістю у загальній структурі експорту. Встановлено, що реалізація стратегічних заходів, спрямованих на розвиток виробництва продукції з високою доданою вартістю, модернізацію інфраструктури та підвищення інституційної ефективності, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності агропродовольчого сектору та забезпеченню його сталого розвитку.

У сукупності розроблені теоретичні положення, методичні підходи та прикладні рішення формують цілісний інструментарій управління експортною трансформацією агропродовольчого сектору України, який забезпечує узгодження

стратегічних цілей державної політики з практичними механізмами їх реалізації, створює аналітичну основу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та дозволяє здійснювати системний моніторинг структурних змін експорту в контексті інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості.

Ключові слова: агропродовольчий сектор, агропродовольча продукція, експорт, стратегія, експортна спеціалізація, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня торгівля, європейська інтеграція, конкурентоспроможність, додана вартість, аграрне виробництво, переробна промисловість, структурна трансформація, диверсифікація експорту.

ANNOTATION

Mostovyak M.I. Formation of the export strategy of the agri-food sector of Ukraine in the context of European integration. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 051 Economics (05 Social and Behavioural Sciences). Uman National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uman, 2026.

The dissertation is devoted to a comprehensive theoretical and methodological justification and development of applied tools for forming an export strategy for Ukraine's agri-food sector in the context of structural transformation of the global trade and economic system, the intensification of European integration processes and the strengthening of the destabilising influence of military and economic factors on the functioning of the national economy. The work provides a conceptual generalisation and critical interpretation of theoretical approaches to the interpretation of the agri-food sector as a systemically integrated, multi-level subsystem of the national economy, structurally combining interdependent types of economic activity in the areas of primary production, processing, logistics, storage and sale of food products, as well as the institutional and regulatory framework that shapes the organisational and economic conditions for their reproduction, coordination and sustainable functioning.

The feasibility of applying a systemic approach to its study is substantiated, which allows taking into account the interaction of production, infrastructure and institutional components and considering the sector as a component of the global agri-food system.

A conceptual three-level structure of the agri-food sector is proposed, which includes a basic production and processing core, infrastructure links, and an institutional environment that shapes the regulatory and economic conditions for its development and integration into world markets.

The theoretical and methodological foundations for the formation of an export strategy for the agri-food sector are revealed, taking into account the provisions of classical and modern theories of international trade, the concept of competitive advantages, the theory of global value chains, and modern approaches to the strategic management of socio-economic systems. It is determined that the export strategy of the agri-food sector should be viewed as a set of interrelated measures of state economic policy and instruments to stimulate the development of production, processing, logistics, and promotion of products to international markets. It is argued that its implementation should be aimed not only at increasing export volumes, but also at increasing the added value of products, diversifying the commodity structure and geography of exports, developing export infrastructure and strengthening the institutional capacity of the sector.

A comprehensive methodological approach to the formation of an export strategy for the agri-food sector has been developed, which integrates structural, index, matrix and scenario tools into a single logically consistent system for strategic decision-making, and comprehensively takes into account the production, foreign trade, institutional and infrastructural aspects of the sector's development, ensuring consistency between the stages of analytical diagnosis, identification of strategic priorities, development of management measures and monitoring of their effectiveness.

The paper provides a comprehensive structural and dynamic analysis of Ukraine's agri-food exports, revealing key patterns in their development, structural imbalances and transformation trends in the context of global economic and military-political challenges. An assessment of the commodity, geographical and functional structure of exports was carried out, which made it possible to establish the dominance of primary sector products,

primarily cereals and oilseeds, as well as a limited level of export diversification due to products with high added value. Long-term trends in the concentration of exports in certain commodity segments and their high sensitivity to changes in world market conditions and logistical constraints were identified. The agri-food industry sub-sectors were segmented according to their level of involvement in foreign markets and their degree of integration into the global economy, which made it possible to identify groups of products with high export potential but insufficient competitive advantages, and to identify promising areas for structural transformation of exports. Strategic ‘growth points’ related to the development of production and export of products with a higher level of processing have been substantiated, creating the conditions for increasing the level of added value, strengthening Ukraine's position in global value chains and increasing the effectiveness of the agri-food sector's export potential.

Based on the application of comparative competitive advantage indices, product complexity and analysis of participation in global value chains, an assessment of the level of technological complexity and competitive positioning of Ukrainian agri-food products in international markets has been carried out. It was found that Ukraine's agri-food sector occupies mainly the initial links in global value chains, acting as a supplier of raw materials and primary processing products, which limits its ability to obtain a higher share of added value. Structural barriers to integration into more technologically complex segments of global value chains have been identified, in particular, the insufficient level of development of the processing industry, infrastructure constraints and institutional factors, and promising areas for strengthening Ukraine's competitive position have been identified through the development of exports of products with a higher level of processing, expansion of functional participation in global production and distribution networks, and increasing the technological complexity of export specialisation.

The impact of structural, economic and institutional determinants on the formation of the export strategy of Ukraine's agri-food sector in the context of European integration and military-economic instability is analysed. Key constraints on export development have been identified, including insufficient development of high value-added production, logistical constraints, dependence on global market conditions, institutional barriers, and

insufficient development of export infrastructure. At the same time, it has been established that integration into the European economic space creates new opportunities for export diversification, improving product quality and developing production with a higher level of processing.

An organisational and economic mechanism for the formation and implementation of an export strategy for the agri-food sector has been substantiated, which provides for the coordination of state economic policy, stimulation of the development of the processing industry, modernisation of logistics infrastructure, improvement of product standardisation and certification, and development of an institutional environment that ensures the effective integration of the sector into global markets. Within this mechanism, a set of applied tools for strategic management of export development in the agri-food sector has been developed.

In particular, a structural-logical scheme for the implementation of the export strategy for Ukraine's agri-food sector has been drawn up, which ensures the coordination of actions by key stakeholders, including government structures, industry associations and export entities, and aimed at the consistent transformation of the export structure towards increasing the share of high value-added products. A institutional-functional scheme for the implementation of the export strategy has been developed, which defines the sequence of management decisions, the distribution of functions between state bodies, export support institutions and economic entities, and ensures the transformation of strategic priorities into specific quantitative results, in particular, increasing the level of processing of agri-food products and expanding Ukraine's presence in global value chains.

A quantitative assessment of the effectiveness of state support and the results of the implementation of the export strategy has been carried out, identifying priority areas for export development based on a methodological approach to monitoring structural changes in agri-food exports, which is based on research into the dynamics of comparative competitive advantage indicators (Revealed Comparative Advantage, RCA) and product complexity (Product Complexity Index, PCI). The use of this approach creates an analytical basis for making informed management decisions on the structural transformation of the agri-food sector.

Practical recommendations have been developed for adapting Ukraine's agri-food sector to the regulatory requirements of the European Union, which is a key condition for ensuring long-term access of Ukrainian agri-food products to the European market and increasing their competitiveness.

The impact of the proposed recommendations on improving the compliance of national production with European standards, expanding export opportunities and strengthening Ukraine's position in the global agri-food system has been substantiated.

An approach to modelling strategic priorities for agri-food exports has been developed, which allows identifying promising areas for export development focused on increasing added value and diversifying the commodity and geographical structure of exports, taking into account the structural characteristics of the sector, competitive advantages and trends in global markets.

The rationale for strategic decisions is supplemented by the use of scenario forecasting of structural changes in agri-food exports, which made it possible to model alternative trajectories of its development depending on the depth of processing, the level of institutional coordination and the scale of state support. Modelling results show that the inertial scenario of maintaining raw material specialisation does not provide for significant growth in added value and increased export sustainability, while the scenario of structural modernisation, focused on the development of processing and expansion of participation in global value chains, generates higher growth rates of export revenues and strengthens competitive positions. Cost-benefit analysis of the proposed measures confirmed their economic feasibility due to the measurable economic effect, in particular the increase in export revenues and the share of high value-added products in the overall export structure. The study found that the implementation of strategic measures aimed at developing high value-added production, modernising infrastructure and improving institutional efficiency will contribute to increasing the competitiveness of the agri-food sector and ensuring its sustainable development.

Together, the developed theoretical provisions, methodological approaches and applied solutions form a comprehensive set of tools for managing the export transformation of Ukraine's agri-food sector, which ensures the alignment of strategic

public policy objectives with practical mechanisms for their implementation, creates an analytical basis for making informed management decisions and allows for systematic monitoring of structural changes in exports in the context of integration into global value chains.

Keywords: agri-food sector, agri-food products, export, strategy, export specialization, foreign economic activity, foreign trade, European integration, competitiveness, added value, agricultural production, processing industry, structural transformation, export diversification.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Мостов'як М.І. Стан та проблеми експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Збірник наукових праць УНУС*. 2023. Вип. 102. Ч. 2. С. 72-82. URL : <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2023/vipusk-102-chastina-2/stan-ta-problemi-eksportu-agroprodovolchoi-produkcii-v-ukraini.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-72-82> (0,34 умов. друк. арк.)
2. Мостов'як М.І., Смолій В.О. Експортна агропродовольча спеціалізація України: оцінка та стратегічні пріоритети. 2024. *Збірник наукових праць УНУС*. Вип. 105. Ч. 2. С. 242-253. URL : <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2024/vipusk-105-chastina-2/eksportna-agroprodovolcha-specializaciya-ukraini-ocinka-ta-strategichni-prioriteti.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-242-253> (0,48 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі сучасного стану та структури агропродовольчого експорту України, розрахунку індексів виявлених порівняльних переваг (RCA) та індексу Гіршмана, виявленні товарних груп з конкурентними перевагами на світовому ринку та обґрунтуванні пріоритетних напрямів удосконалення експортної спеціалізації – 0,30 умов. друк. арк.);
3. Смолій Л.В., Мостов'як М.І. Диверсифікаційні пріоритети та напрями технологічної трансформації агропродовольчого експорту України. *Збірник наукових праць УНУС*. 2025. Вип. 106, Ч.2. С. 417-431. <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2025/vipusk-106-chastina-2/diversifikacijni-prioriteti-ta-napryami-tehnologichnoi-transformacii-agroprodovolchogo-eksportu-ukraini.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-417-431> (0,52 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у проведенні структурного аналізу агропродовольчого експорту України та визначенні пріоритетних напрямів диверсифікації експорту – 0,35 умов. друк. арк.).

**Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих
у наукометричній базі Scopus**

4. Smolii L., Mostoviyak M. Ukraine in the markets of organic agri-food products of the European Union: Analytics, trends, and prospects. *Ekonomika APK*. 2024. Volume 31, Issue 1. P. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401054> (0,60 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі динаміки та товарної структури імпорту органічної агропродовольчої продукції до ЄС, визначенні позицій України на цьому ринку та обґрунтуванні перспектив розвитку експорту органічної продукції до країн Європейського Союзу – 0,40 умов. друк. арк.);

5. Karpenko V., Burliai O., Burliai A., Mostoviyak M. Ukrainian gardening market trends under globalization. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 161 (9-10). P. 51-55. URL : <https://ea21journal.world/index.php/ea.V161-12> (0,55 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі сучасного стану та тенденцій розвитку ринку продукції садівництва в Україні, оцінюванні динаміки та структури експорту плодово-ягідної продукції, виявленні ключових проблем розвитку галузі та обґрунтуванні перспектив розширення присутності української садівницької продукції на ринку Європейського Союзу в умовах глобалізації) – 0,35 умов. друк. арк.);

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мостов'як М.І. Стан та тенденції експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Актуальні питання сучасної економіки: матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. 335 с. (0,11 умов. друк. арк.);*

7. Мостов'як М.І. Напрями модернізації експортної інфраструктури агропродовольчої галузі України. *Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2023 року, Україна, м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 311-312. URL : <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18089> (0,1 умов. друк. арк.);*

8. Мостов'як М.І. Проблеми розвитку експортного потенціалу агропродовольчої галузі України. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 23-24 листопада 2023 р. Київ, 2023. С. 46-48 (0,13 умов. друк. арк.);

9. Мостов'як М.І. Чинники ефективності логістичних маршрутів експорту агропродовольчої продукції з України. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27-28 березня 2024 р. Львів: ЛНУП, 2024. С. 513. URL : [https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20\(27-28.03.2024%D1%80%\).pdf](https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20(27-28.03.2024%D1%80%).pdf) (0,14 умов. друк. арк.);

10. Мостов'як М.І. Стратегічні вектори розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору України. *Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 31 травня 2024 р. Ірпінь: ДПУ. С. 62-64. URL : <https://ir.dpu.edu.ua/items/91060846-c6d6-47ce-9f48-47b5c2fedfb0> (0,14 умов. друк. арк.);

11. Мостов'як М. І. Структурні та ринкові детермінанти розриву показників експорту агропродовольчої продукції в Україні та країнах ЄС. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 15 жовтня 2024 р. Умань, УНУС. 2024. С. 225-227. URL : https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/materiali-konferencii_uman_15.10.2024.pdf (0,1 умов. друк. арк.);

12. Мостов'як М. І. Стратегічні імперативи розвитку експорту продукції агропродовольчого сектору. *Стратегія розвитку агровольтаїки: стан виклики та кроки впровадження в Україні*: матеріали Міжнародної міжгалузевої конференції.

8 квітня 2025 р. Київ, ТНУ ім. В.І Вернадського, 2025. С. 173-175. URL : <https://agrivoltaic.org.ua/konf-2025-agriua/> (0,18 умов. друк. арк.);

13. Смолій Л. В., Мостов'як М. І. Стратегія поглиблення внутрішньої переробки агропродукції як чинник підвищення експортної вартості. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 17 жовтня 2025. Кафедра економіки УНУ. Умань. 2025. С. 188-191. URL : https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/konferenciya/zbirnik_2025_kafedra_ekonomiki_unu.pdf (0,11 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні стратегії поглиблення внутрішньої переробки агропродукції, визначенні ключових елементів такої стратегії та оцінці економічного ефекту від переходу до виробництва продукції з високою доданою вартістю – 0,06 умов. друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Мостов'як І.І., Мостов'як М.І. Агропродовольчий сектор економіки України в умовах воєнного стану: нові виклики та механізми забезпечення стійкості. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa. Public Administration and Security Studies*. 2024. Vol. 16. No. 16. pp. 167-181. URL : <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.7170> (0,51 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі основних чинників впливу повномасштабного воєнного вторгнення на агропродовольчий сектор України, оцінці динаміки та структурних змін у географії й логістиці агропродовольчого експорту в умовах воєнного стану, визначенні механізмів адаптації галузі до нових викликів та обґрунтуванні ролі євроінтеграції як ключового чинника стабілізації й розвитку агропродовольчого сектору України – 0,4 умов. друк. арк.).

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ...	31
1.1. Теоретичні підходи до визначення агропродовольчого сектору в системі агропродовольчого розвитку.....	31
1.2. Концептуальні основи формування експортної стратегії агропродовольчого сектору.....	46
1.3. Методичний інструментарій розробки експортної стратегії агропродовольчого сектору України.....	63
Висновки до розділу 1.....	72
РОЗДІЛ 2. ДЕТЕРМІНАНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	74
2.1. Структурно-динамічний аналіз агропродовольчого експорту України..	74
2.2. Дослідження позиціонування продукції агропродовольчого сектору України в глобальній продовольчій системі	95
2.3. Структурні характеристики та інституційні детермінанти формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції.....	120
Висновки до розділу 2.....	139
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ, АДАПТАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ	142
3.1. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України.....	142
3.2. Моделювання стратегічних пріоритетів експорту агропродовольчої продукції.....	161
3.3. Імплементация трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору та оцінювання її ефективності на основі сценарного прогнозування структурних змін.....	189
Висновки до розділу 3.....	218
ВИСНОВКИ.....	221
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	225
ДОДАТКИ.....	249

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується поглибленням інтеграційних процесів, трансформацією глобальних ланцюгів доданої вартості, зростанням ролі нетарифного регулювання та посиленням конкуренції за доступ до стратегічних ринків збуту. В умовах структурної перебудови міжнародної торговельної системи, зміщення центрів економічного тяжіння та зростання впливу геополітичних факторів експортна стратегія держави набуває статусу ключового інструменту забезпечення макроекономічної стабільності та довгострокової конкурентоспроможності.

Для України особливого значення ця проблематика набуває з огляду на визначальну роль агропродовольчого сектору у формуванні валютних надходжень, забезпеченні продовольчої безпеки та інтеграції у світові ринки. Водночас сучасна структура агропродовольчого експорту характеризується збереженням сировинної спеціалізації та відносно низькою часткою продукції глибокої переробки, що обмежує можливості зростання доданої вартості, підвищення технологічного рівня виробництва та посилення позицій у глобальних ланцюгах вартості. Воєнно-економічні виклики, порушення логістичних маршрутів, зміна географії торгівлі та необхідність адаптації до регуляторних вимог Європейського Союзу суттєво актуалізують потребу в системному переосмисленні підходів до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору.

Проблематика формування експортного потенціалу та стратегічного управління зовнішньоекономічною діяльністю агропродовольчого сектору перебуває у центрі уваги провідних українських та іноземних вчених. Наукове осмислення агропродовольчих систем як комплексних економічних систем ґрунтується на теоретико-методологічних підходах, сформованих у дослідженнях зарубіжних учених: теоретичні засади міжнародної спеціалізації та торгівлі розвинуті у працях А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Хекшера та Б. Оліна, сучасне розуміння конкурентоспроможності національних економік обґрунтоване М. Портером у межах теорії конкурентних переваг. Концепція глобальних ланцюгів доданої

вартості, представлена в дослідженнях Г. Джереффі, Р. Каплінського, Дж. Хамфрі, дозволяє інтерпретувати експортну діяльність не лише як обмін товарами, а як участь у функціонально диференційованих сегментах світових виробничих мереж. У сфері трансформації продовольчих систем вагомими є напрацювання Л. Малассіса, Дж. Клапп, Т. Ленга, які розглядають агропродовольчий сектор як багаторівневу систему, інтегровану в економічні, соціальні та екологічні процеси.

В українській економічній науці сформовано значний науковий доробок, присвячений дослідженню розвитку аграрного та агропродовольчого сектору, трансформації його інституційних засад та ролі у формуванні експортного потенціалу національної економіки. Вагомий внесок у розвиток теорії та методології функціонування аграрної економіки, структурних трансформацій агропромислового комплексу та формування державної аграрної політики здійснили Бородіна О. М., Кропивко М. Ф., Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Месель-Веселяк В. Я., Молдаван Л. В., Нечипоренко О. В., Пугачов М. І., Россоха В. В., Саблук П. Т., Шубравська О. В. та інші вчені. В їхніх працях розкрито закономірності розвитку аграрного виробництва, обґрунтовано напрями модернізації агропродовольчого сектору, досліджено проблеми підвищення ефективності аграрного підприємництва та інституційного забезпечення функціонування аграрних ринків.

Важливе місце в дослідженнях українських науковців займають проблеми формування та розвитку агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, інтеграції малих і середніх виробників до сучасних систем агробізнесу, що знайшло відображення у працях Гайдуцького П. І., Гейця В. М., Зінчук Т. О., Кириленка І. Г., Клименко Л. В., Мудрака Р. П., Новак І. М., Осташко Т. О. та інших дослідників.

Окремий напрям досліджень присвячений аналізу експортного потенціалу агропродовольчого сектору України, структурних характеристик аграрного експорту та його ролі у забезпеченні макроекономічної стабільності держави. Значний внесок у розробку цих питань зробили Варченко О. М., Кваша С. М., Патика Н. І., Пітель Н. Я., Пугачов М. І., Свиноус І. В., Смолій Л. В., Соколюк К. Ю., Шубравська О. В., а також інші науковці, у працях яких обґрунтовано напрями диверсифікації аграрного експорту, оцінено конкурентні позиції української

продукції на світових продовольчих ринках та визначено основні виклики інтеграції агропродовольчого сектору до глобальних торговельних систем.

Разом з тим сучасні трансформації світової продовольчої системи, посилення регуляторних вимог на ринках розвинених країн та поглиблення інтеграції України до економічного простору Європейського Союзу зумовлюють необхідність подальших досліджень, спрямованих на обґрунтування стратегічних підходів до формування експортної моделі розвитку агропродовольчого сектору України. Попри наявність ґрунтовних наукових напрацювань, у сучасних дослідженнях переважає макроекономічний підхід до експортної політики без достатньої галузевої конкретизації та фрагментарний аналіз окремих аспектів агропродовольчого експорту (товарної структури, конкурентних переваг, інституційних бар'єрів). Недостатньо розробленими залишаються питання формування цілісного методичного інструментарію стратегування експортної діяльності агропродовольчого сектору; потребує подальшого наукового обґрунтування процес трансформації експортної моделі агропродовольчого сектору від сировинної спеціалізації до орієнтації на зростання частки продукції з високою доданою вартістю з урахуванням вимог європейського регуляторного простору та нових параметрів функціонування глобальних ринків у період воєнної та післявоєнної відбудови.

Отже, наукова проблема полягає у недостатній розробленості теоретико-методичних засад формування цілісної експортної стратегії агропродовольчого сектору України, здатної забезпечити його структурну трансформацію у відповідності до стратегічних пріоритетів євроінтеграції та повоєнного відновлення економіки. Необхідність розв'язання цієї проблеми зумовила вибір теми дисертаційного дослідження, визначила його мету, завдання та логіку побудови.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась у межах науково-дослідних тем Уманського національного університету «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0121U112522) та «Соціально-економічні пріоритети розвитку національної продовольчої системи в умовах глобалізації»

(державний реєстраційний номер 0111U010418). У межах зазначених наукових тем здобувачем здійснено дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, обґрунтовано підходи до структурної модернізації агропродовольчого експорту, а також розроблено методичні та організаційно-економічні інструменти підвищення рівня участі національних виробників у глобальних ланцюгах створення доданої вартості в умовах євроінтеграції. Результати дослідження спрямовані на обґрунтування стратегічних напрямів розвитку агропродовольчого сектору, орієнтованих на структурну трансформацію та підвищення конкурентоспроможності українського експорту на світових ринках.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне теоретико-методичне обґрунтування та розробка прикладного інструментарію формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, спрямованої на структурну трансформацію зовнішньоекономічної спеціалізації та інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості в умовах євроінтеграції.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі передбачено вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до трактування сутності агропродовольчого сектору як системно інтегрованої підсистеми національної економіки та уточнити його багатокомпонентну структуру в контексті сучасних економічних трансформацій;
- розкрити теоретико-методичні засади формування експортної стратегії агропродовольчого сектору шляхом систематизації концепцій класичних і сучасних теорій міжнародної торгівлі, конкурентних переваг і глобальних ланцюгів доданої вартості з метою їх адаптації до сучасних українських реалій;
- обґрунтувати цілісний методичний підхід до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, спрямований на визначення стратегічних пріоритетів та обґрунтування напрямів структурної трансформації агропродовольчого експорту;

- здійснити структурно-динамічний аналіз агропродовольчого експорту України та ідентифікувати ключові тенденції та детермінанти його розвитку в умовах євроінтеграційного поступу;
- провести стратегічну сегментацію підсекторів агропродовольчого сектору за рівнем їхньої залученості до зовнішніх ринків та оцінити їхнє конкурентне позиціонування у глобальних ланцюгах вартості;
- дослідити інституційні та регуляторні детермінанти розвитку агропродовольчого експорту, зокрема вплив вимог Європейського Союзу та процесів євроінтеграції на трансформацію експортної спеціалізації;
- обґрунтувати організаційно-економічний механізм реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору, що передбачає координацію дій державних інституцій та суб'єктів господарювання в контексті адаптації до регуляторних вимог та стандартів ЄС;
- визначити стратегічні пріоритети структурної модернізації агропродовольчого експорту на основі економіко-математичного моделювання;
- здійснити сценарне прогнозування альтернативних траєкторій розвитку агропродовольчого експорту та обґрунтувати прикладні інструменти їх реалізації з оцінкою економічної ефективності запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах трансформації міжнародного торговельного середовища й поглиблення євроінтеграційних процесів.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних засад і прикладного інструментарію формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору, спрямованих на його структурну трансформацію та включення у глобальні ланцюги створення доданої вартості, зокрема в межах євроінтеграційного напрямку розвитку.

Методи дослідження. Методичною основою дисертаційної роботи є системний підхід до дослідження процесів формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах посилення євроінтеграційних процесів та структурної модернізації національної економіки. Теоретичне та

методологічне підґрунтя дисертації сформовано на основі фундаментальних положень класичних і сучасних економічних теорій, а також результатів наукових досліджень українських та іноземних учених у сфері міжнародної торгівлі, розвитку агропродовольчих систем, глобальних ланцюгів створення вартості та стратегічного управління експортною діяльністю.

У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: *метод наукової абстракції та діалектичний метод* – для розкриття сутності агропродовольчого сектору як системно інтегрованої підсистеми національної економіки, обґрунтування теоретичних засад формування експортної стратегії та визначення взаємозв'язків між структурою експорту, рівнем доданої вартості та участю у глобальних ланцюгах створення вартості; *методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, порівняння та систематизації* – для дослідження еволюції наукових підходів до стратегування експортної діяльності та узагальнення положень теорій міжнародної торгівлі й конкурентних переваг; *монографічний метод* – для вивчення теоретичних і прикладних аспектів формування експортної стратегії агропродовольчого сектору та аналізу міжнародного досвіду розвитку агропродовольчого експорту; *економіко-статистичні методи* – для оцінювання тенденцій розвитку агропродовольчого експорту України, дослідження та виявлення його структурних диспропорцій; *індексний метод* – для визначення рівня порівняльних конкурентних переваг та технологічної складності експортної продукції; *методи структурного аналізу* (структурно-динамічний аналіз експорту, аналіз індикаторів порівняльних конкурентних переваг та продуктової складності) – для оцінювання структури та динаміки агропродовольчого експорту України, визначення конкурентного позиціонування вітчизняної продукції на міжнародних ринках та виявлення тенденцій формування експортної спеціалізації; *методи стратегічного аналізу: матричний стратегічний аналіз із застосуванням адаптованої матриці BCG* – для стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем їхньої експортної орієнтації та визначення перспективних напрямів структурної модернізації експорту; *метод стратегічного позиціонування та сегментації* (на

основі аналізу показників порівняльних конкурентних переваг та продуктової складності) – для оцінювання конкурентних позицій агропродовольчих товарів України у глобальних ланцюгах створення вартості; *інституційний стратегічний аналіз* – для дослідження інституційного та регуляторного середовища розвитку агропродовольчого експорту та визначення напрямів інституційної адаптації сектору до вимог міжнародних ринків; *метод кластерного аналізу (метод k-середніх)* – для типологізації країн за характеристиками агропродовольчого експорту з метою виявлення моделей формування експортної вартості; *методи економіко-математичного моделювання та сценарного прогнозування* – для побудови альтернативних моделей структурної трансформації агропродовольчого експорту, визначення можливих траєкторій його розвитку та оцінювання економічної ефективності реалізації запропонованих стратегічних рішень; *абстрактно-логічний та графічний* – для побудови організаційно-економічного механізму реалізації експортної стратегії, формування висновків та візуалізації результатів дослідження.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять нормативно-правові акти України, що регулюють розвиток агропромислового сектору та зовнішньоекономічну діяльність, стратегічні документи державної політики у сфері розвитку агропродовольчого сектору та експорту, зокрема програми економічного розвитку, документи у сфері європейської інтеграції та адаптації до регуляторних вимог Європейського Союзу; офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, інформаційні матеріали Міністерства економіки, докiлля та сільського господарства, Державної митної служби України, а також дані, закумульовані в статистичних базах міжнародних організацій і аналітичних платформ, зокрема FAO, OECD, UN Comtrade та інших. Важливим джерелом інформації стали наукові праці українських та іноземних дослідників з питань розвитку агропродовольчого сектору, міжнародної торгівлі та глобальних ланцюгів створення вартості, матеріали наукових конференцій, монографії та публікації у фахових наукових виданнях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методичному обґрунтуванні та розробці прикладного інструментарію формування експортної

стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграційної трансформації та воєнно-економічної дестабілізації, що конкретизується у таких положеннях:

удосконалено:

– концептуальні засади формування трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, які, на відміну від існуючих підходів, визначають її як інтегровану систему стратегічних орієнтирів, інституційних механізмів та інструментів державної політики, спрямованих на структурну модернізацію експортної спеціалізації та адаптацію до змін глобального конкурентного і регуляторного середовища, що дозволило обґрунтувати поєднання цілей структурної трансформації експорту з механізмами адаптивного реагування та визначити цільову модель розвитку експорту з вищою часткою доданої вартості і підвищеною стійкістю експортної системи;

– трактування агропродовольчого сектору як відкритої, гетерогенної та багаторівневої підсистеми національної економіки, яке, на відміну від існуючих, структуровано за трьома взаємопов'язаними рівнями (виробничо-переробне ядро, інфраструктурно-логістичні ланки, інституційно-регуляторне середовище), що дозволило комплексно відобразити міжгалузеву природу сектору та сформувати аналітичну основу для обґрунтування стратегічних рішень у сфері розвитку агропродовольчого експорту;

– теоретико-методичний підхід до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, який, на відміну від існуючих, базується на інтегрованому алгоритмі стратегування, що включає послідовні етапи структурної діагностики експорту, оцінювання інституційного середовища, ідентифікації конкурентних переваг та моделювання стратегічних альтернатив із урахуванням інерційності експортної спеціалізації, що дозволило формалізувати процес стратегічного вибору та забезпечити трансформацію аналітичних результатів у систему обґрунтованих управлінських рішень;

– методичний інструментарій моделювання стратегічної трансформації структури агропродовольчого експорту, що, на відміну від традиційних лінійних

прогнозних підходів, базується на поєднанні структурної діагностики, стратегічної сегментації підсекторів та економіко-математичного моделювання альтернативних траєкторій розвитку з урахуванням структурної інерційності, що дозволило підвищити обґрунтованість сценаріїв трансформації експортного портфеля;

- організаційно-економічний механізм реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору, який, на відміну від директивних моделей регулювання, побудований на принципах трансформаційно-адаптивного розвитку та передбачає багаторівневу систему управління з чітким розмежуванням функцій між учасниками експортної політики і впровадженню адресної диференціації інструментів підтримки, що забезпечує узгодження стратегічних і операційних рішень розвитку експорту;

набули подальшого розвитку:

- науково-прикладні засади інституційної адаптації агропродовольчого сектору до регуляторного середовища міжнародних ринків (зокрема ЄС), які, на відміну від наявних підходів, реалізовано через інституційно-функціональну модель взаємодії державних органів, галузевих організацій і суб'єктів господарювання з визначенням їх функціональних повноважень у процесі досягнення стратегічних орієнтирів розвитку експорту;

- методичні положення оцінювання ефективності стратегічної трансформації структури агропродовольчого експорту, які, на відміну від існуючих, поєднують сценарне моделювання альтернативних траєкторій із вартісною оцінкою результативності стратегічних заходів, що дозволяє кількісно визначати економічний ефект від реалізації стратегічних рішень та обґрунтовувати доцільність структурної модернізації експортного портфеля;

- прикладні засади стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчого сектору, які ґрунтуються на матричному підході (обсяг реалізації – коефіцієнт експортної орієнтації) у поєднанні з оцінкою порівняльних переваг і продуктової складності, що, на відміну від традиційного структурного аналізу, дозволяє ідентифікувати стратегічні сегменти експорту, визначати їх позиціонування

у глобальних ланцюгах створення вартості та обґрунтувати пріоритети структурної модернізації агропродовольчого експорту;

– підходи до диференціації інструментів державної підтримки агропродовольчого експорту, що ґрунтуються на матричній сегментації товарних позицій і, на відміну від універсальних підходів, передбачають обґрунтування параметрів адресного спрямування фінансових, регуляторних і інформаційно-консультаційних стимулів; це забезпечує раціоналізацію використання бюджетних коштів та підвищує адаптивність експортної політики до потреб конкретних сегментів ринку.

Отримані наукові результати формують цілісну логіку дослідження, що охоплює розвиток теоретичних положень стратегування агропродовольчого експорту, розроблення методичного підходу до його формування, обґрунтування організаційно-економічного механізму реалізації стратегії та створення інституційно-функціонального й прикладного інструментарію її впровадження. Зазначене в сукупності формує цілісну систему науково-методичного забезпечення розроблення експортної стратегії, спрямованої на структурну трансформацію спеціалізації агропродовольчого сектору України через перехід від сировинної до технологічно-переробної моделі розвитку, що сприятиме зміцненню конкурентоспроможності національної економіки.

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробленні науково обґрунтованих рекомендацій, методичних підходів та прикладного інструментарію формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, спрямованих на структурну модернізацію експорту, підвищення частки продукції з високою доданою вартістю та посилення інтеграції національних виробників у глобальні ланцюги створення вартості. Запропоновані в роботі підходи мають прикладне значення та можуть бути використані при розробленні стратегічних документів державної політики у сфері розвитку агропродовольчого сектору, формуванні рекомендацій щодо диверсифікації експорту та підвищенні ефективності функціонування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Практична цінність отриманих результатів підтверджується їх використанням у діяльності державних, експертно-аналітичних та освітніх установ. Зокрема, результати дисертаційного дослідження впроваджено в діяльність Громадської спілки «Фонд підтримки реформ в Україні» (довідка від 29.09.2025 р. № 137-1/2509), де їх використано під час підготовки аналітичних матеріалів щодо розвитку експорту українських підприємств в умовах воєнних викликів, а також в процесі формування пропозицій до Експортної стратегії України до 2030 року у межах проєктів міжнародної технічної допомоги GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), кінцевим бенефіціаром яких є Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Зокрема, використано авторські підходи до оцінювання структурних змін експорту, аналізу концентрації та диверсифікації товарних потоків, визначення перспективних напрямів розвитку продукції з вищим ступенем переробки та формування рекомендацій щодо трансформації експортної політики з урахуванням євроінтеграційних процесів і потреб післявоєнного відновлення економіки.

Результати дослідження також застосовуються у практичній діяльності Державного підприємства «Укрпромзовнішекспертиза» (довідка від 15.09.2025 р. № 2408), зокрема, у процесі підготовки аналітичних матеріалів та консультативних рекомендацій використано розроблені автором підходи до стратегічної сегментації агропродовольчих підсекторів, ідентифікації пріоритетних напрямів експорту та обґрунтування розвитку продукції з вищим ступенем переробки. Крім того, знайшла застосування авторська інтегральна концепція формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, яка враховує воєнні ризики, логістичні обмеження та інституційні можливості інтеграції України до глобальних агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, що дозволило підвищити аналітичну обґрунтованість прогнозів розвитку зовнішньої торгівлі та стратегічних оглядів зовнішніх ринків.

Окремі результати дисертаційної роботи впроваджено в освітній процес Уманського національного університету (довідка № 2648/01-10 від 23.12.2025 р.), де вони використовуються під час підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за освітньо-професійними програмами

«Економіка». Матеріали дослідження інтегровано у зміст навчальних дисциплін «Міжнародна економіка», «Економіка аграрного бізнесу», «Аграрна економіка», «Основи міжнародного бізнесу» та «Міжнародний бізнес», зокрема в частині аналізу участі агропродовольчого сектору України у міжнародній торгівлі, формування експортних стратегій підприємств та оцінювання експортного потенціалу агропродовольчих підсекторів.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до обґрунтування теоретичних, методичних і прикладних засад формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції. Наукові результати, положення, висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації та виносяться на захист, отримані автором особисто на основі проведених досліджень і відповідають принципам академічної доброчесності. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті положення, ідеї та результати досліджень, які є особистим внеском здобувача. Обсяг і зміст авторського внеску у таких публікаціях відображено у переліку наукових праць за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали схвальну оцінку на наукових конференціях різного рівня, зокрема: Всеукраїнська наукова конференція за міжнародною участю «Актуальні питання сучасної економіки» (15 листопада 2022 р., Умань); Міжнародна науково-практична конференція «Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту» (20–22 вересня 2023 р., Харків); X Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень» (23–24 листопада 2023 р., Київ); VII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти» (27–28 березня 2024 р., Львів); VII Міжнародна науково-практична конференція «Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови»

(31 травня 2024 р., Ірпінь); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи» (15 жовтня 2024 р., Умань); Міжнародна міжгалузева конференція «Стратегія розвитку агровольтаїки: стан, виклики та кроки впровадження в Україні» (8 квітня 2025 р., Київ); II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи» (17 жовтня 2025 р., Умань).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 14 наукових працях, які відображають зміст та наукові положення дисертації. З них: 2 статті у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах даних, 1 стаття у іноземному науковому виданні, 3 статті у наукових фахових виданнях України та 8 тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,01 умов. друк. арк., з яких особисто автору належить 3,1 умов. друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 203 найменувань, розміщених на 24 сторінках та 19 додатків на 97 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 346 сторінок, з них основного тексту 207 сторінок. Дисертація містить 28 рисунків, 32 таблиці та 39 формул.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОПРОДОВОЛЬНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні підходи до визначення агропродовольчого сектору в системі агропродовольчого розвитку

У сучасних умовах турбулентності глобальної торгівлі, прискореної регуляторної конвергенції з ЄС та воєнно-логістичних шоків модель функціонування національної економіки України все частіше розглядається через призму розвитку агропродовольчої системи – інтегрованого економіко-інституційного утворення, що поєднує виробництво, переробку, логістику, збут і споживання продовольства. Межі та зміст агропродовольчої системи трактуються по-різному залежно від концептуального підходу. У сучасній науковій літературі та міжнародних програмах відбувся перехід від вузького розуміння до ширшого бачення агропродовольчих систем. Відповідно, змінюється їх структура – від простого ланцюга «виробництво – переробка» до комплексної системи, що включає інфраструктуру, сервіси, інституції та враховує екологічні й соціальні аспекти.

Коректне окреслення дефініції та структури агропродовольчого сектору, що функціонує в межах агропродовольчої системи, дасть змогу забезпечити валідність подальших вимірювань його експортних позицій та потенціалу, а також виробити чітке розуміння потенційних стратегічних траєкторій розвитку галузі.

Попри те, що термін «агропродовольчий сектор» широко застосовується в науковій літературі для означення інтеграції аграрної та харчової галузей, він поки що не усталений в чинних нормативно-правових актах України як юридичне поняття. У правовій площині цей термін використовується в контексті агропродовольчої політики, однак не отримав офіційного визначення у кодексах або законах. Натомість, чітке й усталене поняття, що фігурує в українському законодавстві, зокрема у Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року [1] та відповідних нормативно-правових

документах – це «агропромисловий комплекс» (АПК). У цих актах підкреслюється його роль як економічного сегмента, що об'єднує сільське господарство, переробну промисловість, логістику та інші галузі. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» визначає основи державної політики, спрямованої на стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвиток аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки [2]. Отже, в правовій площині дефініція «агропродовольчий сектор» ще не отримала офіційного визначення, внаслідок чого практична реалізація державної підтримки орієнтована, головним чином, на вузький «аграрний» сегмент.

Водночас, такі спрощені підходи вважаються некоректними, адже поза увагою залишаються ключові елементи: кінцеві стадії продовольчого ланцюга (логістика, торгівля тощо), екологічний та соціальний виміри агропродовольчих процесів (багатофункціональність сектору), вимоги міжнародних стандартів, зокрема в контексті євроінтеграційних орієнтирів, що передбачають охоплення кожної ланки продовольчого ланцюга від виробництва до споживання.

Останніми роками провідні міжнародні організації перейшли до парадигми агропродовольчих систем. За визначенням ФАО, агропродовольча система охоплює всі елементи, процеси та види діяльності, які стосуються виробництва, переробки, розподілу, споживання продуктів продовольства, а також їх впливу на економіку, навколишнє середовище та суспільство [3]. Іншими словами, до системи входять не лише сільське господарство чи харчова промисловість, а й пов'язані служби, інфраструктуру, інституції та середовище. Такий системний підхід закріплено у багатьох ініціативах ООН. Зокрема, Саміт ООН з продовольчих систем 2021 року задекларував бачення трансформації продовольчих систем задля забезпечення їх рівноправності, здоров'я та стійкості [4].

Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) також оперує поняттям «продовольча система», акцентуючи на її багатомірних цілях. Згідно з трактуванням OECD, продовольча система включає «усі елементи і діяльність, пов'язані з виробництвом і споживанням продуктів харчування, та їхні ефекти – економічні, медичні та екологічні наслідки» [5].

В центрі уваги визначені три взаємопов'язані завдання (так званий «потрійний виклик»): продовольча безпека і харчування, засоби до існування для зайнятих у ланцюгу виробництва та сталий екологічний вплив. OECD підкреслює, що ефективний підхід до формування аграрної політики повинен враховувати широкий набір цілей і зв'язки між сільським господарством, торгівлею, охороною здоров'я, довкіллям тощо [5]. Таким чином, агропродовольча система розглядається як комплексна система, що потребує узгоджених міжсекторних політик для збалансування продовольчих, соціально-економічних і екологічних цілей.

Європейський Союз у межах реалізації Європейського зеленого курсу [6] запровадив Стратегію «Від лану до столу» (Farm to Fork strategy), яка вперше офіційно охопила кожен ланку продовольчого ланцюга – від виробництва до споживання [7]. Європейська комісія визначила мету побудови «справедливої, здорової та екологічно дружньої продовольчої системи», що передбачає сталу сільськогосподарську практику, стійку переробку і збут, відповідальне споживання та мінімізацію втрат і відходів. Важливим є наголос на територіальному підході: враховується специфіка сільських територій та необхідність забезпечити справедливий дохід фермерам, розвиток місцевих громад. Такий сектор становить істотну частину економіки ЄС, генеруючи мільйони робочих місць і значну додану вартість. Від галузі очікується не лише постачання продовольства для населення, але й впровадження інновацій та внесок у досягнення Цілей сталого розвитку [8]. Таким чином, на рівні ЄС агропродовольчий сектор вбачається як цілісна система, інтегрована в контекст регіональної політики, зміни клімату і біорізноманіття [7, 9].

Інші міжнародні структури (Світовий банк, UNDP, програми G20 тощо) підходять до визначення агропродовольчих систем крізь призму ланцюгів доданої вартості, продовольчих систем та цілей сталого розвитку. Наприклад, у проєктах UNIDO, WTO, ITC під агропродовольчою системою маються на увазі інтегровані ланцюги від постачання ресурсів і сировини, переробки, логістики до виходу на ринки, а також відповідні інституційні умови (стандарти, фінансові й торговельні механізми) [10]. Загальна тенденція міжнародних організацій – розглядати агропродовольчі системи як поєднання множинних компонентів і взаємозв'язків, що

виходять за межі суто аграрного виробництва і включають увесь комплекс від «ферми до виделки» (в українській інтерпретації – «від лану до столу»). Це відображається і в термінології: дедалі частіше вживається термін «agri-food systems» замість вузького «agriculture sector».

Узагальнення підходів міжнародних організацій дозволяє розглядати агропродовольчу систему як багаторівневу цілісність, що охоплює усі етапи – від виробництва сільськогосподарської сировини до кінцевого споживання харчових продуктів, включаючи логістичні, екологічні та соціальні компоненти. У межах такої парадигми агропродовольчий сектор постає як її функціонально-структурна складова – від первинного виробництва до переробки, збуту та інфраструктурного забезпечення. З позиції системного підходу агропродовольчий сектор виступає центральною ланкою агропродовольчої системи і становить матеріально-виробничу основу забезпечення продовольчих потреб населення, а також є джерелом створення доданої вартості та формування експортного потенціалу країни.

Зарубіжні автори використовують декілька підходів до визначення сутності агропродовольчого сектору: системний (Малассіс Л.), політико-економічний (Клапп Дж., Вілкінсон Дж.), соціо-екологічний (Ленг Т.).

Французький економіст Луї Малассіс ще в 1970–1990-х заклавав основи системного бачення, запровадивши поняття «агропродовольча система». У традиції школи Малассіса агропродовольча система визначається як «сукупність взаємозалежних елементів, що спільно функціонують для задоволення продовольчих потреб певного населення у визначеному просторі й часі» [11]. Такими елементами є всі стадії: від виробництва сільськогосподарської сировини (ферми), її промислової переробки (харчові підприємства), зберігання і розподілу (логістика, торгівельні мережі) до приготування їжі та кінцевого споживання домогосподарствами. Малассіс чітко відмежовував поняття агропродовольчої економіки, що включає аграрне виробництво, харчову промисловість та пов'язані галузі, від аграрної економіки (лише сільське господарство).

Канадська дослідниця Дж. Клапп [12] розглядає агропродовольчий сектор крізь призму глобальної політичної економії, висвітлюючи структуру світових

продовольчих ланцюгів та роль транснаціональних корпорацій. У її працях підкреслено, що сьогодні глобальна агропродовольча система висококонцентрована, тобто «ядро» сектору не обмежується фермерами чи переробниками, а включає потужних посередників – агробізнесові корпорації, торгові дома, рітейлери, котрі структурно визначають функціонування всього ланцюга. Клапп аргументує, що для стійкого розвитку потрібно враховувати ці інституційні компоненти агропродовольчої системи, оскільки корпоративна стратегія впливає на доступність продовольства, його якість, ціни, екологічні наслідки та права дрібних виробників [12].

Британський професор Ленг Т. [13] наполягає, що агропродовольчий сектор слід розуміти як багатоцільову систему, де економічні, екологічні та соціальні виміри однаково важливі. Він вводить поняття «продовольча політика» як інтегральної сфери, що об'єднує сільськогосподарську політику, політику в галузі охорони здоров'я, довкілля, безпеки продовольства і соціальної справедливості. Ленг Т. показує, що в сучасних умовах ключовою складовою агропродовольчого сектору є не просто виробництво, а забезпечення правильного харчування і сталих практик споживання, тому в структуру сектору мають включатися й такі компоненти, як: системи контролю якості та безпечності, інфраструктура переробки, що зберігає поживну цінність, канали збуту, доступні для всіх верств населення, механізми мінімізації втрат продовольства та переробки відходів. Цей підхід методологічно спирається на системну логіку: аналізується весь цикл «виробництво–споживання–здоров'я–довкілля» і його зворотні зв'язки, що вимагає інтегрованих рішень (наприклад, стимулювання здорового харчування одночасно з екологізацією виробництва).

Бразильський дослідник Дж. Вілкінсон [14] представляє ще один важливий підхід – аналіз глобальних агропродовольчих мереж. Він розглядає агропродовольчий сектор як систему «глобальних ланцюгів вартості», де ключовим є питання, як розподілена додана вартість між різними ланками та країнами. У його працях агропродовольча система постає як глобально розподілена: від фермерів у країнах, що розвиваються, до споживачів у мегаполісах розвинутого світу,

опосередкована діяльністю ТНК і регулюванням міжнародної торгівлі. «Ядром» сектору він фактично вважає глобальні мережі постачання, які включають: виробників різних масштабів, переробників, трейдерів, логістичні центри, оптові ринки, супермаркети та кінцевих споживачів. Методологічно Вілкінсон застосовує ланцюговий підхід, доповнюючи його аналізом інституцій (правила міжнародної торгівлі, стандарти якості, сертифікація тощо) [14].

Спільним у згаданих підходах іноземних дослідників є розширення розуміння агропродовольчого сектору до повної системи «від виробників до споживачів» з включенням інфраструктурних та інституційних компонент. Відмінності полягають у побудові акцентів: на функціональній структурі (ланки і процеси) чи на інституційній надбудові, на економічних показниках чи на суспільних благах (здоров'я, стійкість).

За класичними підходами, сформованими в українській науковій думці, зокрема в працях Лупенка Ю.О. [15], Месель-Веселяка В.Я. [16], та інших представників інституційної школи аграрної економіки агропродовольчий сектор розглядається як агропромисловий комплекс (АПК), який охоплює інтегровану систему функціональних ланок – від виробництва засобів виробництва та сільськогосподарської продукції до її переробки, інфраструктурного обслуговування та реалізації. Так, у монографії [15] агропромисловий комплекс постає як системна основа аграрної політики та економічних трансформацій. Аналогічний підхід простежується в праці [16], де АПК трактується як багатофункціональне середовище, зумовлене структурно-організаційними трансформаціями та інституційним супроводом.

Така концепція агропромислового комплексу (АПК) відіграла важливу роль у формуванні аграрної політики України в певний період, однак її методологічна основа вже не в повній мірі відповідає вимогам сучасної глобалізованої економіки. Підхід, за яким АПК традиційно описується як сукупність трьох взаємопов'язаних сфер: виробництво засобів виробництва для сільського господарства, первинне аграрне виробництво та переробна промисловість обмежує розуміння галузі лише

економічною складовою без урахування екологічного та соціального вимірів агропродовольчих процесів.

Дослідники старшої генерації, зокрема Малік М.Й. [17], Молдаван Л.В. [18], Саблук П.Т. [19], у 1990–2000-х роках також оперували переважно категорією «агропромисловий комплекс», що означала об'єднання сільського господарства з галузями, що його обслуговують (агрохімія, сільськогосподарське машинобудування) і займаються переробкою (харчова промисловість). Однак в сучасних умовах посилення інтеграції до європейського простору, зростання ролі продовольчої безпеки та кліматичної сталості, виникла потреба у ширшій категорії – агропродовольчий сектор, що передбачає системне охоплення не лише виробництва та переробки, але й логістики, споживання, цифрових сервісів, екологічних індикаторів і регуляторного середовища. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам і дозволяє забезпечити більш повну відповідність національної політики євроінтеграційним орієнтирам та сучасним викликам.

Тому в працях українських науковців з'являється термін «агропродовольчий сектор» як модернізоване поняття. Так, Шубравська О.В. [20] описує агропродовольчий сектор України як критично важливий для зовнішньої торгівлі і валютних надходжень, а його розвиток пов'язує зі світовими тенденціями продовольчих ринків. З огляду на важливу роль України у глобальному постачанні продовольства, український агропродовольчий сектор трактується як невід'ємна складова світової агропродовольчої системи. Це означає, що межі вітчизняного сектору визначаються не лише внутрішньою структурою, а й інтеграцією у світові ринки, міжнародні ланцюги вартості, глобальні виклики (продовольча безпека, зміна клімату тощо). Дослідниця у своїх працях акцентує на структурних зрушеннях: високій частці експорту сировинних аграрних товарів, концентрації виробництва в руках великих агрохолдингів, і водночас на вразливості сільських територій та дрібних господарств. Вона фактично розширює базову частину сектору, включаючи туди аграрну науку, інновації, ринки землі, інфраструктуру експорту, обґрунтовуючи необхідність державної політики, яка б забезпечила сталість розвитку всієї агропродовольчої системи країни [21]. Важливо, що дослідниця розділяє поняття

«агропродовольчий сектор» і «аграрний сектор»: якщо деякі автори ототожнювали їх, то вона наполягає на тому, що агропродовольчий сектор включає не тільки сільське господарство, а і переробну промисловість, і ринок продовольства (торгівлю). Цей підхід зближує українське тлумачення з міжнародним (продовольча система).

Бородіна О.М. [22] у співавторстві з колективом науковців звертають увагу на методологію дослідження аграрного сектору через призму агропродовольчих ланцюгів. Зокрема, наголошено, що аграрний сектор треба аналізувати як послідовність етапів виробництва продовольчих товарів – від виробництва до розподілу, тобто в рамках маркетингового ланцюга. Це означає врахування каналів збуту, інфраструктури ринків, логістики, а не лише виробничої фази. Крім того, дослідники обґрунтовують роль локальних агропродовольчих систем для продовольчої безпеки та стійкості, що вписується у територіальний підхід: йдеться про розвиток місцевих ланцюгів «фермер – місцевий переробник – споживач», фермерських кооперативів, продовольчих кластерів тощо [23].

Підхід Болдирєвої Л.М. [24] фактично відображає консенсусний погляд українських економістів на склад сектору: до нього входять три ключові блоки – агровиробництво, харчова промисловість та система розподілу й реалізації продукції. Пропонується формалізоване визначення: «агропродовольчий сектор економіки України – це велика частина національної економіки, що включає сільське господарство, харчову промисловість і торгівлю харчовими продуктами, об'єднані з метою забезпечення продовольчої безпеки держави та соціально-економічного розвитку працівників цих галузей і сільської місцевості» [24]. Такий підхід чітко додає до аграрної сфери сферу обігу (торгівлю) як повноправну складову. Методологічно Болдирєва Л.М. виділяє два концептуальних підходи до аналізу продовольчого забезпечення: маркетинговий (орієнтований на попит і збут) та логістичний (орієнтований на ефективність постачання). В рамках логістичної моделі вона пропонує включати до структури агропродовольчого сектору також відповідні ринки ресурсів – тобто виробництво засобів виробництва, сировини, матеріально-технічне постачання. Це важливе доповнення: якщо міжнародні моделі

(FAO, OECD) переважно включають етапи від виробника до споживача, то українські економісти іноді додають і суміжні інфраструктурні сфери (постачання ресурсів, кредитування, сервісні підприємства для АПК) як частину агропродовольчого комплексу, спираючись на традиційну концепцію АПК.

Серед інших дослідників варто звернути увагу на дослідження Дем'яненка С.І. [25], фахівця з аграрних ринків, який розглядає агропродовольчий сектор крізь призму ефективності ринкових механізмів та державного регулювання; Буркинського Б.В. [26], який застосовує економіко-екологічний підхід (оцінка природно-ресурсного потенціалу агросфери, проблеми сталого розвитку агропромислових регіонів); Осташко Т.О., Ленівової Г.В. [27, 28] – дослідження аграрної торговельної політики, де агропродовольчий сектор трактується як експортно-орієнтований кластер. В цілому, українські науковці поступово переймають системний та багатоцільовий підходи: поряд із традиційним фокусом на виробництві і продуктивності дедалі більше уваги приділяється якості продовольства, ланцюгам доданої вартості, інтеграції з світовими ринками, розвитку сільських територій. Сектор описується як такий, що включає виробничий, переробний, інфраструктурно-логістичний та інституційний підсектори.

Термінологічна багатозначність у трактуванні агропродовольчого сектору вимагає системного узагальнення основних концепцій. Порівняння сучасних підходів до його визначення та структурного розуміння, представлених міжнародними організаціями, зарубіжними дослідниками та українськими науковцями спонукає до розгляду агропродовольчого сектору як структурної підсистеми національної економіки, що охоплює сукупність галузей, пов'язаних із виробництвом, переробкою, зберіганням, транспортуванням і реалізацією сільськогосподарської та харчової продукції. Вона об'єднує аграрне виробництво, харчову й переробну промисловість, логістику, торгівлю та інші інфраструктурні компоненти, що забезпечують рух продукту «від лану до столу». Відмінності між українськими й іноземними підходами полягають переважно в термінології та акцентах: українські науковці часто пов'язують агропродовольчий сектор із продовольчою безпекою держави, розвитком села і економічним зростанням, тоді як

міжнародні – із сталим розвитком, здоров'ям та глобальними викликами. В цілому, сучасні підходи демонструють конвергенцію: міжнародні організації, зарубіжні та українські дослідники сходяться на думці, що агропродовольчий сектор – це складна багатоелементна система.

Дослідження відмінностей у визначеннях і структурному охопленні агропродовольчого сектору різними організаціями та науковцями дозволяє чіткіше усвідомити місце сектору в національній економіці, його функціональні межі та ступінь узгодженості з міжнародними підходами. Як видно з таблиці 1.1, найповнішим і сучасним є підхід, що використовується міжнародними організаціями (FAO, OECD), а також тими українськими дослідниками, які орієнтуються на інтеграцію з європейським науковим полем.

Критичний аналіз концептуальних підходів до визначення сутності агропродовольчого сектору, запропонованих міжнародними організаціями, іноземними науковцями та українськими дослідниками, дає змогу трактувати його як системно інтегровану підсистему національної економіки, яка охоплює економічно, технологічно та інституційно взаємопов'язані галузі, що забезпечують повний цикл виробництва сільськогосподарської сировини, її переробки, логістики, зберігання, дистрибуції та реалізації продуктів харчування; функціонує у взаємозв'язку з глобальними ланцюгами доданої вартості і керується принципами сталого розвитку та продовольчої безпеки. У контексті експортної стратегії така інтерпретація підкреслює подвійну мету: задоволення внутрішнього попиту і реалізацію конкурентного експортного потенціалу з урахуванням адаптації до воєнних та поствоєнних ризиків. Крім цього, запропоноване трактування сутності агропродовольчого сектору відображає системний і сучасний підхід, який враховує не лише аграрне виробництво, а й усі ланки створення доданої вартості, що критично важливо для формування комплексної експортної стратегії в умовах переходу до продукції з вищим рівнем технологічності.

Сучасна інтерпретація сутності агропродовольчого сектору як комплексного поняття дозволяє враховувати можливості створення доданої вартості та диверсифікації.

**Ключові характеристики концептуальних підходів до трактування
сутності та структури агропродовольчого сектору**

Джерело	Назва сектору	Ключові характеристики	Структурне охоплення	Основний фокус
Нормативно-правові акти	Сільське господарство, агропромисловий комплекс	Об'єкт державного регулювання; бюджетної, кредитної та цінової підтримки	Сільськогосподарське виробництво; суміжні фінансово-правові інститути	Правове регулювання, продовольча безпека, стабілізація аграрного ринку
Традиційна українська наукова школа	Агропромисловий комплекс	Інтегрована система, орієнтована на максимізацію виробництва продовольчої продукції	Виробництво засобів виробництва; сільське господарство; харчова та переробна промисловість	Виробничо-економічна ефективність
Сучасні українські науковці	Агропродовольчий сектор	Міжгалузева інтеграція, що створює повний ланцюг доданої вартості	Сільське господарство, харчова і переробна промисловість, логістика, торговельна інфраструктура	Ринкова орієнтація, створення доданої вартості, інтеграція у глобальні ланцюги вартості
Продовольча і сільськогосподарська організація (FAO, ООН)	Агропродовольча система	Система, що охоплює весь цикл продовольства, включаючи його економічний, соціальний та екологічний вплив	Виробництво, переробка, розподіл, споживання, довкілля, соціальна сфера	Сталий розвиток, продовольча безпека, адаптація до змін клімату
Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)	Агропродовольчий сектор	Система, спрямована на вирішення «потрійного виклику»: безпека, життєзабезпечення та екологічна сталість	Всі ланки ланцюга вартості з урахуванням наслідків для довкілля та здоров'я людини	«Потрійний виклик»: безпека, життєзабезпечення та екологічна сталість; багатофункціональність
Іноземні науковці	Агропродовольча система, глобальні агропродовольчі мережі	Інтегральна сфера, де узгоджуються цілі виробництва, охорони здоров'я та довкілля, розподіл доданої вартості в межах продовольчого ланцюга	Виробництво (виробники різного масштабу), переробка, контроль якості та безпечності, стале споживання, світові ринки, глобальні умови торгівлі	Сталий розвиток, відповідальне споживання, розподіл доданої вартості, глобалізація, концентрація ринку

Джерело: узагальнено автором на основі аналізу наукових джерел

При формуванні експортної стратегії це означає зміщення акценту з обсягів експорту на його структуру, визначення точок зростання доданої вартості,

дозволяючи визначати найбільш пріоритетні елементи системи, які залишалися незадіяними при застосуванні більш вузького, переважно аграрного підходу (харчова промисловість, глибока переробка тощо).

Інтегральне бачення сутності агропродовольчого сектору, що охоплює також інституційні та інфраструктурні аспекти, формує розуміння, що експортна конкурентоспроможність залежить від державної підтримки, регуляторного середовища, наукового супроводу; дозволяє оцінити роль угод про вільну торгівлю, дипломатії, системи торговельних представництв, міжнародного маркетингу та інших інституційних компонентів.

Сучасна інтерпретація з позицій системного підходу дозволяє вибудувати експортну стратегію як комплекс рішень щодо заходів та інструментів для впливу на всі ключові ланки ланцюга вартості. У зв'язку з цим вважаємо доцільним використання у дисертаційному дослідженні запропонованого терміну «агропродовольчий сектор» як такого, що відображає міжгалузеву сутність, багатофункціональність і ключову роль у створенні доданої вартості та формуванні експортного потенціалу.

Структура агропродовольчого сектору є багатовимірною. Для аналітичних цілей та формування експортної стратегії доцільно використовувати трирівневу структуру агропромислового сектору, яка є синтезом традиційних та системних міжнародних підходів.

Ядро сектору – це базис, що безпосередньо створює агропродовольчу продукцію. До нього належать передусім сільське господарство (виробництво сільськогосподарської сировини) і галузі первинної і вторинної переробки (переробна і харчова промисловість). Саме ці галузі визначають основний результат сектору – сільськогосподарську та харчову продукцію.

Суміжні ланки (інфраструктура) охоплюють усі види економічної діяльності, що забезпечують функціонування ядра та доведення продукції до споживача. Сюди належать, з одного боку, постачальники ресурсів для агровиробництва (виробництво насіння, добрив, засобів захисту рослин, сільськогосподарської техніки та обладнання, енергоресурсів тощо), а з іншого – інфраструктура зберігання,

транспортування (логістика) і збуту продукції, торговельні підприємства та підприємства сфери послуг.

Нарешті, інституції (надбудова) – сукупність організацій та правил, що формують регуляторне та інфраструктурне середовище середовище функціонування перших двох блоків. До цієї категорії входять державні органи управління та регулювання (міністерства, відомства, служби у сфері агропромислового розвитку, продовольчої безпеки, стандартизації, контролю якості тощо), освітні та науково-дослідні установи аграрного профілю, дорадчі служби, фінансово-кредитні інститути, професійні об'єднання (спілки виробників, переробників, експортерів) та інші стейкхолдери, що забезпечують нормативно-правову, інформаційну, фінансову підтримку агропродовольчого комплексу.

Таким чином, агропродовольчий сектор можна уявити як трирівневу систему: центральне ядро (виробництво і переробка), оточене суміжними ланками (ресурсне забезпечення та збут), та підтримуване інституційним середовищем (рис. 1.1).

Специфіка запропонованої структури агропродовольчого сектору зумовлена процесами інтеграції у світові ланцюги доданої вартості, який набув значних масштабів у глобальній економіці: за даними FAO, у 2020 році в агропродовольчих системах було зайнято понад 866 млн осіб у світі, а сумарний оборот становив близько 3,6 трлн дол. США [29]. Звідси, національні аграрні економіки все більше залежать від зовнішніх ринків та міжнародної кон'юнктури. Глобалізація сприяє поглибленню спеціалізації: країни фокусуються на тих агропродовольчих продуктах, в яких мають конкурентні переваги на світовому ринку. Для України це означає орієнтацію на експорт зернових, олійних культур, іншої сировинної продукції, що особливо проявилось після здобуття незалежності [30]. Частка продукції рослинництва у структурі виробництва і експорту різко зросла (нині близько 70%), тоді як продукції тваринництва – знизилася до близько 30% [31]. Такий дисбаланс свідчить про сировинний характер вітчизняного агропродовольчого сектора на світових ринках.

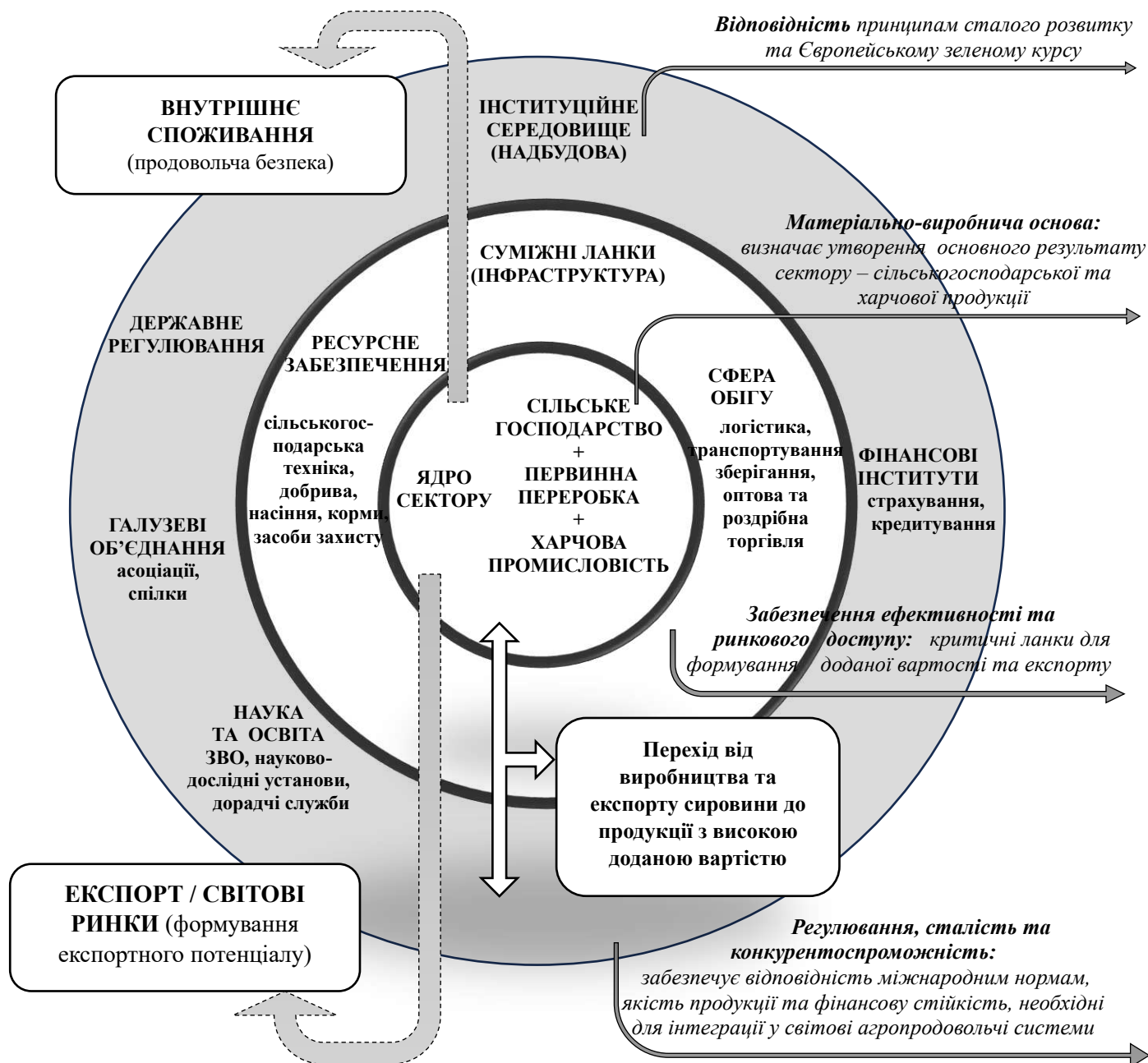

Рис. 1.1. Трирівнева модель структури агропродовольчого сектору України в контексті формування експортної стратегії в умовах євроінтеграції

Джерело: власна розробка автора на основі узагальнення результатів дослідження

Крім того, участь у глобальних ланцюгах зумовлює проникнення на український ринок великих транснаціональних компаній. Зокрема, значна частина експорту сільгосппродукції здійснюється не безпосередньо виробниками, а потужними торговельними посередниками – міжнародними зернотрейдерами, яких

підтримує глобальний фінансовий капітал [32]. Загалом, продовольчі ринки світу контролюються великими мультинаціональними структурами, що може негативно позначатися на сталості розвитку самого сільського господарства та продовольчій безпеці бідніших країн. Для України присутність глобальних компаній має подвійний ефект: з одного боку, це сприяє нарощуванню експортної інфраструктури (інвестиції у портові термінали, логістику тощо) та впровадженню міжнародних стандартів якості і технологій виробництва; з іншого – існують ризики залежності від кон'юнктури світових цін, витіснення дрібних виробників, виведення прибутків за кордон.

Пітель Н.Я. [33] наголошує на тому, що формування експортної стратегії України повинно орієнтуватися не просто на збільшення обсягів виробництва, а на розвиток інфраструктурної та інституційної спроможності, зокрема зниження бюрократичних бар'єрів, розвитку логістичної інфраструктури, адаптації виробництва до стандартів ЄС, підтримки переробки, технологічної модернізації та діджиталізації аграрного сектору, що має забезпечити його стабілізацію, перехід до сталого розвитку та відновлення позицій України на світовому аграрному ринку. Жук М.В. [34] підтверджує думку про те, що ефективність зовнішньоторговельної діяльності в агропродовольчій галузі та її конкурентоспроможність на європейських і світових ринках значною мірою визначатимуться рівнем розвитку інституційної інфраструктури, що формується на наднаціональному, національному та регіональному рівнях. Йдеться про адаптацію державної аграрної політики, системи стандартизації та контролю якості, ветеринарно-санітарних правил, екологічних регуляцій тощо до вимог міжнародної торгівлі. Особливу увагу рекомендується надавати цифровим технологіям та автоматизації бізнес-процесів, які відіграють важливу роль у сучасному управлінні зовнішньоекономічною діяльністю [35]. Це єдиний шлях для переходу до продукції з вищим рівнем технологічності та зменшення залежності від зовнішніх факторів, таких як світові ціни на сировину та логістичні шоки.

Як зазначає Шубравська О.В., український агропродовольчий сектор наразі досить глибоко інтегрований у світову агропродовольчу систему [36], що зумовлює

необхідність враховувати глобальні інноваційні тенденції і одночасно розробляти механізми протидії можливим негативним впливам зовнішнього середовища. Таким чином, на сучасну структуру сектора впливають процеси міжнародної кооперації, конкуренції та регуляторні вимоги глобальних ринків.

Отже, сучасний системний підхід до агропродовольчого сектору є найбільш придатним для формування експортної стратегії, тому що він дає цілісну картину та інструменти для втручання в усі критичні ланки ланцюга. Він орієнтує на комплексні рішення – не лише підтримку виробника, а й розвиток інфраструктури, людського капіталу, інституційної спроможності та сталості. В умовах глобальної конкуренції за ринки збуту виграють ті країни, які мислять категоріями «агропродовольчих систем», а не лише «аграрного виробництва». Україна, формуючи свою експортну стратегію, спираючись на сучасні концепції, зможе більш ефективно використати свій потенціал, переходячи від ролі сировинного постачальника до позиції впливового гравця на світових продовольчих ринках з власними брендами та стійкою системою виробництва.

1.2. Концептуальні основи формування експортної стратегії агропродовольчого сектору

В контексті глибоких економічних і політичних перетворень, зокрема спричинених повномасштабним воєнним вторгненням в Україну, розуміння експортної стратегії виходить за межі простого нарощування обсягів зовнішньої торгівлі, передбачаючи розгляд її як інтегрованої, багаторівневої системи, функціонування якої спрямоване на якісну структурну перебудову економіки, підвищення її конкурентоспроможності та забезпечення стійкості та адаптивності.

Формування експортної стратегії доцільно розглядати на двох взаємопов'язаних рівнях. У широкому (макроекономічному) сенсі вона є невід'ємною частиною національної економічної політики, що встановлює стратегічні пріоритети диверсифікації (товарної та географічної), визначає цільові ринки та забезпечує підвищення інституційної спроможності держави у сфері

підтримки зовнішньоекономічної діяльності. У прикладному (секторному) розумінні, зокрема для агропродовольчого сектору, експортна стратегія встановлює конкретні механізми стимулювання, які охоплюють фінансування інвестицій у переробку, оптимізацію логістичних ланцюгів, стандартизацію, сертифікацію та ефективне просування продукції з високою доданою вартістю.

Системний підхід до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору вимагає цілісного та комплексного її аналізу через призму економічних теорій та їх критичне осмислення. При цьому класичні концепції, які є основою для розуміння базових механізмів експортної діяльності, слід інтегрувати з сучасними підходами до стратегування експорту агропродовольчого сектору.

Класичні теорії закладають фундамент для формування сучасної торговельної політики та підтверджують, що відкриття ринків та спеціалізація здатні підвищити загальний добробут за рахунок збільшення обсягів виробництва і споживання в масштабах світу. Адамом Смітом сформульовано концепцію абсолютних переваг, згідно з якою країна має спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які вона здатна виготовляти з найменшими витратами [37]. Це поклало початок розумінню, що вільна торгівля вигідна всім учасникам за рахунок більш ефективного використання ресурсів. Давід Рікардо, розвиваючи ці ідеї, обґрунтував принцип порівняльних переваг, довівши, що навіть країна, яка не має абсолютних переваг, виграє від спеціалізації на товарах, виробництво яких у неї відносно ефективніше [38]. Модель Рікардо показала, що різниця в технологіях і витратах визначає напрям міжнародної торгівлі. Положення теорій абсолютних і порівняльних переваг підкреслюють, що країни повинні спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами. Для України це історично означало спеціалізацію на великомасштабному виробництві сільськогосподарської сировини завдяки наявності значних земельних ресурсів та сприятливих кліматичних умов.

Хекшер Е. та Олін Б. [39] розвинули цю теорію, доповнивши її факторним підходом: у моделі Хекшера-Оліна порівняльна перевага країни залежить від забезпеченості факторами виробництва (капіталом, працею, землею), отже, експортуються ті товари, у виробництві яких інтенсивно використовуються відносно

надлишкові для себе фактори виробництва, імпортуючи натомість інші товари. Для української економіки таким фактором є високородючі ґрунти, тому ця модель добре пояснює поточну сировинну структуру українського агроекспорту.

Однак сучасне становище в українському агропродовольчому експорті демонструє певний конфлікт класичних підходів з його стратегічною метою, оскільки остання спрямована на свідомий відхід від сировинної моделі до орієнтації на максимізацію створення валової доданої вартості. В умовах поглиблення глобалізаційних тенденцій та воєнного конфлікту класичні моделі, які базуються на припущеннях мирного економічного обміну за відсутності неекономічних бар'єрів, виявляють свою обмеженість. Глобальні ланцюги постачання, з одного боку, створили нові можливості для експорту агропромислової продукції, а з іншого – посилили вразливість національних економік. Сучасна російсько-українська війна також яскраво продемонструвала цю проблему – морська блокада портів Чорного моря тимчасово унеможливила експорт українського зерна у 2022 році, незважаючи на його конкурентоспроможність та високий зовнішній попит [40, 41]. Як свідчить історичний досвід, повномасштабні війни спричиняють катастрофічне падіння торгівлі: перша світова війна, приміром, зменшила обсяги взаємної торгівлі між воюючими країнами на 96% [42]. Отже, в умовах війни дія класичних принципів порушується: навіть за наявності порівняльних переваг країна може втратити експортні ринки через чинники, не враховані економічними моделями (воєнні ризики, політичний тиск, санкції тощо).

Для пояснення розвитку агропродовольчого експорту в умовах глобалізації та воєнних загроз необхідне поєднання класичних підходів з урахуванням нових реалій. З одного боку, основні висновки про вигоди спеціалізації та торгівлі лишаються валідними; з іншого, стратегія експорту має бути гнучкою й адаптивною. Зважаючи на це, для обґрунтування експортної стратегії виникає необхідність використання більш сучасної методологічної основи. Нова теорія торгівлі, яка була розроблена П. Кругманом та Е. Хелпманом, заснована на концепціях ефекту масштабу, диференціації продукту та монополістичної конкуренції [43]. Такі підходи враховують динамічні чинники торгівлі, зокрема масштаби виробництва,

технологічні зміни, різноманітність продукції, пояснюючи наявність торгівлі між країнами, які мають схожі фактори виробництва, та внутрішньогалузевої торгівлі, яка домінує серед розвинутих країн ОЕСР [44].

Використання нової теорії торгівлі як методологічної основи стратегії експорту є релевантним для торгівлі агропродовольчою продукцією, що зазнала переробки, з країнами Європейського Союзу та логічно підводить до необхідності структурної конвергенції з його ринком. Для успішної інтеграції до внутрішньогалузевої торгівлі з ЄС в Україні мають здійснюватись інвестиції в якість, дотримання стандартів та диференціацію продукції.

Новітні концепції стратегічного планування експорту розвинулися у відповідь на виклики глобалізації та посилення конкуренції. Внаслідок цього виокремилися кілька концептуальних підходів до формування експортної стратегії, що особливо актуальні для агропродовольчого сектору; зокрема, значної уваги набули теорії глобальних ланцюгів вартості [45, 46], кластерної моделі розвитку [47] та посилення інституційного середовища [48]. На тлі новітніх викликів акцент робиться також на тенденціях цифровізації, екологічної трансформації та підвищення стійкості до воєнних і кліматичних ризиків [49].

Одним із ключових підходів є інтеграція у глобальні ланцюги вартості. В рамках цієї концепції країна розглядається не лише як експортер кінцевих товарів, але як учасник міжнародного поділу праці на рівні окремих етапів виробництва, при цьому спеціалізація здійснюється на рівні окремих операцій чи фаз технологічного процесу, де національні виробники мають найбільшу ефективність [50]. Дослідження Грушка В., Ковчара Р. підтверджують, що розвиток глобальних ланцюгів вартості фундаментально змінив характер світової економіки, ставши визначальним фактором конкурентоспроможності країн [51]. Уряди та міжнародні організації все частіше включають інтеграцію в глобальні виробничі мережі до стратегій розвитку, оскільки участь у глобальних ланцюгах вартості відкриває доступ до нових ринків, технологій та інвестицій. Водночас це породжує ризики: надмірна залежність від іноземних постачань або ролі лише сировинного постачальника може робити країну вразливою до зовнішніх шоків [52]. Тому

стратегічне планування експорту в контексті глобальних ланцюгів вартості передбачає не лише максимізацію вигод від міжнародної спеціалізації, але й управління ризиками, пов'язаними з коливаннями глобального попиту, цін та умов торгівлі.

Українські дослідники Хаустова В.Є., Решетняк О.І. та ін. [53] встановили, що інтеграція України у світові ланцюги доданої вартості сприяла зростанню експорту та ВВП на початку 2010-х років, хоча надмірна залежність від іноземної складової в експорті може мати й негативні ефекти. В агропродовольчому секторі залученість до глобальних ланцюгів вартості проявляється у коливаннях продуктивності та експортних можливостей: чим більша частка імпортних компонентів і іноземної доданої вартості в експорті агропродовольчої продукції, тим більше сектор залежить від зовнішніх умов [54]. Водночас нарощування внутрішньої доданої вартості через поглиблену переробку сільськогосподарської продукції всередині країни розглядається як стратегічний пріоритет задля посилення стійкості економіки. Таким чином, концепція глобальних ланцюгів вартості формує підґрунтя для експортної стратегії, орієнтованої на включення агропродовольчого сектору України в світовий ринок з максимізацією національної частки доданої вартості.

Український агропродовольчий сектор продовжує займати нижчі щаблі у глобальних ланцюгах вартості, переважно функціонуючи як постачальник сировини та напівфабрикатів. Як стверджують Могильний О.М., Козак М.І, структурне закріплення у сировинній ролі негативно впливає на потенційні прибутки країни, оскільки висока додана вартість є ключовим елементом стійкого економічного зростання [55].

Шубравська О.В. [36] відзначає наростаючі темпи інтеграції агропродовольчого сектору України до глобальних ланцюгів вартості, які об'єднують сконцентровані в різних країнах стадії процесу перетворення сільськогосподарської сировини на кінцеву продукцію, наголошуючи, що цьому сприяли лібералізація торговельних та інвестиційних режимів, розвиток логістики, маркетингу, контрактної системи.

Сучасним інструментом стратегування експортної діяльності є й використання кластерного підходу. За визначенням Портера М., «кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) в певних сферах, що конкурують, але водночас ведуть спільну роботу» [56]. Кластерний підхід дозволяє сформувати такий механізм відносин (прямих і зворотних економічних зв'язків), який дозволяє отримати прибуток, еквівалентний витратам, не тільки тим суб'єктам господарювання, які реалізують кінцевий продукт, але й усім учасникам об'єднання. В результаті зворотних економічних зв'язків прибуток зі сфери реалізації повертається у сфери виробництва сировини та її переробки у відповідності до понесених витрат. За переконанням Самофатової В. А., Карп А. О. [57], у цьому полягає одна з головних переваг кластерної організації. Додаткову вигоду від створення кластерів забезпечує те, що вони дають змогу вибудувати ефективний технологічний ланцюг руху продукції від виробника до споживача, зменшити витрати, оптимізувати собівартість виробництва, впливати на збут, впроваджувати інновації та узгоджувати економічні інтереси всіх учасників об'єднання. Практика показує, що створення кластерів сприяє злагодженій роботі всіх ланок галузі та не потребує надмірних фінансових витрат, оскільки базується переважно на організаційних змінах. Кластерна модель забезпечує ефективну координацію з органами влади, економію на масштабах (зокрема, спільні закупівлі ресурсів, замовлення наукових досліджень), розбудову спільної інфраструктури (логістичні центри, склади) та просування продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках [58].

За визначенням Саблука П.Т. та Кропивка М.Ф. [59], кластерний підхід до організації агропромислового виробництва передбачає «концентрацію та спеціалізацію агропромислового виробництва із формуванням замкнених циклів «виробництво – зберігання – переробка – реалізація сільськогосподарської продукції» на засадах інтеграції та використанням механізмів корпоратизації та

кооперації для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції й підвищення прибутковості».

Важливо, що кластерний підхід потребує підтримки належного інституційного середовища: від прозорих правил співпраці до державних стимулів для інноваційних об'єднань, що підкреслює Володченков О. П. [60] Йдеться про наявність дієвих торговельних інститутів – експортно-кредитних агентств, системи сертифікації якості, сприятливого бізнес-клімату, захисту прав власності – усього того, що формує довгострокову конкурентоспроможність експортера. Тому, за переконанням Редзюка Є.В. [61], реформування інституцій – від спрощення процедур торгівлі до ефективної антикорупційної політики – є невід'ємною частиною стратегічного планування експорту.

Інституційний підхід наголошує на тому, що успіх будь-якої економічної стратегії, включно з експортною, критично залежить від якості інституційного середовища – ефективності політик, наявності інфраструктури, доступу до фінансування та надійності регулювання.

Сучасні дослідники (Палій М.О., Канцедаль Н.А) [48] наголошують, що чим сприятливіше інституційне середовище в країні, тим вищі темпи її економічного розвитку та експортної активності. Для агропродовольчого експорту України інституційний фактор є визначальним у контексті євроінтеграції. Згідно з оцінками Громенкової С.В. [62], українська агропродовольча галузь має високий виробничий та експортний потенціал, але його реалізація стримується слабкою інституційною координацією, фрагментарним державним регулюванням і обмеженим доступом малих виробників до фінансів. Основні виклики включають: недосконалість інфраструктури (логістика, порти, склади), нерівномірну інституційну спроможність у регіонах, відставання в гармонізації вітчизняного законодавства із вимогами ЄС, а також недостатню державну підтримку експортерів.

Сучасне стратегування також вимагає платформи державно-приватного діалогу, що забезпечує прозорість, доступ до об'єктивної інформації та збалансований розподіл відповідальності між зацікавленими сторонами. Така

консолідація та об'єднання сектору є необхідною для підвищення його конкурентоспроможності [63; 64].

Соколюк К.Ю. [65] підтверджує, що експортна стратегія є важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку аграрних підприємств, оскільки дозволяє узгодити їх виробничі можливості з вимогами зовнішніх ринків, підвищує адаптивність до змін кон'юнктури, стимулює модернізацію виробництва та впровадження міжнародних стандартів, а також сприяє зростанню конкурентоспроможності й зниженню ризиків зовнішньоекономічної діяльності. Формування сучасної експортної стратегії не може не враховувати глобальних мегатрендів, які впливають на агропродовольчий сектор: цифровізації агробізнесу, екологічної та соціальної трансформації, воєнні та кліматичні ризики.

Цифрова трансформація передбачає проникнення до всіх ланок аграрного виробництва і торгівлі від «розумного» землеробства до електронної комерції, сприяє виходу малих виробників на глобальні ринки, мінімізує транзакційні витрати і дозволяє більш гнучко реагувати на попит, тому інтегрування цифрових інструментів є необхідним для сучасної експортної стратегії агропродовольчого сектору. Ефективність діяльності аграрних підприємств на зовнішніх ринках значною мірою залежить від використання цифрових технологій, які сприяють формуванню сталих стратегій розвитку, підвищенню конкурентоспроможності та забезпечують інформаційну підтримку виходу на різні сегменти міжнародних ринків [66]. В якості важливих механізмів досягнення цих цілей Клименко Л.В. [67] розглядає створення інтегрованих цифрових платформ, використання технологій Big Data та аналітики на основі використання штучного інтелекту, а також запровадження принципу «єдиного вікна» для сертифікації, митного оформлення й логістики, що дозволить досягти підвищення ефективності та моніторингу агропродовольчого експорту.

В Україні вже сформовано секторальну стратегію цифрового розвитку AgroTech-2030, яка передбачає впровадження цифрових технологій, штучного інтелекту, Інтернету речей та роботизованих систем для оптимізації виробничих

процесів і спрямована на інтеграцію інноваційних рішень у сільське господарство, харчову промисловість, біоенергетику та логістичну сферу [68].

Перехід на ESG-принципи (екологічної та соціальної трансформації) в агропродовольчому експорті проявляється через стандарти Європейського зеленого курсу (EU Green Deal) [6], механізм вуглецевого коригування імпорту (CBAM) [69] формує нові умови допуску на ринок сертифікацію органічного виробництва, дотримання норм добробуту тварин тощо. Стратегія ЄС «Farm to Fork» [7] ставить за мету зниження використання пестицидів і антибіотиків у сільському господарстві та розвиток органічного сектору, отже, постачальникам до ЄС доведеться адаптуватися до цих критеріїв. У наукових працях Варченко О.О. відзначається необхідність «зеленої» модернізації аграрної політики: впровадження ресурсозберігаючих технологій, скорочення викидів парникових газів агросектору, дотримання ESG-звітності великими аграрними компаніями [70]. Екологічна складова експорту набуває для України подвійного значення: з одного боку, це доступ на ринки з високими вимогами (ЄС, Північна Америка), з іншого – можливість підвищити додану вартість через позиціонування якісних, екологічно чистих продуктів. Українська експортна стратегія має врахувати ці тренди: стимулювати виробників до отримання міжнародних еко-сертифікатів (Global G.A.P., Organic EU тощо), підтримувати кліматично нейтральні проекти, адаптувати регулювання до стандартів ЄС у сфері безпечності та сталості харчових продуктів.

Останні роки яскраво показали вразливість глобальних продовольчих ланцюгів до шоків, як техногенних чи політичних (торговельні війни, пандемія, збройні конфлікти), так і природних (посухи, повені, зміна клімату). В умовах воєнного стану Україні довелося кардинально перебудовувати логістику експорту: блокада морських портів змусила розвивати альтернативні сухопутні коридори, перевалку через річкові порти, створювати тимчасові зерносховища поблизу кордонів [71]. Зниження рівня безпеки перевезень і руйнування інфраструктури стали серйозним викликом для експорту продовольства [72]. Реакція державної політики через спрощення митних процедур, домовленості про «зернові коридори», страхування воєнних ризиків дозволила частково підтримати експорт навіть у воєнний час; проте

у перспективі стратегія має передбачати план дій на випадок форс-мажорів: резервні логістичні маршрути, диверсифікацію ринків збуту, створення переробних потужностей у безпечніших регіонах країни тощо.

Одночасно нагальним питанням є адаптація до кліматичних змін. За оцінками експертів, через екстремальні погодні явища світове виробництво ключових продовольчих культур може скоротитися на 10–30% до 2050 р., що призведе до волатильності цін і дефіцитів [73]. Український агросектор вже зіштовхується із наслідками змін клімату: посухи, зсув агрокліматичних зон, почастищення погодних аномалій. Отже, підвищення стійкості агровиробництва є одним зі стратегічних імперативів. Серед пріоритетів – впровадження кліматично стійких технологій (нові посухостійкі сорти, зрошення і накопичення вологи, страхування урожаю від негоди), диверсифікація структури виробництва (зокрема, розвиток тваринництва та виробництва нішевих культур для зменшення залежності від зернових монокультур), розбудова належного резерву продовольства. На рівні зовнішньої торгівлі – пошук нових ринків і партнерств, аби уникнути критичної залежності від окремих регіонів. Таким чином, експортна стратегія агросектору повинна бути гнучкою і враховувати фактори безпеки та клімату, щоб забезпечити неперервність торгівлі навіть за несприятливих умов.

В Україні формування експортної стратегії агропродовольчого сектору відбувається в контексті як внутрішніх реформ, так і зовнішніх зобов'язань (Угода про асоціацію з ЄС, набуття статусу кандидата в ЄС). Наразі діють кілька стратегічних документів, що визначають експортні пріоритети.

У 2019 році уряд України схвалив Стратегію розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості до 2026 року (далі – Стратегія) [74] та затвердив план заходів для її реалізації. Метою Стратегії було визначити довгострокову політику нарощування аграрного експорту, зокрема за рахунок поглиблення переробки продукції та підвищення її доданої вартості. Стратегія стала відповіддю на невдалі попередні експортні спроби: станом на 2018 р. аграрний експорт лишався переважно сировинним (близько 12–13% ВВП), тоді як перероблені товари давали лише до 4% ВВП [75]. Сильними сторонами нового

документу було визначено пріоритет розвитку переробної галузі та розширення географії експорту, а також інтеграцію до європейських та світових ринків. Вперше акцент зроблено на просування експорту продукції з більшою доданою вартістю, що мало зменшити частку сировини в його структурі [76]. В результаті до початку повномасштабної війни спостерігалось певне зростання обсягів агропродовольчого експорту (у 2021 році було досягнуто рекордних показників) та відкриття окремих нових ринків збуту.

Після укладення угоди про ЗВТ з ЄС частка Євросоюзу у структурі агропродовольчого експорту зросла, що узгоджувалося з цілями Стратегії щодо диверсифікації. За даними Державної митної служби, у 2022 році частка агропродовольства перевищила 50% загального експорту України [77], підкреслюючи критичну роль сектора в економіці під час війни. Було розроблено та прийнято ряд нормативних змін для адаптації до вимог ЄС (санітарні та фітосанітарні стандарти, сертифікація тощо), запроваджуються цифрові рішення для спрощення торгівлі, що дозволяє суттєво прискорити та здешевити оформлення експортних вантажів [78]. Всі ці зрушення хоч і не стали прямим результатом Стратегії 2019 року, але продемонстрували напрямки, задані нею.

Однак, наразі стали очевидними слабкі сторони та структурні прогалини Стратегії. Зокрема, не відбулося прориву у створенні сучасних ланцюгів доданої вартості: аграрний експорт все ще формується здебільшого за рахунок сировини (зерно, олійні культури тощо). У Стратегії не було повною мірою враховано необхідність підтримки малого і середнього агробізнесу в експорті, що експерти відзначали ще до війни [76]. Проблеми координації проявилися й у дублюванні функцій різних відомств (Мінагрополітики, Мінекономіки, Держпродспоживслужби) та відсутності єдиного експортного центру; на момент дії Стратегії (2019–2026 рр.) ці інструменти або не функціонували належно, або перебували на початкових етапах. Крім того, моніторинг і контроль виконання Стратегії був недостатнім: не встановлено чітких кількісних індикаторів успіху, відсутні публічні звіти Уряду про хід реалізації, що унеможливило своєчасне коригування політики. Війна загострила й структурні прогалини: логістична інфраструктура експорту виявилася вразливою,

продемонструвавши надмірну залежність від морського сполучення, а система страхування ризиків експортерів засвідчила свою недосконалість. Таким чином, реалізацію Стратегії до 2026 р. можна оцінити як частково виконану: базові умови для зростання експорту були створені, але ключові якісні зміни (структура експорту, стійкість логістики, інституційна підтримка) залишилися нереалізованими. Це вимагає критичного перегляду підходів у новій експортній стратегії України до 2030 року, що передбачає орієнтацію на формування оновленої системи підтримки експорту, в якій поєднуються зусилля держави, ЄС, міжнародних організацій і донорів з акцентом на продукцію з високою доданою вартістю, інтеграцію до європейських логістичних і цифрових мереж, запровадження страхових механізмів та масштабні інвестиції у відновлення агропромислового комплексу.

Слід зазначити, що для досягнення мети формування успішної експортної стратегії агропродовольчого сектору України необхідно синтезувати класичні підходи з урахуванням нових національних реалій. З одного боку, основні висновки класики про вигоди спеціалізації та торгівлі лишаються застосовуваними; з іншого, стратегія експорту має бути гнучкою й адаптивною. Глобальні ланцюги вартості відкривають можливості для інтеграції, але ставлять вимогу підвищувати додану вартість в середині країни. Кластерна модель здатна згуртувати учасників ринку навколо спільної експортної мети, проте потребує активної ролі держави у формуванні умов для кластеризації. Інституційне середовище є фундаментом: без прозорих правил, підтримки та захисту експортерів інші стратегії не спрацюють. Нові тенденції – цифровізація, екологізація, ризик-менеджмент – мають бути імплементовані в усі рівні політики від виробника до урядових рішень.

Україна, маючи потужний аграрний потенціал, наразі стоїть перед необхідністю стратегічного переосмислення моделі експорту, здійснивши перехід від експортера сировини до конкурентного постачальника якісних продовольчих товарів з високою доданою вартістю [79]. Це завдання вимагатиме консолідації зусиль держави, бізнесу і науки, проте його вирішення забезпечить стійке зростання агропродовольчого сектору і економіки в цілому в довгостроковій перспективі. Як стверджує Керничний Є., йдеться про комплексний підхід, що передбачатиме

поєднання переваг від вільної торгівлі з активною державною політикою підтримки експортерів, кластеризації виробників, участі в глобальних ланцюгах вартості, розбудови інституцій та забезпечення економічної безпеки [80]. Саме такий синтез концептуальних підходів дозволяє формувати ефективну експортну стратегію агропродовольчого сектору.

Узагальнення наукових підходів до формування експортних стратегій засвідчує, що традиційні моделі стратегування здебільшого орієнтовані на забезпечення конкурентоспроможності національних виробників через використання цінових переваг або розширення доступу до зовнішніх ринків. Водночас сучасна трансформація глобальних агропродовольчих ринків, посилення ролі глобальних ланцюгів створення вартості та зростання регуляторних вимог до якості й безпечності продукції зумовлюють необхідність перегляду підходів до формування експортної політики. В цих умовах стратегія розвитку експорту має бути орієнтована не лише на нарощування обсягів зовнішніх поставок, а й на структурну модернізацію експортної спеціалізації та підвищення рівня створення доданої вартості.

Крім того, нестабільність світового економічного середовища, посилення геополітичних ризиків і зростання ролі регуляторних обмежень міжнародної торгівлі вимагають від національних економік формування стратегічних механізмів, здатних забезпечувати гнучку адаптацію до динамічних змін глобальної кон'юнктури, на що звертають увагу у своїх дослідженнях Пітель Н.Я., Новак І.М. та ін. [81]. Це зумовлює необхідність поєднання у межах експортної стратегії двох взаємопов'язаних компонентів: структурної трансформації моделі експорту та інституційної здатності економічної системи реагувати на зміни зовнішнього середовища.

На підставі критичного аналізу класичних та сучасних концепцій, а також виявлених у дослідженні проблемних аспектів вітчизняного стратегування, розроблено трансформаційно-адаптивну модель формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, яка синтезуватиме переваги наявної значної сировинної бази України (класичні переваги) з вимогами сучасної міжнародної торгівлі та

необхідністю забезпечення інституційно-кластерної стійкості в умовах поствоєнного відновлення. Під категорією «трансформаційно-адаптивна експортна стратегія агропродовольчого сектору» пропонується розуміти систему стратегічних орієнтирів, інституційних механізмів та інструментів державної політики, спрямованих на структурну модернізацію експортної спеціалізації та адаптацію експортної системи до динамічних змін глобального конкурентного й регуляторного середовища. Запропоноване трактування дозволяє розглядати експортну стратегію не лише як інструмент стимулювання зовнішньої торгівлі, а як механізм довгострокової структурної трансформації агропродовольчого сектору та підвищення його ролі у глобальних ланцюгах створення вартості.

Трансформаційно-адаптивна модель пропонує системний інструментарій, розроблений для синергетичного поєднання наявних конкурентних переваг українського агропродовольчого сектору (значна сировинна база) з імперативами сучасної міжнародної торгівлі, вимогами євроінтеграції до глобальних ланцюгів вартості та необхідністю забезпечення інституційно-кластерної стійкості в умовах поствоєнного відновлення.

Наведена на рис. 1.2 архітектура трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору має трирівневу структуру, яка охоплює інструментальні елементи трансформації експорту, систему стратегічних імперативів розвитку агропродовольчого сектору та фундаментальні принципи її функціонування, що забезпечують адаптивність і узгодженість.

Структура трансформаційно-адаптивної моделі ґрунтується на чотирьох ключових елементах:

- інтеграція глобальних ланцюгів вартості та нової теорії торгівлі – чітка орієнтація на якісне вдосконалення у глобальних ланцюгах вартості, що базується на стратегічній селективності (виборі пріоритетів), та перехід до внутрішньогалузевої торгівлі диференційованими продуктами;

- кластерна основа стійкості – використання кластерної моделі як механізму інфраструктурного забезпечення переробки (агро-індустріальні парки, сухі порти тощо) та формування замкнутих регіональних екосистем доданої вартості, що

забезпечує територіальну концентрацію виробництва, переробки, логістичної інфраструктури та сервісних послуг та створює передумови для формування регіональних ланцюгів доданої вартості й підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого експорту;

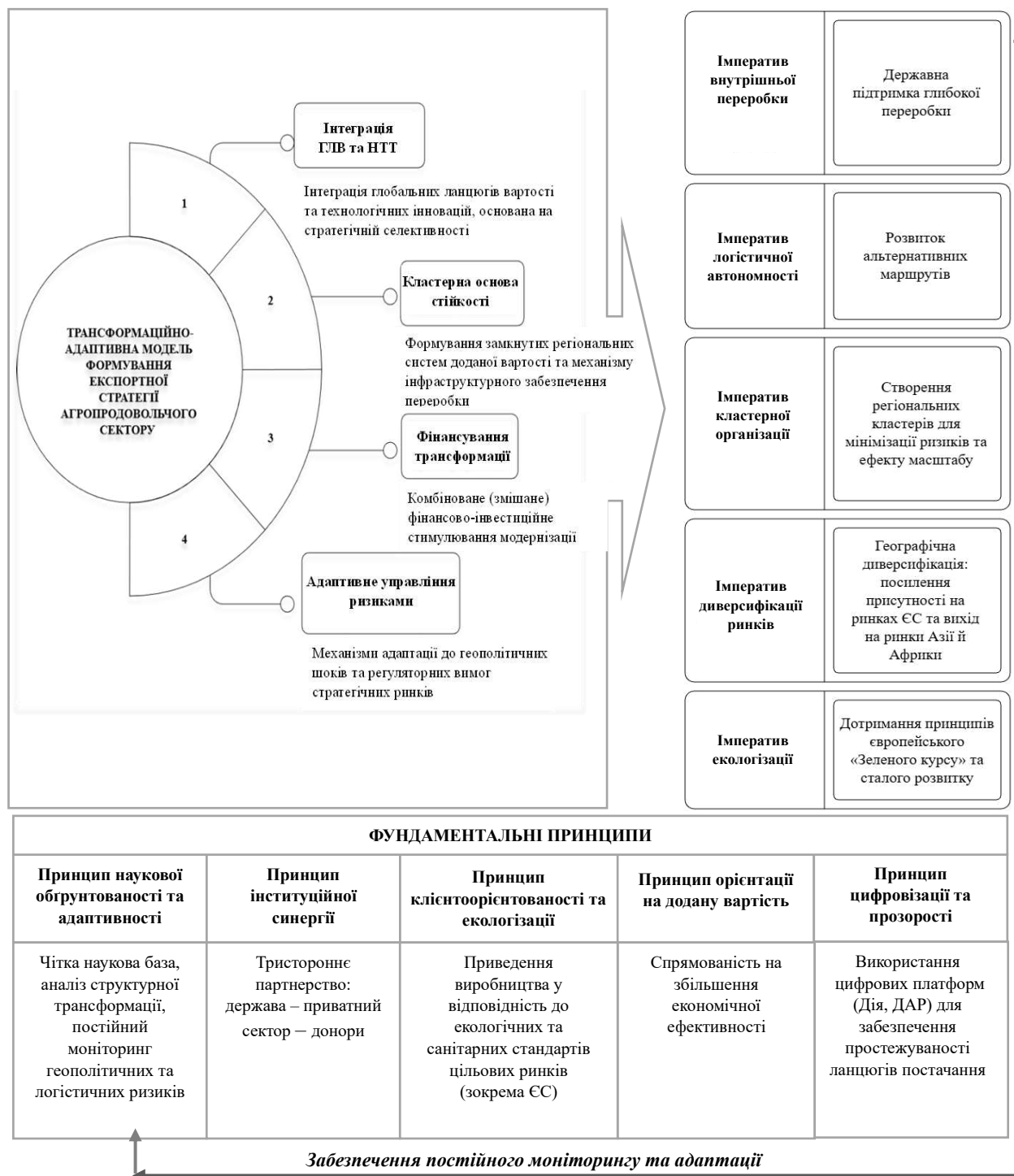

Рис. 1.2. Архітектура трансформаційно-адаптивної моделі формування експортної стратегії агропродовольчого сектору

Джерело: власна розробка автора на основі узагальнення результатів дослідження

- фінансування трансформації агропродовольчого експорту – система комбінованого фінансово-інвестиційного стимулювання, що поєднує фіскальні стимули для переробки, страхування інвестицій та грантову підтримку модернізації;
- адаптивне управління ризиками – вбудовування механізмів адаптації до геополітичних шоків та регуляторних вимог стратегічних ринків для забезпечення інституційної стійкості, в т. ч. в умовах військового часу.

Функціонування моделі базується на системі фундаментальних принципів, що забезпечують її адаптивність і результативність. Центральне місце займає принцип орієнтації на додану вартість, що обумовлює зміщення економічних пріоритетів на виробництво високомаржинальної продукції. Принцип наукової обґрунтованості та адаптивності вимагає аналізу показників структурної трансформації (частка валової доданої вартості) та постійного моніторингу геополітичних та логістичних ризиків, тоді як принцип інституційної синергії передбачає створення ефективного тристороннього партнерства (держава – приватний сектор – міжнародні донори) для максимізації фінансового та організаційного ефекту. Принципи клієнтоорієнтованості та екологізації формують зовнішній вектор, вимагаючи приведення виробництва у відповідність до стандартів ЄС та європейського «зеленого курсу», що є критичною умовою для диверсифікації ринків та залучення міжнародних інвестицій. Одним із ключових принципів є також цифровізація, яка через використання державних платформ (ДАР, Дія) гарантує прозорість та простежуваність ланцюгів постачання.

Досягнення цілей трансформаційно-адаптивної моделі забезпечується через стратегічні імперативи, які визначають пріоритетні напрями державної підтримки та інвестицій. Орієнтація на ці пріоритети забезпечує фокусування цілей стратегії на: глибокій переробці сировини, що забезпечує підвищення прибутковості та стійкості сектора; стратегічному зниженні критичної залежності від одного логістичного каналу шляхом розвитку альтернативних маршрутів; формуванні та розвитку регіональних кластерів із чіткою спеціалізацією для максимізації синергії, ефекту масштабу та диференціації продукту; географічному розширенні експорту (зокрема посиленні позицій у ЄС для ефективного нівелювання геополітичних ризиків;

безумовному дотриманню принципів сталого розвитку та «зеленого курсу» як передумові для міжнародного інвестування у відновлення агропродовольчого сектору.

У сукупності запропонована архітектура моделі формує системну основу для розроблення та реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, забезпечуючи узгодження стратегічних пріоритетів його структурної модернізації з інституційними, фінансовими та інфраструктурними інструментами їх практичної реалізації. Модель є не лише концептуальною схемою, але й системним інструментом, що має значну теоретичну та прикладну цінність для модернізації української експортної стратегії агропродовольчого сектору, особливо в контексті воєнних викликів та євроінтеграційних процесів.

Теоретична значущість її полягає у синтезі класичних переваг сировинної бази з вимогами сучасних глобальних ланцюгів вартості та акцентом на інституційно-кластерній стійкості, що виводить стратегування за межі традиційних ресурсних підходів. Прикладна цінність трансформаційно-адаптивної моделі спрямована на забезпечення успішної реалізації стратегії завдяки вбудованому адаптивному управлінню ризиками та кластерній основі, що дозволяє досягти підвищення стійкості та мінімізувати вплив зовнішніх шоків, зокрема, геополітичних та логістичних обмежень. Кластеризація як інструмент регіонального фокусування інвестицій у переробку та логістичну інфраструктуру (залізничні та річкові хаби) прямо реалізує імператив логістичної автономності, знижуючи критичну залежність від одного каналу і забезпечуючи безперервність поставок.

Крім зазначеного, трансформаційно-адаптивна модель слугує каталізатором структурної трансформації експорту. Реалізація імперативу внутрішньої переробки, підкріплена фінансуванням трансформації через державні та донорські інструменти, фокусує ресурси на виробництві високомаржинальних диференційованих продуктів. Забезпечення клієнтоорієнтованості, імперативу екологізації та цифровізації не лише виконує вимоги цільових ринків ЄС та міжнародних партнерів, але й відкриває доступ до фінансування, орієнтованого на «зелене» та стійке поствоєнне відновлення. Зрештою, інституційна синергія в моделі (партнерство держави,

бізнесу та донорів) забезпечує необхідну прозорість та мобілізацію ресурсів, перетворюючи стратегію з декларації на дієвий механізм.

Таким чином, запропонована трансформаційно-адаптивна модель формування експортної стратегії агропродовольчого сектору функціонує як замкнений адаптивний цикл, де стратегічні імперативи реалізації піддаються постійному моніторингу, забезпечуючи гнучкість стратегії та її здатність до стійкого розвитку в динамічному зовнішньому середовищі.

1.3. Методичний інструментарій розробки експортної стратегії агропродовольчого сектору України

В умовах глобальної трансформації світових продовольчих систем та поглиблення інтеграційних процесів між Україною та Європейським Союзом, методичні засади формування експортних стратегій набувають критичного значення. Ефективність стратегічних рішень на макро- та мезорівнях прямо корелює з якістю, релевантністю та прогностичною здатністю обраного методичного інструментарію. Сучасний етап розвитку аграрної економіки, що характеризується переходом від сировинної моделі до моделі створення доданої вартості, а також виклики, пов'язані з повномасштабною війною та необхідністю адаптації до Європейського Зеленого Курсу, вимагають переосмислення традиційних підходів до стратегування.

В українській науковій літературі проблематика формування стратегій розвитку агропродовольчого сектору розглядається в межах кількох методичних підходів, що різняться між собою. Переважна частина досліджень [82–84] зосереджується на питаннях виробничого потенціалу, ресурсного забезпечення, інституційних трансформацій або загальних стратегічних орієнтирів розвитку галузі, що дозволяє сформувати уявлення про окремі аспекти функціонування агропродовольчого сектору в умовах структурних змін.

Водночас аналіз наукових праць свідчить, що існуючі підходи, попри їх теоретичну та прикладну цінність, мають обмежену придатність для вирішення завдань формування експортної стратегії, орієнтованої на структурну

трансформацію агропродовольчого експорту в умовах євроінтеграції. Зокрема, значна частина досліджень характеризується домінуванням ресурсно-виробничої логіки, за якої експорт розглядається як похідна від обсягів виробництва, без належного врахування технологічної складності продукції, інституційної доступності зовнішніх ринків та потенціалу диверсифікації (Андрійчук В.Г., Варченко О.О., Ібатуллін І.І., Кондратюк О.І., Месель-Веселяк В.Я., Саблук П., Трегобчук В.М. та ін.) [85–90].

Інший блок наукових підходів базується на якісно-управлінських методах стратегічного аналізу, що дозволяють окреслити загальні напрями розвитку експорту, проте не забезпечують формалізованого інструментарію для кількісного відбору товарних і ринкових пріоритетів. У результаті стратегічні рекомендації часто мають декларативний характер і не супроводжуються оцінкою їх реалістичності з огляду на структурну інерційність експорту та обмеженість інституційних спроможностей (Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Рокоча В.В., Шубравська О.В.) [54; 91–95].

Окремі дослідження акцентують увагу на інституційних та регуляторних чинниках розвитку агропродовольчого експорту, зокрема в контексті євроінтеграції (Галан В.О., Геєць В.М., Палій М.О., Бородіна О.М., Прокопа І.В., Кіндзерський Ю.В., Попова О.Л., Шпикуляк О.Г.) [48; 96–101]. Проте такі підходи, як правило, мають ретроспективний характер і не пропонують інструментів кількісної оцінки можливих траєкторій структурних змін експорту та їх узгодження з товарною спеціалізацією країни.

Незважаючи на різноманіття наукових підходів до стратегування в агропродовольчому секторі, їх застосування для формування експортної стратегії, орієнтованої на структурну трансформацію та євроінтеграцію, супроводжується низкою методичних обмежень. Ці обмеження зумовлені як специфікою аналітичного інструментарію, так і фокусом досліджень, який у більшості випадків не передбачає одночасного врахування товарної структури експорту, інституційних умов доступу до зовнішніх ринків та динамічних характеристик структурних змін.

Ресурсно-потенційні та інноваційно-технологічні підходи [102–106], поширені в українських дослідженнях, здебільшого орієнтовані на оцінку виробничих можливостей сектору, що обмежує їх придатність для обґрунтування експортних пріоритетів у середовищі жорсткої міжнародної конкуренції та регуляторних вимог. Управлінсько-стратегічні та ринково-орієнтовані підходи, у свою чергу, дозволяють окреслити загальні напрями розвитку експорту, однак не забезпечують формалізованих критеріїв відбору товарних і ринкових пріоритетів та не враховують інерційність експортної спеціалізації.

Інституційно-структурні підходи відіграють важливу роль у поясненні впливу державної політики та регуляторного середовища на експортні процеси, проте їх переважно ретроспективний характер і відсутність інструментів кількісної оцінки досяжності структурних зрушень обмежують можливості їх використання для стратегічного прогнозування.

Систематизація зазначених методичних обмежень у розрізі основних наукових підходів до формування експортних стратегій агропродовольчого сектору наведена в табл. 1.2).

Узагальнені методичні обмеження існуючих підходів свідчать про відсутність інструментарію, який дозволяв би одночасно враховувати поточну конкурентоспроможність агропродовольчого експорту, потенціал його структурної трансформації, інституційні ризики та перешкоди на зовнішніх ринках, а також перспективи досягнення стратегічних зрушень у середньостроковій перспективі. У зв'язку з цим розроблено авторський науково-методичний підхід до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, який базується на поєднанні економіко-математичного моделювання, аналізу економічної складності, оцінки інституційної досяжності ринків та формалізованого механізму перетворення аналітичних результатів у систему стратегічних рішень й інструментів їх реалізації. Для вирішення наукового завдання формування науковообґрунтованої експортної стратегії агропродовольчого сектору пропонується комплексна методика, що охоплює дослідження від діагностики конкурентних позицій до моделювання ринкових можливостей та регуляторних обмежень.

**Порівняльна оцінка підходів до формування експортних стратегій
агропродовольчого сектору**

Методичний підхід	Типові представники підходу (українські науковці)	Методичні обмеження застосування	Обмеження для вирішення завдань дослідження
Ресурсно-потенційний підхід	Андрійчук В.Г., Варченко О.О., Ібатуллін І.І., Кондратюк О.І., Месель-Веселяк В.Я., Саблук П.Т., Трегобчук В.М.	Орієнтація на фізичні обсяги виробництва; обмежене врахування зовнішнього попиту та інституційних бар'єрів; статичний характер оцінок	Не дозволяє обґрунтувати стратегічну переорієнтацію експорту з сировинних сегментів на продукцію з високою доданою вартістю
Управлінсько-стратегічний (якісний) підхід	Кропивко М.Ф., Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Рокоча В.В., Шубравська О.В.	Високий рівень суб'єктивності; відсутність кількісних критеріїв відбору пріоритетів; обмежена відтворюваність результатів	Ускладнює формалізований вибір товарних і ринкових пріоритетів та порівняння альтернативних сценаріїв
Інституційно-структурний підхід	Бородіна О. М., Галан В.О., Гесць В.М., Кіндзерський Ю.В., Палій М.О., Попова О.Л., Прокопа І. В., Шпикуляк О.Г.	Переважно ретроспективний характер аналізу; відсутність інструментів оцінки швидкості та досяжності структурних змін	Обмежує можливості прогнозування та оцінки реалістичності трансформаційних цілей
Інноваційно-технологічний підхід	Кваша С. М., Клименко Л.В., Скрипник В.В., Стельмашук А.М., Федулова Л. І.	Фрагментарність оцінок; слабкий зв'язок із товарною та географічною структурою експорту	Не забезпечує комплексного стратегічного бачення експортної трансформації
Ринково-орієнтований експортний аналіз	Березін О. В., Вдовенко Н. М., Гадзало Я.М., Зінчук Т.О., Лузан Ю.Я., Осташко Т.О.	Ігнорування інституційної доступності та конкурентних позицій на ринках; акцент на попиті без оцінки спроможностей експортерів	Підвищує ризик вибору формально привабливих, але стратегічно недосяжних ринків

Джерело: систематизовано та узагальнено автором на основі аналізу наукових підходів до стратегування експортної діяльності [48; 54; 88–111]

У межах дослідження формування експортної стратегії агропродовольчого сектору практична реалізація розробленої методики здійснюється на основі послідовного алгоритму, який забезпечує логічний перехід від теоретико-методичного обґрунтування до моделювання стратегічних пріоритетів та розробки

механізмів їх реалізації. Узагальнену логіку формування трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору України представлено на рис. 1.3. Представлений алгоритм дозволяє узгодити результати аналізу з практичними завданнями державної експортної політики та забезпечує комплексний підхід до вибору стратегічних пріоритетів і інструментів їх реалізації. Послідовність етапів формування трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору України охоплює визначення об'єкта стратегування, формування теоретико-концептуальної рамки стратегії та науково-методичної основи дослідження, діагностику фактичної структури експорту, оцінку міжнародного та євроінтеграційного контексту, моделювання товарних і ринкових стратегічних пріоритетів з урахуванням структурної інерційності, формування системи інструментів реалізації стратегії й оцінку її ефективності, а також моніторинг відхилень фактичних параметрів від цільових та коригування стратегічних рішень із урахуванням змін зовнішнього середовища. Запропонований алгоритм забезпечує логічний перехід від аналітичного обґрунтування до практичного впровадження стратегічних рішень та дозволяє узгодити цілі експортної трансформації з умовами функціонування агропродовольчого сектору.

У межах авторського науково-методичного підходу до формування експортної стратегії використовується система показників, яка поєднує показники поточної конкурентоспроможності, технологічної складності продукції, потенціалу структурної диверсифікації, інституційної доступності зовнішніх ринків та динаміки експортного розвитку. Кожен з індикаторів виконує окрему аналітичну функцію та розглядається не ізольовано, а як елемент інтегральної оцінки стратегічної пріоритетності товарних позицій. Детальний опис методики розрахунку показників, процедур нормування та зважування, а також результати економіко-математичного моделювання наведено у відповідних розділах. Поряд з цим, слід зазначити, що загальновідомі методи економічного аналізу та моделювання у межах дисертаційного дослідження набули авторської інтерпретації й адаптації з урахуванням специфіки агропродовольчого сектору України, завдань структурної трансформації експорту та інституційних умов євроінтеграції.

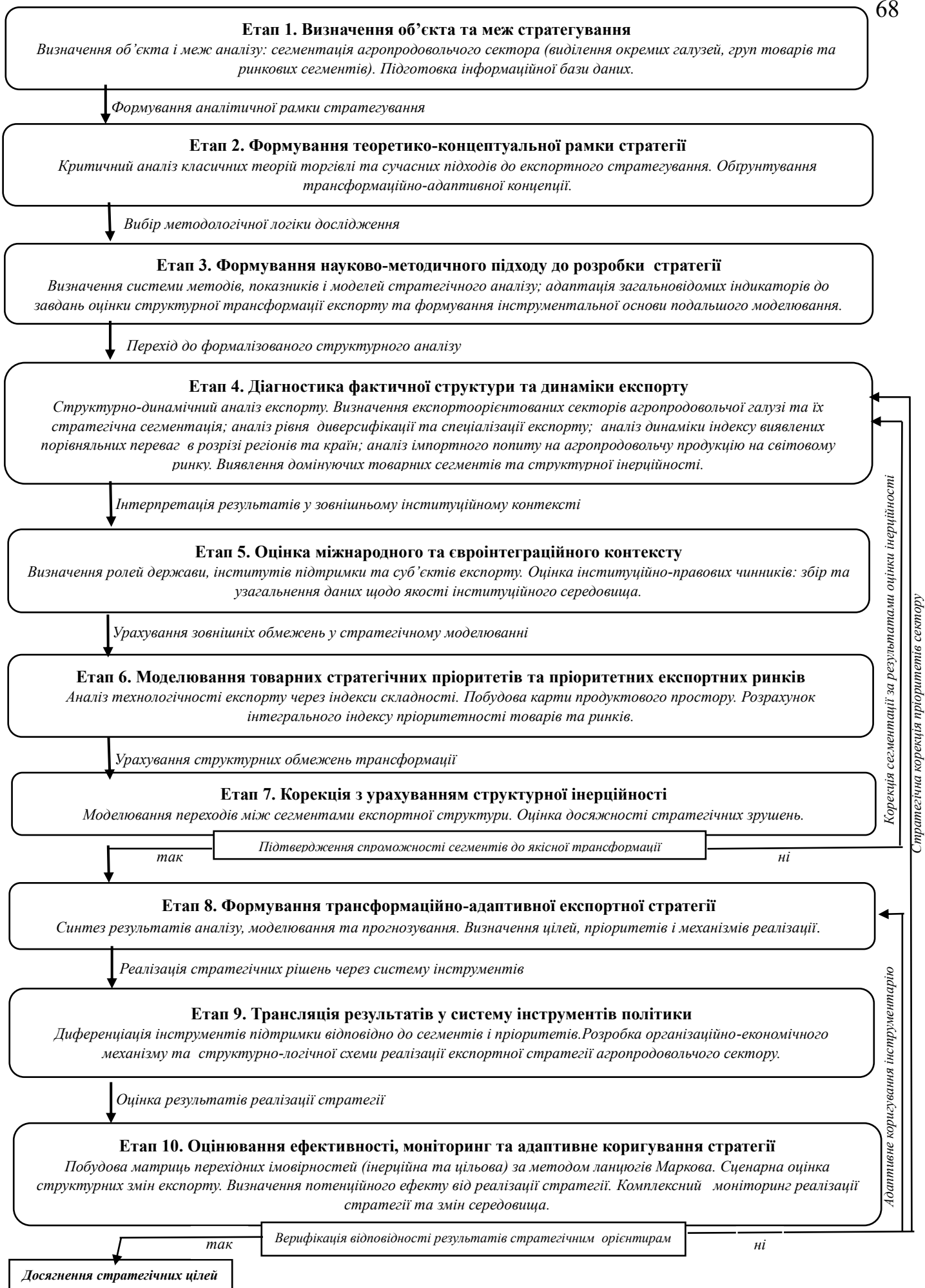

Рис. 1.3. Алгоритм формування трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору (розроблено автором)

Така адаптація забезпечує можливість використання зазначених методів не лише для опису поточного стану експорту, а й для обґрунтування стратегічних управлінських рішень.

Так, структурний аналіз експорту (дослідження товарної номенклатури, географії та обсягів експорту) в запропонованій методиці поєднується з концепцією економічної складності продукції, яка передбачає оцінку здатності країни виробляти складні, технологічно насичені товари за допомогою індикатора PCI (Product Complexity Index) [112], тобто рівня знань та виробничих навичок, закладених у товарі. Водночас використовується показник можливостей зростання (Opportunity Gain), який «кількісно оцінює внесок нового продукту у відкриття можливостей до інших, більш складних продуктів» [113]. У межах дослідження ці показники застосовуються з галузевою та інституційною адаптацією для аналізу потенціалу структурної трансформації агропродовольчого експорту, з урахуванням специфіки переробних ланцюгів, технологічної суміжності агропродовольчих товарів та обмежень доступу до ринку ЄС.

Паралельно аналізу продукції застосовується індикатор RCA (Revealed Comparative Advantage) – показник «відкритої» порівняльної переваги країни по кожному товару [114]. Індекс порівняльної експортної переваги (RCA) у дослідженні використовується не тільки як показник конкурентоспроможності, а як елемент багатовимірної оцінки стратегічної доцільності. Авторська інтерпретація RCA полягає у його включенні до інтегрального індексу стратегічної пріоритетності, що дозволяє уникнути ототожнення наявної конкурентоспроможності з довгостроковою стратегічною перспективністю. Таким чином, товари з високим значенням RCA, але низьким рівнем економічної складності або інституційної доступності, не визнаються автоматично стратегічними пріоритетами.

Методика також враховує інституційні бар'єри та регуляторні умови, що впливають на експорт. З цією метою формується інституційний індекс – комплексна величина, що інтегрує індикатори якості інституційного середовища (регуляторної політики, логістики, доступу до фінансування, захисту прав власності тощо). Ці показники доповнюють аналіз, отриманий за допомогою структурних та

комплексних індексів, і разом формують стратегічне позиціонування – вибір цільових продуктів і ринків з урахуванням конкурентних переваг та обмежень.

Важливою складовою науково-методичного підходу, застосованого в дисертації, є економіко-математичне моделювання процесу формування стратегічних пріоритетів агропродовольчого експорту. На відміну від традиційних якісних підходів до стратегування, запропонована методика ґрунтується на побудові інтегрального індексу стратегічної пріоритетності товарних позицій, що формує оцінку стратегічної доцільності, орієнтовану не лише на максимізацію короткострокових обсягів експорту, а й на довгострокову структурну трансформацію, що забезпечує його придатність саме для завдань стратегічного планування експортної діяльності.

Водночас цей підхід має певні обмеження, зумовлені як особливостями доступності статистичних даних, так і специфікою інституційного середовища функціонування агропродовольчого експорту. Зокрема, використання показників економічної складності та характеристик продуктового простору передбачає використання міжнародних баз даних, що обмежує можливість деталізації аналізу на рівні окремих підприємств або коротких часових інтервалів.

Інституційні обмеження пов'язані з динамічним характером регуляторного середовища, передусім у межах Європейського Союзу, що ускладнює точне визначення впливу окремих регуляторних змін у межах кількісних моделей. У зв'язку з цим інституційні чинники в межах дослідження розглядаються як параметри стратегічної досяжності, а не як точні прогнозні значення.

Окрему групу обмежень становить структурна інерційність експортної спеціалізації, яка зумовлює неможливість миттєвого переходу до більш складних сегментів експорту. Зазначене обмеження не знижує аналітичної цінності запропонованого підходу, а навпаки, враховується в моделі шляхом використання інструментів оцінки досяжності структурних зрушень, що забезпечує реалістичність стратегічних висновків.

Окремим елементом науково-методичного підходу, розробленого в дисертації, є методика визначення пріоритетних експортних ринків для агропродовольчої

продукції, яка доповнює товарну компоненту експортної стратегії та забезпечує її просторову реалізацію. На відміну від традиційних підходів, зосереджених переважно на аналізі обсягів імпорту, темпів зростання або торговельного балансу, запропонована методика орієнтована на узгодження потенціалу ринку, визначеного на основі попиту з можливостями та обмеженнями українського експорту. Авторська інтерпретація цієї методики полягає в підході, за якого ринок визнається пріоритетним лише за умови одночасного виконання двох критеріїв: наявності достатнього потенціалу попиту та можливості його освоєння українськими експортерами. Таким чином, ринки з високою місткістю, але жорсткими регуляторними або конкурентними обмеженнями, не розглядаються як безумовні стратегічні пріоритети.

Методика визначення пріоритетних ринків використовується у дисертації у тісному взаємозв'язку з товарним стратегічним аналізом. Зокрема, результати товарного ранжування за інтегральним індексом стратегічної пріоритетності слугують вхідною базою для подальшого просторового аналізу, тоді як результати ринкового ранжування використовуються для уточнення напрямів державної підтримки та вибору інструментів організаційно-економічного механізму. Такий підхід дозволяє уникнути ситуації, за якої стратегічно перспективні товари орієнтуються на інституційно або комерційно недосяжні ринки.

Для імовірнісного прогнозування динаміки експорту у методиці застосовується кількісне моделювання. Зокрема, використання методики ланцюгів Маркова дозволяє змодельовати процеси переходу між групами товарів чи сегментами ринку у часі. Цей підхід використовується для оцінки збереження конкурентних позицій і можливих змін у структурі експорту під впливом зовнішніх чинників (наприклад, війни або зміни світових цін), а також дає змогу врахувати обмежену швидкість структурних змін та реалістичність стратегічних цілей, що відрізняє запропоновану модель від класичних сценарних прогнозів.

В остаточному підсумку, розроблена методика формування рекомендацій у межах організаційно-економічного механізму імплементації експортної стратегії агропродовольчого сектору ґрунтується на перетворенні результатів кількісного

аналізу у диференційований набір інструментів державної експортної політики. На відміну від традиційних підходів, які пропонують універсальні заходи підтримки, це дає можливість обґрунтувати адресний підхід, за якого вибір інструментів залежить від сегмента стратегічного позиціонування товарів і суб'єктів експорту. Таким чином, елементи структурного аналізу, концепції продуктової складності, оціночних інституційних індикаторів та інструментів стратегічного позиціонування інтегруються у єдину систему, що забезпечує комплексний і зважений підхід до розробки експортної стратегії агропродовольчого сектору. Визначені методичні засади слугують підґрунтям для подальшої аналітичної реалізації запропонованого підходу, економіко-математичного моделювання стратегічних пріоритетів та розробки організаційно-економічного механізму імплементації експортної стратегії.

Висновки до 1 розділу

1. Агропродовольчий сектор ідентифіковано як складну системну диференційовану структуру, функціонування якої визначається взаємодією виробничих, інфраструктурних та інституційних елементів і виходить за межі традиційного тлумачення агропромислового комплексу. Узагальнено наукові підходи до визначення сутності агропродовольчого сектору та показано трансформацію його трактування від галузевого підходу до концепції агропродовольчої системи як комплексного економіко-інституційного утворення, що охоплює взаємопов'язані процеси виробництва, переробки, логістики, розподілу та споживання продовольчої продукції.

2. Систематизація теоретичних підходів до формування експортної стратегії засвідчила, що її сучасне трактування формується на основі синтезу положень класичних теорій міжнародної торгівлі, теорії конкурентних переваг та концепції глобальних ланцюгів створення вартості. Встановлено, що ефективна стратегія розвитку агропродовольчого експорту повинна враховувати специфіку національної структури виробництва та інституційного середовища, що передбачає поступовий перехід від моделі конкуренції на основі цінових переваг сировинних товарів до

моделі нарощення доданої вартості та розширення функціональної участі у глобальних виробничих мережах.

3. Визначено сутність експортної стратегії агропродовольчого сектору як системного управлінського процесу, спрямованого на структурну модернізацію зовнішньої торгівлі та підвищення конкурентоспроможності національної продукції на міжнародних ринках. Доведено, що в умовах воєнно-економічної нестабільності така стратегія повинна мати адаптивний характер і передбачати гнучке коригування інструментів підтримки відповідно до змін зовнішнього економічного середовища.

4. Обґрунтовано, що формування ефективної експортної стратегії агропродовольчого сектору в умовах євроінтеграції потребує врахування специфіки функціонування глобальних продовольчих ринків, посилення регуляторних вимог до якості та безпечності продукції, а також інституційних умов інтеграції до європейського економічного простору. Це створює передумови для переходу від стихійного експорту до системно організованої зовнішньоекономічної діяльності.

5. Встановлено, що існуючі методичні підходи до формування експортних стратегій агропродовольчого сектору не забезпечують належного зв'язку між аналітичною діагностикою та розробленням управлінських рішень щодо його розвитку. Обґрунтовано комплексний методичний підхід до стратегування експорту, що усуває зазначений розрив та інтегрує інструменти структурної діагностики експорту, оцінювання конкурентних позицій продукції на зовнішніх ринках, стратегічного позиціонування підсекторів та формування системи управлінських рішень у межах єдиного аналітичного циклу.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 1, опубліковано в працях: [41; 115; 116].

РОЗДІЛ 2

ДЕТЕРМІНАНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Структурно-динамічний аналіз агропродовольчого експорту України

Агропродовольчий сектор України традиційно посідає провідне місце в структурі національної економіки, відіграючи ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту, забезпеченні зайнятості в сільській місцевості та наповненні валютних надходжень до державного бюджету. За останні десятиліття Україна зміцнила свої позиції на світовому ринку як один із провідних експортерів зернових, олійних культур та продуктів первинної переробки. Водночас агропродовольчий експорт України має переважно сировинний характер, що істотно обмежує економічну вигоду країни у глобальних ланцюгах вартості.

У контексті сучасних викликів, зокрема геополітичної нестабільності, порушення логістичних ланцюгів, посилення конкуренції на зовнішніх ринках, а також процесів євроінтеграції, виникає об'єктивна потреба у переосмисленні стратегічних підходів до розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору. Це потребує системної аналітичної оцінки наявних ресурсів, ефективності використання зовнішньоекономічних можливостей, а також ідентифікації основних бар'єрів, що стримують експортну активність.

Сучасні тенденції розвитку експорту української агропродовольчої продукції, який відіграє значну роль у формуванні позитивного зовнішньоторговельного балансу країни, відображають ключові напрями та характеристики галузі.

Сектору притаманний високий рівень експортоорієнтованості виробництва – частка експорту в агропродовольчому секторі у 2024 р. становила 49% від загального обсягу реалізованої агропродовольчої продукції. Загальна динаміка характеризується хвилеподібними змінами та циклічністю, що зумовлено впливом як ендегенних, так і екзогенних факторів. Якщо у період 2016–2021 років спостерігалася відносна

стабільність із зниженням експортної активності (до мінімуму в 43%), то, починаючи з 2022 року, відбувся структурний зсув у бік зовнішніх ринків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Частка експорту в обсягах реалізованої агропродовольчої продукції
в Україні в 2016-2024 рр., %**

Товарна група	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст, в.п.
Сільськогосподарська продукція	58	57	54	62	55	47	69	60	63	6
Харчова продукція	40	42	41	39	41	40	46	42	38	-2
Всього агропродовольча продукція	48	48	47	50	47	43	57	50	49	1

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31]

Поточний тренд 2023–2024 рр. можна охарактеризувати як період адаптаційної стабілізації: показники поступово вирівнюються після шокового зростання 2022 р., проте утримуються на рівні, що перевищує середні значення довоєнного періоду, підтверджуючи посилення експортної орієнтації галузі. Основна причина зазначених змін – збільшення вагомості експорту у виробництві сільськогосподарської продукції (на 6 в.п.). Динаміка частки експорту харчової продукції у виробництві демонструє певні коливання в межах 38–46%. У 2022 р. зафіксовано пікові значення частки експорту для обох товарних груп (69% для сільськогосподарської продукції та 46% для харчової). Це різке зростання (на 22 в.п. для сільськогосподарської продукції порівняно з 2021 р.) ймовірно обумовлене скороченням внутрішнього споживання та переорієнтацією логістичних потоків в умовах початку повномасштабних воєнних дій. Наведені дані свідчать про поглиблення сировинної моделі експорту України. Розрив між часткою експорту сільськогосподарської сировини та переробленої харчової продукції збільшився з 18 в.п. у 2016 р. до 25 в.п. у 2024 р. Це вказує на те, що українська харчова промисловість здебільшого орієнтована на внутрішній ринок, тоді як аграрна галузь виступає ключовим донором експортної виручки.

Впродовж останніх років зростає роль агропродовольчого сектору в загальному експорті – за результатами 2021 р. з України було експортовано продукції на рекордні 27,8 млрд дол. США, що на 81,3% більше показника 2016 р.

При цьому, основні обсяги приросту забезпечили поставки сировинної сільськогосподарської продукції (7,3 млрд дол. США або 91%), тоді як приріст харчової продукції склав 71% (або 5,1 млрд дол. США) (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

**Динаміка українського експорту агропродовольчої продукції
в 2016-2024 рр.**

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст (зменшення), %	
										2016- 2021 рр.	2021- 2024 рр.
Вартість, млрд дол. США											
Сільськогосподарська продукція	7,99	9,11	9,45	12,77	11,80	15,27	13,28	11,55	13,38	91	-12
Харчова продукція	7,29	8,65	8,87	9,38	10,38	12,44	10,14	10,45	11,30	71	-9
Всього експорт агропродовольчої продукції	15,28	17,76	18,61	22,15	22,18	27,71	23,41	22,08	24,68	81	-11
Всього експорт	36,36	43,27	47,34	50,06	49,17	68,07	44,17	36,195	41,73	87	-39
Частка агропродовольчої продукції в експорті, %	42	41	39	44	45	41	53	61	59	-1 в.п.	+18 в.п.
Обсяг, млн тонн											
Сільськогосподарська продукція	45,62	48,86	48,23	65,28	57,29	55,63	47,07	53,10	62,57	22	12
Харчова продукція	12,93	15,36	14,75	16,31	16,90	13,64	10,78	14,53	15,82	5	16
Всього експорт агропродовольчої продукції	58,55	64,21	62,98	81,59	74,19	69,27	57,85	67,63	78,3	18	13
Ціна, дол. США/тонну											
Сільськогосподарська продукція	175	187	202	196	206	275	282	218	214	57	-22
Харчова продукція	564	563	601	575	614	912	940	719	714	62	-22
Всього експорт агропродовольчої продукції	261	277	296	271	299	400	405	325	315	53	-21

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

Зростання експорту було обумовлено, головним чином, ростом експортних цін (на 53% в 2016-2021 рр.), оскільки приріст фізичних обсягів експорту був не таким значним (на 18%), а сукупний експорт агропродовольчої продукції – на 81%. Експорт харчової продукції збільшився переважно за рахунок зростання цін (здебільшого на олію), адже в кількісному виразі зростання експортних показників

було несуттєвим. Такі тенденції свідчать про позитивну кон'юнктуру ринку та зростаючу роль України у глобальних ланцюгах постачання продовольства.

Проте після 2021 р. експортні показники зазнали негативної трансформації. Внаслідок російської агресії обсяги українського експорту агропродовольчої продукції скоротилися – за період 2021–2024 рр. вартісні обсяги експорту знизилися на 12% для сільськогосподарської продукції, на 9% – для харчової, а в цілому агропродовольчий експорт втратив 11% вартості. Ці тенденції супроводжувалися зменшенням середньої експортної ціни: для сільськогосподарської продукції – на 22%, так само і для харчової (на 22%). Середня ціна експорту агропродовольчої продукції у дослідженні розрахована як відношення загальної вартості експорту до його фізичного обсягу у тоннах. З огляду на те, що до складу агропродовольчого експорту входять товари з різним рівнем переробки та економічної складності, цей показник має агрегований характер і не відображає фактичну ринкову ціну окремих товарів. У зв'язку з цим середня ціна інтерпретується як середньозважена характеристика експортного кошика, що відображає його структурні особливості та рівень доданої вартості. Зниження ціни пояснюється як загальним ослабленням глобального попиту, так і ускладненням логістики, зокрема через блокування морських портів, руйнування інфраструктури та зростання транспортних витрат.

Водночас, у фізичних показниках спостерігається зворотна динаміка: у 2021–2024 рр. обсяг експорту сільськогосподарської продукції в натуральному вираженні зріс на 12%, харчової – на 16%. Це свідчить про намагання вітчизняних експортерів компенсувати втрати доходів шляхом збільшення обсягів поставок, часто за нижчими цінами. Така ситуація створює ризики «експорту на виснаження», коли збільшення фізичного навантаження на агросектор не забезпечує відповідного фінансового ефекту.

Показово, що питома вага агропродовольчої продукції в загальному експорті України зросла з 41% у 2021 р. до 59% у 2024 р. (рис. 2.1).

З наведених даних видно, що частка агропродовольчої продукції в експорті до країн ЄС з 2016 по 2021 р. залишалася нижчою, ніж її частка в загальному експорті України, коливаючись переважно в межах 29–35% проти 39–45% у загальному

експорті. Однак, починаючи з 2022 р., відбулася суттєва структурна зміна: частка агропродовольчої продукції зросла як у загальному експорті (до 53-61%), так і в експорті до ЄС (до 46-53%). Це свідчить про посилення ролі агропродовольчого сектору як ключового драйвера українського експорту в умовах війни, а також про зростання залежності експорту до ЄС в сегменті агропродовольчої продукції, хоча її частка все ще залишається дещо нижчою, ніж у загальній структурі експорту України.

Рис. 2.1. Динаміка українського експорту агропродовольчої продукції в 2016-2024 рр., млрд дол. США

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

Відносно нижча частка агропродовольчої продукції в експорті до країн ЄС порівняно із загальною структурою експорту України зумовлена вищим рівнем товарної диверсифікації експорту до ЄС, у якому зростає питома вага неагропродовольчих товарів, зокрема продукції переробної промисловості та товарів із вищою доданою вартістю. Додатковий вплив мають інституційні обмеження доступу до ринку ЄС, зокрема тарифні квоти, санітарні та фітосанітарні вимоги, а також високий рівень конкуренції на ринку Європейського Союзу.

Зростання частки агропродовольчої продукції в загальному експорті України в останні роки, зокрема після 2022 р., потребує критичного переосмислення з точки зору її економічного змісту. Саме по собі зростання питомої ваги аграрного експорту не обов'язково свідчить про зміцнення позицій агросектору або підвищення його ефективності. Існує висока ймовірність того, що таке зростання зумовлене не стільки екстенсивним розвитком сільського господарства, скільки різким скороченням обсягів промислового експорту внаслідок воєнних дій, руйнування виробничих потужностей та втрати логістичних маршрутів.

Для встановлення справжніх причин виявленого зростання частки агропродовольчого експорту необхідним є проведення порівняльного аналізу обсягів реалізації цієї продукції впродовж 2016-2024 рр. Такий підхід дозволить оцінити, чи мало місце дійсне нарощення виробничого та експортного потенціалу аграрного сектору, чи ж зафіксоване зростання експортної частки є результатом зовнішніх структурних зрушень у національній економіці.

Крім того, аналіз частки експортованої продукції в загальних обсягах її реалізації дасть змогу охарактеризувати ступінь експортної орієнтованості агропродовольчого виробництва та зміни в поведінці агровиробників. Такий показник є важливим з точки зору розуміння пріоритетів ринку збуту: орієнтація на зовнішні ринки в умовах воєнної економіки не лише формує валютні надходження, але й впливає на внутрішнє ціноутворення, продовольчу безпеку та рівень соціальної стабільності.

Комплексне дослідження динаміки реалізації агропродовольчої продукції у поєднанні з оцінкою частки експорту в її загальних обсягах реалізації є необхідною аналітичною основою для об'єктивного трактування зростання ролі аграрного експорту в структурі зовнішньої торгівлі України та формування збалансованої експортної політики в посткризовий період.

З метою визначення частки експортованої продукції в обсягах реалізації агропродовольчої продукції доцільно використовувати дані за секторами згідно з Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД-2010) [117]. Інформація про обсяги експорту доступні не за КВЕД, а за УКТ ЗЕД (Українська класифікація

товарів зовнішньоекономічної діяльності) [118]. Тому для узгодження зовнішньоторговельної статистики з даними національного обліку за видами економічної діяльності розроблено таблицю відповідності кодів УКТ ЗЕД (групи 1-24) до відповідних сфер діяльності за КВЕД (додаток А). Це дозволило здійснити комплексний аналіз експорту агропродовольчої продукції за обраними видами економічної діяльності, які передбачають виробництво та реалізацію агропродовольчої продукції.

Проведене дослідження дало змогу виділити окремі види агропродовольчої продукції (в розрізі сільськогосподарської та харчової), частка експорту в обсягах реалізації якої була найбільш суттєвою (за даними 2016 та 2024 рр.) (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

**Розрахунок частки експорту у обсягах реалізації основних видів
агропродовольчої продукції в 2016 р. та 2024 р.**

Товар	Обсяг реалізації продукції, млн дол. США		Експорт, млн дол. США		Частка експорту в обсягах реалізованої продукції, %		
	2016 р.	2024 р.	2016 р.	2024 р.	2016 р.	2024 р.	Зміна, відсоткові пункти
Сільськогосподарська продукція	13 892,1	21 123,9	8 013,4	13 352,6	57,7	63,2	5,5
Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	10 868,8	17 073,3	7 693,6	12 877,3	70,8	75,4	4,6
Інша продукція тваринництва (мед)	32,9	28,7	113,1	185,4	343,7	647,0	303,3
Птиця свійська, жива, та яйця	626,0	834,1	45,5	74,5	7,3	8,9	1,7
Ягоди, горіхи, інші плодові культури	18,2	79,0	23,5	40,2	129,5	50,9	-78,6
Худоба велика рогата м'ясних порід	62,7	43,5	21,8	35,5	34,7	81,6	46,9
Інші багаторічні культури	3,0	0,6	27,0	33,1	886,0	5308,3	4422,3
Пряні, ароматичні та лікарські рослини	3,8	5,4	16,1	32,1	419,9	599,3	179,4
Цитрусові	0,0	-	0,1	25,5	3887,1	-	-
Зерняткові та кісточкові фрукти	66,0	106,5	4,0	21,8	6,1	20,5	14,4
Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	318,9	352,8	49,6	19,5	15,5	5,5	-10,0
Інші однорічні та дворічні культури	48,5	53,2	7,9	2,6	16,3	4,9	-11,5
Матеріал для саджання: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів	31,1	16,9	2,5	2,4	8,0	14,0	6,0
Вівці та кози	3,6	17,4	0,3	1,5	7,6	8,7	1,1
Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	0,0	-	0,0	0,8	294,2	-	-
Коні та інші тварини родини конячих	3,0	2,0	0,3	0,3	10,4	17,2	6,8
Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	1,0	0,4	0,1	0,1	12,7	36,4	23,7
Тропічні та субтропічні фрукти	0,0	-	0,0	0,0	22,7	-	-
Олійні плоди (оливки, пальма тощо)	-	-	0,0	0,0	-	-	-
Тютюн необроблений	-	0,4	0,0	0,0	-	2,9	-
Виноград	48,0	24,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рис нелущений	8,9	10,0	0,1	0,0	0,6	0,0	-0,6
Худоба велика рогата молочних порід	650,4	1 085,3	4,6	0,0	0,7	0,0	-0,7
Свині живі	439,6	633,0	3,2	0,0	0,7	0,0	-0,7

Товар	Обсяг реалізації продукції, млн дол. США		Експорт, млн дол. США		Частка експорту в обсягах реалізованої продукції, %		
	2016 р.	2024 р.	2016 р.	2024 р.	2016 р.	2024 р.	Зміна, відсоткові пункти
Харчові продукти, напої, тютюн	18 313,2	29 323,6	7 309,7	11 242,5	39,9	38,3	-1,6
Олія та жири	4 764,5	8 550,9	4 769,4	7 016,2	100,1	82,1	-18,1
М'ясо свійської птиці	987,6	2 870,9	296,7	991,2	30,0	34,5	4,5
Какао, шоколад, цукерки	854,7	1 464,2	266,7	487,7	31,2	33,3	2,1
Цукор	803,4	569,9	243,8	450,3	30,3	79,0	48,7
Консервовані фрукти та овочі	293,0	620,4	189,8	364,3	64,8	58,7	-6,1
Сухарі, печиво, борошняні кондитерські вироби, торти	357,6	704,1	111,5	270,1	31,2	38,4	7,2
Молочна продукція	1 480,0	2 404,4	185,9	254,1	12,6	10,6	-2,0
Фруктові та овочеві соки	210,4	338,0	57,5	233,3	27,3	69,0	41,7
Інші харчові продукти (харчові добавки, суміші)	340,6	421,0	142,9	143,5	41,9	34,1	-7,9
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	677,1	754,2	173,7	126,3	25,7	16,8	-8,9
Тютюнові вироби	1 763,5	974,2	321,8	101,7	18,2	10,4	-7,8
М'ясо (крім птиці)	410,4	1 042,5	100,1	100,7	24,4	9,7	-14,7
Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	439,4	1 052,8	37,5	91,5	8,5	8,7	0,2
Крохмалі і крохмалепродукти	145,0	290,8	43,6	91,1	30,1	31,3	1,2
Напої алкогольні, дистильовані	668,2	693,4	78,5	72,6	11,7	10,5	-1,3
Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	825,1	1 551,5	13,3	72,5	1,6	4,7	3,1
Готові страви та напівфабрикати	98,2	207,1	26,3	53,7	26,8	25,9	-0,8
Продукція рибна, ракоподібні та моллюски, оброблені та законсервовані	136,8	619,6	21,0	47,8	15,3	7,7	-7,6
Морозиво	132,3	357,4	8,8	41,3	6,6	11,5	4,9
Прянощі та приправи	213,2	276,2	25,9	36,4	12,2	13,2	1,0
Маргарин і харчові жири	191,9	231,4	50,7	36,2	26,4	15,6	-10,8
Пиво	617,6	1 105,2	22,3	34,7	3,6	3,1	-0,5
Чай та кава	221,5	247,2	24,2	31,5	10,9	12,7	1,8
Корми готові для домашніх тварин	34,4	101,6	4,4	25,8	12,9	25,4	12,5
Солод	71,4	54,4	31,7	20,0	44,5	36,7	-7,8
Корми готові для сільськогосподарських тварин	575,5	640,3	13,8	18,3	2,4	2,9	0,5
Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі)	39,4	44,8	16,1	11,3	40,9	25,2	-15,8
Вино	214,1	65,1	24,6	11,1	11,5	17,0	5,6
Дитяче та дієтичне харчування	29,5	39,9	2,8	4,1	9,3	10,2	0,9
Макаронні вироби	49,1	82,1	2,0	2,3	4,0	2,8	-1,2
Сидр та фруктові вина	21,1	27,5	0,8	0,6	3,8	2,3	-1,5
Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	19,3	32,4	1,7	0,2	8,7	0,6	-8,1
Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	627,7	887,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ВСЬОГО	32 205,3	50 447,4	15 323,1	24 595,1	47,6	48,8	1,2

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31]

Примітка:

1) умовні позначення: «—» явищ не було

2) перевищення обсягів експорту над обсягами реалізованої продукції за окремими видами агропродовольчої продукції пояснюється неповнотою статистичного обліку продукції виробленої господарствами населення, частина якої не потрапляє до офіційної звітності (зокрема меду, ягід, горіхів, плодових культур, лікарських і ароматичних рослин), а також особливостями обліку операцій з переробки давальницької сировини у виробництві олій, де у вартості реалізації враховується лише вартість послуг переробки.

Аналіз наведених даних свідчить, що найвищий рівень експортоорієнтованості у 2024 р. спостерігається у виробництві олії (82%), цукру (79%) та зернових і олійних культур (75%). Водночас сегментами з низькою часткою експорту у виробництві, тобто такими, що здебільшого орієнтовані на задоволення потреб внутрішнього ринку, є птахівництво та виробництво безалкогольних напоїв (9%), міцних спиртних напоїв (10%) і тютюнових виробів (10%) (рис. 2.2).

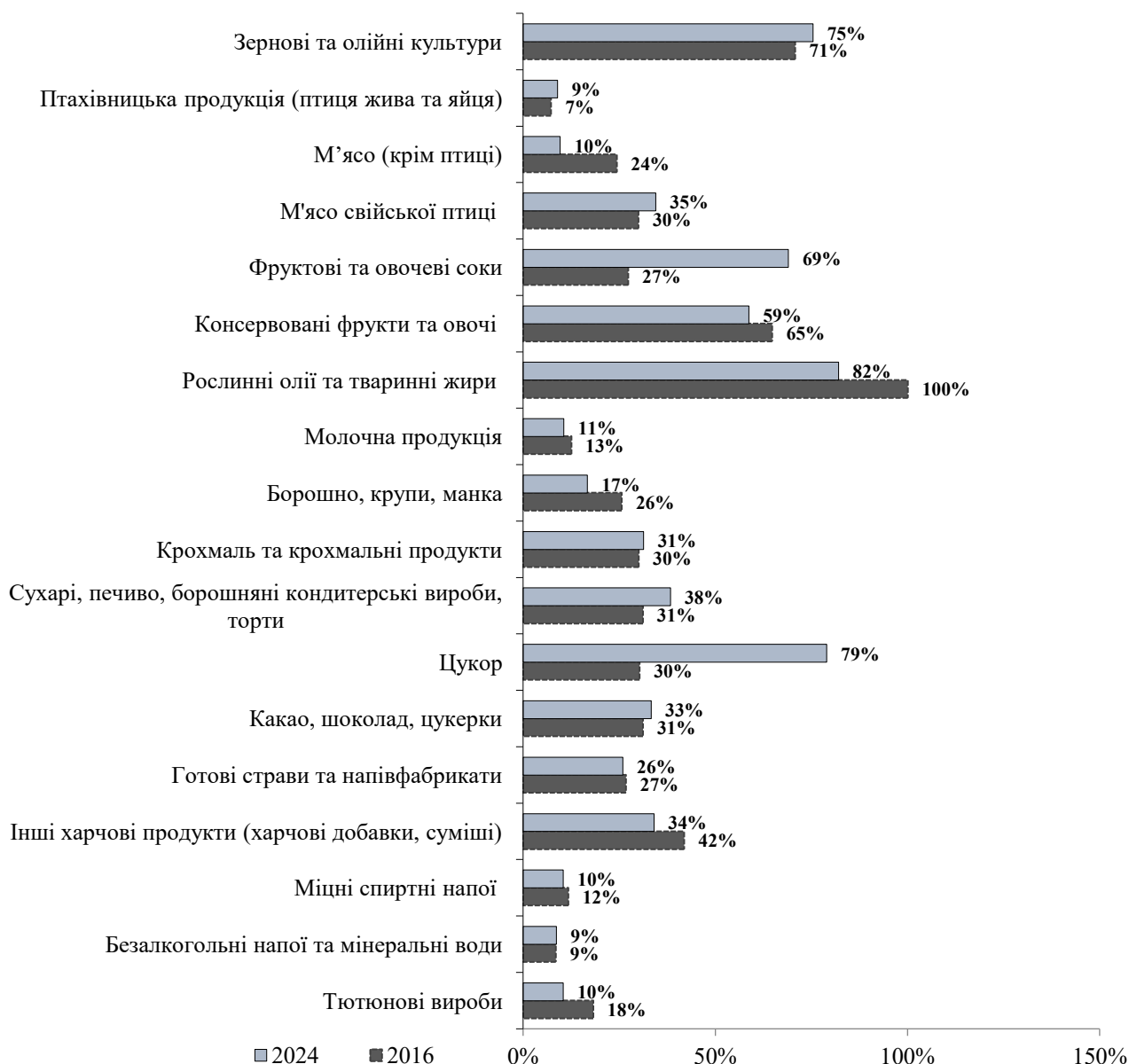

Рис. 2.2. Частка експорту в обсягах реалізації основних видів агропродовольчої продукції в 2016 р. та 2024 р.

*Джерело: розраховано та побудовано автором на основі
Державної служби статистики України [31]*

Впродовж досліджуваного періоду найбільше зростання частки експорту у виробництві відбулося в сегментах виробництва цукру (на 49 в.п.), фруктових і овочевих соків (на 42 в.п.), а також печива та борошняних кондитерських виробів (на 7 в.п.) (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Зміна частки експорту в обсягах реалізації основних видів агропродовольчої продукції в 2016 та 2024 рр., відсоткові пункти

Джерело: розраховано та побудовано автором на основі

Державної служби статистики України [31]

Слід враховувати, що на структурні зміни в експорті агропродовольчої продукції мали значний вплив такі чинники, як зміна зовнішньоторговельної кон'юнктури внаслідок повномасштабної війни, порушення логістичних ланцюгів, блокування портів та зниження експортної активності у промисловому секторі, що загострили потребу у перегляді підходів до формування товарної структури

агроекспорту. Виявлене підвищення частки агропродовольчої продукції в загальному експорті країни, зафіксоване після 2022 року, потребує додаткового дослідження з метою встановлення переважаючого впливу факторів: зростання ролі агросектору чи вимушеної компенсації падіння в інших галузях.

У цьому контексті об'єктивно постає потреба у проведенні аналітичної оцінки динаміки та товарної структури агропродовольчого експорту. Такий аналіз дозволяє не лише виявити зміни в експортних потоках за обсягом, ціною і номенклатурою, але й визначити вектори стратегічного розвитку: диверсифікації ринків збуту, переходу до продукції з вищою доданою вартістю, інтеграції у глобальні ланцюги вартості. Отримані результати можуть стати основою для обґрунтування нових інструментів торговельної політики, формування національної експортної стратегії та запровадження дієвих механізмів державної підтримки експортерів.

Структура українського агропродовольчого експорту протягом 2016–2024 рр. формувалася під впливом кон'юнктурних змін на світових ринках, логістичних обмежень та трансформацій виробничої бази. Дані щодо двадцяти найбільших товарних позицій засвідчують, що ядро експорту України традиційно зосереджене у сировинних категоріях – передусім це соняшникова олія, кукурудза та пшениця (табл. 2.4).

Сукупний обсяг експорту за цими товарними групами досяг пікових значень у 2021 р., проте у 2024 р. відбулися зворотні зміни, що відображає вразливість сировинної моделі експорту в умовах зовнішніх шоків. Поряд із цим, наведені дані демонструють наявність окремих товарних груп з потенціалом до довгострокового зростання. Насамперед йдеться про продукцію, що пов'язана з переробкою олійних культур (насіння ріпаку, шрот, продукти переробки сої), а також про продукцію тваринництва, зокрема експорт м'яса птиці, який утримує стійку позитивну динаміку навіть за умов ускладненого доступу на міжнародні ринки. Зростання експорту цих категорій свідчить про поступовий, хоча й нерівномірний, перехід до моделей із вищою доданою вартістю.

Загальний обсяг експорту агропродовольчих товарів України в 2016–2024 рр. зріс у вартісному виразі на 62%, тоді як у фізичному – на 34%.

**Український експорт агропродовольчої продукції в 2016-2024 рр. у розрізі
20 найбільших товарних позицій, млн дол. США**

Товарна позиція	2016 р.	2021 р.	2024 р.	Приріст, млн дол. США	
				2021 / 2016 рр.	2024 / 2021 рр.
Олія	3 885	6 906	5 678	3 020	-1 228
Кукурудза	2 653	5 893	5 072	3 239	-820
Пшениця	2 717	5 075	3 736	2 357	-1 338
Насіння ріпаку	392	1 691	1 850	1 298	159
Соеві боби	986	606	1 343	-380	737
Макуха	867	1 535	1 334	668	-201
М'ясо птиці	293	716	963	424	246
Ячмінь	666	1 275	557	609	-718
Цукор	230	14	421	-216	407
Хлібобулочні вироби	112	255	270	143	15
Шоколад	134	188	264	54	76
Соки плодові або овочеві	58	98	233	41	135
Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	104	203	215	99	12
Плоди та горіхи, морожені	51	216	185	165	-31
Мед натуральний	97	143	167	46	23
Овочі бобові сушені	118	143	140	25	-3
Спирт етиловий	2	23	106	22	82
Інші горіхи	79	115	93	36	-22
Сигари, сигарили та сигарети, цигарки	261	335	90	74	-245
Води, з доданням цукру	35	133	86	98	-47
Інше	1 542	2 145	1 879	603	-266
ВСЬОГО	15 282	27 709	24 684	12 427	-3 025

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

Різниця між цими темпами пояснюється переважно зростанням експортних цін, приріст яких спостерігався в обсязі 21%. Найбільш різке підвищення цін відбулося у 2021 р. (на 34%), коли через відновлення світової економіки після пандемії COVID-19 та високий глобальний попит зросли ціни на зернові, олію та інші ключові експортні товари України.

Такі висновки додатково ілюструються результатами аналізу відносних показників товарної структури агропродовольчого експорту України. У 2016-2024 рр. на три агреговані групи продукції – зернові і олійні культури, олію та

макуху припадало 80–85% експорту, що наочно демонструє наявну вузьку товарну номенклатуру та домінування сировинних позицій (рис. 2.4).

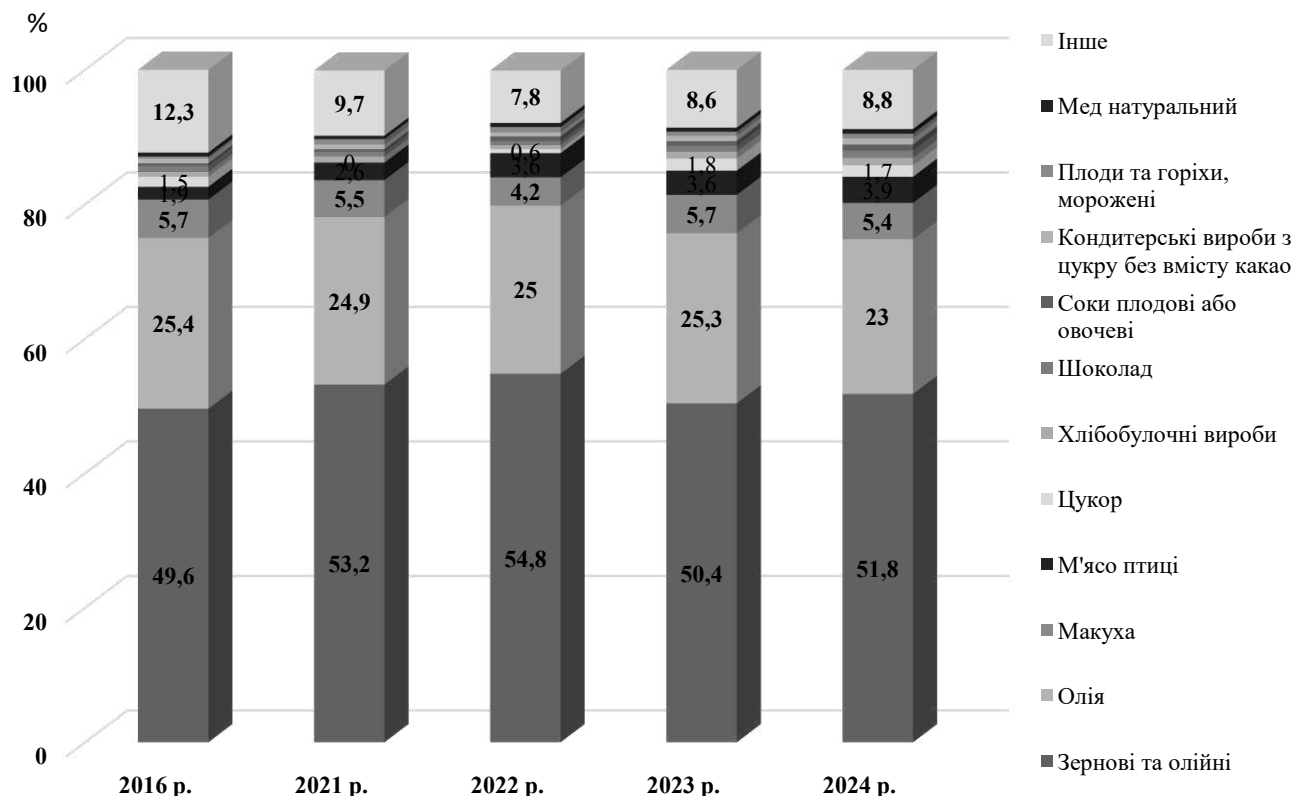

Рис. 2.4. Товарна структура українського експорту агропродовольчої продукції в 2016-2024 рр. в розрізі основних товарних груп, %

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31]

Слід відзначити стійке домінування зернових та олійних: їх частка зросла з 50% у 2016 р. до 52% у 2024 р., а в піковому 2022 р. сягала майже 55%. Тобто після початку повномасштабної війни залежність від експорту зернових навіть посилилася – значною мірою через переорієнтацію товаропотоків та сприятливу цінову кон'юнктуру. Частка олії (23–25%) та продуктів її переробки – макухи (4-6%) – залишається однією з найстабільніших у структурі українського агропродовольчого експорту. Ця стабільність зумовлена стійкими конкурентними перевагами України на світовому ринку олійних культур і продуктів їх переробки, що робить дані товарні групи менш чутливими до коливань цінової кон'юнктури та зовнішніх шоків. Сумарна частка інших товарів в експорті дещо зросла (з 19,3% в 2016 р. до

19,8% в 2024 р.), що було обумовлено зростанням експорту продукції з вищою доданою вартістю (м'ясо птиці, цукор).

Найбільший приріст серед товарних позицій спостерігався для експорту кукурудзи (2 419 млн дол. США), олії (1 793 млн дол. США, ріпаку (1 458 млн дол. США), пшениці (1 019 млн дол. США) та м'ясі птиці (670 млн дол. США) (рис. 2.5).

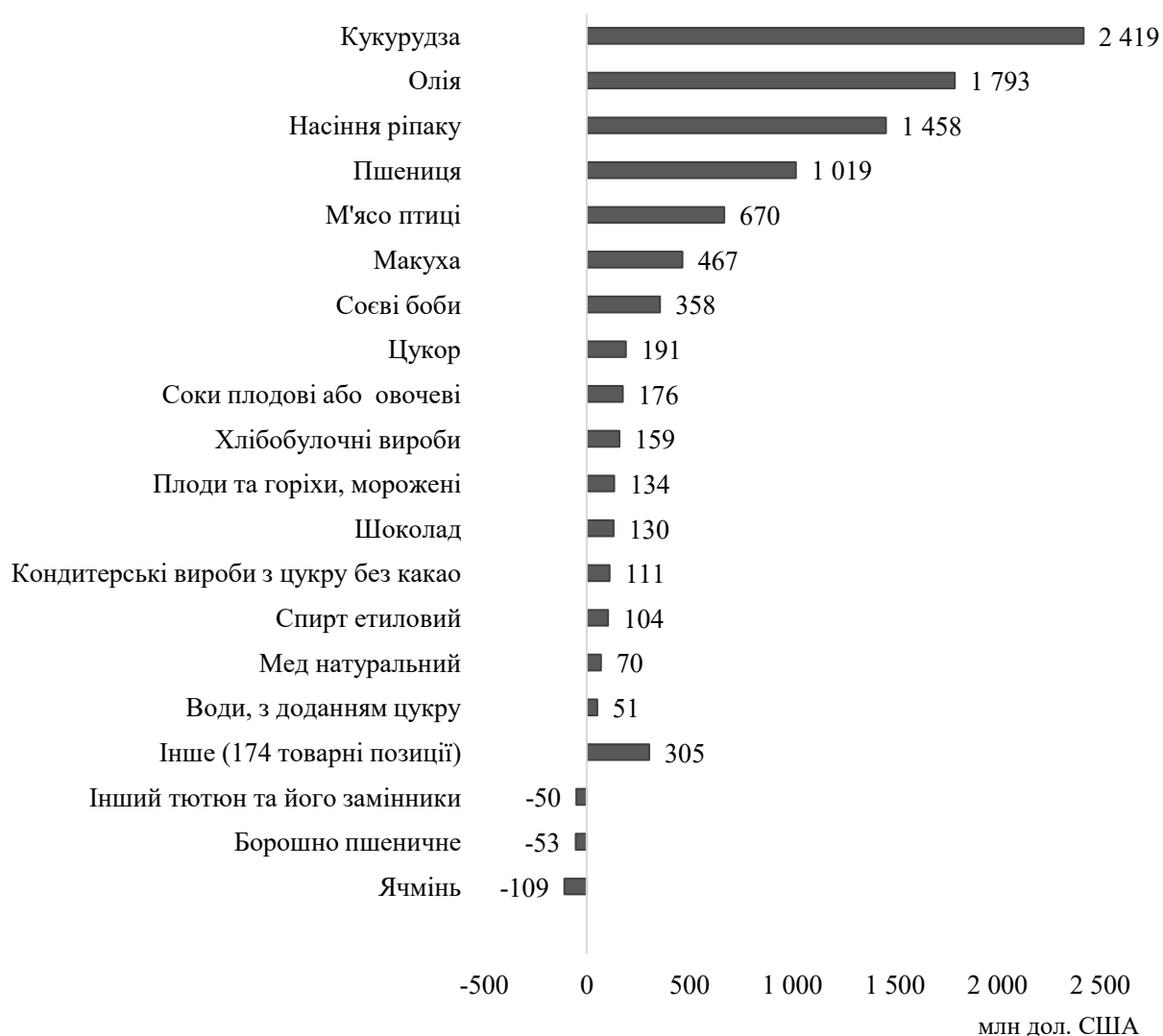

Рис. 2.5. Приріст українського експорту агропродовольчої продукції в 2016-2024 рр. у розрізі найбільших товарних позицій, млн дол. США

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

В той же час по низці товарних позицій відбулося скорочення експорту, зокрема найбільше в сегменті ячменю (-109 млн дол. США) та пшеничного борошна (-53 млн дол. США).

Динаміка експорту суттєво відрізнялася у 2016-2021 рр. (довоєнний період) та 2021-2024 рр. (період трансформації експорту під впливом повномасштабної збройної агресії). У 2016-2021 рр. експорт агропродовольчої продукції України демонстрував практично щорічне стабільне зростання завдяки сприятливій кон'юктурі світових ринків. У 2021 р. він досягнув історичного максимуму – 27,7 млрд дол. США, що на 12,4 млрд дол. США (або на 81%) більше порівняно з 2016 р. Основну частину цього приросту забезпечило зростання експорту кукурудзи (на 3 239 млн дол. США), олії (на 3 020 млн дол. США), пшениці (на 2 357 млн дол. США), макухи (на 668 млн дол. США) та ячменю (на 609 млн дол. США) (рис. 2.6).

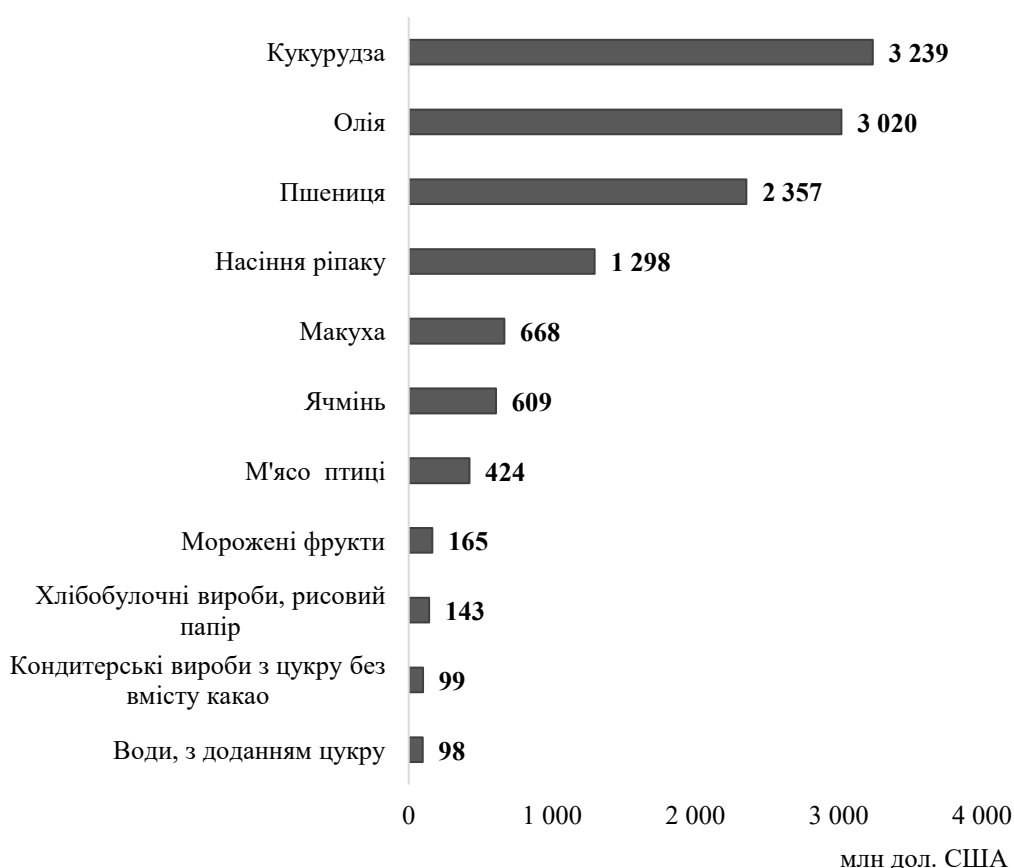

Рис. 2.6. Приріст українського експорту агропродовольчої продукції в 2016-2021 рр. у розрізі найбільших товарних позицій, млн дол. США

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

У 2021-2024 рр., під впливом воєнної агресії, обсяг експорту агропродовольчих товарів України у вартісному вимірі зменшився на 11%, тоді як у фізичному – зріс на 13%. Така розбіжність пояснюється насамперед зниженням експортних цін приблизно на 21%. Найбільше скорочення експорту спостерігалось

саме за сировинними товарними позиціями, які є найбільш чутливими до цінових коливань. Зокрема, у 2021–2024 рр. найбільше падіння відбулося в експорті пшениці (-1 338 млн дол. США), олії (-1 228 млн дол. США), кукурудзи (-820 млн дол. США) та ячменю (-718 млн дол. США).

Водночас експорт низки товарів продемонстрував позитивну динаміку: найсуттєвіше зростання за спостерігається за такими позиціями: соєві боби (737 млн дол. США), цукор (407 млн дол. США), м'ясо птиці (246 млн дол. США), ріпак (159 млн дол. США) та плодові й овочеві соки (135 млн дол. США) (рис. 2.7).

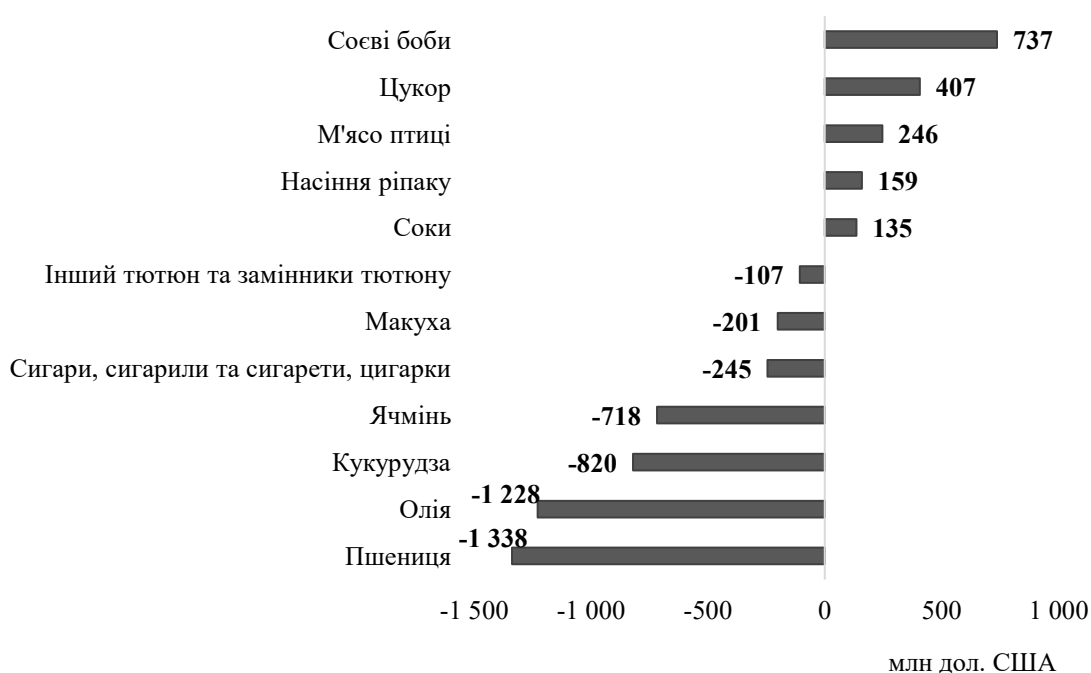

Рис. 2.7. Приріст українського експорту агропродовольчої продукції в 2021–2024 рр. у розрізі найбільших товарних позицій, млн дол. США

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

Зростання експорту цих товарів було здебільшого зумовлене послабленням торговельних обмежень на ринку ЄС після початку повномасштабної агресії.

Аналіз товарної структури експорту агропродовольчої продукції дозволяє зробити висновок, що ключове значення для оцінки ефективності експортної моделі має не лише загальний обсяг експорту, а передусім характер товарів, які формують його основу. Показовим у контексті домінування сировинних товарів та продукції з низьким ступенем переробки є співвідношення частки первинного сектору, зокрема продукції сільського господарства, у загальному обсязі експорту. Для України цей

показник становить близько 28%, тоді як у більшості економічно розвинених країн він перебуває в межах лише 2–6%. Така відмінність свідчить про принципово різні підходи до формування експортної спеціалізації: у розвинених економіках акцент робиться на поглибленій переробці сировини та виробництві продукції з вищою доданою вартістю, що сприяє зростанню національного доходу та посиленню позицій у глобальних ланцюгах створення вартості [119]. Натомість переважання сировинної складової в експорті України свідчить про збереження моделі зовнішньоекономічної спеціалізації, що обмежує можливості інтеграції у більш прибуткові сегменти світових виробничих мереж.

В контексті зростаючої інтеграції України у світовий економічний простір та трансформації зовнішньоторговельної політики питання диверсифікації експортних ринків агропродовольчої продукції набуває особливої актуальності. Географічна структура експорту визначає рівень адаптивності національного аграрного сектору до змін кон'юнктури зовнішнього попиту, політичних ризиків, логістичних обмежень та торговельних бар'єрів. Надмірна концентрація експорту на окремих ринках формує стратегічну вразливість, знижує експортну гнучкість та обмежує потенціал зростання.

Особливої ваги проблема набуває в умовах повномасштабної війни в Україні, яка суттєво змінила конфігурацію зовнішньоекономічних зв'язків. Порушення логістики, блокування портової інфраструктури, руйнування експортоорієнтованих підприємств, а також перерозподіл зовнішнього попиту зумовили суттєві зміни у регіональній структурі експорту. Поряд із втратою традиційних ринків (зокрема внаслідок обмеження торгівлі з країнами СНД), відбувається поступове переорієнтування на держави Європейського Союзу, Близького Сходу, Північної Африки та Азії [120]. У цих умовах важливо не лише зафіксувати масштаб і динаміку змін, а й виявити нові потенційно перспективні ринки для української агропродовольчої продукції. Водночас характер цих змін істотно відрізнявся у довоєнний період та після початку повномасштабної агресії (рис. 2.8).

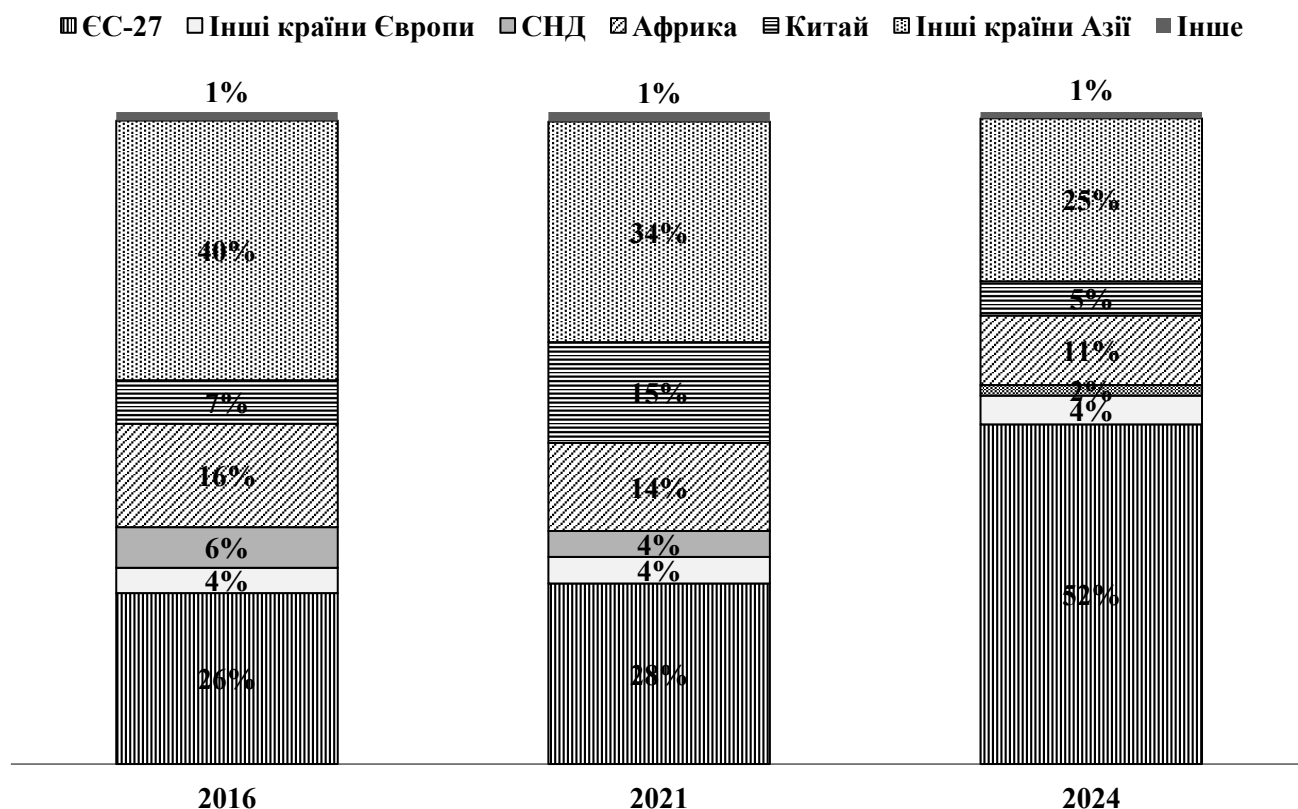

Рис. 2.8. Регіональна структура українського експорту агропродовольчої продукції в 2016-2024 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [31]

Зважаючи на результати аналізу, що ілюструють зрушення в регіональній структурі експорту агропродовольчої продукції з України, можна виділити два етапи.

I етап (2016–2021 рр.) – формування євроорієнтованої моделі агропродовольчого експорту України за умов поступової географічної диверсифікації. У зазначений період відбулося істотне зростання ролі ринку Європейського Союзу в структурі експорту агропродовольчої продукції України: його частка зросла з близько 26% у 2016 р. до 28% у 2021 р. Це стало наслідком інституційного закріплення торговельних відносин у межах Угоди про асоціацію та функціонування поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі, а також поступової адаптації українських виробників до санітарних, фітосанітарних і технічних вимог ЄС. Водночас у цей період зберігалася значна орієнтація експорту на країни Азії, частка яких залишалася домінуючою (близько 40–34 %), що відображало традиційну

спеціалізацію України як постачальника зернових та олійних культур на ринки Близького Сходу та Південно-Східної Азії. Частка Африки та країн Америки була відносно стабільною і коливалася в межах 6–7% та 4% відповідно, виконуючи роль додаткових, але не системоутворюючих напрямів збуту. Поряд з цим спостерігалось поступове скорочення частки інших регіонів, що свідчило про концентрацію експортних потоків навколо обмеженої кількості ключових ринків.

II етап (2022–2024 рр.) – різка регіональна трансформація агропродовольчого експорту під впливом повномасштабної війни та логістичних обмежень. Починаючи з 2022 р., регіональна структура українського агропродовольчого експорту зазнала суттєвих змін, зумовлених воєнними діями, блокадою морських портів та руйнуванням традиційних логістичних маршрутів. Найбільш показовою тенденцією стало різке зростання частки експорту до країн ЄС – до 52% у 2024 р., що свідчить про фактичну переорієнтацію агропродовольчих потоків на європейський ринок. Така трансформація була забезпечена як тимчасовим скасуванням торговельних обмежень з боку ЄС, так і реалізацією механізмів «шляхів солідарності», які дозволили компенсувати втрату морських маршрутів. Одночасно відбулося істотне скорочення частки азійського напрямку – до 25%, що пояснюється високою залежністю поставок до цих регіонів від морської логістики та зростанням транспортних витрат. Частка Африки та Америки також зменшилася або залишилася незначною, що відображає зниження конкурентоспроможності української продукції на віддалених ринках у воєнних умовах.

Виявлені ключові вектори трансформації географічної структури експорту ілюструють те, що за існуючих умов, вона стала значно більш сконцентрованою на країнах ЄС. В короткостроковій перспективі інтенсифікація присутності на ринках країн ЄС відіграла роль ключового стабілізатора, що дозволило компенсувати шоківі наслідки блокади морських портів та забезпечити безперервність реалізації агропродовольчої продукції. За даними Держпродспоживслужби України, станом на 30.11.2022 право експорту своєї продукції на територію Європейського Союзу мали 417 українських підприємств – виробників продукції тваринного походження (184 підприємства – виробники продукції для споживання людиною, 233 – підприємств-

виробників нехарчової продукції). Серед українських підприємств, що мають право експорту до ЄС продукції для споживання людиною: 39 виробників молока та молочно продукції; 5 виробників м'яса птиці; 2 виробники продуктів з м'яса птиці; 32 виробники рибопродуктів; 5 виробників яєць та яєчної продукції; 72 виробники меду; 1 виробник харчового колагену; 1 виробник кишкової сировини; 27 виробників равликів. В процесі відкриття знаходяться ринки: яловичина, свинина, готові м'ясні продукти, інкубаційні яйця, жива риба, креветки, рапани, інші молюски, насіння олійних і буряків [121].

Однак, в контексті формування експортної стратегії агропродовольчої продукції слід зважати на те, що посилення концентрації на ринках ЄС створює ризики залежності від європейської регуляторної політики (квоти, екологічні вимоги Green Deal, можливі протекціоністські заходи сусідніх країн). Тому довгострокова стратегія повинна передбачати або поступове зниження цієї частки для посилення диверсифікації ринків, або ж поглиблення інтеграції у ланцюги доданої вартості ЄС, щоб уникнути сировинної конкуренції з європейськими фермерами.

Водночас частка країн Азії та Африки помітно зменшилася саме через втрату повноцінного доступу до чорноморської логістики та ускладнення поставок на географічно віддалені ринки. Так, якщо в 2016 – 2021 рр. частка Китаю в географічній структурі експорту зростала з 7% до 15%, то в 2024 р. спостерігається її скорочення до 5%, а інших країн Азії – з 34% до 25%. Зважаючи на це, при розробці експортної стратегії слід орієнтуватись на тезу про можливість повернення позицій на цих ринках можливе лише за умови відновлення повноцінної морської логістики. Без цього українська продукція стає неконкурентоспроможною через високу вартість сухопутної доставки.

Крім того, слід враховувати, що розрив традиційних зв'язків з СНД потребуватиме перерозподілу експортованої агропродовольчої продукції в інші регіони, приміром, на ринки Африки, яка є традиційним споживачем українського зерна. Під впливом воєнних викликів, зокрема, блокади морських шляхів, відбулося скорочення частки експорту в цьому регіоні, тому експортна стратегія повинна

передбачати механізми утримання та посилення присутності в цьому регіоні до моменту відновлення логістики.

Загалом структура експорту набула більш концентрованого характеру з домінуванням одного регіонального напрямку, що підвищує вразливість експортної моделі до змін регуляторної та політичної політики ЄС. Можна констатувати, що повномасштабна війна стала каталізатором прискореної регіональної перебудови агропродовольчого експорту України, трансформувавши його з відносно диверсифікованої географічної моделі у висококонцентровану євроорієнтовану структуру. Це створює короткострокові переваги з точки зору доступу до платоспроможного ринку, але водночас формує стратегічні ризики, пов'язані з надмірною залежністю від одного регіонального вектора.

Проведення оцінювання географічної структури експорту дозволяє поглиблено проаналізувати адаптаційні можливості українського аграрного сектору до зовнішніх викликів, виявити ступінь залежності від окремих регіонів світу, оцінити ризики втрати ринків та потенціал їх розширення. На основі отриманих результатів аналізу можна сформулювати ключову проблему для експортної стратегії: протиріччя між необхідністю глобальної диверсифікації та обмеженнями логістики, що спонукають до концентрації на ринках ЄС. Виявлена трансформація регіональної структури експорту агропродовольчої продукції України засвідчує, що євроорієнтована модель, яка сформувалася в умовах повномасштабної війни, має вимушений та адаптаційний характер і не може розглядатися як довгостроково оптимальна без додаткових компенсаторних механізмів. Надмірна концентрація експорту на ринку ЄС підвищує регуляторні, політичні та кон'юнктурні ризики, зокрема з огляду на тимчасовий характер автономних торговельних преференцій і зростання протекціоністських настроїв у окремих державах-членах, що підтверджується результатами досліджень українських науковців [122; 123]. У цьому контексті експортна стратегія агропродовольчого сектору України має поєднувати поглиблення інтеграції з ринком ЄС (через розвиток продукції з вищою доданою вартістю, гармонізацію стандартів і локалізацію переробки) з поступовим відновленням і розширенням присутності на ринках Азії, Африки та Близького

Сходу після стабілізації логістичних маршрутів. Така стратегія дозволить зменшити регіональні дисбаланси, підвищити стійкість експортної моделі та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність українського агропродовольчого експорту в умовах високої глобальної невизначеності.

2.2. Дослідження позиціонування продукції агропродовольчого сектору України в глобальній продовольчій системі

Глобальна продовольча система зазнає глибоких трансформацій під впливом геополітичних змін, зростання населення, кліматичних шоків та посилення конкуренції за ресурси. В цих умовах агропродовольчий сектор України, який забезпечує понад половину валютних надходжень від експорту товарів, потребує науково обґрунтованого позиціонування на світових ринках. Структура українського експорту залишається неоднорідною, що формує як нові можливості, так і ризики для сталого розвитку галузі.

Поглиблення наукового розуміння стратегічних переваг і обмежень українського аграрного експорту, а також формування аналітичної основи для розробки ефективної стратегії поглиблення участі в глобальних ланцюгах вартості передбачає необхідність комплексної оцінки позиціонування продукції агропродовольчого сектору України у світовій продовольчій системі. З цією метою проведемо визначення пріоритетів розвитку українського агропродовольчого експорту через чотири взаємодоповнюючі аналітичні блоки:

- 1) визначення експортоорієнтованих секторів агропродовольчої галузі та їх стратегічна сегментація;
- 2) аналіз рівня диверсифікації та спеціалізації експорту, що дозволить охарактеризувати баланс між товарною концентрацією і різноманіттям;
- 3) аналіз динаміки індексу виявлених порівняльних переваг в розрізі регіонів та країн, що дасть змогу оцінити, наскільки стійкими є конкурентні позиції української продукції;

4) аналіз імпортного попиту на агропродовольчу продукцію на світовому ринку.

Для ідентифікації експортоорієнтованих підсекторів агропродовольчого сектору доцільно застосовувати коефіцієнт експортної орієнтації (КЕО), який відображає частку продукції підсектору, реалізованої на зовнішніх ринках. Інформаційною базою для розрахунків слугують дані, наведені в додатку Б.

Результати аналізу дають можливість ідентифікувати групи продукції, які орієнтуються на зовнішній ринок, та класифікувати їх за рівнем експортоорієнтованості: високо експортоорієнтовані ($\text{КЕО} > 0,7$); помірно експортоорієнтовані ($\text{КЕО} = 0,3-0,7$); переважно внутрішньоорієнтовані ($\text{КЕО} < 0,3$) (табл. 2.5). Порогові значення КЕО ($>0,7$; $0,3 - 0,7$; $<0,3$) узгоджені з дослідженнями щодо експортної стратегічної поведінки, що забезпечує теоретичну валідність та порівнянність результатів.

Запропонована класифікація дозволяє здійснити стратегічну сегментацію підсекторів агропродовольчої галузі на основі побудови матриці КЕО за аналогією матриці «зростання – частка ринку» Бостонської консалтингової групи (BCG-матриці) – інструменту стратегічного аналізу позиції товарів або окремих суб'єктів на ринку. Перенесення логіки побудови BCG-матриці на експортний аналіз є адаптацією портфельного підходу BCG до завдань аналізу агропродовольчого експорту.

Ключовими маркерами матриці КЕО обрано коефіцієнт експортної орієнтації (замість індикатора «темپ зростання ринку» в матриці BCG) та обсяг реалізації (замість показника «частка ринку»). Експортна орієнтація виступає аналогом темпу зростання, оскільки вихід на зовнішні ринки розширює місткість збуту порівняно з обмеженим внутрішнім попитом. Отже, матриця відображає не лише поточний статус секторів, а й їхню зовнішню еластичність до світового попиту. Поєднання вказаних індикаторів дозволяє врахувати внутрішні масштаби кожного з підсекторів та їх зовнішню відкритість, а побудова матриці на цій основі – ранжувати їх за стратегічною пріоритетністю.

Класифікація підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості

Високо експортоорієнтовані (КЕО > 0,7)	<p>вирощування прямих, ароматичних і лікарських культур</p> <p>вирощування інших багаторічних культур</p> <p>розведення інших тварин</p> <p>виробництво олії та тваринних жирів</p> <p>розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів</p> <p>виробництво цукру</p> <p>виробництво фруктових і овочевих соків</p> <p>вирощування зернових культур, бобових культур і насіння олійних культур</p>
Помірно експортоорієнтовані (КЕО = 0,3-0,7)	<p>інші види перероблення та консервування фруктів і овочів</p> <p>вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників</p> <p>виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання</p> <p>виробництво солоду</p> <p>виробництво м'яса свійської птиці</p> <p>виробництво інших харчових продуктів</p> <p>виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів</p> <p>виробництво крохмалів та крохмальних продуктів</p>
Переважно внутрішньо орієнтовані (КЕО < 0,3)	<p>виробництво готової їжі та страв</p> <p>вирощування зерняткових і кісточкових фруктів</p> <p>виробництво виноградних вин</p> <p>виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості</p> <p>виробництво маргарину і подібних харчових жирів</p> <p>перероблення та консервування картоплі</p> <p>відтворення рослин</p> <p>виробництво прянощів і приправ</p> <p>виробництво чаю та кави</p> <p>виробництво морозива</p> <p>перероблення молока, виробництво масла та сиру</p> <p>дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв</p> <p>виробництво тютюнових виробів</p> <p>виробництво дитячого харчування та дієтичних харчових продуктів</p> <p>розведення овець і кіз</p> <p>виробництво м'яса</p> <p>розведення свійської птиці</p> <p>виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки напоїв із зброджуваних продуктів</p> <p>розведення коней та інших тварин родини конячих</p> <p>перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків</p> <p>виробництво готових кормів для тварин</p> <p>вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів</p> <p>вирощування інших однорічних і дворічних культур</p> <p>виробництво м'ясних продуктів</p> <p>виробництво пива</p> <p>виробництво макаронних виробів та подібних борошняних виробів</p> <p>вирощування винограду</p> <p>вирощування олійних плодів</p> <p>виробництво інших недистильованих напоїв із зброджуваних продуктів</p> <p>вирощування культур для виробництва напоїв</p> <p>вирощування тропічних і субтропічних фруктів</p> <p>вирощування цитрусових</p> <p>вирощування тютюну</p> <p>виробництво сидру та інших плодово-ягідних вин</p>

Джерело: розраховано автором за даними [31]

Підсектори розподіляються в матриці за чотирма квадрантами (за аналогом матриці BCG (табл. 2.6).

Матриця «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» для стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості

		<i>Коефіцієнт експортної орієнтації</i>	
		<i>Високий</i>	<i>Низький</i>
<i>Обсяг реалізації</i>	<i>Високий</i>	Лідери експорту	Внутрішньоорієнтовані лідери
	<i>Низький</i>	Нішеві експортери	Місцеві виробники

Джерело: робробка автора

Наступним етапом побудови матриці є встановлення чітких порогів для сегментації підсекторів за квадрантами. Як зазначалось вище, розмежування за коефіцієнтом експортної орієнтації здійснюється за фіксованими інтервалами ($KEO > 0,70$; $0,30 \leq KEO \leq 0,70$; $KEO < 0,30$) як діапазонами «локальної», «змішаної» та «повної» експортної залученості. Для цілей аналізу та розподілу підсекторів на дві категорії – з високим та низьким значенням КЕО – доцільно розмежувати середню зону ($0,30 \leq KEO \leq 0,7$) на дві підкатегорії – 0,50 – 0,70 (потенційні «лідери експорту») і 0,30 – 0,50 (потенційні «внутрішньоорієнтовані лідери»). Такий підхід обґрунтовується тим, що в цих підсекторах діяльність одночасно спрямована на задоволення значного внутрішнього попиту та активну роботу на зовнішніх ринках, водночас кожен з них все ж тяжіє або до першого напрямку, компенсуючи ризики внаслідок внутрішніх ринкових коливань експортом, або ж до другого, врівноважуючи вразливість до зовнішньої кон'юнктури доходами від продажів на внутрішньому ринку.

Ранжування підсекторів на дві категорії за обсягом реалізації здійснено на основі визначення медіани середньої виручки за певний період часу як порогового значення. Перевага такого підходу вбачається в тому, що показник медіани змінюватиметься залежно від обсягу вибірки та часового періоду, а тому залишатиметься релевантним для різних варіантів аналізу.

Прослідкуємо структурні зрушення в розподілі підсекторів агропродовольчої галузі за категоріями (квадрантами матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт

експортної орієнтації»), побудувавши її у трьох часових зрізах (2014–2016 рр., 2019–2021 рр., 2022–2024 рр.). Це дозволить виявити, чи зростання частки агропромислового експорту є наслідком зміни позицій окремих підсекторів у структурі постачання чи скорочення експорту промислової продукції. Результати розрахунків матриці для періодів 2014–2016 рр. та 2019–2021 рр. наведено у додатку В, тоді як результати за 2022–2024 рр. подано в основному тексті роботи з огляду на їх найбільшу аналітичну актуальність (табл. 2.7).

Отримані результати стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчого сектору України за матрицею «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» у динаміці за трьома часовими періодами (2014–2016 рр., 2019–2021 рр., 2022–2024 рр.) дозволяють виявити як стійкі структурні ядра експорту, так і зони потенційного стратегічного зростання (додаток Г). Аналіз свідчить, що протягом усього досліджуваного періоду ключову позицію в квадранті «Лідери експорту» стабільно займають зернові та олійні культури (01.11), а також продукція олійно-жирової промисловості (10.41), сукупна частка яких у загальному обсязі реалізації агропродовольчої продукції перевищує третину і демонструє відносну стійкість навіть в умовах повномасштабної війни. Це підтверджує сировинно-експортну орієнтацію агропродовольчого сектору та високу залежність експортних надходжень від обмеженого кола товарних позицій.

Водночас значна частина підсекторів із відносно високими обсягами реалізації залишається зосередженою у квадранті «Внутрішньоорієнтовані лідери». До них належать більшість видів тваринницької продукції, м'ясопереробки, молочної галузі, хлібобулочної та кондитерської промисловості, напоїв і кормів. Для цих підсекторів характерним є поєднання значної економічної ваги у внутрішньому виробництві з обмеженим рівнем експортної орієнтованості, що свідчить про наявність нереалізованого експортного потенціалу та інституційних, логістичних або ринкових бар'єрів виходу на зовнішні ринки. Особливо показовою є динаміка окремих переробних галузей (зокрема, м'ясо птиці, готові харчові продукти, напої), частка яких у структурі реалізації зростає у 2022–2024 рр., однак без пропорційного переходу до квадранта експортних лідерів.

Стратегічна сегментація підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості, 2022-2024 рр.

		Коефіцієнт експортної орієнтації (на основі середніх даних за 2022-2024 рр.)	
		Високий (більше 50%)	Низький (менше 50%)
Обсяг реалізації (медіана = 287,8 млн дол. США)	Високий (> 287,8 млн дол. США)	ЛІДЕРИ ЕКСПОРТУ	ВНУТРІШНЬООРІЄНТОВАНІ ЛІДЕРИ
		Олія та жири	Цукор
		Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене
		Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання
		Фруктові та овочеві соки	Інші харчові продукти
			Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби
			Тютюнові вироби
			Продукція борошномельно-круп'яної промисловості
			Маргарин і харчові жири
			Продукти молочні та сирні
			Напої алкогольні, дистильовані
			Морозиво
			М'ясо законсервоване та оброблене
			Чай та кава
			Прянощі та приправи
			Безалкогольні напої; мінеральні та інші води
	Низький (< 287,8 млн дол. США)	ІНШЕВІ ЕКСПОРТЕРИ	МІСЦЕВІ ВИРОБНИКИ
		Інші багаторічні культури	Худоба велика рогата м'ясних порід
		Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	Ягоди, горіхи, інші плодові культури
		Олійні плоди (оливки, пальма тощо)	Солод
		Пряні, ароматичні та лікарські рослини	Крохмалі і крохмалепродукти
		Прядивні культури (льон, коноплі)	Корми готові для домашніх тварин
			Готові страви та напівфабрикати
			Зерняткові та кісточкові фрукти
			Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)
			Вівці та кози
			Вино
			Дитяче та дієтичне харчування
			Коні та інші тварини родини конячих
			Матеріал для садження: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів
			Інші однорічні та дворічні культури
			Макаронні вироби
			Тютюн необроблений
			Сидр та фруктові вина
			Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші
			Рис нелущений
			Виноград
			Цитрусові
			Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)
			Тропічні та субтропічні фрукти

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень та розрахунків за даними [31]

Квадрант «Нішеві експортери» представлений переважно окремими видами багаторічних культур, лікарських і ароматичних рослин, а також специфічними сегментами рослинництва та тваринництва з мінімальною часткою в загальному обсязі реалізації. Незважаючи на їхню низьку частку, ці підсектори є стратегічно важливими з точки зору диверсифікації експорту, розвитку регіональної спеціалізації та формування доданої вартості, особливо в контексті післявоєнного відновлення та інтеграції у європейські агропродовольчі ланцюги.

Переважання підсекторів у квадрантах «Лідери експорту» та «Внутрішньоорієнтовані лідери» при одночасній слабкій динаміці переходів між ними вказує на збереження сформованої структури та обмежених мобільності підсекторів агропродовольчого сектору України між стратегічними позиціями, попри суттєві зовнішні шоки та зміну інституційного середовища. Це підтверджує доцільність переходу від декларативних експортних пріоритетів до диференційованої експортної стратегії, що базується на підтримці підсекторів із високим потенціалом підвищення коефіцієнта експортної спеціалізації, розширенні глибини переробки та формуванні нових експортних ніш. Отримані результати матричного аналізу створюють емпіричну основу для формування інтегральної концепції експортної стратегії агропродовольчого сектору, зорієнтованої на поступовий перехід від сировинної моделі до моделі структурно збалансованого та стійкого експорту.

Проведений аналіз динаміки позиціонування підсекторів агропродовольчої галузі України у матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» за період 2014–2016 рр., 2019–2021 рр. та 2022–2024 рр. дає підстави для виявлення як високого рівня структурної інерційності, так і обмеженої стратегічної мобільності, зумовленої впливом повномасштабної війни (табл. 9–12).

Насамперед слід констатувати, що ядро експортної спеціалізації агропродовольчого сектору залишається практично незмінним упродовж усього досліджуваного періоду. Такі підсектори, як зернові культури, олія та жири, а також перероблені плоди й овочі стабільно перебувають у квадранті «Лідери експорту», зберігаючи значну частку в загальному обсязі реалізації (табл. 2.8).

Динаміка стратегічного позиціонування підсекторів агропродовольчого сектору України за показниками обсягу реалізації та експортоорієнтованості в розрізі часових періодів

(вибірка за категорією «лідери експорту» за даними 2022–2024 рр.).

Код сектора	Товар	Позиція в матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка в загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	32,6	39,8	35,4
10.41	Олія та жири	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	13,5	13,2	15,0
10.32	Фруктові та овочеві соки	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Лідери експорту</i>	0,9	0,7	0,8
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	0,9	0,9	1,2

Джерело: власні розрахунки автора

Наведені результати свідчать про те, що навіть у фазі воєнного шоку (після 2022 р.) експортна модель з акцентом на сировинну складову не зазнала принципових змін, а війна лише загострила залежність від уже сформованих експортних каналів. Стабільність позицій у квадранті «Лідери експорту» свідчить про високу адаптивність цих підсекторів до зовнішніх шоків, зокрема логістичних та безпекових, але водночас фіксує збереження сировинної експортної моделі. Відсутність істотного притоку нових підсекторів до цього квадранта означає, що експортне зростання відбувається переважно за рахунок масштабування традиційних товарів, а не структурних змін в експорті.

Разом з тим, ідентифіковано точкові зрушення, які мають важливе стратегічне значення. Зокрема, перехід підсектору «Фруктові та овочеві соки» з квадранту «внутрішньоорієнтованих лідерів» до категорії «лідерів експорту» у 2022–2024 рр. може розглядатися як приклад адаптивної експортної переорієнтації, зумовленої попитом на продукцію з вищим ступенем переробки, меншою логістичною масою та вищою доданою вартістю.

Квадрант «Внутрішньоорієнтовані лідери» сформувався як найбільш критична зона стратегічного вибору. Саме тут зосереджені підсектори з високою часткою у

загальному обсязі реалізації (м'ясна, молочна, борошномельна, кондитерська, напої), але з недостатнім рівнем експортної орієнтованості. Обмежена кількість переходів з цього квадранта до групи «Лідерів експорту» вказує на наявність системних бар'єрів: невідповідність стандартам зовнішніх ринків, логістичні обмеження, недостатню експортну інфраструктуру, а також відсутність адресної інституційної підтримки саме для масштабування експорту продукції з вищою доданою вартістю.

Спостерігаються поодинокі переходи до квадранта «Внутрішньоорієнтовані лідери» з категорій «Місцеві виробники» або «Нішеві експортери», що демонструє наявність локальних точок зростання. Такий ефект спостерігається у сегменті переробленої рибної продукції та морозива, що свідчить про вибірккову активізацію переробки продукції в умовах обмеженого доступу до традиційних транспортних коридорів. Однак ці переходи носять несистемний характер і не супроводжуються масштабним зростанням частки у загальному обсязі реалізації, що обмежує їхній вплив на загальну експортну структуру (табл. 2.9).

Особливо показовою є динаміка підсекторів, в яких виробляється продукція харчової промисловості та тваринницька продукція, які у більшості випадків зберігають статус внутрішньоорієнтованих лідерів. Зростання частки окремих позицій (м'ясо птиці, готові м'ясні продукти) у воєнний період не супроводжується їх системним переходом до квадранту «лідерів експорту». Зокрема, це свідчить про дію інституційних та логістичних бар'єрів, включаючи складнощі з доступом до зовнішніх ринків, невідповідність окремих сегментів продукції регуляторним вимогам ЄС, а також обмеження транспортної інфраструктури в умовах воєнного стану. У результаті конкурентоспроможні підсектори не повною мірою реалізують свій експортний потенціал, концентруючись переважно на внутрішньому попиті. Це дозволяє стверджувати, що війна не стала каталізатором диверсифікації експорту, а, навпаки, посилила вже наявну модель його розвитку. Така модель характеризується концентрацією ресурсів у традиційно сильних, експортноорієнтованих напрямках, водночас відтворюючи структурні диспропорції та обмежуючи розширення присутності на зовнішніх ринках у сегментах з вищою доданою вартістю.

**Динаміка стратегічного позиціонування підсекторів агропродовольчого сектору
України за показниками обсягу реалізації та експортоорієнтованості
в розрізі часових періодів**

(вибірка за категорією «внутрішньоорієнтовані лідери» за даними 2022–2024 рр.).

Код сектора	Товар	Позиція в матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	3,3	3,1	5,1
10.51	Продукти молочні та сирні	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	5,0	4,5	4,9
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,8	2,4	3,1
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	3,1	2,6	3,1
01.41	Худоба велика рогата молочних порід	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,0	2,1	2,3
10.11	М'ясо законсервоване та оброблене	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,4	1,6	2,2
10.71	Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,0	1,9	2,0
11.05	Пиво	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,3	1,9	2,0
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,5	1,4	2,0
10.81	Цукор	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,7	1,2	1,8
01.47	Птиця свійська, жива, та яйця	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,3	1,7	1,8
01.46	Свині живі	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,6	1,4	1,7
10.61	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,9	1,9	1,7
10.91	Корми готові для с.-г. тварин	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,8	1,8	1,5
12.00	Тютюнові вироби	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	5,9	5,5	1,4
11.01	Напої алкогольні, дистильовані	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	2,1	1,5	1,3
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,3	1,0	1,2
10.20	Продукція рибна, ракоподібні та молюски, оброблені та консервовані	Місцеві виробники	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	0,4	0,7	1,0
10.89	Інші харчові продукти	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,5	0,8	1,0
01.13	Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	1,0	0,8	0,8
10.84	Прянощі та приправи	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	0,7	0,7	0,7
10.42	Маргарин і харчові жири	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	0,7	0,6	0,7
10.83	Чай та кава	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	Внутрішньоорієнтовані лідери	0,7	0,7	0,7
10.52	Морозиво	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Внутрішньоорієнтовані лідери	0,4	0,5	0,7

Джерело: власні розрахунки автора

Водночас значна частина підсекторів, зокрема продукція рослинництва з невеликою часткою у загальному обсязі реалізації (овочі, плодові культури, багаторічні насадження), а також більшість сегментів напоїв, демонструють відсутність переходів між квадрантами, залишаючись у категорії «Місцеві виробники» або «Нішеві експортери» (табл. 2.10, 2.11). Відсутність динаміки у квадранті «Нішеві експортери» без переходу до вищих стратегічних позицій не стає проміжною стадією експортного розвитку, а такі підсектори не трансформуються у значних експортних гравців.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що повномасштабна війна не змінила сформовану експортну структуру агропродовольчого сектору, проте загострила її інерційний характер, одночасно відкривши можливості для окремих переробних підсекторів. Виявлені переходи між квадрантами мають несистемний характер і не формують нової моделі експортної спеціалізації, що підтверджує необхідність цілеспрямованої експортної стратегії, орієнтованої не лише на підтримку традиційних лідерів, а й на інституційне та інфраструктурне забезпечення зміни стратегічних позицій в умовах воєнної та поствоєнної трансформації економіки, насамперед для підсекторів з високою доданою вартістю.

Науковий інтерес в цьому контексті викликає також дослідження питання рівня експортної спеціалізації, яка є ключовим фактором конкурентоспроможності національних економік загалом та окремих секторів зокрема. Дослідження цього аспекту є наступним етапом комплексної оцінки позиціонування продукції агропродовольчого сектору України у світовій продовольчій системі. Системний підхід до оцінювання експортної спеціалізації дозволяє комплексно аналізувати сильні та слабкі сторони вітчизняного експорту та формувати рекомендації для його вдосконалення.

Експортна спеціалізація визначається як спрямованість національної економіки на виробництво та експорт певних груп товарів чи послуг, які мають конкурентні переваги на міжнародних ринках. Цей термін відображає структуру експорту країни та його відповідність глобальним потребам і тенденціям [55, 124–126].

Динаміка стратегічного позиціонування підсекторів агропродовольчого сектору України за показниками обсягу реалізації та експортоорієнтованості (вибірка за категорією «місцеві виробники» за даними 2022–2024 рр.)

Код сектора	Товар	Позиція в матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	<i>Внутрішньоорієнтовані лідери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,4	0,5	0,6
10.85	Готові страви та напівфабрикати	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Внутрішньоорієнтовані лідери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,3	0,6	0,5
10.92	Корми готові для домашніх тварин	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,2	0,2
01.24	Зерняткові та кістчкові фрукти	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,4	0,2	0,2
10.73	Макаронні вироби	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,1	0,2
11.02	Вино	<i>Внутрішньоорієнтовані лідери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,6	0,4	0,2
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,2	0,1
01.25	Ягоди, горіхи, інші плодові культури	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,1
11.06	Солод	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,2	0,1
10.31	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,1
01.19	Інші однорічні та дворічні культури	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,1	0,1
10.86	Дитяче та дієтичне харчування	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,1
11.03	Сидр та фруктові вина	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,1
11.04	Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,1
01.30	Матеріал для садження	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,0
01.21	Виноград	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,1	0,0
01.45	Вівці та кози	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.12	Рис нелущений	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.43	Коні та інші тварини родини конячих	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.15	Тютюн необроблений	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.22	Тропічні та субтропічні фрукти	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.23	Цитрусові	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.27	Культури для виробництва напоїв	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0

Джерело: власні розрахунки автора

Динаміка стратегічного позиціонування підсекторів агропродовольчого сектору України за показниками обсягу реалізації та експортоорієнтованості
(вибірка за категорією «нішеві експортери» за даними 2022–2024 рр.)

Код сектора	Товар	Позиція в матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,1	0,1	0,1
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.29	Інші багаторічні культури	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.16	Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.26	Олійні плоди (олівки, пальма тощо)	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0

Джерело: власні розрахунки автора

Оцінка експортної спеціалізації є складним багатофакторним процесом, що передбачає використання різних методів, які дозволяють комплексно аналізувати рівень і характер орієнтації економіки країни на міжнародні ринки. Зазвичай, застосовують кілька основних підходів: порівняльний аналіз, який базується на оцінці порівняльних переваг у торгівлі; індекси концентрації, що дозволяють визначити рівень концентрації експорту в певних секторах або на конкретних ринках; аналіз товарної структури експорту, який передбачає вивчення змін в експортних потоках країни та дозволяє визначити ступінь диверсифікації експорту [127]. Водночас застосування методик оцінювання експортної спеціалізації для аграрного сектору України вимагає врахування специфіки цієї галузі, таких як природно-кліматичні умови, структура виробництва, розвиток інфраструктури та зовнішньоекономічні чинники.

Дослідження товарної структури експорту дозволяє визначити індекс спеціалізації, що визначається, як частка певної групи товарів з загальному обсязі експортованої продукції [91]. Для агропродовольчого сектору економіки цей індекс дозволяє чітко визначити, яка саме продукція або групи товарів формують більшу

частину експорту – наприклад, зернові, олійні культури або продукція тваринництва. Оскільки Україна має природні переваги для вирощування таких культур, як пшениця, кукурудза, соняшник, застосування індексу спеціалізації дозволяє оцінити домінування цих культур в експортних потоках.

Однак варто враховувати, що аграрний сектор піддається високій залежності від змін клімату та економічної ситуації. Враховуючи ці фактори, індекс спеціалізації дозволяє проаналізувати не лише поточну, але й потенційну спеціалізацію, що дозволяє створювати стратегії для диверсифікації експорту і зменшення ризиків [128]. Аналізуючи частки укрупнених товарних груп у структурі експорту агропродовольчої продукції України за період 2016-2024 рр., можна зазначити, що спостерігається переважання сировинної продукції з потенціалом нарощування частки готових продуктів (рис. 2.9).

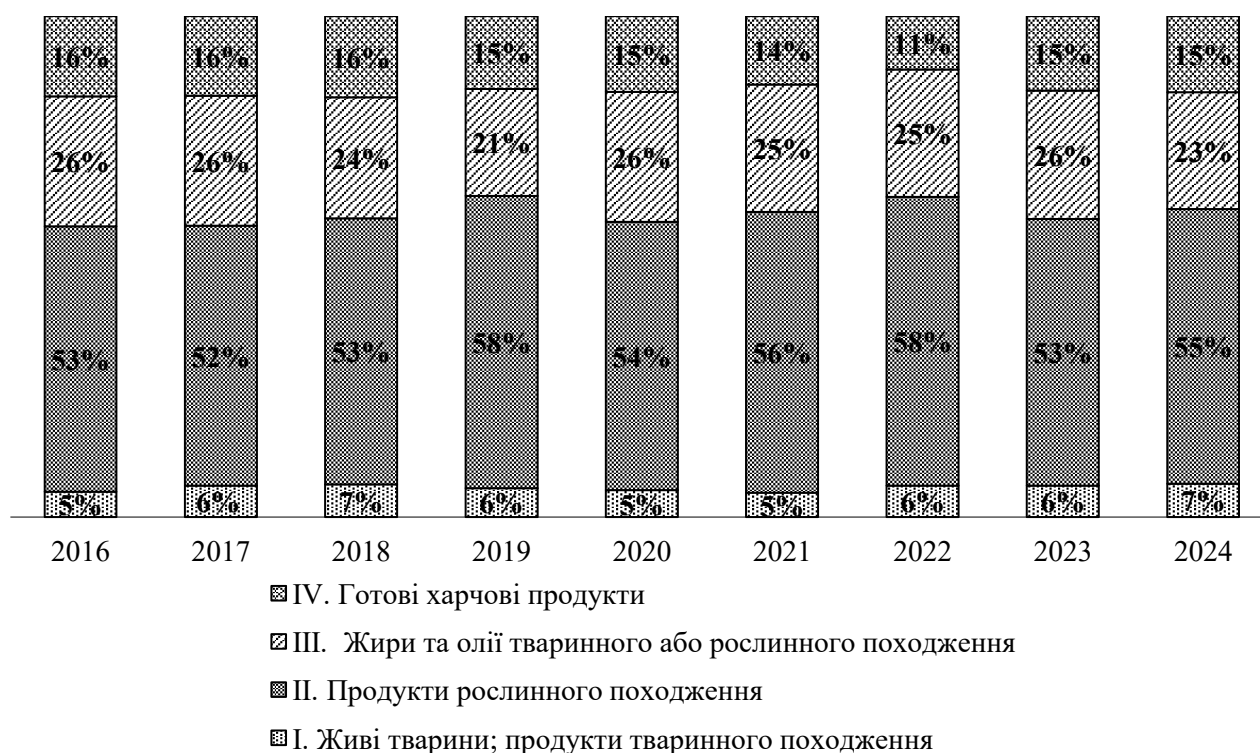

Рис. 2.9. Частка укрупнених товарних груп з переліку 1-24 УКТ ЗЕД в структурі експортованої агропродовольчої продукції з України за роками, %

Джерело: розроблено автором на основі даних [31]

Аналіз структурних змін у товарній структурі агропродовольчого експорту України у 2016-2024 рр. показує загалом стабільний, але з певними змінами, профіль

експорту, який залишається переважно сировинним. Частка готових харчових продуктів та продукції тваринництва зростає дуже повільно, що вказує на слабкий розвиток переробки та залежність від світової кон'юнктури на ринку аграрних сировинних товарів.

Домінуючою групою, на яку припадало 52–58% експорту у різні роки, є продукти рослинного походження. Найвищий показник (58% у 2019 і 2022 рр.) відображає зростання експорту зернових та олійних культур як у фізичних обсягах, так і за рахунок підвищення експортних цін. Зміни саме в цій групі формують загальну структуру експорту, оскільки вона стабільно забезпечує понад половину надходжень.

Другою за вагомістю агрегованою групою є жири та олії, які формують 21–26% обсягів агропродовольчого експорту, що обумовлено сильними позиціями України на світовому ринку соняшникової олії. Зниження показника до 23% у 2024 р. пояснюється падінням світових цін на олію та частковими логістичними обмеженнями.

Частка готових харчових продуктів залишається стабільно низькою (14–16%), при цьому в 2021–2022 рр. спостерігалось її зменшення до 11–14%. Падіння вагомості даної групи у 2022 р. свідчить про вразливість переробної промисловості під час воєнних дій, адже саме цей сегмент найбільше потребує стабільної логістики та безперебійного енергопостачання. Попри часткове відновлення в 2023–2024 рр. частка даної групи відновилася до 15%, загальна тенденція свідчить: Україна лише частково просувається в напрямку експорту продукції з високою доданою вартістю.

Живі тварини та продукти тваринного походження зберігають низьку і відносно стабільну частку (5–7%). Незначне зростання до 7% у 2024 р. свідчить про помірне розширення експорту тваринницької продукції, переважно в сегменті м'яса птиці.

Інформативним для дослідження експортної спеціалізації агропродовольчої галузі є також значення індексу Хіршмана (індексу диверсифікації експорту), що використовується для визначення ступеня різноманітності в експортній спеціалізації та розраховується за стандартною методикою як сума квадратів часток окремих товарних груп у загальному обсязі експорту. Значення цього індексу коливається в

діапазоні від 0 до 1: чим ближче до 0, тим вищий рівень диверсифікації, тобто експортується широкий спектр товарів, і навпаки [129]. Динаміка значень індексу свідчить про циклічний характер змін у товарній структурі агропродовольчого експорту, з періодами зростання концентрації у роки активного нарощування експорту зернових та олійних культур і періодами її зниження під впливом розширення переробних та нішевих сегментів (рис. 2.10).

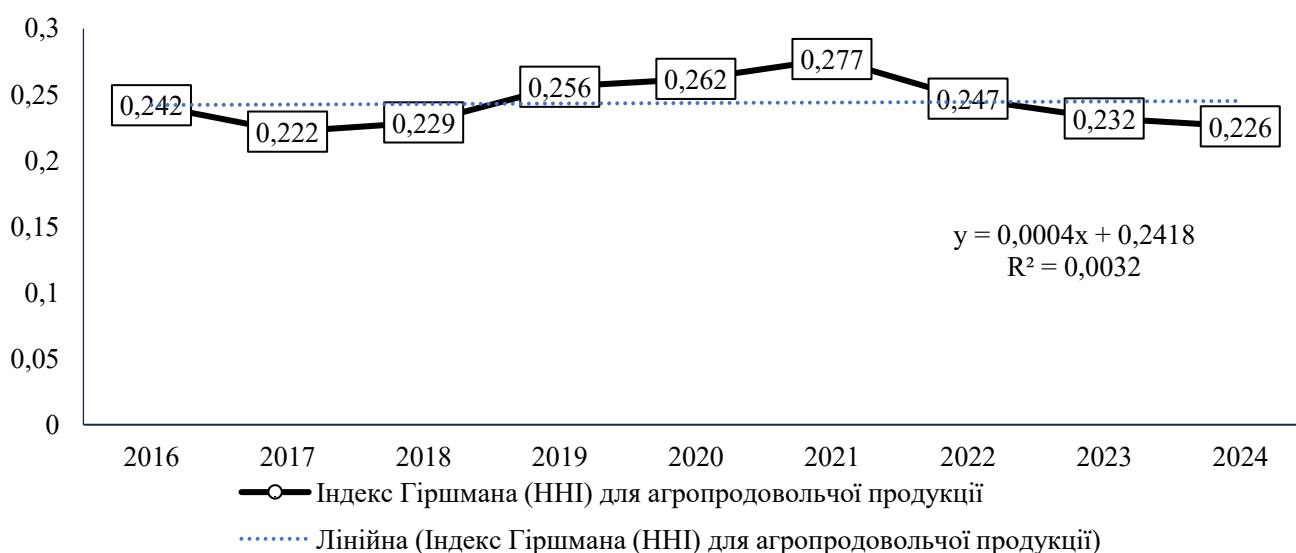

Рис. 2.10. Динаміка індексу Гіршмана для українського агропродовольчого експорту за роками, коеф.

Джерело: розроблено автором на основі даних [31]

Результати аналізу динаміки індексу Гіршмана свідчать про збереження помірного рівня диверсифікації агропродовольчого експорту України протягом усього періоду спостереження. Значення індексу коливаються у межах 0,222–0,277, що свідчить про відсутність як надмірної домінантності окремих товарних груп, так і високого рівня диверсифікації.

Впродовж тривалого часу значення індексу демонструвало виразне зростання, що вказує на посилення концентрації та відображає зміщення структури експорту у бік кількох провідних груп, переважно пов'язаних із сировинною продукцією рослинництва. Пік концентрації в 2021 р. свідчить про підвищену вразливість експортного портфеля до кон'юктурних та логістичних шоків. Подальше зниження значень індексу може бути інтерпретовано як часткове відновлення диверсифікації.

Це зниження корелює зі збільшенням частки продукції з відносно вищим рівнем переробки та появою нових товарних ніш, які частково компенсували домінування зерново-олієвого сегмента. Водночас рівень диверсифікації все ще залишається недостатнім, без суттєвих структурних зрушень у бік більш збалансованого портфеля.

Виявлені коливання підтверджують необхідність посилення диверсифікації та розвитку продукції з високою доданою вартістю, що є ключовими передумовами стійкості українського агросектору на зовнішніх ринках. Використання індексу диверсифікації дозволяє оцінити, наскільки країна здатна підтримувати стабільний експорт в умовах глобальних змін на ринках агропродовольчої продукції, а також сприяє визначенню можливостей для розвитку нових продуктів і виходу на нові ринки.

Порівняння концентрації товарної структури експорту України за значенням індексу Гіршмана з іншими країнами (згідно з доступними в відкритих емпіричних джерелах) допомагає показати місце України на спектрі від «моноспеціалізованих» до «високодиверсифікованих» аграрних економік і підкреслює потенціал для розвитку переробки та розширення товарної номенклатури (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Порівняння рівня товарної концентрації агропродовольчого експорту
України та окремих країн світу за індексом Гіршмана**

Країна (група країн)	Індекс Гіршмана	Типова концентрація експорту
Україна	0,22–0,28	Помірна концентрація
Європейський Союз	типово нижче 0,18 [130]	Відносно висока диверсифікація
США	0,15–0,22 [131]	Помірна концентрація (центральна роль кількох великих ринків)
Бразилія	0,28–0,32 [130]	Більш широка товарна та ринкова база
Аргентина	0,30–0,35 [132]	Помірна концентрація
Країни Латинської Америки (з високою концентрацією окремих «нішевих» товарів)	0,25–0,40 [132]	Висока залежність від окремих товарів і напрямків

Джерело: узагальнено автором за даними [130–132]

Порівняння зі світовими орієнтирами демонструє, що Україна перебуває у зоні середньої концентрації: її показник є нижчим, ніж у спеціалізованих аграрних економік типу Аргентини (0,30–0,35) чи Бразилії (0,28–0,32), оскільки великі частки становлять окремі групи товарів (соеві боби, шроти, кукурудза, пшениця), але вищим за показники країн з диверсифікованою товарною структурою експорту продовольства, таких як Нідерланди (0,12–0,15), Німеччина (0,10–0,14) чи Франція (близько 0,15). Їхній агроекспорт складається з великої кількості перероблених продуктів і товарів із високою доданою вартістю. У порівнянні з країнами Центрально-Східної Європи Україна займає проміжне становище: концентрація її експорту вища, ніж у Польщі (0,16–0,19), але нижча, ніж у Румунії (0,24–0,29).

Для країн – типових «нішевих» експортерів характерна структура, де кілька продовольчих груп формують значну частку продажів: виноробна продукція (Чилі), м'ясо (Уругвай). Значення індексу Гіршмана для агропродовольчої продукції у таких країн зазвичай 0,25–0,40. Україна за рівнем концентрації близька до цієї групи, хоча її структура більш багатокomпонентна, ніж у класичних «нішевих» експортерів.

Отже, в порівнянні з країнами з високою сировинною спеціалізацією Україна демонструє меншу залежність від одного-двох товарів, але водночас її рівень концентрації суттєво вищий, ніж у диверсифікованих економік ЄС. Це відображає проміжну позицію: наша країна ще не досягла структурної різноманітності розвинених аграрних експортерів, проте її структура менш ризикована та більш збалансована, ніж у класичних сировинних країн.

Емпіричною основою для визначення стратегічних пріоритетів формування ключових положень експортної стратегії, окреслення кола заходів підтримки та інструментів державної політики можуть стати результати кількісного вимірювання рівня диверсифікації експортного кошика та визначення торговельної спеціалізації з використанням індексу Лафая-Кріппендорфа. На відміну від традиційних коефіцієнтів чи часткових показників експортоорієнтованості, індекс Лафая-Кріппендорфа ґрунтується на порівнянні фактичної структури експорту з умовно рівномірним («ідеально диверсифікованим») розподілом, що забезпечує інтегральну оцінку товарної збалансованості. Чим більша відстань між ними, тим сильніше

агропродовольчий сектор спеціалізується на окремих позиціях; чим менша – тим більша диверсифікація [133]. Методологічна перевага цього показника полягає в тому, що він дозволяє кількісно оцінити ступінь концентрації або, навпаки, диверсифікації експорту незалежно від його абсолютних обсягів, зосереджуючись на розподілі часток окремих товарних груп у загальному експорті.

Застосування індексу Лафая–Кріппендорфа до аналізу агропродовольчого експорту України дозволяє інтерпретувати отримані значення не лише як формальний показник концентрації, а як індикатор структурної стійкості та стратегічної вразливості експортної моделі. Для агропродовольчого сектору, що характеризується домінуванням обмеженого кола товарних груп (зернові культури, олійні, продукти первинної переробки), підвищені значення індексу відображають закріплення сировинної спеціалізації та залежність від кон'юнктури світових ринків окремих видів продукції.

Низькі або помірні значення індексу Лафая–Кріппендорфа для агропродовольчого експорту України свідчать про більш рівномірний розподіл експортних потоків між товарними групами, що є ознакою диверсифікованої та адаптивної експортної структури, водночас зростання значень *ILK* означає посилення концентрації експорту навколо кількох домінуючих позицій [134].

Динаміка індексу Лафая–Кріппендорфа, розрахованого для агропродовольчої продукції (товарні групи 1–24 за УКТЗЕД), в цілому демонструє синхронність тенденцій у порівнянні з отриманими результатами розрахунку індексу Герфіндаля–Гіршмана. Однак інтерпретація значень показника засвідчує високий рівень відхилення фактичної структури агропродовольчого експорту від умовно рівномірної (впродовж досліджуваного періоду $ILK > 0,6$) (рис. 2.10).

Таке становище означає надмірну концентрацію експорту, тобто в його структурі спостерігається дисбаланс – кілька товарів (як показав проведений аналіз – це переважно сировинна продукція) домінують у загальному обсязі, що зумовлює чутливість до зовнішніх шоків: коливань цін, логістичних або воєнних ризиків, зміни торговельних режимів. Високе значення індексу Лафая–Кріппендорфа в структурі агропродовольчого експорту внаслідок збереження високої частки

сировинних позицій впродовж тривалого періоду є маркером надмірної сировинної залежності, внаслідок чого потенціал створення доданої вартості обмежується.

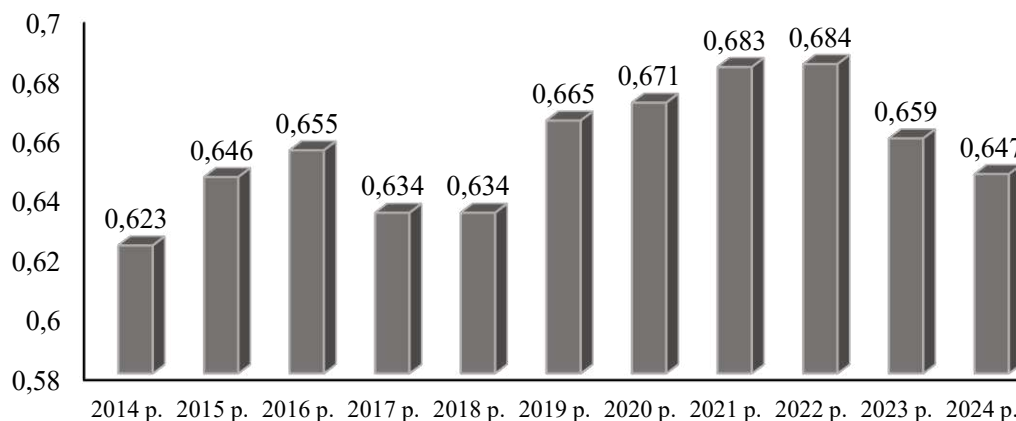

Рис. 2.10. Динаміка індексу Лафая-Кріппендорфа для українського агропродовольчого експорту за роками, коеф.

Джерело: розроблено авторами на основі даних [31]

З огляду на вплив воєнних викликів, логістичні ризики й нестабільність отримання міжнародної підтримки, така структурна незбалансованість експортного портфеля ускладнює реалізацію стратегічних цілей та знижує стійкість агропродовольчого сектору. Як стверджує Свиноус І.І. [135], сировинна орієнтація аграрного експорту України, виконуючи у короткостроковому періоді стабілізуючу функцію через забезпечення валютних надходжень, підтримку діяльності агровиробників та зайнятості у сільських регіонах, у довгостроковій перспективі формує системні макроекономічні ризики, зумовлюючи залежність від коливань світових цін на сировину, обмежуючи накопичення технологічного капіталу та призводячи до втрати значної частини потенційної доданої вартості, що могла б формуватися в межах національної економіки.

Вказане є вагомим аргументом на користь диверсифікації, структурної модернізації та переорієнтації стратегічних зусиль на продукти глибокої переробки й вихід на нові ринки. Розширення переліку та зростання частки експортних позицій за рахунок товарів з високим ступенем переробки зменшить структурну концентрацію, зміцнить експортну спроможність, що забезпечуватиме поглиблення інтеграції до глобальних ланцюгів створення доданої вартості.

Сировинна спрямованість експортної спеціалізації призводить до втрати значної частини потенційної доданої вартості, яка могла б формуватися всередині національної економіки. Показовим у цьому контексті є приклад зернового виробництва. Експорт однієї тонни зерна забезпечує близько 50 дол. США доданої вартості, тоді як її переробка у борошно дозволяє збільшити цей показник до приблизно 100 дол. США, а у випадку глибокої переробки (виробництво сиропів, клейковини, кормових добавок) – до близько 300 дол. США на тонну. За умовної ціни 150 дол. США за тонну зерна продукція його глибокої переробки може формувати вартість близько 350 дол. США. Водночас залежність від імпортних ресурсів для виробництва зерна призводить до того, що значна частина цієї вартості створюється поза межами країни: за умов імпорту близько 75% виробничих компонентів фактичний дохід економіки становить лише близько 75 дол. США на тонну, що обмежує можливості накопичення доданої вартості та розвитку внутрішніх виробничих ланцюгів [119].

Результати дослідження експортної спеціалізації агропродовольчого сектору відіграють ключову роль у формуванні стратегічних орієнтирів: вони дозволяють обґрунтувати необхідність диверсифікації товарної номенклатури, посилення переробного сегмента, розширення ринкових ніш і зміщення акцентів на продукцію з вищою доданою вартістю. Таким чином, проведений аналіз виконує не лише діагностичну, а й концептоутворюючу функцію, оскільки надає емпіричну основу для трансформації експортної політики та її орієнтацію на структурне збалансування та інституційно підтримувану стратегію розвитку агропродовольчого сектору.

Поряд зі згаданими, використовуваним інструментом для визначення рівня експортної спеціалізації країни на основі її товарних переваг у порівнянні з іншими країнами є метод індексу виявлених порівняльних переваг (індекс Балласи, RCA) [136], методика розрахунку якого наведена в додатку Д.

Особливості застосування індексу виявлених порівняльних переваг в агропродовольчому секторі України полягають у тому, що він дає точну оцінку товарних груп, в яких країна має значні конкурентні переваги. Враховуючи, що Україна є великим експортером агропродовольчої продукції, використання індексу

виявлених порівняльних переваг дає змогу оцінити, які саме види продукції є конкурентоспроможними на світовому ринку. Оскільки експорт агропродовольчої продукції є залежним від глобальних цін на сировину, природно-кліматичних умов та політичних факторів, такі зовнішні чинники можуть змінювати оцінки спеціалізації [137]. Для України це може бути особливо актуально з огляду на зовнішньоекономічні обмеження та нестабільність на світових ринках. Отримані результати розрахунку індексу порівняльних переваг дають змогу виокремити напрями з найвищими потенціалом та ілюструють конкурентоспроможність окремих товарних груп українського агропродовольчого експорту на міжнародному ринку (додаток Е, табл. 2.14).

Відбір товарних позицій для подальшого аналізу здійснювався на основі поєднання двох кількісних критеріїв: наявності виявленої порівняльної переваги у 2024 р. (індекс $RCA > 1$) та позитивної динаміки індексу RCA у 2014–2024 рр. (зміна $RCA > 0$). Такий підхід дозволяє ідентифікувати не лише поточні конкурентні позиції України у світовій торгівлі, але й товари, конкурентоспроможність яких посилювалася протягом досліджуваного періоду.

Додатковий аналіз із застосуванням аналогічного підходу (індекс $RCA > 1$ та зміна $RCA > 0$) на основі даних за видами економічної діяльності підтверджує отримані раніше результати щодо наявності стійких та посилюваних порівняльних переваг України у низці сегментів агропродовольчого сектору (додаток Ж). Зокрема, найбільші значення індексу RCA у 2024 р. характерні для виробництва зернових та олійних культур ($RCA = 29,87$; $+15,78$ п. до 2014 р.) та виробництва олій і жирів ($RCA = 23,66$; $+10,93$ п.), що супроводжується зростанням частки України у світовій торгівлі відповідно до 5,0% та 3,96%. Водночас суттєве зростання порівняльних переваг демонструють окремі сегменти продукції з вищою доданою вартістю, зокрема переробка м'яса птиці ($RCA = 15,67$; $+12,28$ п.), виробництво цукру ($RCA = 5,87$; $+5,70$ п.) та фруктових-овочевих соків ($RCA = 6,53$; $+2,83$ п.), що свідчить про поступове розширення експортної спеціалізації України за межі сировинних товарних груп.

**Відібрані товарні позиції агропродовольчого експорту України на основі критеріїв
рівня та динаміки індексу виявлених порівняльних переваг (RCA), 2014–2024 рр.**

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
102	Велика рогата худоба, жива	9 779	12 125	13	35	0,052	0,050	0,024	0,088	0,46	1,75	1,29	0,13	0,29
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	21 202	37 335	51	73	0,112	0,155	0,095	0,182	0,85	1,17	0,32	0,24	0,2
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	26 810	35 614	276	963	0,142	0,148	0,512	2,382	3,62	16,13	12,52	1,03	2,7
402	Молоко та вершки, згущені	28 231	21 151	121	74	0,149	0,088	0,225	0,184	1,51	2,10	0,59	0,43	0,35
404	Молочна сироватка	6 169	5 273	27	13	0,033	0,022	0,049	0,033	1,51	1,51	0,00	0,43	0,25
405	Масло вершкове	8 598	12 857	47	49	0,045	0,053	0,088	0,121	1,93	2,27	0,34	0,55	0,38
409	Мед натуральний	2 322	2 284	93	167	0,012	0,009	0,173	0,413	14,09	43,62	29,53	4,01	7,31
505	Шкурки та інші частини птахів	2 000	1 731	5	8	0,011	0,007	0,009	0,020	0,84	2,79	1,94	0,24	0,47
508	Корали; черепашки та панцирі	189	140	0	1	0,001	0,001	0,000	0,003	0,00	5,43	5,43	0	0,91
713	Овочі бобові сушені	10 967	18 749	63	140	0,058	0,078	0,117	0,345	2,03	4,44	2,42	0,58	0,74
802	Інші горіхи	16 284	19 506	87	93	0,086	0,081	0,161	0,230	1,87	2,85	0,98	0,53	0,48
808	Яблука, груші та айва	10 803	11 277	5	21	0,057	0,047	0,010	0,053	0,18	1,14	0,96	0,05	0,19
811	Плоди та горіхи, морожені	4 511	7 704	48	185	0,024	0,032	0,089	0,458	3,71	14,34	10,63	1,06	2,4
813	Плоди сушені; суміші горіхів	2 265	3 012	2	6	0,012	0,012	0,003	0,015	0,24	1,18	0,94	0,07	0,2
1001	Пшениця	53 086	57 893	2 291	3 737	0,281	0,240	4,249	9,247	15,14	38,52	23,38	4,32	6,45
1004	Овес	941	1 136	2	6	0,005	0,005	0,003	0,014	0,60	2,95	2,36	0,17	0,49
1005	Кукурудза	37 438	48 821	3 351	5 074	0,198	0,202	6,215	12,556	31,41	62,02	30,61	8,95	10,39
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	1 205	1 195	12	29	0,006	0,005	0,022	0,072	3,39	14,58	11,19	0,97	2,44
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	1 122	1 392	11	13	0,006	0,006	0,020	0,032	3,38	5,54	2,16	0,96	0,93
1104	Зерно зернових культур	1 509	2 206	21	35	0,008	0,009	0,039	0,088	4,91	9,57	4,66	1,4	1,6
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	4 457	5 304	9	20	0,024	0,022	0,016	0,049	0,68	2,25	1,57	0,19	0,38
1108	Крохмалі; інулін	4 016	6 980	9	42	0,021	0,029	0,016	0,105	0,78	3,61	2,84	0,22	0,61
1201	Соеві боби	66 814	86 352	703	1 343	0,353	0,358	1,304	3,322	3,69	9,28	5,59	1,05	1,55
1204	Насіння льону	1 043	1 252	10	39	0,006	0,005	0,019	0,097	3,43	18,62	15,19	0,98	3,12

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	11 620	13 914	871	1 817	0,061	0,058	1,616	4,496	26,31	77,93	51,62	7,5	13,06
1206	Насіння соняшнику	3 739	4 841	44	65	0,020	0,020	0,081	0,161	4,12	8,04	3,92	1,17	1,35
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	5 665	7 708	26	58	0,030	0,032	0,049	0,145	1,64	4,52	2,89	0,47	0,76
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	3 214	4 658	7	24	0,017	0,019	0,013	0,059	0,75	3,03	2,28	0,21	0,51
1401	Матеріали рослинні для плетіння	245	296	1	1	0,001	0,001	0,002	0,004	1,29	2,92	1,63	0,37	0,49
1501	Жир свинячий і свійської птиці	371	765	0	23	0,002	0,003	0,001	0,057	0,47	18,07	17,61	0,13	3,03
1507	Олія соєва	9 931	13 384	96	317	0,052	0,055	0,177	0,784	3,38	14,13	10,76	0,96	2,37
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	10 307	19 475	3 554	5 122	0,054	0,081	6,593	12,674	121,02	156,95	35,93	34,48	26,3
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	6 940	11 720	83	239	0,037	0,049	0,153	0,591	4,18	12,17	7,98	1,19	2,04
1521	Воски рослинні, віск бджолиний, інших комах	375	363	0	1	0,002	0,002	0,000	0,002	0,00	1,46	1,46	0	0,25
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	16 388	20 901	7	54	0,087	0,087	0,014	0,134	0,16	1,55	1,39	0,05	0,26
1701	Цукор	28 331	42 875	3	420	0,150	0,178	0,006	1,040	0,04	5,85	5,82	0,01	0,98
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	10 892	17 796	124	215	0,058	0,074	0,230	0,532	3,99	7,22	3,22	1,14	1,21
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	8 733	16 288	39	56	0,046	0,068	0,073	0,139	1,58	2,05	0,47	0,45	0,34
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	31 264	59 765	221	270	0,165	0,248	0,409	0,668	2,48	2,70	0,22	0,71	0,45
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	4 661	7 521	27	33	0,025	0,031	0,051	0,083	2,05	2,66	0,60	0,59	0,45
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	2 835	4 274	2	18	0,015	0,018	0,004	0,045	0,25	2,56	2,31	0,07	0,43
2009	Соки плодів чи овочеві	16 899	21 312	179	233	0,089	0,088	0,331	0,577	3,71	6,53	2,83	1,06	1,09
2102	Дріжджі	2 424	3 846	17	38	0,013	0,016	0,032	0,094	2,53	5,90	3,38	0,72	0,99
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	3 600	6 370	7	41	0,019	0,026	0,013	0,102	0,70	3,87	3,17	0,2	0,65
2202	Води, з доданням цукру	17 337	30 394	70	86	0,092	0,126	0,130	0,213	1,42	1,69	0,28	0,4	0,28
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	7 212	13 152	6	106	0,038	0,055	0,012	0,262	0,30	4,81	4,50	0,09	0,81
2303	Відходи і залишки від вироб-ва цукру, крохмалю; жом	6 940	6 414	27	51	0,037	0,027	0,050	0,127	1,35	4,76	3,40	0,39	0,8
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	35 349	35 301	56	304	0,187	0,146	0,103	0,753	0,55	5,15	4,60	0,16	0,86
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення росл. жирів і олій	8 041	10 480	928	1 030	0,042	0,043	1,721	2,548	40,49	58,63	18,14	11,54	9,82
2308	Продукти, відходи росл. походження для годівлі тварин	1 092	1 056	1	4	0,006	0,004	0,001	0,011	0,22	2,45	2,24	0,06	0,41

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31, 138-140]

Вивчення конкурентних позицій української агропродовольчої продукції на світовому ринку доповнюється кількісною оцінкою зовнішнього попиту. Таке дослідження становитиме четвертий блок комплексного аналізу позиціонування продукції агропродовольчого сектору України у світовій продовольчій системі. Показником для такої оцінки обрано частку України в імпорті товару на міжнародних ринках, обчислена як відношення обсягу українських поставок до сукупного обсягу імпорту відповідної продукції даним імпортером. Такий індикатор інтегрує інформацію про фактичний зовнішньоторговельний попит з урахуванням структури споживання конкретного ринку, а також уможливорює порівняння позицій України з позиціями основних конкурентів, оскільки приведені до єдиної одиниці виміру (таблиця 2.15).

Таблиця 2.15

Динаміка світового імпорту агропродовольчої продукції та позиції України в ньому в 2016-2024 рр.

Region	Загальний імпорт, млрд дол. США				в т.ч. імпорт з України, млрд дол. США				Частка України в імпорті, %			
	2016 р.	2021 р.	2024 р.	CAGR в 2016-2024 рр., %	2016 р.	2021 р.	2024 р.	CAGR в 2016-2024 рр., %	2016 р.	2021 р.	2024 р.	Відхилення 2024 р. від 2016 р., в.п.
ВСЬОГО	1434,6	1972,4	2221,2	5,6	16,8	30,7	30,5	7,7	1,2	1,6	1,4	0,2
Європа	587,7	756,9	894,3	5,4	5,5	10,2	15,8	14,2	0,9	1,3	1,8	0,8
в т.ч. ЄС-27	466,7	609,8	729,8	5,7	4,6	8,7	14,6	15,6	1,0	1,4	2,0	1,0
в т.ч. Сполучене Королівство	61,3	65,1	88,1	4,6	0,1	0,6	0,6	21,5	0,2	1,0	0,7	0,5
в т.ч. інші країни Європи	59,7	82,0	76,4	3,1	0,8	0,9	0,6	-3,1	1,3	1,1	0,8	-0,5
СНД	39,7	59,1	52,8	3,6	1,1	1,3	0,5	-8,9	2,8	2,1	1,0	-1,8
в т.ч. Білорусь	4,0	4,5	1,7	-10,5	0,4	0,5	0,0	-100,0	10,9	11,9	0,0	-10,9
в т.ч. росія	24,9	33,2	23,4	-0,8	0,1	0,1	0,0	-100,0	0,5	0,2	0,0	-0,5
Азія	466,1	701,5	728,6	5,7	8,4	15,4	11,0	3,4	1,8	2,2	1,5	-0,3
в т.ч. Китай	102,1	209,0	202,9	9,0	1,3	5,2	2,6	9,3	1,2	2,5	1,3	0,0
в т.ч. Японія	65,6	76,0	73,6	1,5	0,4	0,4	0,0	-28,0	0,6	0,5	0,0	-0,6
в т.ч. Індія	22,1	28,9	36,1	6,3	1,6	1,9	1,0	-6,0	7,4	6,4	2,8	-4,6
в т.ч. Близький Схід	107,5	146,0	152,9	4,5	3,7	5,7	6,3	6,9	3,4	3,9	4,1	0,7
Африка	79,8	108,0	107,2	3,8	2,7	4,7	3,4	2,8	3,4	4,4	3,2	-0,2
Америка	263,7	354,6	422,9	6,1	0,2	0,4	0,3	5,6	0,1	0,1	0,1	0,0
в т.ч. США	144,0	201,9	241,7	6,7	0,1	0,2	0,2	10,5	0,1	0,1	0,1	0,0
в т.ч. Канада	35,6	44,9	53,7	5,3	0,0	0,0	0,1	8,3	0,1	0,1	0,1	0,0
в т.ч. Латинська Америка	83,9	107,8	127,5	5,4	0,1	0,1	0,0	-10,4	0,1	0,1	0,0	-0,1
Австралія і Океанія	19,8	24,9	28,0	4,4	0,0	0,1	0,0	-5,2	0,1	0,3	0,1	-0,1

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31, 138-140]

У 2016-2024 рр. світовий імпорт агропродовольчої продукції зріс з 1,43 до 2,22 трлн дол. США із середньорічним темпом 5,6%, що демонструє стійке зростання глобального попиту. Найвищі темпи приросту імпорту спостерігалися в Америці (6,1%), Азії (5,7%) та ЄС-27 (5,4%), тоді як попит країн СНД демонстрував слабку або від'ємну динаміку.

На цьому тлі експорт агропродовольчої продукції з України зростає швидше за середньосвітові темпи (CAGR 7,7%), однак мав виразну регіональну асиметрію. Ключовим напрямом нарощування експортних поставок стали країни ЄС-27, де обсяги імпорту з України зросли більш ніж утричі, тоді як постачання на ринки СНД скоротилося більш ніж вдвічі, а в експорті на ринки Азії та Африки після піку 2021 р. спостерігалось уповільнення.

Зміни в частці України в регіональному імпорті підтверджують структурну переорієнтацію її аграрного експорту. Найбільше її зростання зафіксовано в країнах ЄС (1,0 в.п.), а також на Близькому Сході (0,7 в.п.), що свідчить, поряд з іншими факторами, про посилення конкурентних позицій на цих ринках. Натомість у Азії, Африці та країнах СНД частка України скоротилася, відображаючи як геополітичні чинники і логістичні обмеження в умовах війни, так і посилення конкуренції. Зокрема, в Китаї та Індії, попри зростання загального попиту, українська частка у 2024 р. нижча за рівень 2021 р., що вказує на втрату ринкових позицій.

Загалом отримані результати вказують на зростаючу залежність експорту України від європейського ринку та актуалізують потребу в подальшій диверсифікації напрямів збуту й підвищенні доданої вартості агропродовольчої продукції.

2.3. Структурні характеристики та інституційні детермінанти формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції

На фоні зростання світового попиту на харчові та сільськогосподарські товари, посилюється важливість агропродовольчого сектору України для стабільного

розвитку та забезпечення продовольчої безпеки. Хоча вагомість в економіці агропродовольчої галузі зростає, проте порівняно з сусідніми країнами ЄС – такими як Польща, Угорщина, а також Франція як співмірна за територією країна ЄС – спостерігається значне відставання за показниками продуктивності та доданої вартості. Яскравою ілюстрацією цієї ситуації є аналіз середньої ціни експорту агропродовольчої продукції в зазначених країнах протягом 2016-2024 рр. (рис. 2.11).

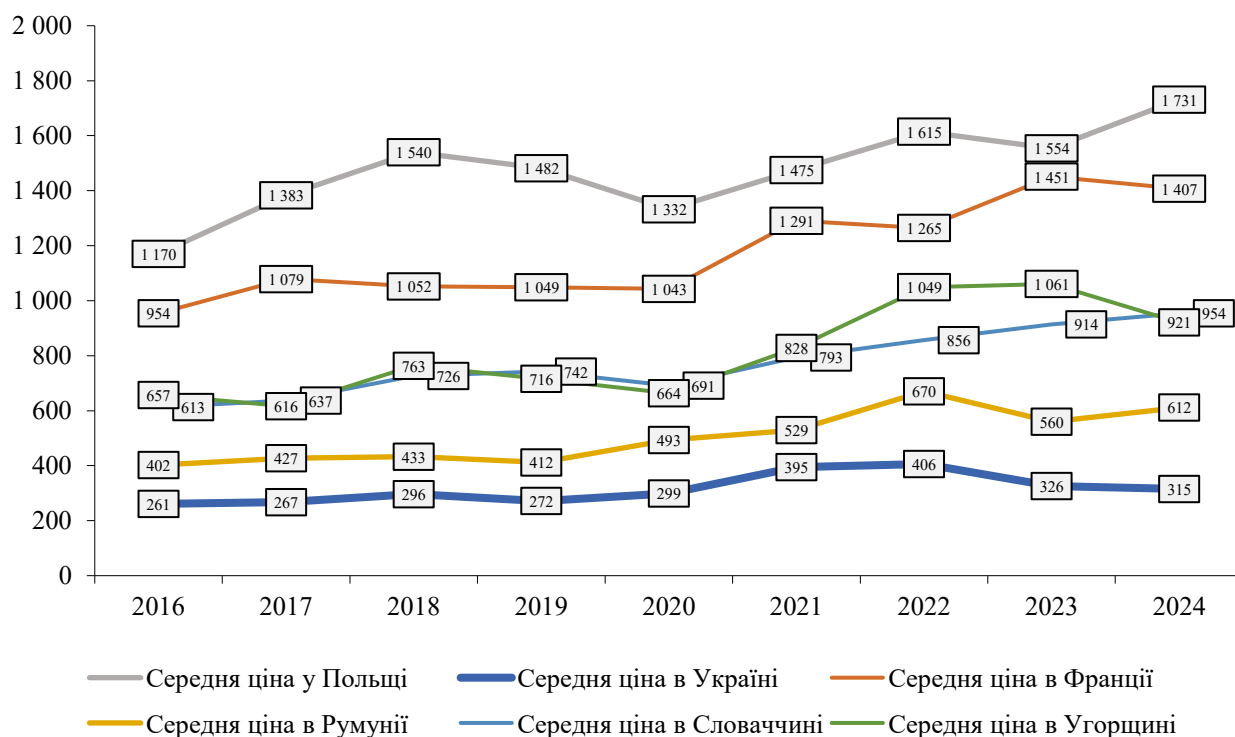

Рис. 2.11. Середні ціни експорту агропродовольчої продукції з України та окремих країн ЄС в 2016-2024 рр., дол. США/тону

Джерело інформації: побудовано автором за даними [31; 141]

Показник середньої ціни експорту ілюструє середню вартість одиниці товару, який країна експортує. Середня ціна експорту на рисунку розрахована як відношення вартості експорту до його фізичного обсягу у тоннах і використовується як узагальнений показник цінового рівня реалізації продукції на зовнішніх ринках. З огляду на різний рівень переробки та економічної складності товарів, цей показник має агрегований характер і не відображає ціни окремих товарних позицій. У зв'язку з цим середня ціна інтерпретується як середньозважена характеристика експортного кошика, що дозволяє оцінити його структурні особливості та рівень доданої вартості.

Крім цього, середня ціна експорту відображає рівень конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Якщо підтримується висока ціна й зберігається високий попит на продукцію, це означає, що вона має стійкі конкурентні переваги. Середня ціна українського експорту агропродовольчої продукції в 2024 р. склала 315 дол. США/тонну, що в 2 рази менше, ніж в Румунії (612 дол. США/тонну), в 3 рази менше, ніж в Угорщині та Словаччині (921 та 954 дол. США/тонну відповідно), в 4,5 рази менше, ніж в Франції (1407 дол. США/тонну) та в 5,5 разів менше, ніж в Польщі (1731 дол. США/тонну).

Серед основних причин низької середньої ціни українського експорту можна виділити:

- залежність від сировинного експорту та недостатній рівень переробки продукції (52% експорту в 2024 р. припадає на поставки зернових та олійних), що в результаті спричиняє меншу додану вартість продукції та меншу ефективність виробництва [142];

- недостатній розвиток інфраструктури для підтримки експорту агропродовольчої продукції з високою доданою вартістю (логістика, сертифікація, стандарти);

- нижчий рівень впровадження сучасних технологій і методів землеробства, що знижує ефективність виробництва; європейські країни, зокрема Польща та Франція, інвестують значні ресурси у технологічні інновації, що сприяє їхньому лідерству в аграрному секторі [143];

- брак ефективних торговельних стратегій для виходу на нові ринки збуту.

Поглиблений аналіз динаміки зазначених показників здійснено на основі повного часового ряду за 2016-2024 рр., який наведено у додатку И, що дозволяє простежити довгострокові тенденції змін середніх експортних цін агропродовольчої продукції країн Європи.

Зокрема, аналіз середніх цін експорту агропродовольчої продукції країн Європи у 2016-2024 рр. свідчить про наявність стійкої тенденції до зростання вартості експортованої продукції, що обумовлено як глобальним підвищенням цін на продовольство, так і поступовим зміщенням структури експорту в бік продукції з

більшою доданою вартістю. На основі порівняння показників середньої ціни експорту за одну тонну продукції встановлено (табл. 2.16), що Україна демонструє найнижчу ефективність реалізації експортного потенціалу серед наведених країн.

Таблиця 2.16

Динаміка середніх експортних цін та товарна структура агропродовольчого експорту країн Європи у 2016–2024 рр.

Країна	Середні ціни експорту країн Європи, дол. США/тонну			Товарна структура експорту країн Європи в 2024 р., %	
	2016 р.	2024 р.	Приріст, %	Сільськогосподарська продукція	Харчова продукція
Австрія	1 254	1 702	36	23	77
Албанія	940	1 215	29	60	40
Бельгія	1 222	1 798	47	26	74
Болгарія	462	678	47	45	55
Боснія і Герцеговина	750	1 087	45	25	75
Греція	1 354	2 032	50	33	67
Грузія	1 535	1 598	4	28	72
Данія	1 944	2 601	34	47	53
Естонія	749	1 163	55	32	68
Ірландія	2 646	3 102	17	33	67
Ісландія	3 280	4 007	22	79	21
Іспанія	1 508	2 271	51	52	48
Італія	1 380	2 729	98	24	76
Кіпр	1 491	2 451	64	22	78
Косово	514	985	92	31	69
Латвія	555	696	25	38	62
Литва	664	942	42	38	62
Ліхтенштейн	1 810	2 326	29	2	98
Люксембург	1 416	1 851	31	14	86
Мальта	3 876	3 307	-15	56	44
Молдова	400	572	43	62	38
Нідерланди	1 604	2 107	31	44	56
Німеччина	1 162	1 725	48	25	75
Норвегія	3 702	4 845	31	91	9
Північна Македонія	939	1 445	54	30	70
Польща	1 170	1 731	48	35	65
Португалія	1 605	2 149	34	34	66
Румунія	402	612	52	52	48
Сербія	502	780	55	38	62
Словаччина	613	954	56	32	68
Словенія	456	708	55	39	61
Туреччина	1 057	1 354	28	41	59
Угорщина	657	921	40	37	63
Україна	261	315	21	55	45
Фінляндія	970	1 558	61	31	69
Франція	954	1 407	47	31	69
Хорватія	618	904	46	38	62
Чехія	542	929	71	24	76
Чорногорія	1 558	2 673	72	41	59
Швейцарія	3 136	2 979	-5	37	63
Швеція	1 852	3 182	72	46	54

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31; 141]

У 2024 р. середня ціна українського агропродовольчого експорту становила 315 дол. США/т, що у 5,5 раза менше за показник Польщі (1731 дол./т) та у 8,6 раза – Італії (2729 дол./т). Попри позитивну динаміку приросту середньої ціни (+21% до рівня 2016 року), темпи вартісного насичення українського експорту суттєво поступаються країнам із розвиненими переробними ланками, такими як Чехія (+71%), Косово (+92%) чи Італія (+98%). Особливої уваги заслуговує позиція України, для якої характерний найнижчий рівень середніх експортних цін серед досліджуваних країн, а також значна частка сільськогосподарської продукції у структурі експорту. При цьому темп зростання середніх експортних цін (21%) є нижчим за середньоєвропейські показники, що свідчить про збереження сировинної моделі агропродовольчого експорту.

Ключовим чинником такої низької вартісної віддачі є перекіс товарної структури у бік сировинної ланки. В Україні частка сільськогосподарської сировини (55%) переважає частку готової харчової продукції (45%). Для порівняння, країни-лідери за рівнем доданої вартості характеризуються домінуванням продукції глибокої переробки: Ліхтенштейн – 98%, Австрія – 77%, Італія – 76%, Бельгія – 74%.

Особливої ваги набуває порівняння з Польщею як найближчим конкурентом у межах євроінтеграційних процесів. За схожих умов доступу до ринку ЄС, Польща зуміла сформувати структуру експорту, де 65% припадає на готову харчову продукцію, що забезпечило їй середню ціну експорту на рівні 1731 дол./т. Це підтверджує наукову тезу про те, що інституційна інтеграція (ПВЗВТ) не є автоматичним джерелом зростання валової доданої вартості без цілеспрямованої політики модернізації внутрішніх ланцюгів постачання.

Дані, що додатково ілюструють співвідношення середніх цін експорту та частки харчової продукції в країнах Європи в 2024 р. (рис. 2.12), засвідчують відсутність лінійної кореляції між рівнем середніх експортних цін агропродовольчої продукції та її часткою у структурі експорту країн Європи. Так, для більшості країн із найвищими середніми цінами експорту продовольства (понад 3,0 тис. дол. США за 1 т) частка такої продукції в загальному експорті не перевищує 30–40%.

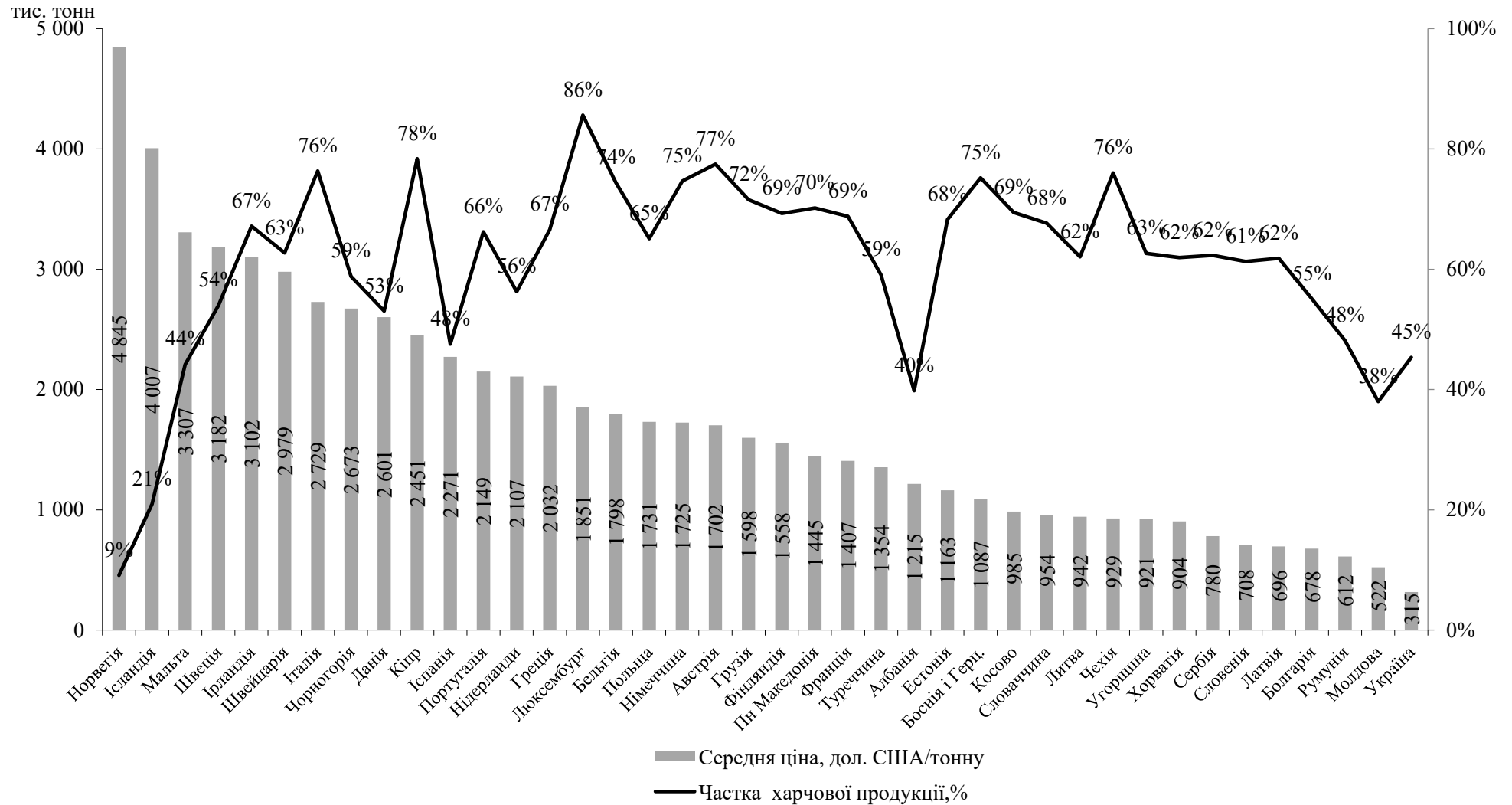

Рис. 2.12. Середні ціни експорту агропродовольчої продукції та частка харчової продукції в його структурі в країнах Європи, 2024 р.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31; 141]

Водночас у групі країн, де частка агропродовольчого експорту становить 60–80% і більше, середні експортні ціни переважно концентруються в інтервалі 1,0–2,5 тис. дол. США за 1 т, що свідчить про орієнтацію на масовий, стандартизований експорт із домінуванням цінової конкуренції.

Таким чином, розрив у вартісних показниках між Україною та країнами ЄС детермінований не лише ринковою кон'юктурою, а насамперед структурою експортованої продукції. Висока питома вага сировини в експорті обмежує мультиплікативний ефект для національної економіки, що обґрунтовує необхідність переходу від моделі нарощування фізичних обсягів поставок до стратегії максимізації доданої вартості через розвиток тваринництва та переробної промисловості.

Графічна інтерпретація взаємозв'язку між часткою харчової продукції у структурі експорту та рівнем середніх експортних цін підтверджує відсутність чітко вираженої лінійної залежності між цими показниками (рис. 2.13). Значний розкид спостережень та наявність окремих екстремальних значень свідчать про суттєвий вплив товарної спеціалізації країн на формування цінових параметрів експорту.

Отримані результати свідчать про відсутність чітко вираженої лінійної залежності між часткою харчової продукції у структурі агропродовольчого експорту та рівнем середніх експортних цін. Лінійна апроксимація демонструє слабкий та нестійкий характер зв'язку, що зумовлено значним розкидом спостережень та впливом окремих країн зі специфічною товарною спеціалізацією (Норвегія, Ісландія). Нелінійне моделювання залежності між часткою харчової продукції у структурі експорту та рівнем середніх експортних цін виявило наявність квадратичної (U-подібної) залежності. Така функція більш адекватно відображає характер досліджуваної залежності, виявляючи її диференційований характер. Зокрема, простежується наявність двох альтернативних моделей формування високих експортних цін: ресурсно-орієнтованої, притаманної країнам із високовартісною сировинною спеціалізацією, та переробно-орієнтованої, характерної для економік із розвиненим виробництвом продукції з високою доданою вартістю.

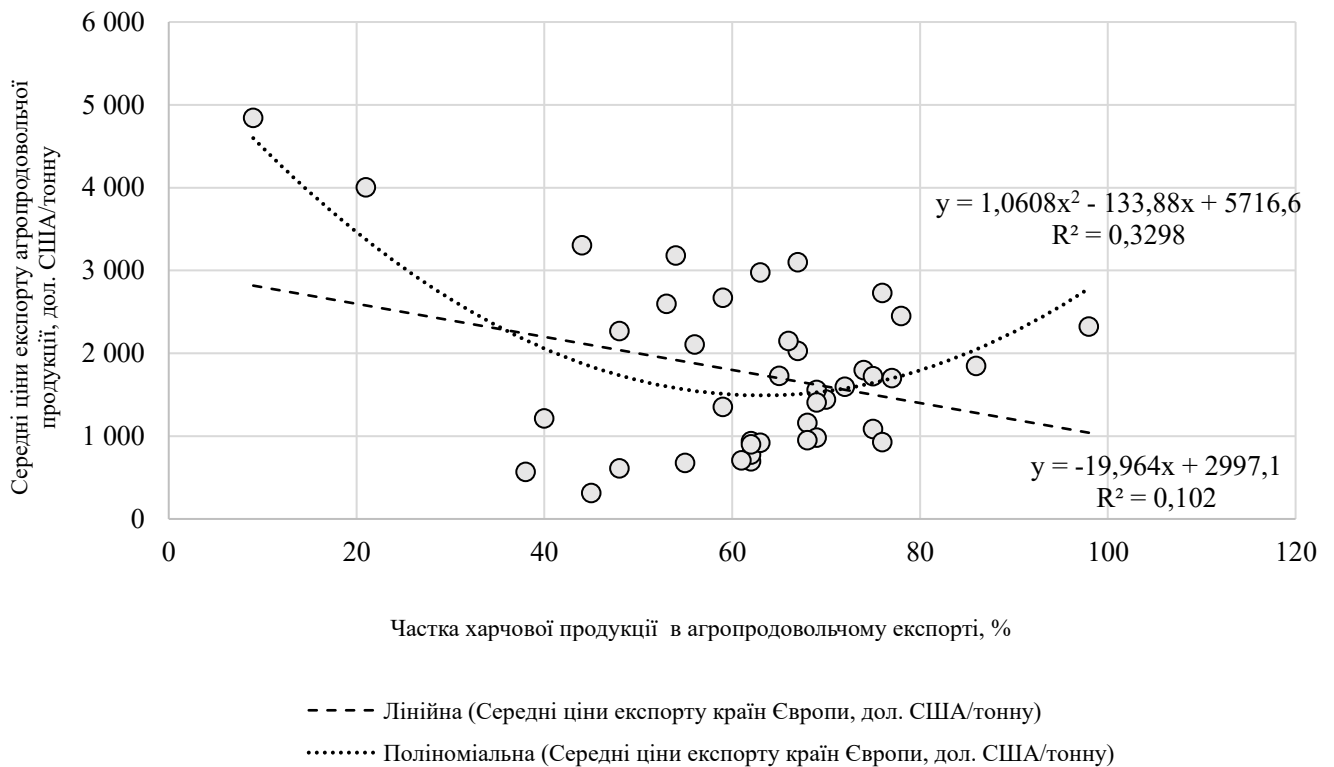

Рис. 2.13. Графічне відображення взаємозв'язку між часткою харчової продукції у структурі агропродовольчого експорту та середніми експортними цінами країн Європи

Джерело: побудовано автором на основі даних [31; 141]

Країни зі змішаною структурою експорту, в яких частка продукції глибокої переробки є помірною, демонструють відносно нижчі цінові показники, що свідчить про обмежену ефективність такої моделі участі у глобальних ланцюгах доданої вартості. Таким чином, результати графічного аналізу підтверджують нелінійний характер взаємозв'язку та визначальну роль структурних факторів у формуванні цінових параметрів агропродовольчого експорту

Це дає підстави стверджувати, що відповідний зв'язок має нелінійний характер і визначається структурними особливостями товарної спеціалізації країн. Це свідчить про існування двох альтернативних моделей формування високої доданої вартості: ресурсно-орієнтованої, притаманної країнам із високовартісною сировинною спеціалізацією, та переробно-орієнтованої, характерної для економік із розвиненим харчовим виробництвом. Водночас країни зі змішаною або середньою структурою експорту демонструють відносно нижчі цінові показники, що вказує на недостатню ефективність такої моделі участі у міжнародному поділі праці

Результати попереднього аналізу свідчать, що високі експортні ціни можуть формуватися за рахунок двох різних джерел: з одного боку – на основі унікальної або високовартісної сировинної спеціалізації, а з іншого – внаслідок розвитку виробництва продукції глибокої переробки з високою доданою вартістю. Водночас існує група країн, які не володіють ані вираженими ресурсними перевагами, ані розвиненою переробною базою, що зумовлює відносно нижчі цінові параметри їх експорту. Це обумовлює доцільність застосування кластерного підходу для виокремлення однорідних груп країн за моделями формування експортної вартості.

Кластеризацію країн здійснено за методом k -середніх, формалізованим алгоритмом, який передбачає ітераційний розподіл об'єктів на задану кількість кластерів шляхом мінімізації внутрішньокластерної дисперсії на основі евклідової відстані між спостереженнями та центрами кластерів за критерієм мінімізації відстаней. Це дало змогу забезпечити об'єктивну типологізацію країн за ступенем подібності їх характеристик без застосування суб'єктивного відбору, результати якої відображено на рис. 2.14.

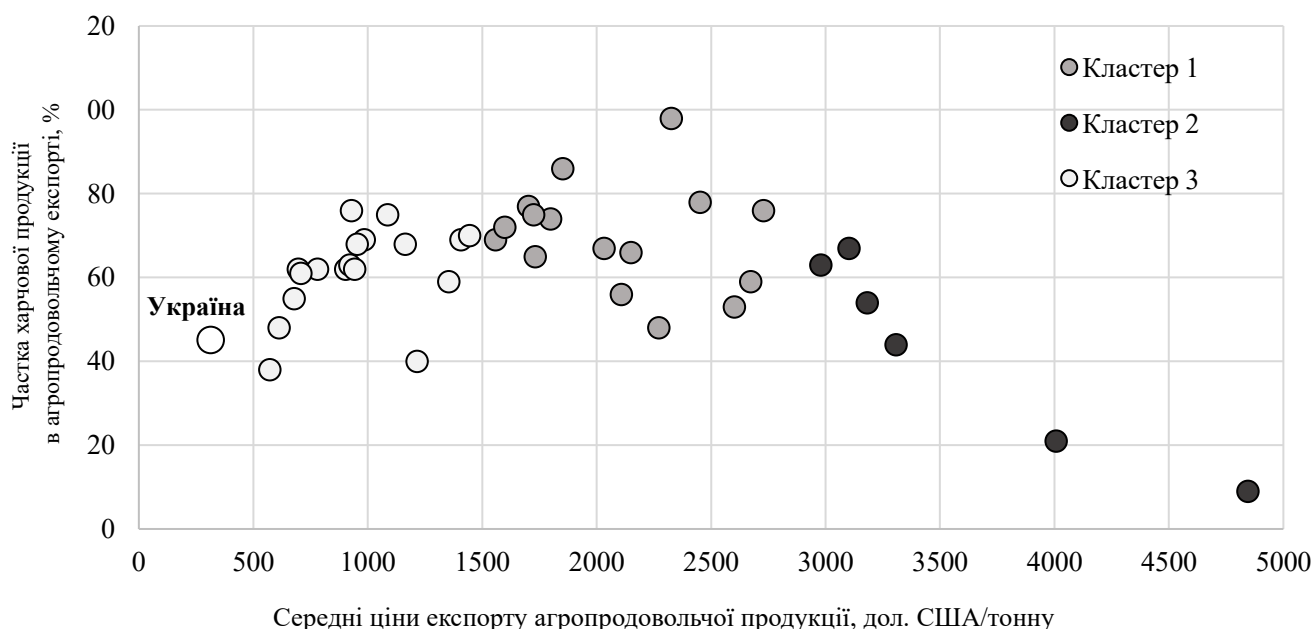

Рис. 2.14. Графічне відображення кластеризації країн Європи за товарною структурою агропродовольчого експорту та рівнем середніх експортних цін (метод k -середніх, $k = 3$)

Джерело: побудовано автором на основі даних [31; 141]

Результати кластерного аналізу дозволили виокремити три типи країн, що відповідають різним моделям формування експортної вартості:

- кластер 1 – переробно-орієнтована модель, що характеризується високими ціновими параметрами за низької частки переробки (Австрія, Бельгія, Кіпр, Данія, Фінляндія, Грузія, Німеччина, Греція, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Чорногорія, Нідерланди, Польща, Португалія, Іспанія);
- кластер 2 – ресурсно-орієнтована модель, що об'єднує країни з високою часткою продукції глибокої переробки та високими експортними цінами (Ісландія, Ірландія, Мальта, Норвегія, Швеція, Швейцарія);
- кластер 3 – змішана (перехідна), для якої характерні відносно нижчі експортні ціни та відсутність чітко виражених конкурентних переваг (Албанія, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Франція, Угорщина, Косово, Латвія, Литва, Молдова, Північна Македонія, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Україна). Україна належить саме до цього кластеру, який є найбільш чисельним, що підтверджує збереження сировинно-орієнтованих рис експорту та обмежений рівень формування доданої вартості, а отже обґрунтовує необхідність його структурної трансформації у напрямі розвитку переробних сегментів.

Отримані результати в сукупності підтверджують зроблені раніше висновки про те, що підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого експорту не є залежним винятково від зростання його частки в загальному експорті. Європейська практика демонструє, що формування високих експортних цін відбувається насамперед у результаті структурних зрушень: поглиблення переробки, диференціації продукції, розвитку спеціалізованих сегментів, а не за рахунок нарощування фізичних обсягів поставок. У цьому контексті стратегічна трансформація експортної моделі агропродовольчого сектору України має орієнтуватися на поступовий перехід до нового стратегічного спрямування.

Незважаючи на сукупний вплив негативних макроекономічних, інституційних та безпекових чинників, що супроводжували розвиток української економіки протягом останнього десятиріччя, значна частина вітчизняних товаровиробників

змогла ефективно скористатися лібералізацією доступу на ринок Європейського Союзу з метою нарощування виробничо-експортного потенціалу.

Імплементація положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС створила додаткові можливості для розширення ринків збуту та підвищення прибутковості аграрних товаровиробників за умови постачання конкурентоспроможної і якісної продукції, водночас обмеженнями реалізації цих можливостей залишаються недостатня обізнаність підприємств щодо європейських програм підтримки, каналів збуту та процедур виходу на ринки ЄС, а також високі вимоги до безпеки, якості та сертифікації продукції відповідно до регуляторних норм Європейського Союзу [144].

Особливу роль у цьому процесі відіграли положення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), у межах якої ЄС запровадив систему безмитних тарифних квот для окремих товарних груп сільського господарства та харчової промисловості України. Система таких квот стала частиною торговельних преференцій за Угодою про асоціацію [145] і була розширена кілька разів протягом 2017–2022 років, передусім для товарів із високим потенціалом експортного попиту з боку ЄС [146].

Загалом у рамках ПВЗВТ було надано 40 безмитних тарифних квот, з яких 36 основних і 4 додаткові, що охоплювали ключові категорії агропродовольчої продукції [146]. Уже на початковому етапі функціонування цього механізму стало очевидним, що для низки українських експортерів встановлені обсяги квот є обмежувальними, оскільки вони значно вичерпувалися у перші дні, тижні або місяці календарного року. Надалі експортні поставки відповідної продукції продовжувалися понад квотні обсяги з оподаткуванням за загальним режимом ввізних мит ЄС, що, однак, не зменшило подальшої присутності значної частини виробників на європейському ринку.

Найбільш показовими з точки зору масштабів перевищення квот були такі товарні групи, як м'ясо птиці, оброблені томати, яблучний та виноградний соки, натуральний мед, цукор, вершкове масло, крохмаль і продукти його переробки, що підтверджують дані про структуру торгівлі агропродовольством між Україною та ЄС

[147]. Це підкреслює, що українські виробники були готові продовжувати експортні поставки навіть за умов додаткового оподаткування, внаслідок чого забезпечувались значні валютні надходження від ввізних мит [148].

У цілому, за результатами аналізу статистичних даних зовнішньої торгівлі встановлено, що упродовж 2017-2021 років українські експортери, які постачали агропродовольчу продукцію до ЄС понад обсяги безмитних тарифних квот, забезпечили надходження до бюджетів країн ЄС від ввізних мит у розмірі близько 420 млн дол. США [148]. Водночас реакція українських виробників на обмежувальний характер квот була неоднорідною: якщо для більшості товарних груп додаткові митні платежі не стали критичним бар'єром для збереження експортної активності, то для окремих сегментів, зокрема виробників обробленого крохмалю та продуктів його переробки, мита понад квоту фактично унеможливлювали доступ на європейський ринок.

Таким чином, угода про асоціацію між Україною та ЄС створила передумови для інтеграції української агропродовольчої продукції до європейських ринків, але ефективність цього процесу на початковому етапі була стримана кількісними обмеженнями тарифних квот [149; 150]. Запроваджені у 2022 р. автономні торговельні преференції ЄС, які фактично призвели до тимчасового припинення тарифних бар'єрів на постачання агропродовольства з України після повномасштабного вторгнення, суттєво розширили можливості українських виробників і дозволили повніше реалізувати їх експортний потенціал.

Практичні результати дії автономних торговельних преференцій ЄС найбільш показово проявилися в окремих товарних сегментах агропродовольчого експорту, де поєднання зняття тарифних обмежень і вже сформованої конкурентної бази українських виробників зумовило різке зростання його обсягів. Одним із прикладів такої динаміки є експорт м'яса птиці з України на ринок Європейського Союзу, що демонструє стійке зростання, починаючи з 2014 р. Це стало наслідком поєднання торговельної лібералізації в межах ПВЗВТ та високої цінової й виробничої конкурентоспроможності українських виробників. Упродовж 2014–2019 рр. обсяги поставок збільшилися з близько 14 тис. т до понад 110 тис. т, що істотно

перевищувало первинно встановлені безмитні тарифні квоти (16 тис. т із поетапним підвищенням до 20 тис. т). Невідповідність квот реальному експортному потенціалу зумовила їх перегляд і суттєве розширення з 2020 р., що створило додаткові стимули для нарощування експорту. Тимчасове скорочення поставок у 2020–2021 рр. до 75–81 тис. т було зумовлене пандемією COVID-19 і не мало структурного характеру, оскільки навіть у цей період експорт перевищував квотні обсяги. Повне скасування торговельних бар'єрів у 2022 році спричинило різке відновлення зростання експорту, який у 2023 році досяг рекордного рівня 172,6 тис. т. (рис. 2.15).

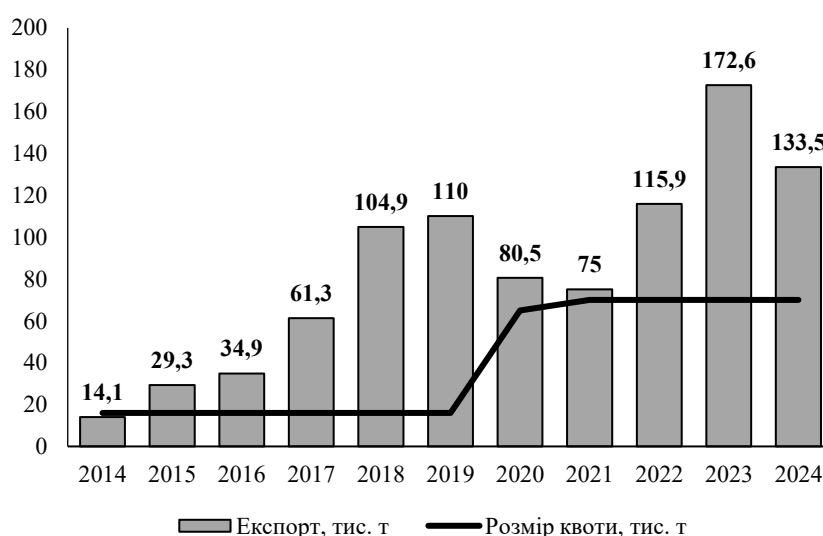

Рис. 2.15. Динаміка експорту м'яса птиці до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

Як результат, Україна закріпилася як провідний постачальник м'яса птиці на ринок ЄС серед третіх країн, забезпечивши близько 43% імпорту цієї продукції в натуральному вимірі та понад 53% – у вартісному вираженні [141].

Одним із найбільш показових прикладів впливу інституційних змін на реалізацію експортного потенціалу є динаміка експорту українського цукру до Європейського Союзу. До 2014 року поставки українського цукру на ринок ЄС мали обмежений характер, тоді як у 2015–2021 рр. експорт здійснювався переважно в межах безмитної тарифної квоти обсягом 20,07 тис. т на рік, що стримувало його зростання. Після скасування торговельних бар'єрів у 2022 р. обсяги експорту зросли

стрибкоподібно – до 146,7 тис. т у 2022 році та 484,5 тис. т у 2023 р., а у 2024 р. досягли 389,6 тис. т (рис. 2.16).

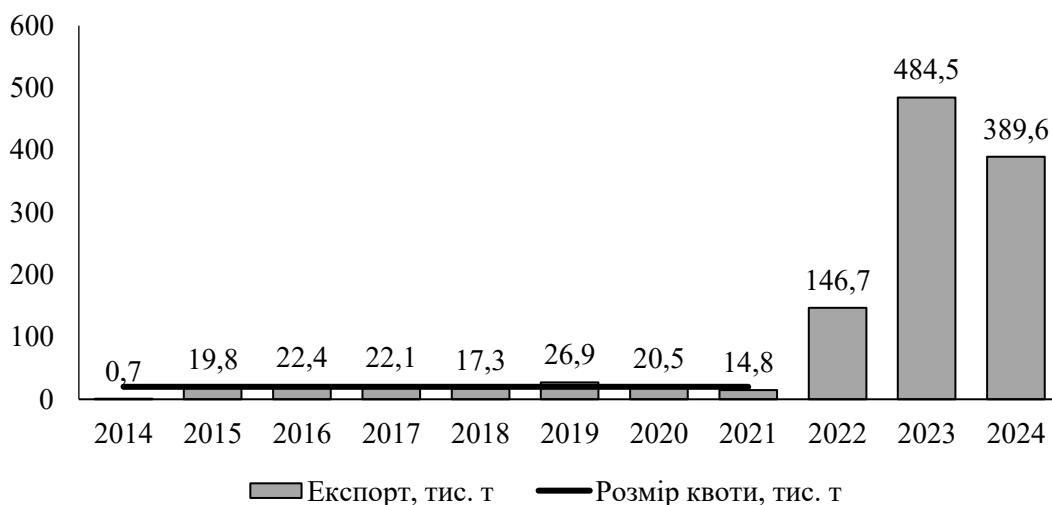

Рис. 2.16. Динаміка експорту цукру до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис. т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

У результаті Україна посіла провідну позицію серед країн-постачальників цукру до ЄС, забезпечивши понад 36% імпорту в натуральному та вартісному вимірах, причому її конкурентні переваги ґрунтуються на домінуванні у сегменті бурякового цукру на тлі імпорту тростинної продукції з третіх країн. Таким чином, динаміка обсягів експорту цукру підтверджує, що зняття інституційних обмежень є критичним показником реалізації накопиченого виробничо-експортного потенціалу та може зумовлювати різкий експортний прорив навіть без попередніх структурних змін у виробництві.

Україна також залишається одним із провідних постачальників натурального меду на ринок Європейського Союзу, що зумовлено поєднанням значного виробничого потенціалу та відносно низького тарифного навантаження. За умов обмежених безмитних тарифних квот (5,0 тис. т із підвищенням до 6,0 тис. т до 2021 р. та додаткової тимчасової квоти 2,5 тис. т) [151] експорт меду з України до ЄС у 2011–2021 рр. зріс більш ніж удесятеро – до 53,8 тис. т, що стало можливим завдяки помірній ставці ввізного мита понад квоту (17,3%) [141]. Після початку

повномасштабної війни обсяги експорту дещо зменшилися, але у 2022–2023 рр. зберігалися на рівні 45,8–46,1 тис. т. У 2024 р. Україна посіла друге місце серед постачальників меду до ЄС серед третіх країн із часткою 28,0 %, поступившись лише Китаю (36,7 %), тоді як загальний імпорт меду до ЄС скоротився (рис. 2.17).

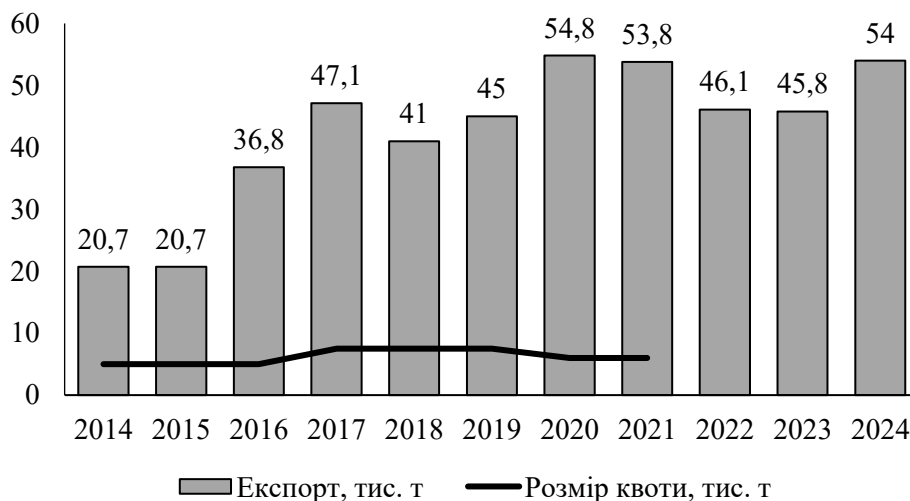

Рис. 2.17. Динаміка експорту меду натурального до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис. т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

Експорт яблучного та виноградного соків з України до Європейського Союзу у 2022–2023 рр. зріс до 54,6–79,0 тис. т, однак таке зростання відбулося переважно на тлі спаду поставок у 2020–2021 рр. до 24,9–31,4 тис. т.

Водночас максимальні обсяги експорту фруктових соків з України до ЄС були зафіксовані ще у 2013–2015 роках (69,7–83,8 тис. т), що свідчить про сформовані конкурентні позиції вітчизняних виробників на європейському ринку ще до набуття чинності Угодою про асоціацію та обмежений вплив тарифних квот на фактичний доступ до ринку (рис. 2.18).

Натомість визначальним чинником динаміки експорту стають глобальні зміни у споживчих уподобаннях, пов'язані зі зростанням попиту на напої з низьким вмістом цукру, що зумовлює загальносвітове скорочення ринку фруктових соків. Попри це, Україна у 2024 році зберегла лідерські позиції серед країн, що не входять до ЄС, забезпечивши близько половини імпорту фруктових соків на європейський ринок.

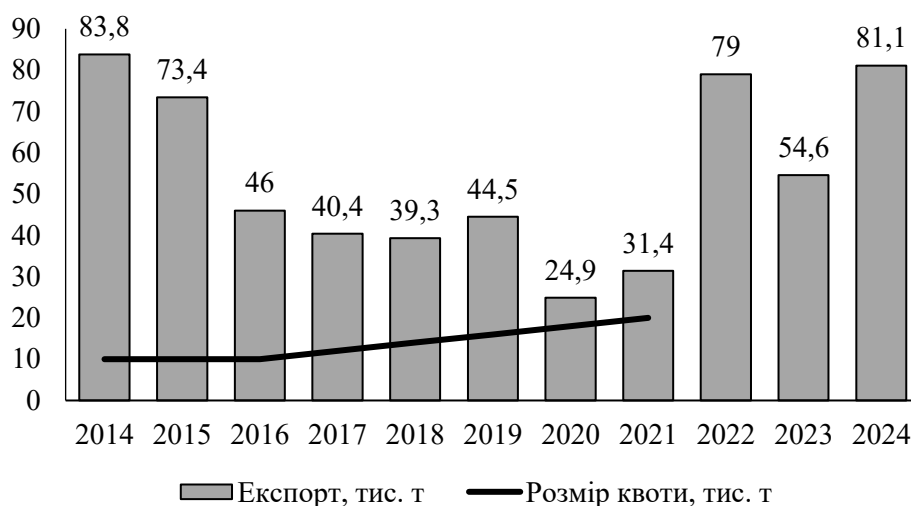

Рис. 2.18. Динаміка експорту фруктових соків до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис. т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

Суттєвий вплив інституційних обмежень на експортну активність українських виробників чітко простежується на прикладі крохмалю. Збільшення експорту цієї продукції на ринок Європейського Союзу розпочалися у 2017 р., спочатку за рахунок кукурудзяного, а згодом і картопляного крохмалю. Проте упродовж 2017–2020 рр. обсяги експорту фактично були обмежені рівнем безмитної тарифної квоти в 10 тис. т на рік, оскільки ввізне мито при її перевищенні (163 євро/т) істотно знижувало цінову конкурентоспроможність української продукції. Навіть за цих умов у 2021 р. експорт крохмалю до ЄС зріс до 31,4 тис. т, що свідчило про наявність нереалізованого попиту (рис. 2.19).

Після призупинення дії тарифних квот у 2022 р. експортні поставки крохмалю з України зросли до 79 тис. т найбільше в наступні роки, що підтверджує стримувальний характер квотного режиму та визначальну роль інституційних умов доступу до ринку ЄС у формуванні обсягів агропродовольчого експорту.

Позитивна динаміка експорту з України до Європейського Союзу перероблених продуктів із крохмалю свідчить про поступове зміщення агропродовольчого експорту у бік продукції з вищою доданою вартістю. Починаючи з 2017 р., його обсяги зросли з 0,35 тис. т до 54,6 тис. т у 2023 р. (81,1 тис. т у 2024 р.), попри обмежені безмитні тарифні квоти, які у 2016–2021 рр. були збільшені лише з 1,0 до

2,0 тис. т, що вказує на стійкий попит і конкурентоспроможність української продукції на ринку ЄС.

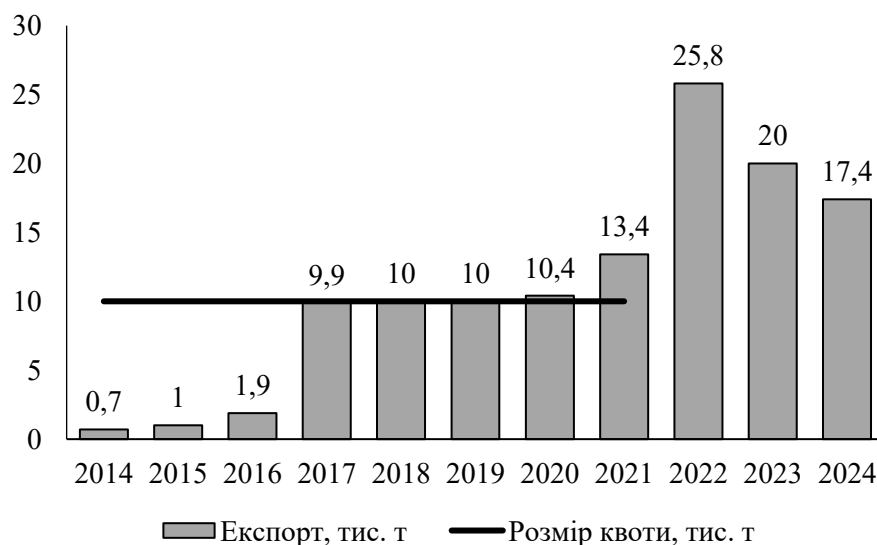

Рис. 2.19. Динаміка експорту крохмалю до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис. т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

Натомість експорт оброблених томатів зазнав різкого скорочення під впливом безпекових чинників. За умов дії безмитної тарифної квоти у 10 тис. т на рік фактичні обсяги експорту у 2021 р. досягли 47,1 тис. т, однак тимчасова окупація значної частини Херсонської області, де зосереджено близько третини виробництва томатів, призвела до втрати сировинної бази та зменшення експортної пропозиції. У результаті поставки до ЄС скоротилися до 19,7 тис. т у 2022 р. та 9,5 тис. т у 2023 р.. Водночас у 2024 р. зафіксовано ознаки відновлення експорту – 24,9 тис. т, що у 2,6 раза перевищує відповідний показник попереднього року (рис. 2.20).

Проведений аналіз свідчить про суттєву диференціацію чутливості окремих товарних груп агропродовольчого експорту України до інституційних та безпекових чинників. Для продукції з високим експортним потенціалом і відносно еластичним попитом (цукор, м'ясо птиці, крохмаль) ключовою детермінантою динаміки експорту виступали саме інституційні умови доступу на ринок ЄС, зокрема скасування тарифних квот і зниження митних бар'єрів, що зумовлювало різкі експортні зсуви.

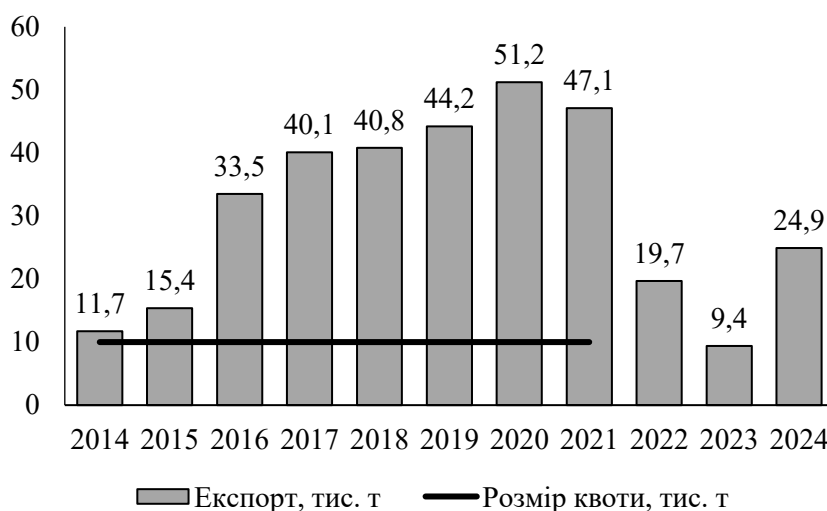

Рис. 2.20. Динаміка експорту оброблених томатів до країн ЄС у 2014-2024 рр. у порівнянні зі встановленою квотою, тис. т

Джерело: побудовано за даними Eurostat [141]

Натомість у сегментах, більш залежних від географічної концентрації сировинної бази та виробничих потужностей (оброблені томати), визначальним чинником скорочення експорту стали безпекові ризики, пов'язані з воєнними діями, навіть за умов лібералізації доступу до ринку. Для товарних груп із усталеними позиціями на європейському ринку та високою залежністю від споживчих трендів (фруктові соки, натуральний мед) інституційні чинники відігравали другорядну роль, тоді як експортна динаміка формувалася під впливом змін у структурі попиту та цінової кон'юнктури. Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність диференційованого підходу до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України з урахуванням специфіки чутливості окремих товарних сегментів до зовнішніх інституційних і безпекових впливів.

Стрімка переорієнтація українського агропродовольчого експорту на ринок ЄС після скасування тарифних обмежень у 2022 р. загострила напругу на низці європейських ринків, що зумовило корекцію режиму автономних торговельних преференцій. У квітні 2024 р. ЄС погодився продовжити їх дію до 5 червня 2025 р., однак із запровадженням автоматичного захисного механізму повернення імпорتنих мит у разі перевищення безмитних обсягів, визначених на основі середніх

показників імпорту за II півріччя 2021–2023 рр. Запобіжні заходи були застосовані до м'яса птиці, цукру, натурального меду, яєць, вівса, кукурудзи та круп, причому вже влітку 2024 р. для окремих товарів (зокрема цукру та яєць) фактично відновлено митний режим, що суттєво обмежує експортні можливості України. Найбільших втрат зазнали експортери цукру (-221,9 тис. т, або -45,8 %) та м'яса птиці (-37,2 тис. т, або -21,7%) порівняно з рівнем 2023 року, тоді як для кукурудзи вплив обмежень є мінімальним через нульову ставку імпортного мита [152; 153]. У відповідь Україна запровадила добровільне ліцензування експорту окремих товарів до ЄС, фактично взявши на себе зобов'язання щодо стримування поставок з метою збереження доступу до ринку [154]. Подальший інституційний вплив на умови доступу української агропродовольчої продукції до ринку ЄС знайшов відображення у встановленні тарифних квот відповідно до Рішення № 3/2025 Комітету асоціації Україна – ЄС [155], яке передбачає обмеження безмитного імпорту чутливих товарів, зокрема м'яса птиці на рівні 35 млн кг у 2025 р. із поступовим збільшенням до 60 млн кг з 2026 р., а також цукру – відповідно 58,3 млн кг та 100 млн кг, що унормовує механізм кількісного контролю за обсягами експорту цих товарів до ЄС та підтверджує наявність інституційно встановлених меж його подальшого нарощування. Отже, сучасний етап торговельно-економічних відносин України з ЄС демонструє, що експортний прорив, зумовлений інституційною лібералізацією, має об'єктивні межі, а подальша стабілізація експорту потребує переходу від кількісного зростання до структурно збалансованої та політично чутливої моделі інтеграції у європейський ринок.

Результати аналізу експорту агропродовольчої продукції України до Європейського Союзу засвідчили, що зростання експортних обсягів у 2022–2024 рр. було зумовлене передусім інституційною лібералізацією доступу до ринку, а не структурною трансформацією експортного кошика, який і надалі залишається зосередженим у сегментах із відносно низькою доданою вартістю. Виявлена висока чутливість окремих товарних груп до змін тарифного режиму та запровадження захисних заходів ЄС підтверджує обмеженість моделі експортного зростання, орієнтованої переважно на кількісне нарощування поставок.

Зростання протекціоністських настроїв усередині Євросоюзу призводить до формування нових, складніших за своєю природою бар'єрів. Попри істотне зростання ролі Європейського Союзу як ключового торговельного партнера України у сфері агропродовольчої продукції після 2014 р. та особливо в умовах дії автономних торговельних преференцій з 2022 р., поточна модель «сировинної експансії» українського агропродовольчого експорту вичерпала свій потенціал та супроводжується низкою системних викликів і обмежень, що мають інституційний, регуляторний, структурний та безпековий характер.

Узагальнення результатів проведеного структурно-динамічного аналізу дозволяє стверджувати, що подальша екстенсивна експансія українського агропродовольчого сектору вичерпала свій потенціал, проте стратегічні передумови формування нової моделі експорту визначаються комплексом інституційних обмежень. Ідентифікація бар'єрів, які вимагають структурної трансформації вітчизняного виробництва у напрямку створення доданої вартості та повної гармонізації з регуляторним полем ЄС, дозволить виробити нові вектори формування експортної стратегії, що відповідатимуть існуючим умовам.

Висновки до 2 розділу

1. За результатами структурно-динамічного аналізу встановлено, що сучасна модель експортного розвитку характеризується тенденціями до поглиблення товарної концентрації експорту в сегментах із низьким рівнем доданої вартості, що посилює залежність національної економіки від волатильності світових цін на аграрну сировину та підвищує її вразливість до зовнішніх шоків. Виявлено, що така структура зумовлює збереження сировинної спрямованості експорту, стримує розвиток переробних виробництв і не забезпечує належної диверсифікації товарної номенклатури. В результаті формуються структурні дисбаланси експортної спеціалізації, що обмежують можливості підвищення ефективності участі України у міжнародному поділі праці та звужують потенціал нарощування доданої вартості експорту.

2. Ідентифіковано суттєві географічні зрушення у структурі агропродовольчого експорту, що проявляються у зростанні ролі Європейського Союзу як ключового торговельного партнера України. Разом із тим, виявлено високу чутливість основних експортних позицій до змін тарифного режиму та запровадження автономних торговельних заходів ЄС, що зумовлює необхідність переходу від стратегії простого доступу до ринків до стратегії глибокої інтеграції у європейські ланцюги створення вартості. Обґрунтовано, що збалансована географічна диверсифікація є необхідною умовою стійкості експортної моделі.

3. Здійснено стратегічну сегментацію підсекторів агропродовольчого сектору за рівнем їхньої залученості до зовнішніх ринків та ступенем інтегрованості у глобальну економіку, що дозволило визначити групи товарів із високим експортним потенціалом та недостатньо реалізованими конкурентними перевагами, а також окреслити перспективні напрями структурної трансформації експорту.

4. На основі застосування індексів порівняльних конкурентних переваг та аналізу участі у глобальних ланцюгах створення вартості визначено конкурентне позиціонування української агропродовольчої продукції на міжнародних ринках. Встановлено, що агропродовольчий сектор України переважно інтегрований у початкові ланки глобальних виробничих мереж як постачальник сировини та продукції первинної переробки, що обмежує можливості отримання більшої частки доданої вартості.

5. Встановлено, що формування рівня середніх експортних цін в агропродовольчому секторі визначається не лише часткою продукції глибокої переробки, а має нелінійний та структурно обумовлений характер. Графічний та економіко-статистичний аналіз підтвердив наявність двох альтернативних джерел формування високої доданої вартості експорту: ресурсно-орієнтованого та переробно-орієнтованого. Застосування кластерного підходу (метод k-means) дозволило виокремити три типи країн за моделями експортної спеціалізації, серед яких Україна належить до змішаного (перехідного) типу, що характеризується нижчим рівнем експортних цін. Це свідчить про необхідність структурної

трансформації агропродовольчого експорту у напрямі підвищення частки продукції з високою доданою вартістю

6. Дослідження інституційних та економічних детермінант розвитку агропродовольчого експорту показало, що зростання його обсягів у останні роки значною мірою було зумовлене інституційною лібералізацією доступу до зовнішніх ринків, насамперед ринку Європейського Союзу. Водночас встановлено, що існуюча модель експорту характеризується низкою структурних обмежень, серед яких інфраструктурно-логістичні проблеми, інституційні бар'єри та недостатній розвиток виробництв з високою доданою вартістю. Виявлено диференційовану чутливість товарних груп до інституційних та безпекових чинників, що обумовлює необхідність адресного підходу при формуванні інструментарію державної підтримки.

6. Обґрунтовано, що подолання виявлених структурних дисбалансів потребує формування трансформаційно-адаптивної експортної стратегії, спрямованої на якісну модернізацію структури експорту, розвиток виробництв глибокої переробки, розширення участі України у глобальних ланцюгах доданої вартості, а також удосконалення інституційно-регуляторних умов функціонування експорту, зокрема гармонізацію стандартів із вимогами ЄС, розвиток інфраструктури та зниження бар'єрів доступу на зовнішні ринки.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 2, опубліковано в працях: [143, 156-160].

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ФОРМУВАННЯ, АДАПТАЦІЇ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРОПРОДОВОЛЬНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

3.1. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України

Агропродовольчий сектор є одним із ключових системоутворюючих елементів сучасної економіки України. Впродовж останнього десятиліття саме аграрний експорт забезпечував основну частину валютних надходжень, стабілізуючи платіжний баланс і пом'якшуючи негативні ефекти макроекономічних криз, геополітичної нестабільності та воєнних шоків. У структурі товарного експорту України частка агропродовольчої продукції стабільно перевищує половину, а в окремі роки наближається до двох третин. Це означає, що експортна динаміка країни, її фінансова спроможність та валютна стабільність значною мірою залежать саме від результатів діяльності аграрного сектору.

Водночас така висока роль агропродовольства в експорті формує і структурну вразливість національної економіки. Концентрація валютних надходжень у сегментах з відносно низькою доданою вартістю, високою ціновою волатильністю та жорсткою зовнішньою конкуренцією означає, що зовнішньоекономічна позиція України є чутливою до змін світової кон'юнктури, торговельної політики партнерів і логістичних збоїв. Фактично аграрний експорт виконує функцію макроекономічного стабілізатора, але водночас відтворює модель зовнішньої спеціалізації, що обмежує потенціал довгострокового структурного зростання.

Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції неможливе без урахування специфіки інституційного середовища Європейського Союзу як регульованого економічного простору. Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС створила правову основу щодо поступового відкриття європейського ринку для української агропродовольчої

продукції. Однак, на відміну від багатьох інших ринків, доступ до ринку ЄС визначається не лише тарифною лібералізацією, а передусім складною системою норм, стандартів і політичних механізмів, що формують умови конкуренції.

Узагальнення результатів проведеного структурно-динамічного аналізу дозволяє стверджувати, що подальша екстенсивна експансія українського агропродовольчого сектору вичерпала свій потенціал, проте стратегічні передумови формування нової моделі експорту визначаються комплексом інституційних обмежень. Ідентифікація бар'єрів, які вимагають структурної трансформації вітчизняного виробництва у напрямку створення доданої вартості та повної гармонізації з регуляторним полем ЄС, дозволить виробити нові вектори формування експортної стратегії, що відповідатимуть існуючим умовам.

Передусім, одним із ключових стримувальних чинників залишається обмежена інституційна інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС та Спільної аграрної політики (САП). Хоча ПВЗВТ створила базові умови для лібералізації торгівлі, українські виробники не мають доступу до механізмів прямої фінансової підтримки, стабілізаційних інструментів і компенсацій, якими користуються фермери країн – членів ЄС. Це формує асиметричні умови конкуренції, особливо на тих товарних ринках, де цінові переваги української продукції сприймаються як загроза внутрішнім виробникам ЄС.

Дослідження показують, що повна інтеграція України в поточну систему субсидій САП може коштувати бюджету ЄС від 96 до 136 млрд євро за семирічний період. Це призведе до необхідності скорочення виплат фермерам у поточних країнах-членах на 20%, що є політично неприйнятним для таких країн-реципієнтів, як Польща, Франція, Іспанія [161].

Структурна асиметрія між українським і європейським аграрними секторами поглиблює ці обмеження. Європейська модель сільського господарства орієнтована на підтримку малих та середніх фермерських господарств, збереження сільських територій та екологічну стійкість. Українська модель, сформована в умовах перехідної економіки, базується на ефективності великих вертикально інтегрованих холдингів. Ця структурна розбіжність може призвести до того, що надання субсидій

українським агрохолдингам посилить їхні конкурентні переваги перед європейськими фермерами. Це створює ризик, що умови вступу України до ЄС будуть передбачати тривалі перехідні періоди без доступу до прямих дотацій, або ж запровадження спеціальних механізмів «кепінгу» – обмеження виплат для великих агрохолдингів, які домінують в українському АПК [162].

Ще одним суттєвим обмеженням є збереження та періодичне відновлення тарифних і квазітарифних бар'єрів, попри формальну лібералізацію доступу на ринок ЄС. Як показує практика 2024–2025 рр., механізм автономних торговельних преференцій доповнюється запобіжними інструментами, що передбачають автоматичне повернення імпорتنих мит у разі перевищення історичних обсягів постачання. Найбільш вразливими до таких обмежень є експортери цукру, м'яса птиці, яєць, натурального меду та окремих зернових культур, для яких повернення мит істотно знижує цінову конкурентоспроможність і погіршує прогнозованість експортної діяльності [163]. Це означає, що навіть за формальної лібералізації доступу українські виробники стикаються з відновленням торговельних обмежень саме в тих сегментах, де Україна має найвищу конкурентоспроможність.

Ключовим викликом для українських експортерів у 2024–2025 роках стало запровадження так званого механізму «екстреного гальмування», закріпленого у Регламенті ЄС 2024/1392 про продовження дії автономних торговельних заходів [164]. На відміну від попередніх періодів, коли лібералізація була майже безумовною, новий регламент запровадив автоматичне відновлення тарифних квот, передбачених Угодою про асоціацію (ПВЗВТ), у разі перевищення певних обсягів імпорту. Суть механізму полягає у визначенні порогового рівня імпорту для групи чутливих товарів. Цей рівень розраховується як середнє арифметичне обсягів імпорту за друге півріччя 2021 р. та повні 2022 і 2023 р. Такий підхід є методологічно не вигідним для України, оскільки включає 2021 р., коли обсяги експорту багатьох товарів (зокрема цукру) були незначними через дію старих квот, що штучно занижує допустиму межу безмитного ввезення. У стратегічному вимірі це означає, що український агропродовольчий експорт до ЄС опиняється в умовах

структурно обмеженого коридору зростання, незалежно від реального ринкового попиту.

Вагомим викликом залишається нетарифне регулювання, зокрема у сфері санітарних і фітосанітарних заходів. Високі вимоги ЄС до безпечності харчових продуктів, простежуваності походження, добробуту тварин та екологічних стандартів потребують від українських виробників значних інвестицій у модернізацію виробництва, сертифікацію та інституційну спроможність контролю якості. За відсутності повноцінного взаємного визнання процедур оцінки відповідності (АСАА) ці вимоги виконують роль непрямих бар'єрів для виходу на ринок, особливо для малих і середніх агропродовольчих виробників [165].

Окрему групу обмежень формують структурні характеристики українського агропродовольчого експорту, що зумовлюють його високу чутливість до регуляторних і ринкових змін. Як показують результати проведеного аналізу, значна частина експортних позицій України зосереджена або в сегменті низької економічної складності, або у товарних групах, для яких розширення постачання до ЄС не створює потужних ефектів подальшої диверсифікації. Це обмежує здатність аграрного експорту виступати довгостроковим драйвером структурної модернізації економіки та підвищує залежність від регуляторних рішень з боку ЄС.

Додатковим стримувальним чинником є безпековий та логістичний контекст повномасштабної війни, який суттєво ускладнив доступ української агропродовольчої продукції до європейських ринків. Руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, зростання вартості логістики, обмеження пропускної спроможності сухопутних кордонів і портів ЄС негативно впливають на конкурентні позиції експортерів, особливо у сегментах продукції з низькою маржинальністю та високою часткою транспортних витрат у собівартості. За оцінками Федерації роботодавців України, прямі втрати економіки від блокади морських портів у листопаді 2023 р. оцінювалися у 400 млн євро [165]. Більше того, це призвело до зростання ставок фрахту на автоперевезення у 3–4 рази, що призвело до втрат для українських аграріїв [166].

Вартість логістики залишається непропорційно високою складовою собівартості українського зерна. До війни логістичні витрати на тонну зерна становили 30-40 дол. США. У пікові періоди блокади та обмеженої роботи портів ця цифра зростала до 100-150 дол. США, роблячи виробництво аграрної продукції збитковим у віддалених від кордону регіонах [167].

Відновлення роботи Українського морського коридору в другій половині 2023 р. дозволило дещо знизити тиск на сухопутні маршрути. Станом на 2024 р., морський транспорт забезпечує близько 85% експорту зернових, тоді як частка залізниці та автотранспорту зменшилась [167]. Проте, експорт до ЄС, особливо продукції з високою доданою вартістю, все ще значною мірою залежить від сухопутної логістики.

Крім того, інтеграція України до ЄС відбувається на тлі радикальної трансформації європейської економіки відповідно до цілей European Green Deal. Це створює для українських аграріїв подвійний виклик: необхідність відновлення після руйнувань війни та одночасної модернізації виробництва відповідно до найжорсткіших у світі екологічних стандартів. Регламент (ЄС) 2023/1115 (EUDR) забороняє розміщення на ринку ЄС товарів, виробництво яких призвело до знеліснення або деградації лісів після 31 грудня 2020 р. Під дію регламенту підпадають: соя, велика рогата худоба, кава, какао, пальмова олія та каучук, а також похідні продукти (меблі, папір, шоколад тощо) [168]. Механізм прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ) прямо поширюється на імпорт добрив, що має опосередкований, але потужний вплив на аграрний сектор через зростання собівартості продукції сільського господарства та ризики розширення дії СВАМ на агропродукцію.

Стратегія ЄС «Farm to Fork» («Від лану до столу») передбачає скорочення використання пестицидів у ЄС на 50% до 2030 року та зниження використання антибіотиків у тваринництві. Гармонізація українського законодавства з регламентами ЄС вимагатиме відмови від дешевих, але токсичних пестицидів, що може знизити врожайність або підвищити витрати на дорожчі альтернативи. З 1 січня 2026 р. в Україні набувають чинності нові стандарти утримання тварин [169],

які відповідають нормам ЄС. Це вимагає збільшення площі на одну тварину, покращення умов транспортування та забою. Для птахівництва це означає необхідність реконструкції пташників, що потребує мільярдних інвестицій. В умовах відсутності доступного кредитування та страхування воєнних ризиків, багато підприємств можуть не впоратися з цим навантаженням

Нарешті, важливим викликом залишається політико-економічна чутливість агропродовольчої торгівлі в межах ЄС, яка проявляється у зростанні внутрішнього тиску з боку фермерських лобі, посиленні регіональних торговельних конфліктів та фрагментації позицій держав-членів щодо подальшої лібералізації імпорту з України. У цих умовах експорт агропродовольчої продукції дедалі більше залежить не лише від економічних факторів, а й від інституційних компромісів та політичних рішень на рівні ЄС.

У сукупності зазначені виклики свідчать, що подальше нарощування експорту агропродовольчої продукції з України до Європейського Союзу потребує не лише збереження режиму торговельних преференцій, а й цілеспрямованої адаптації структурної, інституційної та інноваційної політики, орієнтованої на зменшення регуляторної вразливості, підвищення економічної складності експорту та поступову інтеграцію до внутрішніх механізмів функціонування аграрного ринку ЄС. Дослідники проблематики експортної діяльності в агропромисловій галузі [170] наголошують на необхідності реалізації комплексу заходів, спрямованих на адаптацію ринкового середовища та формування регуляторних механізмів на основі гармонізованих інституційних принципів з метою забезпечення взаємовигідної інтеграції України до економічного простору ЄС.

За цих умов формування нової експортної стратегії потребує системного структурування регуляторних, ринкових, технологічних та інституційних чинників, що визначають як межі, так і траєкторії потенційної трансформації агропродовольчого експорту України до ЄС. З цією метою в таблиці 3.1 подано узагальнену систематизацію ключових обмежень та ризиків, які мають бути безпосередньо враховані при проєктуванні сучасної експортної стратегії.

**Систематизація основних обмежень та ризиків розвитку експорту
агропродовольчої продукції України до ЄС**

Група факторів	Зміст фактору	Механізм впливу на експорт	Виявлені тенденції (2014–2024 рр.)	Наслідки для експортної спеціалізації	Наслідки для формування експортної стратегії
Інституційні обмеження	Неповна інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС та САП	Асиметрія доступу до підтримки, різні умови конкуренції	Відсутність доступу до субсидій, стабілізаційних механізмів ЄС	Підвищена чутливість українських виробників до регуляторних змін	Орієнтація на поступове поетапне інституційне зближення та секторальну інтеграцію
Фіскально-бюджетні	Висока вартість інтеграції України до САП	Політична опозиція з боку країн-реципієнтів	Оцінка витрат 96–136 млрд євро за 7 років	Ймовірність тривалих перехідних періодів	
Екологічні (Green Deal)	EUDR, Farm to Fork, CBAM та екологічні регламенти ЄС	Підвищення собівартості аграрної продукції	Обмеження щодо розміщення на ринках ЄС продукції, що не відповідає екологічним стандартам	Ризик витіснення з ринку	Випереджальна екологічна адаптація як умова довгострокового доступу до ринку ЄС і відбір товарних груп для підтримки
Тарифні та квазітарифні бар'єри	Механізми спеціальних захисних заходів та повернення мит	Обмеження фізичних обсягів експорту при перевищенні історичних лімітів	Відновлення квот і мит у 2024–2025 рр. для цукру, м'яса птиці, яєць, меду	Зниження прогнозованості експортних потоків	Необхідність диверсифікації товарної та ринкової структури
Нетарифне регулювання	Високі санітарні, фітосанітарні та екологічні стандарти ЄС	Підвищення витрат входу на ринок	Сертифікаційні бар'єри для малих і середніх виробників	Концентрація експорту у великих агрохолдингах	Інституційне підсилення систем контролю та підтримки МСП
Структурні обмеження експорту	Домінування товарів з низькою економічною складністю	Обмежений ефект диверсифікації	Переважаання сировини та первинної переробки	Вразливість до цінових і регуляторних шоків	Зміщення акценту на переробку та складні продукти
Безпекові та логістичні ризики	Війна, інфраструктурні втрати, обмеження транзиту	Зростання логістичних витрат	Подорожчання експорту, вузькі місця на кордонах	Зниження маржинальності експорту	Інвестиції в альтернативну логістику та переробку
Географічна концентрація експорту	Надмірна орієнтація на ринок ЄС	Посилення залежності від політичних рішень ЄС	Частка ЄС у агропродовольчому експорті >50%	Підвищення системного експортного ризику	Паралельна диверсифікація на ринки Близького Сходу, Азії, Африки
Політико-економічна чутливість у ЄС	Тиск фермерських лобі, внутрішні протести	Обмеження лібералізації імпорту	Періодичне загострення торговельних суперечок	Нестабільність торговельного режиму	Перехід від обсягів до якості та нішевих продуктів

Джерело: узагальнено автором на основі аналізу статистичних даних міжнародної торгівлі, нормативно-правових актів ЄС та України, стратегічних документів з торговельно-економічного розвитку, аналітичних матеріалів міжнародних організацій і результатів власного економічного аналізу.

Сукупність ідентифікованих обмежень засвідчує, що подальший розвиток експорту агропродовольчої продукції України до ЄС стримується не стільки відсутністю ринкового попиту, скільки інституційною, регуляторною та структурною несумісністю, посиленою безпековими й екологічними викликами, що зумовлює необхідність переходу від моделі сировинної експансії до стратегічно керованої диверсифікації експорту.

Незважаючи на значну кількість обмежень, торговельно-економічні відносини між Україною та ЄС характеризуються й низкою сприятливих чинників, що можуть бути використані як інституційна та ринкова основа для формування оновленої експортної стратегії. Поряд із стримувальними факторами ці умови, в разі їх цілеспрямованого використання, здатні частково компенсувати наявні обмеження та створити можливості для поглиблення торговельно-економічної співпраці з ЄС (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Фактори, що формують потенціал розвитку експорту агропродовольчої продукції України до ЄС

Група факторів	Зміст фактору	Механізм впливу на експорт	Виявлені тенденції (2014–2024 рр.)	Наслідки для експортної спеціалізації	Наслідки для формування експортної стратегії
Сприятливі інституційні умови	Автономні торговельні преференції ЄС	Тимчасове усунення тарифних бар'єрів	Стрімке зростання експорту у 2022–2023 рр.	Реалізація відкладеного експортного потенціалу	Використання можливостей для структурних змін
Ринкові переваги України	Цінова конкурентно-спроможність і масштаби виробництва	Стійкий імпортерний попит	Лідерство у постачанні цукру, м'яса птиці, меду	Зміцнення позицій на окремих ринках ЄС	Поступовий перехід до продуктів з вищою доданою вартістю
Стратегічні інтереси ЄС	Забезпечення продовольчої безпеки	Зацікавленість у стабільних постачаннях	Зростання імпорту з України в кризові періоди	Посилення ролі України як партнера	Закріплення ролі України як системного постачальника агропродовольчої продукції на ринки ЄС

Джерело: сформовано автором на основі аналізу статистичних даних міжнародної торгівлі, нормативно-правових актів ЄС та України, стратегічних документів з торговельно-економічного розвитку, аналітичних матеріалів міжнародних організацій і результатів власного економічного аналізу.

Таким чином, структурні та технологічні характеристики українського агропродовольчого експорту підсилюють дію інституційних обмежень з боку ЄС. Вони формують ситуацію, за якої Україна може досить легко нарощувати постачання стандартних, конкурентних товарів, але стикається з істотними труднощами при спробах просування більш складної, технологічно насиченої продукції з високою доданою вартістю. Це створює ризик закріплення «низькотехнологічної траєкторії» інтеграції в європейський ринок, що суперечить завданням довгострокової структурної модернізації економіки.

Емпіричне підтвердження виявлених у межах даного дослідження інституційних обмежень експортної діяльності надають результати загальнонаціонального опитування експортерів та галузевих стейкхолдерів, узагальнені в аналітичному звіті «Зелена книга експорту України» (підготовленому в межах проєкту міжнародної співпраці ReACT4UA), який було підготовлено за результатами консультацій із представниками бізнесу, галузевих асоціацій та експертного середовища [171]. За результатами опитування, переважна більшість експортерів відзначає, що ключові проблеми здійснення експортної діяльності мають системний характер і пов'язані не стільки з ринковими умовами, скільки з інституційним середовищем (рис. 3.1).

Зокрема, понад 60% респондентів зазначили відсутність відчутних змін у практичних умовах експорту після реалізації попередньої Експортної стратегії, що свідчить про розрив між задекларованими стратегічними цілями та реальними механізмами їх імплементації. Найбільш критичними бар'єрами експортери визначили нестачу фінансових ресурсів для масштабування виробництва, адаптації продукції до вимог зовнішніх ринків та її просування за кордоном. Поряд із цим суттєвими обмеженнями залишаються складність митних і податкових процедур, проблеми з відшкодуванням податку на додану вартість, а також зарегульованість дозвільних і сертифікаційних процесів. Характерно, що проблеми взаємодії з національними митними та податковими органами, за оцінками респондентів, виникають значно частіше, ніж аналогічні труднощі у країнах-імпортерах, що знижує конкурентоспроможність українських експортерів на зовнішніх ринках.

Рис. 3.1. Результати опитування українських експортерів щодо перешкод для проведення експортної діяльності, % від загальної чисельності респондентів

Джерело: [171].

Окрему групу обмежень формують логістичні ризики, які набули особливої гостроти в умовах повномасштабної війни. Втрата доступу до морських портів, перевантаження залізничної та автомобільної інфраструктури, зростання вартості транспортування й тривалі затримки на кордонах істотно підвищують трансакційні витрати експортерів, що є критичним чинником для продукції з низькою або середньою доданою вартістю.

Важливою є також проблема дефіциту нематеріальних ресурсів розвитку експорту: брак експертизи щодо зовнішніх ринків, недостатній рівень знань у сфері міжнародного маркетингу, продажів і контрактного права, а також мовні бар'єри. Це суттєво обмежує можливості виходу українських підприємств у сегменти з вищою

доданою вартістю та ускладнює інтеграцію до глобальних ланцюгів створення вартості.

Додатковим підтвердженням інституційного характеру проблем експортного розвитку є оцінки експортерів щодо пріоритетних напрямів державної підтримки. Як свідчать результати опитування, представлені на рис. 3.2, найбільш затребуваними формами допомоги в експорті є фінансові інструменти підтримки експортної діяльності, інформування підприємств про зовнішні ринки та умови доступу до них, а також сприяння встановленню прямих ділових контактів із закордонними партнерами.

Рис. 3.2. Результати опитування українських експортерів щодо необхідності отримання допомоги під час проведення експортної діяльності, % від загальної чисельності респондентів

Джерело: [171].

Сукупно ці результати вказують на те, що очікування бізнесу зосереджені не на разових заходах стимулювання експорту, а на формуванні цілісної інституційної інфраструктури підтримки, здатної супроводжувати експортера на всіх етапах виходу та закріплення на зовнішніх ринках

Таким чином, результати опитування експортерів підтверджують висновки, отримані в межах даного дослідження, щодо домінування інституційних та організаційно-економічних бар'єрів у структурі обмежень експортного розвитку.

Сукупність зазначених проблем обґрунтовує необхідність переходу від окремих інструментів підтримки експорту до цілісного організаційно-економічного механізму імплементації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії, орієнтованої на структурні зрушення, зростання доданої вартості та підвищення інституційної стійкості агропродовольчого сектору, розробленої у першому розділі (див. рис. 1.2).

Це передбачає зміну парадигми розвитку сектору: від орієнтації на кількісне зростання постачання сировинної продукції, до експорту, що ґрунтується на глибокій переробці та інтеграції у глобальні продуктові ланцюги.

Архітектура такої стратегії базується на визначенні стратегічної мети, що полягатиме в трансформації України з постачальника аграрної сировини у глобального гаранта продовольчої безпеки через інтеграцію в європейські та світові ланцюги створення вартості як виробника готової агропродовольчої продукції, що відповідає міжнародним стандартам якості та безпечності. Місією стратегії визначено забезпечення сталого розвитку агропродовольчого сектору шляхом структурної трансформації експорту у напрямку реалізації експортного потенціалу в сегментах із високою доданою вартістю та формування інституційної стійкості до вимог і стандартів глобального ринку. На рис. 3.3 представлено архітектуру організаційно-економічного механізму реалізації трансформаційно-адаптивної моделі формування експортної стратегії агропродовольчого сектору.

Подана на рис. 3.3 архітектура організаційно-економічного механізму реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору відображає практичну імплементацію трансформаційно-адаптивної моделі, обґрунтованої в першому розділі дисертації. В рамках цієї моделі було сформовано концептуальний підхід до структурної трансформації експорту в умовах євроінтеграції, тоді як запропонований механізм забезпечує її перехід із теоретичного рівня у площину управлінських рішень та інструментів.

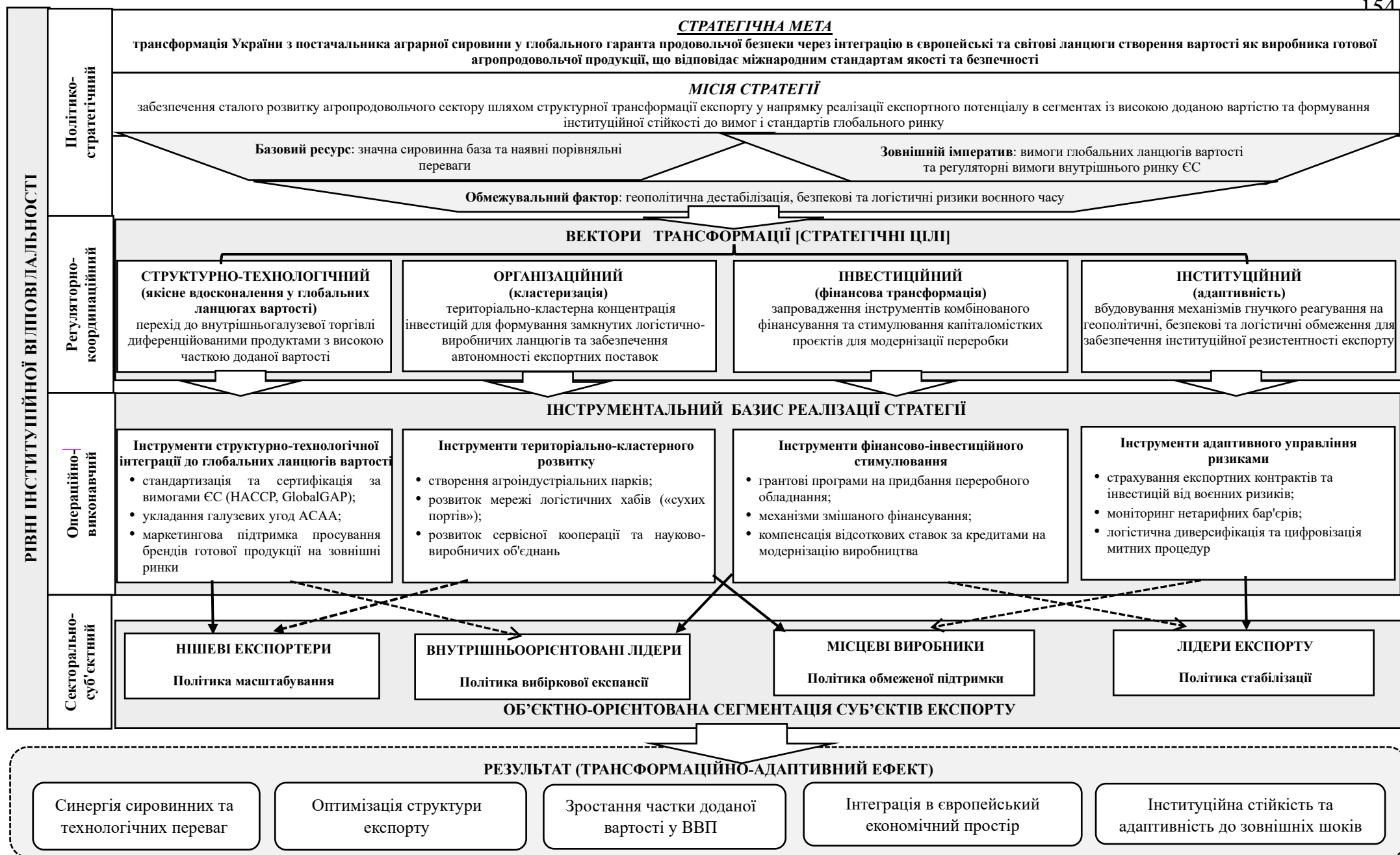

Рис. 3.3. Організаційно-економічний механізм реалізації трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору (розроблено автором)

Вихідною точкою механізму є узгодження стратегічної мети та місії експортної стратегії з ключовими умовами функціонування агропродовольчого сектору України: наявною сировинною базою та порівняльними перевагами, регуляторними та технологічними вимогами європейських ринків, а також обмеженнями, зумовленими воєнними, логістичними й геополітичними ризиками. Саме таке поєднання формує поле, у межах якого має реалізовуватися стратегія.

Логіка досягнення стратегічної мети деталізується через вектори трансформації, які виконують роль цільових напрямів структурних змін. Структурно-технологічний вектор спрямований на інтеграцію у глобальні ланцюги створення вартості через розвиток диференційованої продукції з високою доданою вартістю. Організаційний вектор забезпечує формування територіально-виробничих кластерів і замкнутих логістично-виробничих ланцюгів. Інвестиційний вектор відповідає за мобілізацію капіталу для модернізації переробки, тоді як інституційний – формує здатність системи реагувати на регуляторні та геополітичні шоки. У сукупності ці напрями відображають не лише бажаний стан експорту, а й траєкторію переходу до нього.

Наступний рівень механізму становить інструментальний базис реалізації стратегії, що трансформує стратегічні орієнтири у конкретні дії. Він включає чотири групи інструментів: структурно-технологічної інтеграції до глобальних ланцюгів вартості (стандартизація, АСАА, експортний маркетинг), адаптивного управління ризиками (страхування, моніторинг бар'єрів, логістична диверсифікація), територіально-кластерного розвитку (агропарки, хаби, кооперація) та фінансово-інвестиційного стимулювання (гранти, змішане фінансування, компенсація кредитів).

Ключовим елементом механізму є об'єктно-орієнтована сегментація суб'єктів експорту, яка реалізує принцип диференційованої політики. Результати стратегічного позиціонування агропродовольчих підсекторів України за матрицею «Обсяг реалізації/КЕО», розробленої в розділі 2, свідчать про доцільність диференційованого підходу до формування державної експортної політики залежно від їх ролі у структурі виробництва та рівня експортної орієнтованості. Аналогічно

до класичної матриці BCG, у межах адаптованої моделі виділено чотири стратегічні квадранти, кожен з яких передбачає специфічний набір стратегій та інструментів державної і корпоративної експортної політики.

Застосування адаптованої методики до аналізу агропродовольчого експорту дозволяє не лише класифікувати підсектори за рівнем їх поточної конкурентоспроможності, а й визначити траєкторії бажаних переходів між квадрантами. В умовах повномасштабної війни така модель набуває особливої цінності, оскільки дає змогу концентрувати обмежені ресурси на стратегічно значущих напрямках та уникати розпорошення підтримки між підсекторами з різним потенціалом експортного зростання.

Щодо підсекторів – лідерів експорту доцільно застосовувати політику утримання та захисту конкурентних позицій. З огляду на їх системоутворююче значення для валютних надходжень та продовольчої безпеки глобальних ринків, державна підтримка має бути зосереджена на мінімізації логістичних та воєнних ризиків, розвитку альтернативних експортних маршрутів, страхуванні експортних контрактів і забезпеченні доступу до фінансових інструментів. У стратегічному вимірі акцент слід робити не на нарощуванні фізичних обсягів експорту, а на збереженні стабільності поставок і поступовому підвищенні доданої вартості.

Для внутрішньоорієнтованих лідерів доцільною є стратегія вибіркової експортної експансії. Ці підсектори характеризуються значним виробничим потенціалом, який в умовах війни переважно спрямований на внутрішній ринок. Державна експортна політика має створювати стимули для їх поступової інтеграції у зовнішні ринки шляхом підтримки сертифікації, гармонізації стандартів із вимогами ЄС, розвитку експортної інфраструктури та програм підготовки підприємств до виходу на зовнішні ринки. Такий підхід дозволяє зменшити структурну залежність експорту від обмеженого кола сировинних товарів.

Високий рівень експортної орієнтації за відносно невеликих обсягів реалізації для нішевих експортерів свідчить про наявність конкурентних переваг у вузьких сегментах світового ринку. Пріоритетною для них має стати стратегія фокусування та масштабування. Державна підтримка повинна концентруватися на розвитку

експортних кластерів, підтримці географічних зазначень, брендингу української продукції, а також стимулюванні кооперації малих і середніх виробників. У довгостроковій перспективі саме цей сегмент може стати джерелом якісної трансформації структури агропродовольчого експорту.

Найбільш доцільною для підсекторів, що належать до групи місцевих виробників, є стратегія обмеженої підтримки з фокусом на внутрішній ринок або трансформацію. В умовах обмежених бюджетних ресурсів їх активна експортна підтримка є економічно недоцільною. Натомість державна політика має передбачати або розвиток регіональних ланцюгів доданої вартості, або поступове перепрофілювання таких підсекторів у суміжні сегменти з вищим експортним потенціалом.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що застосування матричного підходу до сегментації підсекторів агропродовольчого сектору дозволяє сформувати селективну, адаптивну та ресурсно обґрунтовану модель державної експортної політики. Такий підхід забезпечує перехід від кількісної логіки нарощування експорту до стратегічного управління його структурою та якістю, що є ключовою передумовою стійкого відновлення і довгострокової конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України.

Практична реалізація такого підходу конкретизується через систему політик для кожного сегмента: стабілізації для лідерів експорту, масштабування для нішевих експортерів, вибіркової експансії для внутрішньоорієнтованих лідерів і обмеженої підтримки для місцевих виробників. Ця структура відображена в загальній архітектурі організаційно-економічного механізму імплементації трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору та деталізована в узагальнювальній таблиці, яка виступає інструментом узгодження стратегічних цілей із бюджетними та регуляторними рішеннями (таблиця 3.3).

Закріплення конкретних інструментів за сегментами в таблиці 3.3 та рис. 3.3 базується на принципі стратегічної пріоритетності та концентрації ресурсів на проблемних аспектах розвитку кожної групи, що жодним чином не обмежує права суб'єктів на доступ до інших видів державної підтримки.

Характеристика диференційованої політики підтримки сегментів агропродовольчого сектору в системі організаційно-економічного механізму реалізації трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії

Сегмент	Назва та мета політики	Інструментарій реалізації	Стратегічний ефект
Лідери експорту	Політика стабілізації та захисту позицій збереження експортної спроможності та валютних надходжень в умовах воєнних ризиків і логістичних обмежень.	1. Пріоритет <i>Інструменти адаптивного управління ризиками:</i> <ul style="list-style-type: none"> Реалізація програм страхування воєнних ризиків для експортних контрактів. Диверсифікація транспортних коридорів та розвиток альтернативної логістики. Моніторинг нетарифних бар'єрів. Цифровізація митних процедур для прискорення перетину кордону. 2. Додатково <i>Інструменти фінансово-інвестиційного стимулювання:</i> <ul style="list-style-type: none"> Розвиток інструментів торговельного фінансування. Цільове пільгове кредитування для проєктів вертикальної інтеграції (створення потужностей глибокої переробки, виробництва біопалива та біоенергетики тощо). Державні гарантії для залучення іноземних інвестицій у переробні потужності. 	Забезпечення макроекономічної стабільності через захист наявних валютних надходжень; створення технологічного базису для поетапного заміщення сировинного експорту продуктами глибокої переробки; підвищення адаптивності експорту в умовах воєнної нестабільності.
Внутрішньо-орієнтовані лідери	Політика вибіркової експортної експансії поступове залучення підсекторів зі значним виробничим потенціалом до зовнішніх ринків без загрози внутрішній продовольчій безпеці.	1. Пріоритет <i>Інструменти фінансово-інвестиційного стимулювання:</i> <ul style="list-style-type: none"> Грантова підтримка капітальних інвестицій у глибоку переробку. Залучення змішаного фінансування для модернізації. 2. Додатково <i>Інструменти структурно-технологічної інтеграції до глобальних ланцюгів вартості:</i> <ul style="list-style-type: none"> Гармонізація стандартів виробництва з вимогами ЄС. Підготовка до угод АСАА для вільного доступу продукції на ринки Європи. 	Структурна трансформація експорту: перехід від сировини до готової продукції; диверсифікація товарної номенклатури; формування потенційних нових «лідерів експорту» у середньостроковій перспективі.
Нішеві експортери	Політика фокусування та масштабування перетворення вузькоспеціалізованих експортних сегментів на джерело якісної структурної трансформації агропродовольчого експорту.	1. Пріоритет <i>Інструменти структурно-технологічної інтеграції до глобальних ланцюгів вартості:</i> <ul style="list-style-type: none"> Міжнародна стандартизація та сертифікація. Реєстрація та захист географічних зазначень і просування національних брендів. 2. Додатково <i>Інструменти територіально-кластерного розвитку:</i> <ul style="list-style-type: none"> Розвиток експортних кластерів та кооперативів для формування товарних партій. Маркетингова підтримка іміджевого просування на зовнішніх ринках. 	Зростання маржинальності експорту; формування іміджу України як виробника якісної нішевої продукції з високою доданою вартістю; підвищення адаптивності експорту в умовах воєнної нестабільності
Місцеві виробники	Політика обмеженої підтримки та структурної трансформації раціональне використання державних ресурсів та збереження економічної стійкості внутрішнього ринку.	1. Пріоритет <i>Інструменти територіально-кластерного розвитку:</i> <ul style="list-style-type: none"> Включення у ланцюги постачання через мережу агроіндустріальних парків. Розвиток регіональної інфраструктури зберігання та первинної переробки. 2. Додатково <i>Інструменти адаптивного управління ризиками:</i> <ul style="list-style-type: none"> Технологічне перепрофілювання виробництва під потреби внутрішнього ринку. Навчання та консалтинг щодо стандартів якості для майбутнього експорту. 	Забезпечення стійкості внутрішнього продовольчого ринку; створення бази для майбутнього експортного зростання.

Джерело: власна розробка автора

Зазначений розподіл ілюструє переважаючий вектор впливу, необхідний для переходу експортера до вищого ринкового статусу, проте сам механізм передбачає універсальність та гнучкість, дозволяючи використовувати повний спектр інструментарію в залежності від зміни потреб.

Інституційне забезпечення функціонування розробленого організаційно-економічного механізму побудоване за принципом вертикально інтегрованої системи управління експортною трансформацією, яка відображає різні рівні прийняття рішень: від політичного до виробничого. Саме ця багаторівнева структура дозволяє уникнути такої ключової проблеми української експортної політики, як розрив між деклараціями та їх фактичною реалізацією. Вона охоплює чотири рівні відповідальності, які забезпечують наскрізне формулювання управлінських рішень від макроекономічного визначення цілей до мікроекономічної реалізації.

Політико-стратегічний рівень виконує функцію нормативно-правового забезпечення стратегії та визначення національних пріоритетів. Його ключовим завданням є формування стратегічної мети розвитку агропродовольчого сектору як невід'ємної складової економічної безпеки держави. На цьому етапі відбувається узгодження експортної стратегії із загальнодержавними векторами економічного розвитку та євроінтеграційними зобов'язаннями; затвердження довгострокових програм фінансування трансформаційних змін; створення законодавчого підґрунтя для переходу від сировинної моделі до виробництва з високою доданою вартістю.

Функціональний зміст регуляторно-координаційного рівня полягає у трансформації політичних цілей у площину галузевих регламентів та правил. На цьому рівні створюється сприятливе регуляторне середовище для реалізації визначених векторів (структурного, кластерного, інвестиційного, інституційного).

Операційно-виконавчий рівень виступає ланкою механізму, на якій здійснюється безпосереднє застосування інструментального базису. Суб'єкти виконавчого рівня не формують політику, а забезпечують її практичну реалізацію через надання конкретних сервісів та ресурсів. Їхня діяльність зосереджена на адмініструванні фінансових програм (грантів, компенсацій, пільгового кредитування); наданні спеціалізованих послуг із страхування експортних ризиків та

сертифікації продукції; інформаційно-консультаційному супроводі експортерів та просуванні національних брендів на зовнішніх ринках тощо.

Секторально-суб'єктний рівень представлений безпосередніми об'єктами впливу – суб'єктами експортної діяльності, сегментованими відповідно до їх ринкового позиціонування. На цьому рівні відбувається кінцева імплементація стратегії: впровадження технологічних інновацій та модернізація виробничих потужностей; адаптація бізнес-процесів до міжнародних стандартів; безпосередня реалізація експортного потенціалу та формування доданої вартості.

Така побудова забезпечує цілісне інституційне забезпечення організаційно-економічного механізму реалізації трансформаційно-адаптивної моделі формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, де кожен рівень створює необхідні передумови для функціонування наступного. У результаті взаємодії всіх елементів формується трансформаційно-адаптивний ефект, який проявляється у зростанні частки доданої вартості в експорті та ВВП, підвищенні інституційної стійкості агропродовольчого сектору та його інтеграції в європейський економічний простір.

Отже, обґрунтований організаційно-економічний механізм виступає інструментальною основою практичної реалізації трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору. Його ключовою перевагою є відмова від уніфікованих підходів на користь стратегічної селективності, що забезпечується через поєднання чіткої інституційної вертикалі та диференційованого інструментарію підтримки. Запропонована архітектура, що включає вектори трансформації, об'єктно-орієнтовану сегментацію експортерів, адресний інструментарій підтримки та багаторівневу інституційну відповідальність, дозволяє синхронізувати інтереси держави (валютна стабільність, безпека) та бізнесу (прибутковість, розширення ринків), забезпечуючи нарощування експортного потенціалу та поетапну трансформацію галузі від сировинної моделі до виробництва продукції з високою доданою вартістю.

3.2. Моделювання стратегічних пріоритетів експорту агропродовольчої продукції

Ефективне функціонування організаційно-економічного механізму реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору потребує подальшої конкретизації інструментів реалізації, визначення інституційного забезпечення та узгодження послідовності практичного впровадження стратегічних заходів. Виявлені закономірності та обмеження розвитку агропродовольчого експорту підтверджують необхідність визначення стратегічних пріоритетів, а також забезпечення їх реалізації через відповідну систему інституційних та економічних інструментів.

Отримані результати проведених досліджень підтверджують, що експортна модель України, орієнтована переважно на сировину, є вразливою до зовнішніх шоків і обмежень. У воєнних умовах це проявилось у зменшенні валютних надходжень навіть за зростаючих фізичних обсягів експорту. Економічне зростання економіки України загалом та агропродовольчого сектору зокрема значною мірою визначатимуться можливістю модернізації структури експорту та забезпечення диверсифікації в напрямку підвищення технологічної складності експортованого продовольства. Така ситуація вимагає стратегічного переосмислення напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності агропродовольчого сектору. Науковці однак є в тому, що орієнтація економіки на виробництво та експорт сировинної аграрної продукції з низькою доданою вартістю формує ефект спадної віддачі та обмежує можливості отримання синергетичних ефектів розвитку суміжних галузей, що стримує довгострокове економічне зростання та структурну модернізацію аграрного сектору [172, 173]. Першочерговим завданням виступає нарощення частки експорту продукції з вищим ступенем переробки, що дозволить не лише підвищити стійкість національного експорту до ризиків, але й забезпечити зростання доходів, зайнятості та інвестиційної привабливості агропромислового комплексу.

Обґрунтування доцільних напрямів таких структурних зрушень доцільно здійснювати на основі концепції продуктового простору та методики оцінки

економічної складності продукції, які дозволяють зіставити наявні виробничі можливості країни з потенційними напрямками розвитку [174]. За цією концепцією товари, зосереджені в центрі продуктового простору, формують більший потенціал диверсифікації та довгострокового зростання, тоді як сировинна продукція має обмежені можливості розвитку. Практичним інструментом реалізації цього підходу є Атлас економічної складності [175], який через показники економічної складності продукції, відстані до її освоєння та ефекту відкриття нових можливостей дозволяє ідентифікувати товарні групи, за якими доцільно першочергово розширювати експортний кошик України з урахуванням як можливості переходу, так і стратегічної цінності для подальшої диверсифікації експорту. Застосування інструментів Атласу економічної складності дозволяє обґрунтувати пріоритетні товарні групи переробної промисловості, розвиток яких зменшуватиме залежність експорту від режиму торговельних преференцій та підвищуватиме його довгострокову конкурентоспроможність.

У цьому контексті доцільним є проведення поглибленого аналізу рівня технологічності агропродовольчого експорту в розрізі окремих товарних позицій. Це дозволить науково обґрунтувати вектори структурної трансформації експорту, орієнтованої на економічну ефективність, ресурсну сталість та відповідність міжнародним стандартам. Існуючі дослідження підтверджують наявність тісного взаємозв'язку між ступенем технологічності експорту та економічним зростанням [84; 142; 176]. Це стосується як національної економіки загалом, так і окремих її секторів та галузей.

Дослідження, проведене на основі даних Центру міжнародного розвитку при Гарвардському університеті [175] щодо міжнародної торгівлі, показало, що агропродовольча продукція (групи 1–24 за УКТЗЕД) характеризується від'ємними значеннями індексу складності (табл. 3.4). Це підтверджує висновки щодо сировинної спрямованості та низького рівня технологічності такої продукції.

В межах кожної групи індикатор технологічної складності має різні значення для кожного з видів продукції, демонструючи певні відмінності.

Індекс складності агропродовольчої продукції (2024 р.)

Вид продукції за УКТ ЗЕД	Індекс складності продукції по групі УКТ ЗЕД			Дисперсія
	середній	максимальний	мінімальний	
01 Живі тварини	-0,50	0,591	-1,46	0,657
02 М'ясо та їстівні субпродукти	-0,32	0,622	-1,55	0,438
03 Риба і ракоподібні	-1,38	-0,933	-1,84	0,085
04 Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед; їстівні продукти тваринного походження	-0,21	0,612	-0,979	0,168
05 Продукти тваринного походження	-1,02	0,133	-1,63	0,670
06 Живі дерева та інші рослини; цибулини	-0,98	-0,536	-1,68	0,243
07 Овочі та деякі їстівні коренеплоди і бульби	-1,24	-0,652	-2,05	0,216
08 Їстівні плоди та горіхи; шкірки цитрусових або динь	-1,33	-0,479	-1,88	0,167
09 Кава, чай, мате або парагвайський чай, прянощі	-1,64	-1,34	-2,08	0,057
10 Зернові культури	-0,69	0,344	-1,87	0,613
11 Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина	-0,63	0,617	-1,68	0,572
12 Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома і фураж	-1,10	0,524	-2,33	0,733
13 Шелак природний неочищений; камеді, смоли та інші рослинні соки і екстракти	-1,89	-1,1	-2,67	1,232
14 Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рослинного походження, в іншому місці не зазначені	-1,56	-1,42	-1,7	0,039
15 Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження	-0,76	0,873	-2,25	0,712
16 Готові харчові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних	-0,47	0,373	-1,76	0,884
17 Цукор і кондитерські вироби з цукру	-0,92	0,115	-1,66	0,729
18 Какао та продукти з нього	-0,96	0,186	-2,56	1,348
19 Готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби	-0,75	-0,337	-1,04	0,177
20 Продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин	-0,69	0,571	-1,5	0,356
21 Різні харчові продукти	-0,37	0,524	-0,596	0,093
22 Алкогольні і безалкогольні напої та оцет	-0,41	0,0277	-0,828	0,068
23 Залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин	-1,01	-0,0444	-2,15	0,531
24 Тютюн і промислові замітники тютюну	-1,11	-0,577	-1,75	0,352
В середньому по групах 1-24 УКТ ЗЕД	-0,88	х	х	х

Джерело: розраховано автором за даними [177]

Однак результати розрахунку показника дисперсії, який є важливим інструментом кількісного вимірювання ступеня різноманітності значень в межах

певної сукупності, виявили низьке його значення для всіх аналізованих товарних груп. Це є свідченням відносної однорідності вибірки та доводить, що відмінності між індексами складності для окремих видів продукції не є суттєвими. Отже, підтверджується гіпотеза про низьку технологічність всієї сукупності експортованої агропродовольчої продукції та коректність використання для аналізу усередненого значення індексу складності по кожній з товарних груп.

Загалом позиція за індексом складності визначається як середньозважений показник за всіма видами економічної діяльності, визначений згідно з гармонізованою системою опису та кодування товарів HS [178]. Однак навіть при наявності в складі експортованих товарів високотехнологічної продукції рейтинг економіки буде визначатись її часткою загальній сумі експорту. Якщо в його структурі буде переважати продукція з низьким значенням показника складності, то з урахуванням цього знижуватимуться позиції загалом, тобто велике значення має спеціалізація експортної діяльності.

Зважаючи на значну вагу продукції агропродовольчого сектору в товарній структурі українського експорту загалом та неоднакове значення індексу складності в розрізі її видів проведено розрахунок середньозваженого значення індексу складності продукції з урахуванням частки продукції кожної з груп в загальному обсязі експорту агропродовольчої продукції (табл. 3.5).

Отож, експорт агропродовольчої продукції з України вже тривалий час зберігає низькотехнологічну структуру та сировинну спрямованість. В межах експортних груп, що включають агропродовольчі товари, у 2024 р. не виявлено жодної, продукція якої мала б додатне значення показника індексу технологічної складності, причому за останніх п'ять років не спостерігається змін, що характеризувалися суттєвим зростанням її технологічності (економічної складності). Як наслідок, середньозважене значення показника для української агропродовольчої продукції демонструє негативну динаміку і становить лише -0,78, у той час як верхня межа цього показника для всього переліку досліджуваних видів продукції у 2024 р. становила 3,47.

**Динаміка рівня технологічності експортної агропродовольчої продукції,
2016-2024 рр.**

Код продукції за УКТЗЕД*	Індекс складності продукції		Частка в загальному обсязі експорту агропродовольчої продукції, %		Приріст (+), зменшення (-) значень у 2024 р. порівняно з 2016 р.	
	2016 р.	2024 р.	2016 р.	2024 р.	індексу складності	частки агропродовольчої продукції, в.п.
01	-0,53	-0,50	0,20	0,14	0,03	-0,06
02	-0,21	-0,32	2,54	4,06	-0,11	1,52
03	-1,35	-1,38	0,11	0,11	-0,03	0,00
04	-0,28	-0,21	2,16	1,83	0,07	-0,33
05	-0,63	-1,02	0,06	0,06	-0,39	0,00
06	-0,83	-0,98	0,02	0,02	-0,15	0,00
07	-1,38	-1,24	1,00	0,52	0,14	-0,48
08	-1,49	-1,33	0,97	1,17	0,16	0,20
09	-1,65	-1,64	0,09	0,05	0,01	-0,04
10	-0,56	-0,69	39,75	37,76	-0,13	-1,99
11	-0,58	-0,63	0,91	0,72	-0,05	-0,19
12	-1,18	-1,10	10,04	12,82	0,08	2,78
13	-1,53	-1,89	0,00	0,01	-0,36	0,01
14	-1,53	-1,56	0,18	0,21	-0,03	0,03
15	-0,72	-0,76	25,93	25,68	-0,04	-0,25
16	-0,53	-0,47	0,09	0,19	0,06	0,10
17	-0,94	-0,92	2,30	2,71	0,02	0,41
18	-1,10	-1,11	1,06	0,89	-0,01	-0,17
19	-0,62	-0,72	1,39	1,43	-0,10	0,04
20	-0,67	-0,69	0,92	0,91	-0,02	-0,01
21	-0,42	-0,37	0,66	0,71	0,05	0,05
22	-0,51	-0,41	1,07	1,29	0,10	0,22
23	-0,93	-1,01	6,43	6,35	-0,08	-0,08
24	-1,01	-1,11	2,11	0,39	-0,10	-1,72
Середньозважене значення	-0,72	-0,78	х	х	-0,06	х

Джерело: розраховано автором за даними [77; 177]

*Примітка:

01 Живі тварини

02 М'ясо та їстівні субпродукти

03 Риба і ракоподібні

04 Молоко та молочні продукти; яйця птиці; натуральний мед; їстівні продукти тваринного походження

05 Продукти тваринного походження

06 Живі дерева та інші рослини; цибулини

07 Овочі та деякі їстівні коренеплоди і бульби

08 Їстівні плоди та горіхи; шкірки цитрусових або динь

09 Кава, чай, мате або парагвайський чай, прянощі

10 Зернові культури

11 Продукція борошномельно-круп'яної промисловості; солод; крохмалі; інулін; пшенична клейковина

12 Насіння і плоди олійних рослин; інші насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома

13 Шелак природний неочищений; камеді, смоли та інші рослинні соки і екстракти

14 Рослинні матеріали для виготовлення плетених виробів; інші продукти рослинного походження

15 Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири

16 Готові харчові продукти з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків або інших водяних безхребетних

17 Цукор і кондитерські вироби з цукру

18 Какао та продукти з нього

19 Готові продукти із зерна зернових культур, борошна, крохмалю або молока; борошняні кондитерські вироби

20 Продукти переробки овочів, плодів, горіхів або інших частин рослин

21 Різні харчові продукти

22 Алкогольні і безалкогольні напої та оцет

23 Залишки і відходи харчової промисловості; готові корми для тварин

24 Тютюн і промислові замінники тютюну

Отримані результати демонструють суттєвий розрив між фактичними технологічними параметрами агропродовольчого експорту та цілями, задекларованими в Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 р. [74]. Стратегічний індикатор, зазначений в Стратегії – трансформація товарної структури експорту від співвідношення 55% сировини / 34% продуктів первинної переробки / 11% готової продукції (базовий рівень) до 39% / 40% / 21% [74] – покликаний посилити частку продукції з високою доданою вартістю та активізувати впровадження інноваційних технологій у виробництво. Однак розрахунки інтегрального індексу технологічності агропродовольчої продукції показали погіршення становища: у 2024 р. значення індексу знизилося порівняно з 2016 р. як в цілому (-0,06 пункту), так і за основними групами товарів (зернові, олійні, м'ясомолочні). Це свідчить, що фактична експортна спеціалізація України продовжує ґрунтуватися передусім на малотехнологічній сировинній продукції, тоді як цільове нарощування сегмента готових харчових продуктів та високотехнологічних інгредієнтів відбувається повільніше, ніж передбачено Стратегією.

Використовуючи можливості Атласу економічної складності в частині даних, що характеризують технологічність українського агропродовольчого експорту, визначено види продукції, які демонструють найвищий потенціал для диверсифікації в напрямі підвищення економічної складності та збільшення доданої вартості. Для цього використано підхід, що базується на співставленні таких показників, як [179; 177]: індекс складності продукції (Product Complexity Index) – вимірює технологічну складність продукції, що експортується, з огляду на її інноваційність; показник нових можливостей (Opportunity Gain) – оцінює вигоду від майбутніх можливостей диверсифікації завдяки розробці певного продукту, надаючи кількісну оцінку того, як новий продукт може розвивати зв'язки з більш складними продуктами; відстань продукту (Distance) – вимірює легкість отримання ноу-хау,

необхідних для переходу на іншу продукцію, виходячи з того, наскільки тісно продукт пов'язаний з експортом більш високотехнологічного виду.

Використовуючи згадані дані в частині агропродовольчої продукції, яка поділяється на види згідно з гармонізованою системою опису та кодування товарів HS та корелює з класифікацією за УКТ ЗЕД [178], проведено ідентифікацію найбільш перспективних напрямів диверсифікації експорту. Для аналізу відібрано 125 товарних позицій, отриманих з бази даних Атласу економічної складності в частині експорту агропродовольчої продукції з України (чотирьохзначні коди 1-24 УКТ ЗЕД), для яких зафіксовано значення двох показників: відстань продукту (Distance, набуває значень у діапазоні від 0 до 1; чим меншим є його значення, тим вищою є ймовірність освоєння виробництва та експорту відповідного товару за наявних продуктивних знань) та показник нових можливостей (Opportunity Gain, вищі значення показника свідчать про більший стратегічний ефект від його включення до експортного кошика).

Побудова точкової діаграми, що відображає співвідношення показників Distance та Opportunity Gain для агропродовольчої продукції України, дозволяє проаналізувати структурні можливості та обмеження подальшої диверсифікації експорту. Вихідні дані для побудови діаграми наведено в додатку К. Значення показника Distance, що набували від'ємних величин у вихідних розрахункових даних, збережені у вихідних даних, але були виключені при побудові діаграми, оскільки такі значення не мають економічного змісту як «негативна відстань» є результатом технічної нормалізації показника і не мають самостійної економічної інтерпретації в межах концепції продуктового простору.

Значення показника відстані продукту Distance на горизонтальній осі характеризують технологічну та інституційну наближеність потенційних товарних позицій до наявної виробничо-експортної структури, тоді як показник нових можливостей Opportunity Gain на вертикальній осі відображає стратегічний ефект від освоєння відповідних товарів з погляду розширення майбутніх можливостей диверсифікації.

Розподіл продуктового простору продукції (області діаграми) на квадранти проводилося за принципом: показник відстані продукту $\text{Distance} < 0,8$ – технологічно та інституційно досяжні напрями розширення агропродовольчого експорту; показник нових можливостей $\text{Opportunity Gain} > 0$ – товари, що мають високі можливості для подальшої диверсифікації (рис. 3.4).

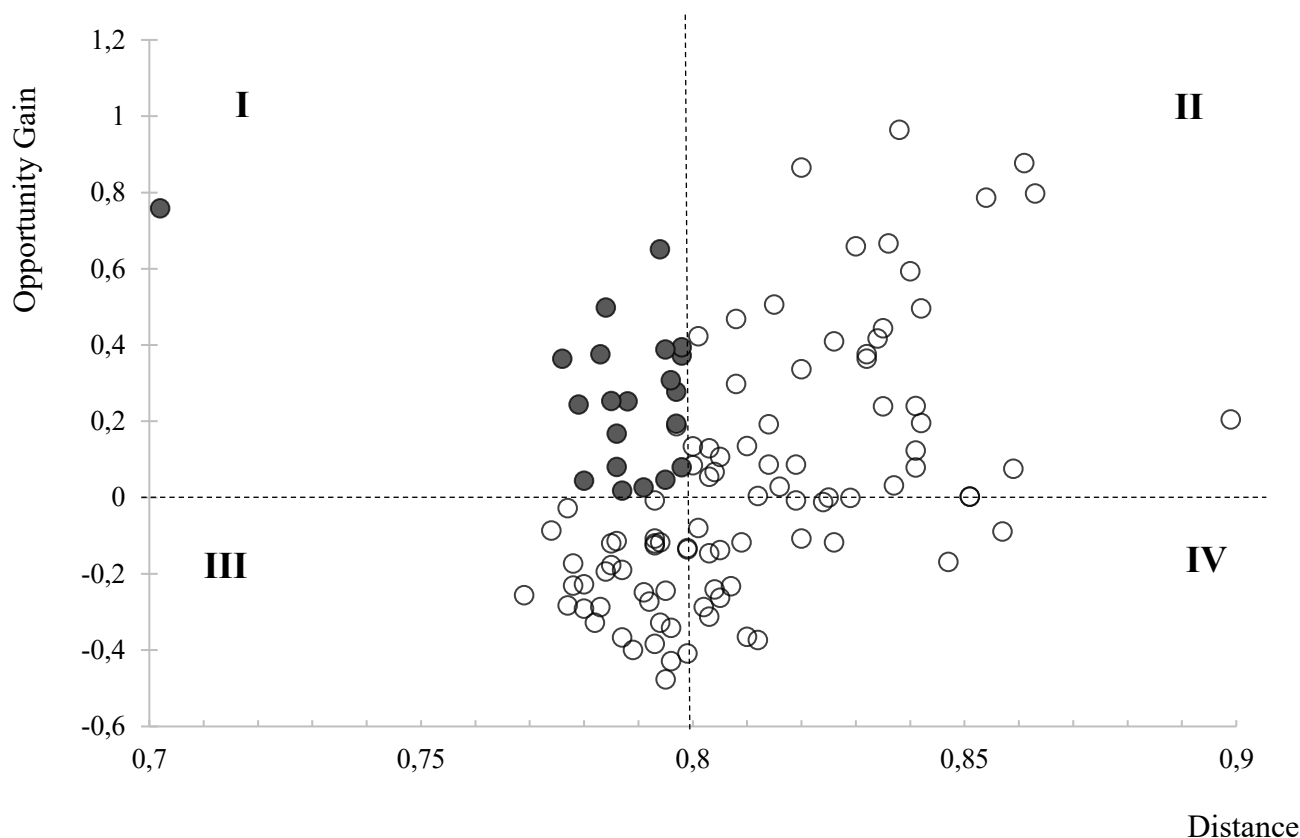

Рис. 3.4. Розподіл агропродовольчої продукції України (HS 01–24) за показниками відстані продукту та нових можливостей у продуктовому просторі, 2024 р.

Джерело: побудовано автором за даними [177]

Концентрація переважної більшості точок у зоні високих значень показника відстані продукту Distance (приблизно 0,75–0,85) свідчить про обмежену кількість товарів, які є безпосередньо «близькими» до поточного експортного кошика. Це означає, що значна частина потенційних напрямів розширення експорту потребує суттєвих технологічних, інституційних або інфраструктурних зрушень, а отже не може розглядатися як короткостроковий резерв зростання.

Водночас наявність групи товарних позицій із відносно нижчими значеннями показника відстані продукту та додатним значенням індикатора нових можливостей формує сукупність стратегічно доцільних напрямів диверсифікації. Саме ці позиції поєднують технологічну досяжність із потенціалом відкриття нових виробничо-експортних можливостей і можуть бути використані для поступового переходу до більш складної та стійкої структури агропродовольчого експорту. Натомість позиції з низьким або від'ємним значенням показника нових можливостей, навіть за відносно невеликої відстані продукту, мають обмежену стратегічну цінність, оскільки їх освоєння не створює передумов для подальшої диверсифікації.

З урахуванням поєднання ключових чинників: близькості перспективних товарів до наявної експортної спеціалізації України, рівня їх економічної складності та здатності відкривати можливості для подальшої диверсифікації виробництва й експорту за допомогою Атласу економічної складності було визначено товарні групи агропродовольчої продукції, розширення експорту яких є доцільним у середньостроковій перспективі (квадрант I діаграми). В таблиці 3.6 наведено характеристику цих підгруп агропродовольчої продукції України з розподілом за рівнем переробки та експортним потенціалом. Встановлено, що продукція первинного виробництва переважно займає периферійні позиції та має обмежені можливості для структурного ускладнення експорту, тоді як товари з вищою доданою вартістю (харчова промисловість, м'ясопереробка) тяжіють до центральних сегментів продуктового простору і формують найбільший потенціал диверсифікації. Проміжні позиції займають продукти початкової переробки, які можуть виступати перехідною ланкою у напрямі розширення експортного кошика.

Поряд із цим було виокремлено товарні групи, які потенційно можуть забезпечити інноваційний розвиток економіки України, проте наразі характеризуються значною віддаленістю від наявної виробничо-експортної бази (квадрант II). Поточний рівень технологічного забезпечення, доступу до ноу-хау та кадрових ресурсів не створює передумов для їх швидкого освоєння. Відповідно, структурні зрушення у цих напрямках потребують суттєвих інвестицій і можуть бути реалізовані переважно в довгостроковій перспективі.

Місце підгруп агропродовольчої продукції у продуктовому просторі та їх роль у диверсифікації експорту в середньостроковій перспективі

Назва підгрупи	Коди HS та назви груп	Рівень переробки	Характеристика місця у продуктовому просторі
Тваринництво та продукція тваринного походження (первинна)	0103 свині живі; 0105 птиця жива; 0201 м'ясо ВРХ свіже/охолоджене; 0401 молоко та вершки; 0403 ферментовані молочні продукти;	Первинне виробництво	Формує периферійні позиції продуктового простору з високою технологічною досяжністю, однак із обмеженою здатністю генерувати подальші напрями диверсифікації без розвитку переробки.
Рослинництво (первинна продукція)	0706 коренеплоди; 0707 огірки та корнішони; 1213 солома та полова зернових	Первинне виробництво	Характеризується розміщенням на периферії продуктового простору, низькою економічною складністю та відсутністю значних міжгалузевих зв'язків.
Продукція первинної переробки сільсько-господарської сировини	1109 інші види крохмалю; 1901 продукти з борошна, крупи, крохмалю або молока; 1904 продукти з обсмаженого зерна	Початкова переробка	Займає проміжне положення у продуктовому просторі та створює обмежені, але інституційно досяжні можливості для подальшого розширення експортного кошика.
М'ясопереробка	1601 ковбаси та аналогічні продукти; 1602 інші готові або консервовані м'ясні продукти	Продукція з вищою доданою вартістю	Розташовується ближче до центральних зон продуктового простору та характеризується поєднанням вищої доданої вартості й потенціалу інтеграції у складніші виробничі ланцюги.
Харчова промисловість (готові харчові продукти)	2103 соуси та приправи; 2104 супи та бульйони; 2106 інші харчові продукти	Продукція з вищою доданою вартістю	Характеризується вищою економічною складністю та щільними міжгалузевими зв'язками, що робить її перспективною для довгострокової диверсифікації експорту.
Напої	2201 води; 2203 пиво солодове; 2206 інші зброджені напої	Продукція з вищою доданою вартістю	Займає проміжні позиції у продуктовому просторі та характеризується обмеженням, але стабільним потенціалом нарощування доданої вартості.
Кормова промисловість	2309 продукти для годівлі тварин	Початкова переробка	Формує переважно внутрішньосекторні зв'язки та має обмежений вплив на структурне ускладнення експорту.
Інші агропов'язані товари (поза харчовим споживанням)	2403 оброблений тютюн і тютюнові заміники	Продукція з вищою доданою вартістю	Має нішевий характер і низьку стратегічну релевантність для диверсифікації агропродовольчого експорту.

Джерело: сформовано автором за даними Атласу економічної складності (2024 р.) [180]

Серед них виділено товарні позиції, які поєднують високу технологічну віддаленість від наявного експортного кошика з можливостями збільшення

складності, що свідчить про їхню стратегічний потенціал у формуванні ланцюгів доданої вартості в довгостроковій перспективі (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Товарні позиції агропродовольчого експорту України з підвищеним стратегічним потенціалом розвитку в довгостроковій перспективі (2024 р.)

Код HS (4 знаки)	Назва продукції	Стратегічне обґрунтування
0203	М'ясо свиней, свіже, охолоджене або морожене	Формує базу для розвитку м'ясопереробки та інтеграції у складні харчові ланцюги
0209	Свинячий жир та жир птиці, не топлений	Проміжний продукт з мультиплікативним ефектом для харчової та технічної переробки
0406	Сири та кисломолочний сир	Висока додана вартість і потенціал брендованого експорту
1105	Продукти переробки картоплі	Інституційно досяжний напрям поглиблення переробки рослинної сировини
1210	Шишки хмелю	Нішевий продукт для інтеграції у пивоварні ланцюги
1505	Жир з вовни (ланолін)	Забезпечує вихід у фармацевтичні та косметичні сегменти з високою складністю
1506	Інші жири та олії тваринного походження	Формує міжсекторні зв'язки з харчовою, хімічною та біоіндустрією
1702	Інші цукри та цукрові сиропи	Передбачає розвиток цукрового комплексу у напрямі складніших продуктів
1803	Какао-паста	Створює передумови для розвитку кондитерської переробки
2209	Оцет та його замітники	Готовий харчовий продукт зі стабільним попитом і вимогами до якості

Джерело: сформовано автором за даними Атласу економічної складності (2024 р.) [180]

Водночас при формуванні структурної політики, спрямованої на диверсифікацію експортної структури, доцільно утримуватися від концентрації значних ресурсів у галузях, продукція яких належить до Квадрантів III та IV (рис. 3.4). Хоча українські виробники мають достатній рівень конкурентоспроможності у галузях квадранту III, відповідні товари характеризуються низькою економічною складністю та технологічністю, а також недостатньою продуктивністю праці для забезпечення стійкого структурного ефекту. Це зокрема, такі товарні групи, як:

– живі тварини та окремі види продукції тваринництва (живі вівці і кози HS 0104), інші живі тварини HS 0106), м'ясо овець і кіз HS 0204) – виробництво має тісний зв'язок з наявною аграрною спеціалізацією України, характеризується відносною технологічною досяжністю, але обмеженим потенціалом формування нових ланцюгів доданої вартості;

– риба та продукція її первинної й початкової переробки (філе та м'ясо риби HS 0304; риба сушена, солена або копчена HS 0305; готова або консервована риба HS 1604) – демонструють обмежений потенціал диверсифікації, оскільки здебільшого орієнтовані на вузькі сегменти споживчого попиту і слабо інтегровані у складні міжгалузеві виробничі зв'язки;

– овочі та фрукти у свіжому або мінімально обробленому вигляді (томати (HS 0702), цибуля та часник (HS 0703), бобові (HS 0708), інші овочі свіжі або охолоджені (HS 0709), а також широкий спектр фруктів – від цитрусових (HS 0805) до винограду (HS 0806)) – попри значні обсяги торгівлі, ці товари залишаються типовою сировинною або низькопереробленою продукцією з низькою економічною складністю та слабким ефектом для структурної трансформації експорту;

– продукція зберігання та простої переробки рослинної сировини (овочі морожені (HS 0710), сушені (HS 0712) або тимчасово консервовані (HS 0711), а також сухі бобові культури (HS 0713) і фрукти, консервовані без складної переробки (HS 0812)) – формують експортні позиції з обмеженим технологічним наповненням;

– зернові, прянощі та супутня сировина (рис (HS 1006), зернове борошно (HS 1102), а також кава (HS 0901) і різні види прянощів (HS 0904, 0909, 0910) – займають периферійні позиції у продуктовому просторі України, оскільки не спираються на національні технологічні переваги та мають обмежений потенціал для розвитку суміжних виробництв;

– жири та олії з низьким мультиплікативним ефектом (риб'ячі жири та олії (HS 1504), пальмова олія (HS 1511) та модифіковані жири (HS 1516) – належать до товарів з відносно простими виробничими процесами і слабкими зв'язками з іншими секторами національної економіки, що обмежує їх стратегічну значущість для диверсифікації експорту.

Зазначені товарні позиції характеризуються поєднанням низької технологічної віддаленості від наявного експортного кошика та від'ємного потенціалу подальшої диверсифікації, що свідчить про їх обмежену роль як драйверів структурних змін і доцільність їх розгляду переважно в межах підтримання наявної експортної спеціалізації, а не як пріоритетних напрямів структурної політики.

Натомість квадрант IV охоплює товарні позиції, які характеризуються поєднанням високої технологічної віддаленості від наявного експортного кошика України та від'ємного потенціалу подальшої диверсифікації, що свідчить про обмежену доцільність їх розгляду як пріоритетних напрямів структурної експортної політики навіть у середньостроковій перспективі. До них належать, зокрема: м'ясо овець або кіз, свіже, охолоджене або морожене (HS 0204); кокоси, бразильські горіхи, кеш'ю (HS 0801); дині та кавуни (HS 0807); прянощі та напої (імпортозалежні позиції): чай (HS 0902), різні види прянощів (HS 0904, 0907, 0908); жири та олії риб'ячі (HS 1504); пальмова олія (HS 1511); хімічно модифіковані жири та олії (HS 1516); ракоподібні та молюски (HS 1605); томати, консервовані без оцту (HS 2002); фрукти та горіхи, консервовані іншим способом (HS 2008).

Таким чином, інтерпретація даних діаграми підтверджує доцільність такого підходу до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, за якого пріоритет надається не максимізації кількості нових товарних позицій, а вибору обмеженого кола напрямів із найвищим поєднанням технологічної досяжності та довгострокового диверсифікаційного ефекту.

Підсумовуючи, слід зазначити, що необхідність диверсифікації агропродовольчого виробництва на користь сегментів із вищою технологічною насиченістю зумовлюється комплексом макро- та мікроекономічних чинників. По-перше, зниження індексу технологічності агропродовольчого експорту у 2024 р. порівняно з 2016 р. свідчить про стагнацію ланцюгів доданої вартості. По-друге, домінування сировинної моделі робить валютні надходження вразливими до цінових шоків і логістичних обмежень, що особливо проявилось під час блокування морських шляхів. По-третє, глобальний попит швидко зміщується у бік функціональних продуктів, та зростає у декілька разів швидше за попит на

традиційні товари, тоді як український експорт поки не використовує ці можливості. Нарешті, наявність значного й диверсифікованого сировинного базису, близькість до ринку ЄС і розвиток відновлюваної енергетики створюють унікальні можливості для переходу від сировинного до інноваційного вектору розвитку.

Збільшення частки продукції з вищою доданою вартістю сприятиме зміцненню позицій України у світових агропродовольчих ланцюгах вартості. Це дозволить не лише підвищити дохідність експорту, а й сприятиме розширенню ринків збуту, зокрема за рахунок виходу на кінцевого споживача.

Водночас результати аналізу економічної складності та позиціонування агропродовольчої продукції України у продуктовому просторі засвідчили, що наявність потенціалу для структурного ускладнення експорту не є достатньою умовою для формування прикладних стратегічних рішень. Значна частина товарів, які є близькими до поточного експортного профілю, не формує істотних ефектів подальшої диверсифікації, тоді як продукція з високим стратегічним потенціалом часто розташована на значній відстані від наявних виробничих можливостей, що обмежує її реалізованість у середньостроковій перспективі. Тому, незважаючи на високу аналітичну цінність показників економічної складності та позиціонування у продуктовому просторі, їх використання у відриві від показників експортної спроможності та інституційно-регуляторних обмежень не дозволяє сформулювати прикладні стратегічні пріоритети експортної політики.

За таких умов виникає потреба у формалізованому інструменті, здатному узгодити результати структурно-аналітичного аналізу з вимогами практичного формування експортної стратегії. З цією метою у роботі розроблено економіко-математичну модель інтегральної оцінки пріоритетності агропродовольчих товарів для експорту агропродовольчої продукції, яка належить до класу багатокритеріальних нормативно-аналітичних моделей прийняття стратегічних рішень.

Запропонована модель спрямована на ранжування товарів за рівнем їх стратегічної доцільності з урахуванням поєднання трьох ключових вимірів: поточної експортної спроможності, стратегічного потенціалу розвитку та інституційно-

регуляторних умов доступу на ринок ЄС. Такий підхід дозволяє перейти від фрагментарної оцінки окремих характеристик продукції до системного обґрунтування середньострокових експортних пріоритетів.

Модель базується на використанні кількісних показників, частина з яких була розрахована в межах аналізу продуктового простору та економічної складності. Зокрема, до стратегічного блоку включено показники економічної складності продукції, відстані у продуктовому просторі та індексу відкриття нових можливостей, які відображають структурні передумови диверсифікації експорту. Разом з тим, ці показники доповнено індикаторами поточної експортної спеціалізації, що поєднують структурні характеристики експорту із фактичною динамікою реалізації експортного потенціалу, та регуляторної сумісності з ринком ЄС.

Таким чином, запропонована економіко-математична модель виконує доповнюючу функцію щодо аналізу економічної складності, трансформуючи його результати у прикладний інструмент формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції.

Формально об'єктом моделювання є множина агропродовольчих товарів

$$\mathcal{P} = \{p_1, p_2, \dots, p_n\}, \quad (3.1)$$

які розглядаються як потенційні об'єкти експортної стратегії України щодо ринку ЄС. Метою моделювання є визначення інтегрального показника стратегічної пріоритетності кожного товару p_i , що дозволяє здійснити їх порівняльне ранжування з урахуванням економічних, структурних та інституційних чинників.

Для кожного товару i формується вектор кількісних характеристик, що охоплює три блоки індикаторів.

1. Блок показників поточної експортної спроможності:

1) індекс виявленої порівняльної переваги RCA_i . Показник RCA для товару p_i визначається за формулою Баласси:

$$RCA_i = \frac{\frac{X_i^{UA}}{\sum_j X_j^{UA}}}{\frac{X_i^W}{\sum_j X_j^W}}, \quad (3.2)$$

де X_i^{UA} – експорт товару i з України;

X_i^W – світовий експорт товару i .

У моделі використовується нормалізоване значення:

$$RCA_i^* = \frac{RCA_i - \min(RCA)}{\max(RCA) - \min(RCA)}, \quad (3.3)$$

2) частка товару в агропродовольчому експорті України S_i .

$$S_i = \frac{X_i^{UA}}{\sum_{j \in Agri} X_j^{UA}}, S_i^* = \frac{S_i - \min(S)}{\max(S) - \min(S)}, \quad (3.4)$$

3) сукупний середньорічний темп зростання експорту $CAGR$ для товару i :

$$CAGR_i = \left(\frac{X_{i,2024}}{X_{i,2014}} \right)^{\frac{1}{10}} - 1, \quad (3.5)$$

де X_{i,t_1} – обсяг експорту товару i у кінцевому році періоду аналізу t_1 ;

X_{i,t_0} – обсяг експорту товару i у базовому (початковому) році t_0 ;

$(t_1 - t_0)$ – тривалість аналізованого періоду в роках.

2. Блок показників стратегічного потенціалу розвитку:

1) індекс економічної складності продукції PCI_i (отримується з результатів методології економічної складності) [174] і відображає рівень продуктивних знань, вбудованих у виробництво товару:

$$PCI_i^* = \frac{PCI_i - \min(PCI)}{\max(PCI) - \min(PCI)}, \quad (3.6)$$

2) індекс відкриття нових можливостей OG_i .

$$OG_i = \sum_{j \neq i} (1 - M_{cj}) \cdot \phi_{ij} \cdot PCI_j, \quad (3.7)$$

де M_{cj} – бінарний індикатор наявності експорту товару j ;

ϕ_{ij} – близькість між товарами у продуктовому просторі.

Нормалізація здійснюється за формулою:

$$OG_i^* = \frac{OG_i - \min(OG)}{\max(OG) - \min(OG)}, \quad (3.8)$$

3) відстань у продуктовому просторі D_i :

$$D_i = 1 - \frac{\sum_j \phi_{ij} \cdot M_{cj}}{\sum_j \phi_{ij}}, \quad (3.9)$$

де більші значення D_i означають вищу структурну віддаленість.

У моделі використовується інверсний показник:

$$D_i^* = 1 - D_i, \quad (3.10)$$

що інтерпретується як близькість до наявних виробничих можливостей.

3. Блок показників інституційно-регуляторної сумісності з ринком ЄС:

1) інтегральний індикатор регуляторних ризиків IC_i :

$$IC_i = \frac{1}{m} \sum_{k=1}^m r_{ik}, \quad (3.11)$$

де $r_{ik} \in [0,1]$ – бальні оцінки за такими критеріями:

- наявність механізмів захисних заходів;
- чутливість до SPS-вимог (санітарних і фітосанітарних вимог щодо безпечності харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин) та екологічних обмежень (Green Deal, EUDR (Регламент Європейського Союзу щодо запобігання знелісненню));
- стабільність і прогнозованість доступу на ринок ЄС.

Інституційно-регуляторну складову з метою підвищення аналітичної чутливості моделі було декомпоновано на три окремі показники: ризик застосування захисних торговельних механізмів ЄС, чутливість до санітарних, фітосанітарних та екологічних вимог, а також стабільність доступу до ринку ЄС. Для формалізації інституційно-регуляторних умов експорту агропродовольчої продукції України до ЄС у роботі застосовано експертні шкали, наведені в додатку Л. Запропоновані шкали дозволяють диференціювати ризики застосування захисних торговельних механізмів, регуляторну чутливість до вимог ЄС та стабільність доступу на ринок, що забезпечує підвищення аналітичної чутливості інтегральної моделі.

Для розрахунку інтегрального інституційного індексу показники $Safeguard_i$ та SPS_i трансформуються за принципом $(1 - x)$, що дозволяє інтерпретувати їх як фактори, що знижують обмеження доступу, тоді як $Stability_i$ безпосередньо відображає сприятливість інституційного середовища. В такому випадку ці три індикатори агрегуються:

$$Institutional_i = \frac{(1-Safeguard_i)+(1-SPS_i)+Stability_i}{3}, \quad (3.12),$$

де $Institutional_i$ – інтегральний інституційний показник умов доступу на ринок для i -тої товарної групи, що відображає сукупний вплив регуляторних та стабілізаційних факторів;

$Safeguard_i$ – показник впливу застосування спеціальних захисних заходів на експорт i -тої товарної групи, який відображає рівень обмежень доступу на ринок;

SPS_i – показник відповідності санітарним та фітосанітарним вимогам (SPS-вимогам) для i -тої товарної групи, що характеризує бар'єри, пов'язані з регуляторними стандартами безпеки;

$Stability_i$ – показник стабільності торговельного режиму для i -тої товарної групи, що відображає передбачуваність умов доступу на ринок та відсутність різких змін у регуляторній політиці.

З метою забезпечення порівнюваності всі показники нормалізуються до інтервалу $[0; 1]$. Для стимулюючих показників використовується стандартна лінійна нормалізація, для дестимулюючих (зокрема відстані у продуктовому просторі) – інверсна форма нормалізації.

Інтегральний індекс пріоритетності товару I_i визначається як зважена сума нормалізованих показників:

$$I_i = \sum_{k=1}^K w_k \cdot x_{ik}^*, \quad (3.13)$$

де x_{ik}^* – нормалізоване значення k -го показника для товару i ; w_k – ваговий коефіцієнт відповідного показника,

$$\sum_{k=1}^K w_k = 1, \quad (3.14)$$

Вагові коефіцієнти визначалися експертним шляхом залежно від стратегічних акцентів експортної політики (наведено в додатку М).

Запропонована економіко-математична модель оцінювання стратегічної пріоритетності агропродовольчих товарів для експорту до Європейського Союзу ґрунтується на використанні інтегрального індексу, що агрегує сукупність нормалізованих показників: водночас її застосування передбачає низку формалізованих обмежень, які визначають межі інтерпретації отриманих результатів. До них належать:

1) модель має лінійно-адитивний характер і задається у вигляді зваженої суми показників:

$$I_i = \sum_{k=1}^n w_k Z_{ik}^*, \sum_{k=1}^n w_k = 1, \quad (3.15)$$

де Z_{ik}^* – нормалізовані значення показників для товару i , w_k – відповідні вагові коефіцієнти. За такого підходу вважається, що внесок кожного показника є незалежним, а взаємодія між ними не моделюється, тобто:

$$\frac{\partial^2 I_i}{\partial Z_{ik} \partial Z_{ij}} = 0, \quad (3.16)$$

Це означає, що модель не враховує можливих нелінійних або порогових ефектів, за яких окремі фактори (наприклад, значна технологічна віддаленість або високі регуляторні ризики) можуть непропорційно обмежувати реалізацію експортного потенціалу.

2) результати моделі є відносними та залежать від складу сформованої вибірки товарів. Нормалізація показників здійснюється за методом *min-max*, де $\min(Z_k)$ і $\max(Z_k)$ визначаються в межах вибірки S . Звідси, значення інтегрального індексу є функцією не лише характеристик окремого товару, а й складу вибірки:

$$I_i = f(Z_i | S), S_1 \neq S_2 \Rightarrow I_i^{(S_1)} \neq I_i^{(S_2)} \quad (3.17)$$

Це обмежує можливість прямого порівняння результатів, отриманих для різних наборів товарних позицій, без повторної калібровки моделі.

3) розрахунок сукупного середньорічного темпу зростання експорту здійснюється за умовою:

$$CAGR_i = \left(\frac{X_{i,t_1}}{\max(X_{i,t_0}, \varepsilon)} \right)^{\frac{1}{t_1 - t_0}} - 1, \quad (3.18)$$

де $\varepsilon = \min \{X_{j,t_0} > 0\}$ – мінімальне додатне значення експорту у базовому році в

межах вибірки. Таким чином, модель формально припускає наявність нижньої межі для базових обсягів експорту, що запобігає спотворенню показника зростання внаслідок ефекту нульової або статистично незначної бази, але водночас знижує чутливість моделі до ранніх стадій освоєння нових товарних позицій.

З цією метою введено обмеження моделі через бінарну функцію включення:

– індикатор допустимості

$$\delta_i = \begin{cases} 1, & \text{якщо } X_{i,t_0} \geq \varepsilon; \\ 0, & \text{якщо } X_{i,t_0} < \varepsilon; \end{cases} \quad (3.19)$$

– модифікований CAGR

$$CAGR_i = \delta_i \left[\left(\frac{X_{i,t_1}}{X_{i,t_0}} \right)^{\frac{1}{t_1 - t_0}} - 1 \right], \quad (3.20)$$

де $\varepsilon > 0$ – мінімальне статистично значуще значення експорту.

Якщо $\delta_i = 0$, показник не впливає на інтегральний індекс або замінюється мінімальним значенням після нормалізації.

4) інституційно-регуляторні умови доступу на ринок ЄС відображаються через агрегований інституційний індекс, де шкали оцінювання показників задаються на основі уніфікованих експертних шкал. Такий підхід забезпечує формалізацію якісних характеристик, однак передбачає використання експертних припущень, що обмежує точність кількісної інтерпретації відповідних результатів.

5) модель оцінюється для фіксованого часово-інституційного зрізу та формально не враховує динаміку регуляторних і ринкових умов, тобто:

$$I_i = I_i(t) \quad (3.21)$$

для заданого t , без урахування похідної $\frac{dI_i}{dt}$. Це означає, що результати моделі придатні для обґрунтування середньострокових стратегічних пріоритетів, але не можуть безпосередньо використовуватися для довгострокового прогнозування.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що зазначені формалізовані обмеження визначають запропоновану економіко-математичну модель як інструмент порівняльного стратегічного аналізу, спрямований на відбір та ранжування агропродовольчих товарів у межах заданих інституційних умов.

З метою інтерпретації результатів моделювання та забезпечення їх практичного використання у формуванні експортної стратегії доцільно встановити формалізовані порогові значення інтегрального індексу пріоритетності. Оскільки інтегральний індекс відображає узагальнену оцінку експортної спроможності, структурного потенціалу та інституційних умов доступу до ринку ЄС, його значення можуть бути використані для класифікації товарних позицій за рівнем стратегічної доцільності розвитку експорту.

На основі значення інтегрального індексу всі товарні позиції розподіляються на три групи:

- пріоритетні товарні позиції:

$$I_i > 0,75; \quad I_i \in [0; 1]; \quad (3.22)$$

- умовно пріоритетні товарні позиції:

$$0,50 \leq I_i \leq 0,75; \quad I_i \in [0; 1]; \quad (3.23)$$

- непраіоритетні товарні позиції:

$$I_i < 0,50; \quad I_i \in [0; 1]. \quad (3.24)$$

Праіоритетні товарні позиції – товари, що характеризуються поєднанням високої експортної спроможності, сприятливих інституційних умов доступу до ринку ЄС та достатнього потенціалу структурного розвитку. Вони можуть розглядатися як ключові напрями реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору, оскільки їх просування на ринку ЄС здатне забезпечити як нарощування обсягів експорту, так і підвищення економічної складності та доданої вартості агропродовольчої продукції.

Умовно пріоритетні товарні позиції – включають товари, що мають наявні або потенційні конкурентні переваги, однак їх стратегічна доцільність обмежується окремими інституційними, регуляторними або структурними чинниками. Як правило, такі позиції характеризуються достатнім рівнем експортної спроможності, але водночас зазнають впливу підвищених регуляторних вимог, механізмів

торговельного захисту або обмеженого потенціалу диверсифікації. За умови адаптації виробництва до вимог ринку ЄС або зміни інституційного середовища ці товари можуть перейти до групи стратегічно пріоритетних.

До неперіоритетних товарних позицій належать товари, для яких поєднання низького рівня експортної спроможності, підвищених інституційних ризиків або слабого потенціалу структурного розвитку не дозволяє розглядати їх як перспективні напрями розширення експорту до Європейського Союзу в середньостроковій перспективі. Розвиток експорту таких товарів може здійснюватися в межах загальної торговельної діяльності, однак вони не становлять пріоритетного об'єкта цілеспрямованої державної підтримки у межах експортної стратегії агропродовольчого сектору.

Такий підхід дозволяє формалізувати кінцевий розподіл результатів моделювання та ідентифікувати товарні позиції, що можуть розглядатися як основні напрями реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України, а також ті, розвиток експорту яких можливий лише за умови зниження інституційних або структурних обмежень.

Апробацію економіко-математичної моделі здійснено із використанням інструментарію електронних таблиць в середовищі Microsoft Excel, за допомогою якого реалізовано алгоритм нормалізації показників та розрахунку інтегрального індексу пріоритетності. Такий підхід забезпечує прозорість розрахунків, відтворюваність результатів і можливість практичного застосування моделі для ранжування агропродовольчих товарів за чотиризначними кодами HS.

Інституційний компонент інтегрального індексу сформовано на основі експертної оцінки умов доступу продукції до ринку ЄС. З огляду на якісну природу інституційних обмежень та їхню високу мінливість, оцінювання здійснюється за дискретною тривірневою шкалою (0; 0,5; 1), що відображає бар'єрний, перехідний та сприятливий режими доступу відповідно. При цьому експертні шкали інституційно-регуляторних показників реалізовано у вигляді електронної таблиці з вбудованими випадаючими списками фіксованих значень, що мінімізує суб'єктивність оцінювання, забезпечує відтворюваність результатів та дозволяє

оперативно моделювати різні комбінації інституційних умов для окремих товарних позицій. Присвоєння значень ґрунтується на аналізі чинного регуляторного поля ЄС, практики застосування торговельних обмежень та характеристик відповідних товарних груп.

Результати апробації запропонованої економіко-математичної моделі, які наведено в додатку Н, засвідчили суттєву диференціацію агропродовольчих товарів за рівнем стратегічної доцільності їх подальшого просування на ринку ЄС та виявили відсутність товарних позицій, які за сукупністю критеріїв могли б бути віднесені до групи високої стратегічної пріоритетності. Такий результат не свідчить про низьку експортну спроможність агропродовольчого сектору України, а, навпаки, відображає наявність системних інституційних, структурних та регуляторних обмежень, які стримують трансформацію наявних конкурентних переваг у довгострокові стратегічні.

Такий розподіл виступає індикатором системних деформацій експортної моделі України та пояснюється насамперед тим, що традиційні лідери експорту (зернові, технічні культури) отримали знижувальні коефіцієнти через низький рівень переробки та сировинний характер, що не дозволяє віднести їх до стратегічних пріоритетів майбутнього. Натомість, продукти з високою доданою вартістю наразі займають критично малі частки ринку, що не дозволило їм набрати достатній інтегральний бал.

Типовий профіль значної частини агропродовольчих товарних груп України поєднує поточну експортну конкурентоспроможність із обмеженим стратегічним потенціалом розвитку; для цих товарів характерною є наявність виявленої порівняльної переваги ($RCA > 1$) та сформованих обсягів експорту, що свідчить про їхню інтегрованість у міжнародні ринки та спроможність українських виробників конкурувати за ціною й масштабами поставок.

Водночас такі товарні позиції, як правило, характеризуються низьким рівнем економічної складності, що обмежує їх здатність генерувати довгострокові ефекти структурної модернізації та створення доданої вартості. Крім того, для них притаманні підвищені інституційні ризики, зокрема вразливість до застосування

механізмів захисних заходів, посилення санітарно-фітосанітарних та екологічних вимог ЄС, а також нестабільність режимів торговельного доступу. Сукупність цих чинників істотно звужує потенціал подальшої диверсифікації експорту, оскільки розширення присутності таких товарів на ринку ЄС не відкриває нових технологічно суміжних напрямів виробництва.

Зазначена ситуація відповідає класичному випадку інерційної спеціалізації експорту, за якого країна продовжує поглиблювати експорт у тих товарних сегментах, де вона історично сформувала конкурентні позиції, однак без переходу до більш складних виробництв. У таких умовах зростання експортних обсягів не супроводжується якісними структурними зрушеннями і не трансформується у стійкий розвиток експортного потенціалу.

Відсутність товарів у зоні абсолютного пріоритету за результатами інтегрального оцінювання підтверджує необхідність впровадження активної експортної стратегії та структурної трансформації експортного кошика, адже переорієнтація на цілеспрямоване формування нових ніш дозволить не лише підвищити рівень економічної складності та зменшити регуляторну вразливість в умовах євроінтеграції, а й актуалізує завдання щодо уточнення географічних напрямів розширення експорту для забезпечення платоспроможного попиту. З огляду на це наступним етапом дослідження є формування економіко-математичної моделі відбору пріоритетних експортних ринків, яка дозволяє доповнити продуктовий вимір стратегічного аналізу просторовим та забезпечити комплексне обґрунтування експортної стратегії агропродовольчого сектору в умовах євроінтеграції. Модель ринків призначена для порівняльного оцінювання привабливості національних ринків-імпортерів з позицій можливостей розширення експорту конкретного виду агропродовольчої продукції. Вона поєднує показники динаміки зовнішнього попиту та характеристики конкурентної позиції України на відповідних ринках, що дозволяє уникнути однобічного фокусування лише на обсягах або темпах зростання.

Для кожного ринку j інтегральний індекс пріоритетності експортного ринку визначається як зважена сума нормалізованих показників, що характеризують

динаміку зовнішнього попиту та конкурентну позицію України на відповідному ринку:

$$I_j = \sum_{k=1}^K w_k \cdot Z_{jk}^*, \sum_{k=1}^K w_k = 1, \quad (3.25)$$

де I_j – інтегральний індекс пріоритетності експортного ринку j ;

Z_{jk}^* – нормалізоване значення k -го показника для ринку j ;

w_k – ваговий коефіцієнт відповідного показника;

K – загальна кількість показників, включених до моделі.

Такий підхід дозволяє здійснювати порівняльне ранжування ринків без фіксації конкретних часових інтервалів і параметрів ваг, які можуть коригуватися залежно від цілей аналізу.

Інтегральний індекс є коректним за умов:

$$Z_{jk}^* \in [0,1], I_j \in [0,1]. \quad (3.26)$$

Множина показників Z_{jk} формується з двох логічних блоків:

$$Z_{jk} \in \{F_j^{dem}, F_j^{cap}\}, \quad (3.27)$$

де F_j^{dem} – показники привабливості та динаміки зовнішнього попиту на відповідному ринку;

F_j^{cap} – показники експортної спроможності та конкурентної позиції України на ринку j .

Кожен блок відображає окремий вимір привабливості відповідного ринку для українського експорту.

Підмножина показників привабливості ринку j визначається як:

$$F_j^{dem} = \left\{ \begin{array}{c} IMP_j, \\ CAGR_j^{imp} \end{array} \right\}, \quad (3.28)$$

де IMP_j – обсяг імпорту відповідного товару на ринок j у базовому або поточному періоді, що характеризує ємність ринку;

$CAGR_j^{imp}$ – сукупний середньорічний темп зростання імпорту, який відображає динаміку та перспективність попиту.

Зазначені індикатори дозволяють оцінити зовнішній попит незалежно від поточної позиції України на відповідному ринку.

Підмножина показників експортної спроможності України на ринку j формалізується як:

$$F_j^{cap} = \left\{ \begin{array}{c} CAGR_j^{exp}, \\ SH_j, \\ \Delta SH_j \end{array} \right\}, \quad (3.29)$$

де $CAGR_j^{exp}$ – сукупний середньорічний темп зростання експорту України на ринок j , що відображає динаміку освоєння ринку;

SH_j – частка України в загальному імпорті відповідного товару на ринку j , яка характеризує поточну конкурентну позицію;

ΔSH_j – зміна частки України в імпорті ринку j за аналізований період, що відображає посилення або послаблення конкурентних позицій.

Цей блок показників дозволяє оцінити не лише факт присутності України на ринку, а й здатність утримувати та розширювати цю присутність у динаміці.

Таким чином, інтегральний індекс пріоритетності експортного ринку формалізується як функція двох груп факторів:

$$I_j = f(F_j^{dem}, F_j^{cap}). \quad (3.30)$$

Формально модель застосовується за умов:

$$I_j = f(Z_j | S, t), \quad (3.31)$$

де S – фіксована вибірка ринків, t – заданий часовий інтервал.

З урахуванням наведеної деталізації інтегральний індекс пріоритетності експортного ринку може бути представлений у вигляді:

$$I_j = \sum_{k \in F_j^{dem}} w_k \cdot Z_{jk}^* + \sum_{k \in F_j^{cap}} w_k \cdot Z_{jk}^*, \sum w_k = 1, \quad (3.32)$$

що забезпечує формалізоване поєднання оцінки ринкового потенціалу та реальної

експортної спроможності. Вагові коефіцієнти визначалися експертним шляхом залежно від стратегічних акцентів експортної політики (наведено в додатку П).

На основі значення інтегрального індексу всі ринки класифікуються за чотирма групами:

- пріоритетні ринки: $I_j > 75$; $I_i \in [0; 100]$;
- ринки з потенціалом: $50 \leq I_j \leq 75$; $I_i \in [0; 100]$;
- ринки моніторингу: $25 \leq I_j < 50$; $I_i \in [0; 100]$;
- низький пріоритет: $I_j < 25$; $I_i \in [0; 100]$;

Такий підхід дозволяє перейти від ранжування до практично орієнтованої типології експортних ринків, та уникнути ситуацій, за яких ринки з високою ємністю, але низькою доступністю або слабкою конкурентною позицією України, помилково ідентифікуються як стратегічно пріоритетні. Отримані результати є відносними, чутливими до складу вибірки та не враховують інституційно-політичні обмеження доступу на ринки, логістичні ризики та торговельні бар'єри, що визначає її використання як інструменту середньострокового стратегічного аналізу.

Апробацію моделі здійснено на прикладі товарної позиції «Фруктові та овочеві соки». Незважаючи на виклики війни, Україна входить до двадцятки провідних експортерів сокової продукції у світі, причому динаміка її експорту демонструє зростання; подальше зміцнення конкурентних позицій в наукових дослідженнях [181; 182] пов'язується з технологічною модернізацією виробництва, збільшенням частки продукції з високою доданою вартістю та адаптацією до зростаючого світового попиту на органічні продукти.

Вибір даної товарної позиції є методично обґрунтованим результатами попереднього аналізу, проведеного в підрозділі 2.2. Зокрема, за результатами позиціонування у матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» фруктові та овочеві соки належать до товарних груп продукції з вищим ступенем переробки та вищою доданою вартістю; із відносно значними обсягами експорту, але обмеженим структурним і дохідним ефектом. Це зумовлює підвищену чутливість відповідної продукції до вибору конкретних ринків збуту та робить її показовим прикладом для апробації моделі відбору пріоритетних експортних напрямів.

З огляду на це, застосування запропонованої економіко-математичної моделі до ідентифікації пріоритетних ринків збуту фруктових та овочевих соків дозволило отримати результати, наведені в таблиці 3.8, а детальні розрахунки наведено в додатку Р.

Таблиця 3.8

Результати апробації економіко-математичної моделі відбору пріоритетних експортних ринків для товарної позиції «Фруктові та овочеві соки», 2024 р.

Країна / ринок	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
Сполучені Штати Америки	75,9	Пріоритетний
Сполучене Королівство	58,8	Перспективний
Канада	53,7	Перспективний
Німеччина	53,3	Перспективний
Нідерланди	53,2	Перспективний
Туреччина	52,7	Перспективний
Данія	47,2	Моніторинговий
Лаоська Народно-Демократична Республіка	46,6	Моніторинговий
Чеська Республіка	46,1	Моніторинговий
Болгарія	45,9	Моніторинговий
Центральноафриканська Республіка	45,9	Моніторинговий
Беліз	45,6	Моніторинговий
Франція	45,4	Моніторинговий
Австрія	44,9	Моніторинговий
Маршаллові Острови	44,5	Моніторинговий
Іспанія	43,0	Моніторинговий
Бонейр, Сінт-Естатіус і Саба	42,8	Моніторинговий
Держава Палестина	42,7	Моніторинговий

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140]

***Примітка:**

«пріоритетний рівень» – ринки з найвищим інтегральним значенням і доцільні для активної експортної експансії;

«перспективний рівень» – ринки з наявним потенціалом зростання, що потребують диференційованих стратегій входу;

«моніторинговий рівень» – ринки, щодо яких доцільно здійснювати спостереження без активних інвестиційних дій у короткостроковій перспективі.

Отримані результати свідчать, що найбільш пріоритетним ринком для експорту фруктових та овочевих соків є Сполучені Штати Америки, які поєднують значну ємність імпорту з високою динамікою попиту та сприятливими передумовами для нарощування конкурентної присутності українських виробників.

Група перспективних ринків представлена переважно економічно розвиненими країнами з усталеними каналами торгівлі та стабільним попитом, що створює умови для поступового розширення експорту за умови адаптації продукту до вимог конкретних ринків. Водночас переважання моніторингових ринків у загальній вибірці підтверджує доцільність вибіркового підходу до географічної диверсифікації експорту фруктових соків та необхідність концентрації ресурсів на обмеженій кількості ринків із найвищим інтегральним потенціалом.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що застосування економіко-математичних моделей відбору пріоритетних товарних позицій та пріоритетних експортних ринків дозволило сформуванню комплексне аналітичне підґрунтя для стратегічного планування експорту агропродовольчої продукції. Перша модель забезпечила ідентифікацію товарних груп, здатних виступати драйверами середньострокової диверсифікації експорту з урахуванням експортної спроможності, економічної складності та інституційних обмежень, тоді як друга модель дала змогу уточнити географічні напрями реалізації цього потенціалу з огляду на привабливість зовнішнього попиту та конкурентні позиції України на окремих ринках.

Поєднання отриманих результатів формує цілісну основу для переходу від аналітичної ідентифікації пріоритетів до практичної реалізації експортної стратегії, що зумовлює доцільність подальшого розгляду механізму реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору з урахуванням інституційних, регуляторних та організаційно-економічних інструментів.

3.3. Імплементация трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору та оцінювання її ефективності на основі сценарного прогнозування структурних змін

Реалізація трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору потребує не лише формування відповідного організаційно-економічного механізму, але й оцінки його результативності з

урахуванням імовірних траєкторій структурних змін експорту. У зв'язку з цим доцільно провести імплементацію запропонованої стратегії в практичну площину шляхом застосування сценарного прогнозування, яке дозволяє оцінити потенційні наслідки структурної трансформації експорту за умов збереження або подолання наявної інерційності спеціалізації. Такий підхід забезпечує поєднання інституційної логіки реалізації стратегії з кількісною оцінкою її ефективності, орієнтованою не на короткострокові вартісні результати, а на глибину та напрям структурних зрушень у системі агропродовольчого експорту. При цьому критерії стратегічної пріоритетності товарів і критерії оцінки ефективності реалізації експортної стратегії розмежовуються, оскільки перші використовуються для ідентифікації напрямів втручання, а другі – для оцінки системних структурних наслідків такого втручання.

Ефективність практичної реалізації розробленої трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору безпосередньо залежить від чіткої ідентифікації суб'єктно-об'єктної структури її реалізації та формування дієвої інституційної моделі взаємодії між державою та бізнесом, що ґрунтується на розумінні агропродовольчого експорту як складної динамічної системи. Суб'єктами реалізації виступають органи державної влади (законодавча та виконавча гілки), спеціалізовані інституції розвитку (Експортно-кредитне агентство, Офіс з розвитку підприємництва та експорту та ін.), галузеві об'єднання та самі підприємства-експортери. Об'єктом стратегічного впливу є структура та динаміка експортних потоків агропродовольчої продукції, що диференційовані за ринковим позиціонуванням у межах визначених стратегічних сегментів.

Можливості та ефективність впровадження трансформаційно-адаптивної стратегії безпосередньо залежить від визначення ролей усіх учасників та вибору оптимальної моделі їхньої взаємодії. У сучасних умовах роль держави зазнає суттєвої трансформації: вона переходить від функцій прямого регулятора до ролі стратегічного модератора та сервісного партнера для експортерів. Важливість розбудови дієвої інституційної структури в аграрному секторі, яка б відповідала вимогам глобальних ланцюгів вартості, підкреслюється у працях таких вчених, як Саблук П. Т., Лузан Ю. Я., Нів'євський О. [183; 184]. Зокрема, дослідники

наголошують, що попередня аграрна політика часто мала викривлений характер, стимулюючи переважно великих суб'єктів, що обґрунтовує необхідність переходу до диференційованого підходу, запропонованого у нашому дослідженні.

В основі реалізації розробленого організаційно-економічного механізму лежить сервісна модель держави. Ця концепція передбачає фокусування державних інституцій на створенні сприятливого середовища для бізнесу, що дозволяє мінімізувати трансакційні витрати при виході на зовнішні ринки. На відміну від традиційної директивної моделі, сервісний підхід передбачає, що державні інституції створюють сприятливе середовище для експортерів, мінімізуючи трансакційні витрати та ризики. Чіткий розподіл повноважень дозволяє трансформувати стратегічні цілі у систему конкретних управлінських рішень. За такого підходу державні інституції діють як спеціалізовані сервісні центри, надаючи адресну підтримку саме тим експортерам, які потребують стимулювання для підвищення рівня доданої вартості продукції.

В контексті експортної діяльності, наукові розвідки Пустовіта О., Осташко Т. О. та ін. акцентують увагу на необхідності інституційної адаптації України до вимог глобальних ланцюгів доданої вартості, що є ключовим імперативом розробленої стратегії [185].

Ефективність запропонованого організаційно-економічного механізму імплементації розробленої трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору (рис. 3.3) визначається не лише набором інструментів, а й чіткою функціональною спеціалізацією інституцій, що забезпечують їх застосування. В межах трансформаційно-адаптивного підходу та концепції сервісної моделі держави пропонується розподілити сфери відповідальності суб'єктів управління за чотирма функціональними рівнями, де кожен з них фокусується на конкретних завданнях структурної перебудови експорту. Розподіл повноважень таких суб'єктів базується на чіткій ієрархічній вертикалі, де кожен рівень виконує специфічну роль у процесі трансформації та адаптації експорту.

На найвищому, політико-стратегічному рівні, Кабінет Міністрів та Верховна Рада України забезпечують законодавчий фундамент та стратегічне бюджетне

фінансування, перетворюючи пріоритети структурної перебудови сектору на державні цільові програми. Створена основа трансформується на регуляторно-координаційному рівні, де Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства фокусується на торговельній дипломатії, усуненні нетарифних бар'єрів та адаптації технічних регламентів до стандартів ЄС, що створює необхідні умови для інтеграції вітчизняних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості.

Практична реалізація цих умов здійснюється на операційно-виконавчому рівні, де спеціалізовані інституції діють як сервісні центри: Експортно-кредитне агентство мінімізує воєнні ризики для великих гравців, Офіс з розвитку підприємництва та експорту надає консалтингову підтримку нішевим виробникам, Держпродспоживслужба гарантує відповідність стандартам якості, а державні банки забезпечують ресурсне наповнення стратегії через фінансові інструменти, зокрема пріоритетне кредитування інвестицій у переробні потужності.

Кінцева імплементація стратегії відбувається на секторально-суб'єктному рівні безпосередньо підприємствами-експортерами, які, використовуючи створені державою можливості, модернізують виробництво, впроваджують інновації та нарощують поставки готової продукції. Така консолідація зусиль забезпечує безперервний цикл реалізації стратегії – від прийняття політичного рішення до отримання конкретним експортером необхідного ресурсу чи сервісу, що у підсумку формує стійку та конкурентоспроможну модель агропродовольчого експорту (табл. 3.9).

Представлена інституційно-функціональна модель (табл. 3.9) відображає логічну послідовність управлінського процесу, забезпечуючи трансформацію стратегічних пріоритетів у практичні результати діяльності агропродовольчого сектору. Логіка побудови моделі відтворює наступний принцип управління: вищі органи державної влади визначають вектор розвитку та формують нормативно-правовий фундамент, який на середньому рівні трансформується профільними міністерствами у конкретні функціональні механізми та інструментарій підтримки. Виокремлення секторально-суб'єктного рівня як кінцевої ланки цієї вертикалі

підкреслює роль підприємств-експортерів як основних реципієнтів інституційного впливу.

Таблиця 3.9

Інституційно-функціональна модель забезпечення реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору

Рівень управління	Ключові суб'єкти реалізації	Пріоритетні функції у межах стратегії	Орієнтація на стратегічний сегмент
I. Політико-стратегічний	Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України	Визначення стратегічних національних пріоритетів та законодавче забезпечення.	Загальносекторальний вплив
II. Регуляторно-координаційний	Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства, Міністерство закордонних справ	Формування галузевих політик, проведення міжнародних переговорів, розробка програм підтримки, гармонізація регламентів з ЄС.	Всі сегменти
III. Операційно-виконавчий	Експортно-кредитне агентство (ЕКА)	Страховання та гарантування експортних контрактів у зонах високого ризику.	Лідери експорту
	Офіс з розвитку підприємництва та експорту	Консалтинг, аналітика ринків, просування національних та нішевих брендів.	Нішеві експортери
	Держпродспоживслужба	Сертифікація якості та безпечності, відкриття нових ринків збуту.	Всі сегменти
	Державні банки	Пільгове кредитування інвестиційних проєктів у переробку.	Внутрішньоорієнтовані лідери
IV. Секторально-суб'єктний	Підприємства-експортери, галузеві асоціації	Модернізація потужностей, впровадження інновацій, експорт продукції з високою доданою вартістю.	Безпосередні учасники ринку

Джерело: розроблено автором

Саме через їхню господарську активність відбувається перетворення державної підтримки у реальні економічні показники: модернізацію потужностей, збільшення експортного потенціалу, впровадження інновацій та зростання частки доданої вартості. Таким чином, розроблена інституційно-функціональна модель забезпечення реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору фіксує перехід від формування політики до її безпосередньої імплементації, де зусилля державних інституцій стають інструментом досягнення стратегічних цілей.

Завершальним етапом дослідження є розробка структурно-логічної схеми, яка інтегрує запропонований організаційно-економічний механізм реалізації

трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, визначені товарні пріоритети та показники структурної трансформації. Враховуючи комплексність дослідження, структурно-логічна схема реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору побудована за багатовимірним принципом. Вона визначає цільові орієнтири не лише у площині товарної структури (RCA), а й у вимірах інституційного забезпечення, географічної диверсифікації та ефективності інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості. Важливою умовою дієвості трансформаційно-адаптивної експортної стратегії є також чітка ідентифікація суб'єктів реалізації та розподіл зон відповідальності між ними. Реалізація стратегії передбачає три етапи (табл. 3.10).

Ефективність впровадження запропонованої структурно-логічної схеми реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору (табл. 3.10) безпосередньо залежить від злагодженої взаємодії багаторівневої системи суб'єктів, що охоплює державні інституції, фінансові установи та бізнес-об'єднання. Розподіл повноважень у межах організаційно-економічного механізму побудований за функціонально-цільовим принципом, де кожна група стейкхолдерів відповідає за конкретний вектор трансформації.

На першому етапі ключовими суб'єктами виступають Міністерство економіки, довілля та сільського господарства та Держпродспоживслужба, роль яких полягає у забезпеченні нормативного підґрунтя для експорту, зокрема гармонізації фітосанітарних норм та підписанні Угоди АСАА, що дозволяє усунути нетарифні бар'єри.

Міністерство закордонних справ (платформа «Nazovni») забезпечує торговельну експансію на нові ринки (Глобальний Південь, Азія), виконуючи функцію дипломатичної підтримки для пріоритетних груп агротоварів з високою доданою вартістю.

ПрАТ «Експортно-кредитне агентство» (ЕКА) є центральним суб'єктом у частині мінімізації ризиків регресу. Страхування зовнішньоекономічних контрактів та інвестицій від воєнних ризиків дозволяє забезпечити фінансову стійкість експортерів на всіх етапах трансформації.

Таблиця 3.10

**Структурно-логічна схема реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії
агропродовольчого сектору України (2025–2034 рр.)**

Етап / Період	Стратегічна мета	Пріоритетний інструментарій (вектори)	Відповідальні суб'єкти реалізації
I етап: стабілізація (2025–2027 рр.)	Мінімізація ризиків, збереження експортного потенціалу.	<p>Вектор 4 (адаптивність): Страховання воєнних ризиків. Використання онлайн-платформи Nazovni для пошуку партнерів та моніторингу бар'єрів Галузеві освітні курси для експортерів Спеціалізоване навчання за програмами «Go Export» Моніторинг та аналіз нових вимог ЄС (Green Deal, CBAM) для агросектору</p> <p>Вектор 1 (якісне вдосконалення у глобальних ланцюгах вартості): Підготовка до підписання Угоди АСАА («промисловий безвіз») для нехарчової агропродукції. Розвиток логістичної інфраструктури: «Шляхи солідарності», сухі порти, розширення пропускної здатності кордонів Гармонізація санітарних та фітосанітарних заходів з вимогами ЄС</p>	<p>Міністерство закордонних справ (платформа Nazovni), Посольства України, Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», Держпродспоживслужба, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», галузеві асоціації.</p> <p>Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Держпродспоживслужба, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», АТ «Укрзалізниця»</p>
II етап: модернізація (2028–2031 рр.)	Технологічне переозброєння, створення заводів глибокої переробки.	<p>Вектор 3 (фінансова трансформація): Розширення продуктів передекспортного фінансування та експортного факторингу Грантові програми на придбання переробного обладнання та компенсація відсоткових ставок Пільгові кредити «5-7-9». Страховання експортних кредитів та прямих інвестицій від воєнних ризиків</p> <p>Вектор 2 (класифікація): Розбудова агроіндустріальних парків з фокусом на глибоку переробку Програми підтримки МСБ для входження в ланцюги постачання великих ритейлерів ЄС</p>	<p>Міністерство економіки, довілля та сільського господарства (Фонд підтримки фермерів), державні банки, ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», UkraineInvest, міжнародні фінансові організації (ЄБРР, МФК).</p> <p>Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство розвитку громад та територій, обласні державні адміністрації, Торгово-промислова палата України</p>
III етап: експансія (2032–2034 рр.)	Глобальне лідерство та максимізація капіталізації доданої вартості.	<p>Вектор 1 (якісне вдосконалення у глобальних ланцюгах вартості): Впровадження інфраструктури міжнародної сертифікації (EFSA, органічна сертифікація). Наукові дослідження та інновації. Маркетинг та брендування (просування бренду «Made in Ukraine» для продуктів переробки)</p>	<p>Міністерство економіки, довілля та сільського господарства, Міністерство закордонних справ. Держпродспоживслужба, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», посольства України, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва», галузеві асоціації, Торгово-промислова палата України.</p>

Джерело: розроблено автором

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства та державні банки (АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк») фокусують зусилля на другому етапі. Через інструменти грантової підтримки та пільгового кредитування (програма «5-7- 9») вони забезпечують приплив капіталу в технологічне переоснащення підприємств.

Міністерство розвитку громад та територій спільно з органами місцевого самоврядування та UkraineInvest відповідають за створення можливостей для переробки – агроіндустріальних парків та логістичних хабів. Це дозволяє реалізувати кластерний підхід, де локалізація виробництва поблизу джерел сировини знижує витрати та підвищує конкурентоспроможність продукції.

ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» та галузеві асоціації беруть на себе провідну роль на третьому етапі. Їхня функція полягає у маркетинговому супроводі, брендингу національної продукції та допомозі в проходженні міжнародної сертифікації (ESG, Organic), що є умовою входу до європейських рітейл-мереж.

Запропонована архітектура розподілу повноважень дозволяє уникнути дублювання функцій та забезпечує перехід від окремих заходів підтримки до системного супроводу експортного продукту на всьому шляху його трансформації. Така координація зусиль є необхідною умовою для досягнення довгострокової стійкості агропродовольчого експорту.

Для кількісного підтвердження дієвості запропонованого організаційно-економічного механізму нами застосовано моделювання майбутніх структурних зрушень під впливом управлінських рішень на основі використання математичного апарату ланцюгів Маркова.

Теоретико-методологічною базою застосування ланцюгів Маркова для дослідження динамічних систем стали фундаментальні праці Дж. Кемені та Дж. Снелла [186], а також розробки Т. Лі, Г. Джаджа та А. Зельнера [187], які адаптували імовірнісний апарат для розв'язання економетричних задач. В українській науковій школі питання використання марковських процесів для

модельовання структурних трансформацій в економіці ґрунтовно досліджені у працях В. Витлінського [188] та В. Гейця [189].

Застосування цього методу в дослідженні є логічним продовженням проведеного стратегічного аналізу. Попередньо отримані результати дозволили нам зафіксувати статичний стан експортної діяльності агропродовольчого сектору, однак, враховуючи динамічну природу трансформаційних процесів, виникає потреба в оцінці імовірності переходу з одного сегмента до іншого під впливом запропонованого організаційно-економічного механізму.

Використання ланцюгів Маркова дозволяє визначити ефективність раніше визначених векторів (інтеграції в глобальні ланцюги вартості, кластерної стійкості та фінансової трансформації), перетворюючи теоретичні припущення на конкретні імовірнісні показники структурних зрушень. Таким чином, методика виступає сполучною ланкою між якісним обґрунтуванням стратегічних пріоритетів та кількісним прогнозом результативності інституційного впливу, що дозволяє встановити здатність розробленого механізму забезпечити реальний перехід сектору від сировинної моделі до моделі з високою доданою вартістю.

Застосування даного інструментарію зумовлене специфікою об'єкта дослідження – агропродовольчого експорту, який функціонує в умовах високої невизначеності та воєнних ризиків, де перехід сектору до якісно нових станів розвитку має імовірнісний характер. Модельовання побудовано на порівнянні двох векторів розвитку:

1) інерційний сценарій, що передбачає збереження існуючої структури експорту, розрахованій за даними 2014–2024 рр.;

2) цільовий сценарій, який базується на активному впливі держави. Слід зауважити, що цільова структура експорту в межах даного дослідження розглядається не як нормативний орієнтир, а як умовний сценарій структурної динаміки за відсутності додаткових політичних шоків, сформований на основі ймовірнісної логіки марківських переходів

Для кількісного оцінювання імовірності реалізації стратегічних зрушень у структурі агропродовольчого експорту з використанням ланцюгів Маркова в основу

покладено індекс виявлених порівняльних переваг (RCA). Використання саме цього показника як критерію переходу між сегментами є методологічно доцільним з огляду на кілька факторів.

На відміну від абсолютних показників обсягів експорту, індекс RCA дозволяє нівелювати вплив цінової нестабільності, інфляційних процесів та загальних масштабів економіки. Це дає змогу зосередитися на структурній стійкості окремих товарних груп, відображаючи реальну конкурентоспроможність української продукції на світовому ринку порівняно з іншими країнами-експортерами. Поряд з цим, обрання RCA як базового індикатора забезпечує високу якість ретроспективного аналізу. Використання стандартизованих даних міжнародної торгівлі дозволяє побудувати репрезентативні матриці перехідних імовірностей, спираючись на тривалий часовий ряд, що є критично важливим для коректного функціонування моделі.

Поряд з цим, обґрунтування вибору індексу RCA як базового індикатора для моделювання логічно випливає з результатів апробації інтегральної моделі пріоритетності (п. 3.2). Варто зазначити, що RCA, як складова інтегрального показника, об'єктивно відобразив сформовану конкурентоспроможність українських товарів. Водночас, відсутність груп у зоні «Високого пріоритету» зумовлена впливом інших компонентів моделі – низьким рівнем економічної складності, значною виробничою дистанцією та обмеженими можливостями зростання в межах поточної сировинної парадигми. Тому для довгострокового прогнозування доцільно спиратися на RCA як індикатор наявного потенціалу, успішна трансформація якого у якісні структурні зрушення стає можливою за умови імплементації розробленого організаційно-економічного механізму.

Методичний апарат моделі включає такі етапи формалізації:

1) Детермінація станів системи (S). Стани системи визначено через порогові значення індексу RCA, що характеризують рівень міжнародної конкурентоспроможності товарних груп:

стан S_1 ($RCA < 1$): сегмент відсутності порівняльних переваг (зона прихованого потенціалу, сировинні товари або продукція з низьким рівнем обробки, що не має стійких позицій на зовнішніх ринках);

стан S_2 ($1 \leq RCA < 2,5$): сегмент помірних порівняльних переваг (зона зростаючої конкурентоспроможності, продукція, що перебуває на стадії ринкової адаптації та потребує інституційної підтримки для закріплення експортних позицій);

стан S_3 ($RCA \geq 2,5$): сегмент стійких порівняльних переваг (зона глобальної спеціалізації (стійкого домінування), продукція традиційної спеціалізації або високотехнологічна чи нішева продукція з високою доданою вартістю, що є стратегічним орієнтиром трансформації).

У рамках моделювання групи ідентифікуються за рівнем реалізації експортного потенціалу:

стан S_1 ($RCA < 1$): зона прихованого потенціалу; стан, у якому наразі перебуває більшість товарів із високою доданою вартістю; мета стратегії для цієї категорії – виведення їх із зони S_1 у зону S_3 ;

стан S_2 ($1 \leq RCA < 2,5$): зона зростаючої конкурентоспроможності; проміжний стан, що характеризує товари з наявною, але ще нестійкою перевагою; мета стратегії для цієї групи – масштабування присутності на ринках та інституційна підтримка (страхування, сертифікація) для пришвидшення їх переходу до зони S_3 ;

стан S_3 ($RCA \geq 2,5$): зона глобальної спеціалізації (стійкого домінування); стан, у якому наразі перебуває сировинна група; мета стратегії для сировини – утримання позицій або контрольоване скорочення частки на користь переробки.

Таким чином, позитивна динаміка моделі (вектор $S_1 \rightarrow S_3$) інтерпретується як набуття продуктами переробки статусу глобальної спеціалізації України.

Динаміка системи описується квадратною матрицею перехідних імовірностей:

$$P = \begin{pmatrix} p_{11} & p_{12} & p_{13} \\ p_{21} & p_{22} & p_{23} \\ p_{31} & p_{32} & p_{33} \end{pmatrix}, \quad (3.33)$$

де p_{ij} – ймовірність переходу товарної групи із стану i у стан j протягом прогнозного періоду. Сума ймовірностей у кожному рядку матриці дорівнює одиниці [188]:

$$\sum_{j=1}^3 p_{ij} = 1 \quad (3.34)$$

Ймовірнісний стан системи у майбутньому періоді $(t+1)$ визначається за допомогою основного рівняння марківського процесу:

$$S_{t+1} = S_t \times P, \quad (3.35)$$

де S_t – вектор-рядок імовірностей станів у початковий момент часу [186].

Результат застосування методики полягає у моделюванні зміни значень p_{ij} під дією інструментального базису стратегії, тобто в обґрунтуванні трансформаційного впливу. Зокрема, імплементація заходів із пільгового кредитування капітальних інвестицій та страхування експортних контрактів (через ЕКА) розглядається як детермінований чинник підвищення ймовірності переходу із стану низьких конкурентних переваг (S_1) до станів з їх вищим рівнем (S_2, S_3). Визначення фінальної структури експорту здійснюється через розрахунок вектора граничних ймовірностей, що дозволяє спрогнозувати сталий стан агропродовольчого сектору до 2034 р. за умови реалізації трансформаційно-адаптивного сценарію.

Таким чином, моделювання переходу товарних груп між цими станами під впливом інструментів організаційно-економічного механізму дозволяє перевірити, чи здатна запропонована стратегія змінити якість експортної спеціалізації країни, що дозволяє отримати науково обґрунтовану модель структурної перебудови сектору в напрямку високотехнологічної та нішевої продукції. Застосована методика дає змогу врахувати ймовірність регресивних структурних змін, зокрема перехід окремих товарних груп із категорій продукції з високими конкурентними перевагами назад до зони низької конкурентоспроможності, що забезпечує необхідну гнучкість та адаптивність стратегії, а також розрахувати, до якої структури прийде агропродовольчий експорт у довгостроковій перспективі за умови незмінності обраної політики підтримки.

Проведений аналіз масиву даних за 198 товарними групами (4 знаки УКТЗЕД), сформованого на основі показника виявленої порівняльної переваги (RCA) для української агропродовольчої продукції, дозволив побудувати інерційну матрицю

перехідних імовірностей ($P_{inertial}$), яка відображає фактичну логіку трансформації агропродовольчого експорту України за період 2014–2024 рр. (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Емпірична матриця перехідних імовірностей структурних зрушень в експорті агропродовольчої продукції на основі ланцюгів Маркова (2014–2024 рр.)

Перехід у 2024 р. Стан у 2014 р.	$S_1 (RCA < 1)$	$S_2 (1 \leq RCA < 2.5)$	$S_3 (RCA \geq 2.5)$
S_1 (низька конкурентність) ($RCA < 1$)	0,855	0,065	0,080
S_2 (середня конкурентність) ($1 \leq RCA < 2.5$)	0,407	0,333	0,260
S_3 (висока конкурентність) ($RCA \geq 2.5$)	0,061	0,091	0,848

Джерело: розраховано автором на основі даних Державної служби статистики [31] та UN Comtrade [140].

Отримані результати підтверджують гіпотезу щодо структурної інерційності розвитку агропродовольчого сектору та дозволяють обґрунтувати необхідність трансформації.

Результати проведеного дослідження показали, що найвищий показник структурної інерційності спостерігається у стані S_1 . Це означає, що 85,5% товарних груп протягом 10 років не змогли сформувати порівняльні переваги. До цієї категорії потрапляють як товари з низьким рівнем обробки, так і готові вироби, що не витримують глобальної конкуренції.

В першому випадку ці тенденції спостерігаються, наприклад, в секторі тваринництва та переробки м'яса, зокрема, за товарною групою «м'ясо великої рогатої худоби, свіже» (код 0201) RCA знизився з 0,376 у 2014 р. до 0,102 у 2024 р.; за групою «інші продукти тваринного походження» (код 0511) значення показника RCA зменшилось з 0,871 (майже граничне значення переваги) до 0,060. Це демонструє наявність сировинної пастки: за наявності потенціалу галузь не лише не зростає, а й втрачає існуючі позиції через відсутність модернізації та складність

сертифікації для преміальних ринків; зокрема, побічні продукти тваринництва, які могли б стати основою для переробки, фактично випали з експортного поля.

На низькому рівні (0,195 у 2024 р.) залишається також, наприклад, RCA за групою «солома та полова зернових» (код 1213), яка має високий потенціал використання як потенційний енергетичний ресурс.

В розрізі готових виробів, приміром, за товарною групою «готова або консервована риба» (код 1604) RCA впродовж 2014-2024 рр. знизився з 0,447 до 0,272. Попри доступ до морських ресурсів (до 2022 р.) та розвинену мережу внутрішніх водойм, продукція з доданою вартістю в цьому сегменті не знаходить свого місця на зовнішніх ринках. Виявлена динаміка за цими групами демонструє, що попри наявність сировинної бази, Україна поки що не змогла конвертувати її у стійку міжнародну конкурентоспроможність.

Це емпірично підтверджує складність структурних змін без застосування запропонованого організаційно-економічного механізму та обґрунтовує необхідність реалізації, насамперед, вектора 3 (фінансова трансформація): без цільового пільгового кредитування будівництва переробних заводів (наприклад, заводів з виробництва м'ясних напівфабрикатів чи енергетичних пелет), ці товарні групи самостійно не зможуть подолати поріг конкурентоспроможності ($RCA > 1$).

Найбільш небезпечна тенденція, яку було виявлено в результаті аналізу (ймовірність 40,7%), це ризики регресу та втрати конкурентоспроможності, що демонструє вразливість товарів із середнім ступенем обробки до логістичних та воєнних шоків. Висока ймовірність переходу з групи середньої конкурентності назад у групу S_1 ($p_{21}=0,407$) свідчить про нестійкість позицій товарів із помірною доданою вартістю.

Втрату конкурентоспроможності у групах товарів із високою та середньою доданою вартістю, ілюструє приклад сектору переробки зернових та кондитерської сировини. Зокрема, по товарній групі «екстракти солодові та харчові продукти з борошна» (код 1901) RCA суттєво знизився з 2,229 у 2014 р. до 0,744 у 2024 р. Це одна з найбільш негативних тенденцій, оскільки дана група товарів представляє глибоку переробку зерна. Втрата переваг свідчить про технологічне відставання або

нездатність конкурувати з європейськими виробниками за якісними параметрами. По групі «борошно із зерна інших культур (крім пшеничного)» (код 1102) RCA впав з 1,010 до 0,563. Це вказує на те, що Україна втрачає позиції в нішевому борошномельному сегменті, який є більш маржинальним, ніж експорт пшеничного борошна.

Втрата експортних переваг за товарними групами «сири» (код 0406), які у 2014 р. мали стійкі переваги ($RCA = 1,29$), а у 2024 р. втратили їх ($RCA = 0,71$), помідори (код 0702) та «огірки» (код 0707), RCA яких знизився з 1,0–1,5 до критично низьких значень (0,01–0,17) показує, поряд з іншими, необхідність реалізації адаптивного блоку стратегії, тобто страхування експортних контрактів та підтримку логістичних коридорів для товарів, що швидко псуються.

В секторі плодоовочевої переробки втратили свої позиції такі групи, як «овочі, приготовлені або консервовані без оцту» (код 2005) (RCA зменшився з 1,515 до 0,608) та «пиво із солоду» (код 2203) (показник RCA знизився з 1,245 до 0,966, опинившись нижче критичної межі ($RCA = 1$)). Це прямий наслідок дестабілізації переробних заводів (зокрема в південних регіонах) та складнощів із логістикою готової продукції, що призвело до про витіснення української продукції з традиційних ринків збуту. В секторі «спеціалізована та технічна продукція» подібна ситуація спостерігається за товарною групою «насіння, плоди та спори для сівби» (код 1209), що відображає критичну залежність від імпортного насіннєвого матеріалу та неконкурентоспроможність власної селекції на міжнародному рівні.

Ці приклади демонструють, що регресивні тенденції найчастіше характерні саме для тих груп товарів, які вимагають складних логістичних ланцюжків та стабільних енергоресурсів для виробництва, що є прямим аргументом для впровадження інструментів вектора 4 (адаптивність). Державна підтримка у цих випадках має фокусуватися на страхуванні для готової продукції, щоб нівелювати ризик зриву контрактів, а також стимулюванні енергонезалежності переробних підприємств, (щоб зупинити падіння у сегментах глибокої переробки).

Попри загальну структурну інерційність, зафіксовано успішні переходи ($S_1 \rightarrow S_2 / S_3$), що дозволило виокремити найбільш динамічні товарні групи, які за

останніх 10 років здійснили якісний ривок: від повної відсутності переваг до статусу стійких лідерів. Саме ці приклади є емпіричним доказом можливості структурного прориву, на який орієнтована запропонована трансформаційно-адаптивна стратегія.

Одним з ключових секторів, що продемонстрували таке зростання, стала глибока переробка технічних культур та сировини. Зокрема, за товарною групою «цукор» (код 1701) RCA продемонстрував стрімке зростання з 0,038 до 5,853, що стало одним із найяскравіших прикладів успішної адаптації галузі до умов світового ринку та модернізації виробничих потужностей. Збільшення показника RCA для етилового спирту (код 2207) з 0,304 до 4,806 відображає потенціал біоенергетичного напряму та технічної переробки зернових, що є критично важливим для диверсифікації експортних потоків.

Приклад успішної експансії на європейський ринок продукції з глибоким ступенем переробки, що вимагає складних технологій та дотримання жорстких санітарних норм, стала високотехнологічна харчова продукція та нішеві сегменти: морозиво та інші види харчового льоду (код 2105) (RCA зріс з 0,695 до 3,865); крохмалі, інουλін (код 1108) (RCA збільшився з 0,775 до 3,613), що підтверджує ефективність інвестицій у глибоку переробку, перетворюючи сировину на високомаржинальні інгредієнти для харчової промисловості.

Значні позитивні зрушення у сегменті нішевої продукції, де Україна використовує свій природний потенціал для виробництва специфічної сировини з високою ринковою вартістю, продемонструвала також позиція «рослини для парфумерії, медицини та інсектицидів» (код 1211): RCA зріс з 0,747 до 3,031.

Динамічний перехід товарних груп до стану стійких порівняльних переваг ($S_1 \rightarrow S_3$), зафіксований у сегментах глибокої переробки технічних культур та харчових інгредієнтів, є емпіричним доказом можливості подолання «сировинної пастки» через цілеспрямоване технологічне оновлення та модернізацію потужностей. Виявлена тенденція обґрунтовує доцільність концентрації інструментів фінансової трансформації та сертифікаційного супроводу саме на таких точках зростання.

Аналіз групи стійких порівняльних переваг ($S_3 \rightarrow S_3$) демонструє найбільш стабільний сегмент агропродовольчого сектору України. З імовірністю 84,8% товарні групи, що мали високі порівняльні переваги у 2014 р., зберегли або значно зміцнили їх до 2024 р.. Це основа національного експорту, яка забезпечує основний приплив валютної виручки та слугує ресурсною базою для подальшої трансформації.

Глобальне лідерство зберігається за Україною для продукції олійно-жирового комплексу: RCA за товарною групою «олія соняшникова» (код 1512): зріс зі 121,0 до 156,9. Це приклад абсолютної спеціалізації, де Україна не просто утримує позиції, а продовжує нарощувати відрив від конкурентів, перетворившись на ключового світового постачальника. Про успішну диверсифікацію в межах олійного сектору свідчить перехід від експорту насіння до експорту готових олій за групою «ріпакова та соєва олії» (коди 1514, 1507): RCA зросли з 4,2 до 12,1 та з 3,4 до 14,1 відповідно.

Зернова група, незважаючи на логістичні виклики, демонструє виняткову стійкість та конкурентоспроможність: по групі «кукурудза» (код 1005) RCA подвоївся з 31,4 до 62,0, «пшениця» (код 1001) – зріс із 15,1 до 38,5, що підкреслює статус України як «гаранта продовольчої безпеки», де традиційна спеціалізація лише посилюється з часом. Прикладом стійкості дрібнотоварного виробництва, що зміг інтегруватися у світові ринки, став експорт меду натуральний (код 0409), RCA зріс із 14,1 до 43,6.

Навіть в умовах кризи, сектор харчової продукції демонструє здатність утримувати завойовані ніші на складних міжнародних ринках: за товарними групами «кондитерські вироби з цукру» та «шоколад» (коди 1704, 1806) RCA стабільно утримується в межах 3,6–7,2; «соки плодово-овочеві» (код 2009) – RCA зміцнився з 3,7 до 6,5. Перехід від внутрішньої орієнтації до агресивної експортної стратегії зі збереженням найвищих стандартів якості демонструє динаміка за групою «м'ясо птиці» (код 0207): RCA зріс із 3,6 до 16,1.

Високий рівень відтворення стану стійких порівняльних переваг ($p_{33} = 0,848$) свідчить про сформовану спеціалізацію агропродовольчого сектору та наявність потужного експортного ядра, спроможного протистояти зовнішнім шокам. Фундаментальна стійкість таких груп, як олії, зернові та продукти птахівництва,

створює необхідний фінансовий фундамент для реалізації вектора 1 (якісне вдосконалення у глобальних ланцюгах вартості), дозволяючи використовувати існуючі переваги як ресурс для розширення лінійки продукції з глибшою переробкою в межах уже освоєних ринкових ніш.

Для поглибленого аналізу динаміки структурних зрушень недостатньо орієнтуватись лише на ймовірності переходу (p_{ij}), оскільки вони вказують на вектор руху, але не визначають його тривалість. З метою визначення часових меж інерційного сценарію та обґрунтування необхідності пришвидшення реформ, застосовано розрахунок матриці середнього часу першого досягнення.

Логіка розрахунку базується на визначенні математичного очікування кількості кроків, необхідних системі для переходу з початкового стану S_i у цільовий стан S_j вперше. Обчислення здійснюється через побудову фундаментальної матриці ланцюга Маркова (Z):

$$Z = (I - P + \Pi)^{-1}, \quad (3.36)$$

де I – одинична матриця,

P – матриця перехідних імовірностей,

Π – гранична матриця стаціонарного розподілу.

На основі матриці Z визначаються елементи m_{ij} , що характеризують середню кількість кроків переходу. Враховуючи, що базовий крок моделювання (t) у нашому дослідженні становить 10 років (період 2014–2024 рр.), ці значення переходять у часовий вимір (роки) за формулою:

$$T_{ij} = m_{ij} \times 10, \quad (3.37)$$

Наукова цінність даного підходу полягає у можливості кількісно оцінити рівень структурної інерційності агропродовольчого сектору. Отримані показники (T_{ij}) демонструють реальний часовий горизонт, необхідний галузям для еволюційного набуття глобальної конкурентоспроможності без застосування активних заходів державного стимулювання.

Для оцінки інерційності існуючої моделі експорту нами розраховано матрицю середнього часу першого досягнення цільових станів (M). Оскільки базовий крок

моделювання складає 10 років (інтервал 2014–2024 рр.), отримані результати в кроках були конвертовані у роки (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

**Матриця середнього очікуваного часу переходу між станами, років
(інерційний сценарій)**

Початковий стан (S_i)	Час переходу до S_1	Час переходу до S_2	Час переходу до S_3
S_1 (низька конкурентність) ($RCA < 1$)	-	135,0	104,5
S_2 (середня конкурентність) ($1 \leq RCA < 2,5$)	53,0	-	78,9
S_3 (висока конкурентність) ($RCA \geq 2,5$)	97,8	120,0	-

Джерело: розрахунки автора

Розрахований показник середнього часу першого досягнення ($m_{13} = 104,5$) демонструє, що за умови збереження поточної інерційної моделі розвитку (матриця $P_{inertial}$), середньостатистичній товарній групі сегмента S_1 знадобиться 104,5 років (або кроків моделювання), щоб трансформуватися у стійкий експортний продукт з високим рівнем порівняльних переваг (S_3). Це означає, що ринкові механізми самостійно, без активного державного втручання не здатні забезпечити швидку структурну перебудову в умовах війни та повоєнного відновлення.

Отримане значення елемента матриці ($m_{23} = 78,9$) свідчить про те, що навіть тим товарам, які вже вийшли на рівень первинної переробки (S_2), потрібно 78,9 років для досягнення глобального лідерства (S_3). Це пояснює, чому багато українських виробників зупиняються на експорті напівфабрикатів (олія, борошно), не переходячи до готових продуктів (фасована олія, макарони) – бар'єр входу занадто високий і часомісткий без зовнішніх стимулів.

З метою визначення прогнозної структури агропродовольчого сектору за умови збереження існуючих тенденцій та відсутності системного державного втручання, нами проведено розрахунок прогнозної структури експорту на 2034 р. (крок моделювання $t+1$). Розрахунок базується на екстраполяції емпіричної матриці

перехідних імовірностей ($P_{inertial}$), сформованої за даними 2014–2024 рр., на вектор поточного розподілу товарних груп. Результати моделювання представлено в таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Прогноз структурних змін агропродовольчого експорту за методом ланцюгів Маркова, 2024-2034 рр. (інерційний сценарій)

Стратегічний сегмент (Стан)	2024 р. (факт)	2034 р. (інерційний прогноз)	Відхилення	Характеристика змін
S_1 (низька конкурентність) ($RCA < 1$)	66,2%	62,3%	-3,9 в.п.	Консервація сировинної моделі (незначне природне скорочення частки сировини не змінює її домінуючого статусу).
S_2 (середня конкурентність) ($1 \leq RCA < 2,5$)	10,6%	10,0%	-0,6 в.п.	Стагнація переробки (сегмент первинної переробки не розвивається, а зменшується через ризики регресу).
S_3 (висока конкурентність) ($RCA \geq 2,5$)	23,2%	27,7%	+4,5 в.п.	Повільне зростання (зміцнення позицій відбувається лише за рахунок традиційних лідерів).

Джерело: розраховано автором за методом ланцюгів Маркова.

Отримані результати дозволяють сформулювати висновки, що визначають ключові потенційні напрями подальшого розвитку сектору. Моделювання показує, що ринкові механізми самостійно здатні зменшити частку сировинних товарів лише на 3,9 відсоткових пунктів за 10 р. (з 66,2% до 62,3%). Такий темп трансформації є недостатнім для повоєнного відновлення економіки. При збереженні цієї динаміки, для досягнення паритету між сировиною та переробкою (50/50) Україні знадобиться понад 30 років.

Поряд з цим, тривожним сигналом є прогнозоване скорочення частки перехідного сегмента (S_2) з 10,6% до 10,0%. Це свідчить про те, що підприємства, які намагаються вийти на рівень первинної переробки (наприклад, виробництво борошна чи пасти), не витримують конкуренції та логістичних ризиків без державної підтримки, часто повертаючись до експорту сировини.

Зростання сегмента з високим рівнем порівняльних переваг (S_3) на 4,5 в.п. забезпечуватиметься переважно інерцією великих агрохолдингів у традиційних нішах (соняшникова олія, м'ясо птиці). Це вказує на відсутність диверсифікації: нові

малі та середні виробники практично не мають шансів увійти до категорії провідних експортерів без доступу до капіталу та страхування ризиків.

Таким чином, інерційний сценарій демонструє, що без реалізації розробленого організаційно-економічного механізму агропродовольчий сектор України залишатиметься в стані постачальника сировинної продукції з високими ризиками деіндустріалізації переробних ланцюгів. Це робить впровадження запропонованої експортної стратегії дієвим інструментом прискореного економічного зростання агропродовольчого сектору.

На відміну від інерційного підходу, цільовий сценарій моделює стан експортної системи за умови впровадження розробленого організаційно-економічного механізму з урахуванням припущення, що інструменти підтримки, обґрунтовані у підрозділі 3.1, будуть застосовані диференційовано.

Варто зазначити, що в межах марківського моделювання стани S_1 , S_2 , S_3 , сформовані на основі інтервалів індексу RCA, формально характеризують рівень конкурентної стійкості товару на світовому ринку, а не глибину його переробки. Однак, у контексті цільового сценарію, який фокусується на розвитку товарів з високою доданою вартістю (що наразі знаходяться переважно в зоні низької конкурентоспроможності S_1), зростання їхнього індексу RCA трактується як економічна валідація структурних змін. Тобто, математичний перехід пріоритетних груп переробки зі стану S_1 (відсутність переваг) до S_3 (сильна перевага) виступає індикатором успішної трансформації експортної моделі: перетворення технологічної складності продукту на його ринкові переваги.

Параметризація цільової матриці перехідних імовірностей (P_{target}) здійснена на основі оцінки еластичності структурних зрушень до дії запропонованих регуляторних інструментів. Для забезпечення наукової достовірності прогнозу, корекція ймовірностей (p_{ij}) базується на досвіді аналогічних трансформаційних процесів у країнах-партнерах та емпіричних дослідженнях міжнародної торгівлі.

Зокрема, за експертними оцінками, що базуються на аналізі структурної трансформації економіки Польщі у 2004-2014 рр. [190], активне залучення інвестиційного капіталу в модернізацію виробництва дозволяє пришвидшити

міжгалузовий перетік ресурсів на 15-20%. На основі цього досвіду нами прийнято сценарне припущення про зниження показника інерційності товарів з сегменту низьких порівняльних переваг (або їх відсутності) на 15 в. п. (з 0,85 до 0,70) та закладено відповідний коефіцієнт корекції перехідних імовірностей p_{11} з 0,85 до 0,70 у цільовому сценарії, що досягатиметься завдяки реалізації розробленого організаційно-економічного механізму. Таке припущення додатково обґрунтовується емпіричними даними щодо впливу програм підтримки (на прикладі програми SAPARD у Польщі), які засвідчили зростання конкурентоспроможності переробних галузей та інтенсифікацію експорту готової агропродовольчої продукції [191]. Це дає підстави прогнозувати зниження інерційності сировинного сектору на 15% за умови аналогічного фінансування. Вивільнений потенціал (15% товарних груп) перенаправляється у створення додаткових конкурентних переваг та доданої вартості (S_2, S_3).

Високий показник повернення товарних груп з сегменту помірних порівняльних переваг (S_2) до сегменту низьких (S_1) ($p_{21} = 0,40$) в інерційному сценарії значною мірою зумовлений фінансовою вразливістю експортерів переробленої продукції до зовнішніх шоків. Емпіричні дослідження впливу експортно-кредитного страхування на стійкість торговельних зв'язків [192] доводять, що наявність страхового покриття суттєво підвищує стабільність експортних контрактів під час криз. Враховуючи, що згідно з умовами продуктів ПрАТ «Експортно-кредитне агентство», максимальний обсяг страхового відшкодування становить 85% вартості контракту [193], нами закладено сценарне припущення про дворазове зниження ймовірності вимушеного виходу підприємств із сегмента переробки. Показник 0,20 відображає залишковий рівень ризику (операційні та виробничі чинники), який не може бути зменшений фінансовими інструментами

У цільовій матриці закладено також зростання ймовірності переходу із низькоконкурентного та перехідного станів до стану з високим рівнем конкурентних переваг (S_3) відповідно до 0,15 (з 0,08) та 0,40 (з 0,26) за рахунок зняття технічних бар'єрів через гармонізацію регламентів та сертифікацію (вектор 1). Це зростання

забезпечується перерозподілом ймовірнісних потоків, вивільнених внаслідок зменшення інерції p_{11} та регресу p_{21} . Такий перерозподіл здійснено відповідно до принципу консервативного прогнозування, який передбачає, що позитивний ефект від державної підтримки реалізується еволюційно, а не стрибкоподібно. Відповідно, у моделі прийнято припущення, що 70% вивільненого ресурсу спрямовується на стабілізацію поточного рівня або перехід на найближчий щабель (зростання p_{12} та p_{22}), а лише 30% ресурсу перетворюється у якісний перехід до сегменту з високими конкурентними перевагами (S_3) (табл. 3.14). Це відображає реалістичний сценарій, за якого виробник, наприклад, отримавши грант, спочатку опановує первинну переробку, а експортер, застрахований ЕКА, просто утримує позиції на ринку.

Таблиця 3.14

Цільова матриця перехідних імовірностей структурних зрушень в експорті агропродовольчої продукції P_{target} на основі ланцюгів Маркова (2024–2034 рр.)

Перехід у 2024 р. Стан у 2014 р.	$S_1 (RCA < 1)$	$S_2 (1 \leq RCA < 2,5)$	$S_3 (RCA \geq 2,5)$
S_1 (низька конкурентність) ($RCA < 1$)	0,700	0,174	0,126
S_2 (середня конкурентність) ($1 \leq RCA < 2,5$)	0,200	0,479	0,321
S_3 (висока конкурентність) ($RCA \geq 2,5$)	0,040	0,060	0,900

Джерело: розраховано автором

Ключовими відмінностями даної матриці від інерційної є зменшення діагонального елемента (0,700), що свідчить про подолання застійних явищ у сировинному секторі; зростання діагонального елемента (до 0,479) порівняно з інерційним (0,333), що відображає ефект стабілізації переробних підприємств та зменшення їх банкрутства завдяки впливу запропонованих інструментів; максимізація елемента (0,900), що демонструє формування стійкого ядра глобальної конкурентоспроможності.

На основі модифікованої матриці P_{target} розраховано прогнозну структуру експорту на 2034 р. На рис 3.5 наведено структуру агропродовольчого експорту за різними сценаріями (інерційним та цільовим), що наочно ілюструє потенційні структурні зрушення в результаті реалізації розробленого організаційно-економічного механізму.

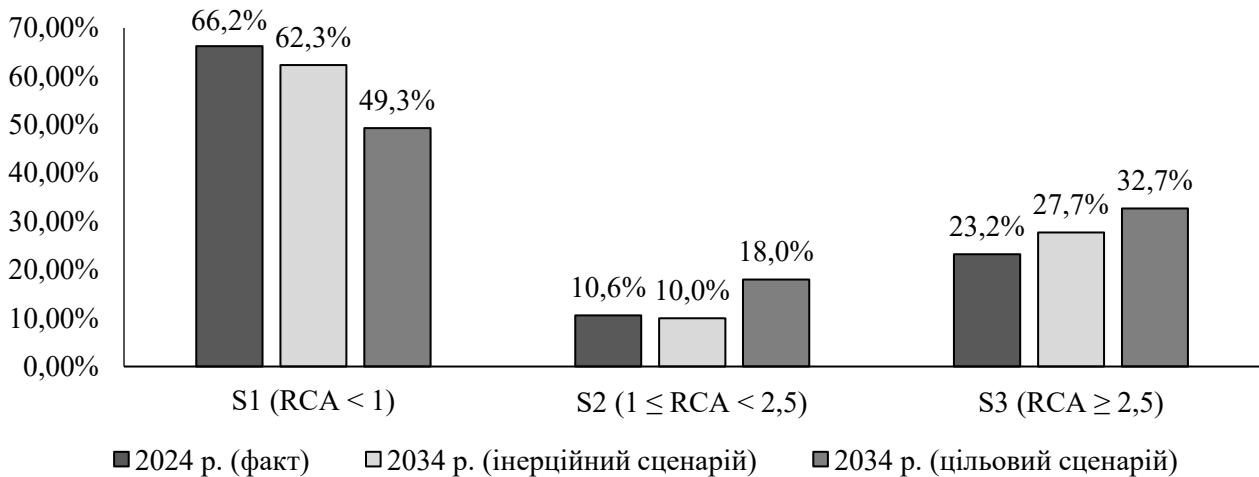

Рис. 3.5. Порівняння сценаріїв структурної трансформації експорту агропродовольчої продукції (прогноз на 2034 р.)

Джерело: розраховано та побудовано автором.

Як видно з даних, наведених на рис. 3.5, реалізація цільового сценарію забезпечує якісний перехід економічної моделі експорту продукції агросектору. Якщо інерційний шлях консервує статус «аграрно-сировинної» країни (де 62% експорту – сировина), то цільовий сценарій до 2034 р. формує «індустріально-аграрну» модель, де 50,7% експортного портфеля становлять позиції з помірним та високим рівнем конкурентоспроможності (продукти переробки з вищою доданою вартістю, 18% S_2 + 32,7% S_3).

Це структурне зрушення має макроекономічний ефект, зокрема в напрямі зменшення залежності економіки від волатильності світових біржових цін на сировинні товари та диверсифікацію ризиків. Крім того, забезпечується зростання валютної виручки.

Ключовим критерієм дієвості запропонованого організаційно-економічного механізму є не лише зміна товарної номенклатури, а й конвертація якісних

структурних зрушень у кількісний економічний ефект – приріст валютних надходжень.

Для вартісної оцінки результатів сценарного моделювання автором застосовано методичний підхід, що базується на розрахунку інтегрального коефіцієнта структурної ефективності (K_{str}). На відміну від валових показників експорту, цей індикатор є структурним мультиплікатором, що відображає зміну середньої питомої вартості експортного кошика залежно від глибини переробки продукції.

Інтегральний коефіцієнт структурної ефективності (K_{str}) визначається як сума часток товарних груп у структурі експорту (S_i), зважених на нормативні коефіцієнти доданої вартості (k_i):

$$K_{str} = \sum_{i=1}^3 (S_i \cdot k_i), \quad (3.38)$$

де S_i – прогнозна частка i -ї групи у сценарії 2034 р.;

k_i – коефіцієнт кратності доданої вартості, визначений на основі аналізу ланцюгів створення вартості:

$k_1 = 1,0$ – для сировинної продукції (S_1); базовий рівень (прийнято за одиницю порівняння);

$k_2 = 1,8$ – для продукції первинної переробки (S_2); застосовується на основі даних USDA, згідно з якими промислова переробка та оптова підготовка агросировини збільшують її початкову вартість на 80-90% [194]; також узгоджується з оцінкою Світового банку, згідно з якими первинна переробка с/г сировини (очищення, сушіння, виробництво олій, борошна) генерує в середньому 80% доданої вартості до ціни сировини за рахунок енерговитрат та амортизації капіталу [195];

$k_3 = 3,0$ – для продукції з високою доданою вартістю (S_3); застосовується на основі даних Європейської Комісії, якими фіксується, що у виробництві готових продуктів харчування додана вартість формується переважно за рахунок нематеріальних активів, збільшуючи кінцеву ціну реалізації у 2,5–3,5 рази відносно сировинної складової; також це узгоджується з даними UNIDO щодо структури ціни

готових продуктів харчування, згідно з якими таке перевищення становить 2,5–4 рази за рахунок маркетингу, пакування, брендингу та інновацій [196].

Динаміка коефіцієнта K_{str} дозволяє виокремити ефект стратегії, нівелюючи вплив інфляційних чинників та волатильності світових цін. Прогнозний обсяг додаткової валютної виручки (ΔV_{effect}), згенерований виключно за рахунок структурного фактора (переходу від сировини до готової продукції), розраховується за формулою:

$$\Delta V_{effect} = V_{base} \cdot \left(\frac{K_{target}}{K_{inertial}} - 1 \right), \quad (3.39)$$

де V_{base} – фактичний обсяг агропродовольчого експорту України за 2024 р.);

K_{target} – значення коефіцієнта для цільового сценарію реалізації стратегії;

$K_{inertial}$ – значення коефіцієнта для інерційного сценарію (за умови збереження існуючих тенденцій).

На основі отриманих результатів марківського моделювання проведено порівняльний аналіз ефективності сценаріїв (табл. 3.15). Розрахунок економічного ефекту від реалізації стратегії структурної трансформації проведено, виходячи з обсягу експортної виручки агропродовольчого сектору у 2024 р. (24,683 млрд дол. США) [31].

Таблиця 3.15

Розрахунок економічного ефекту від реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору (прогноз на 2034 р.)

Показник	Умовне позначення	Інерційний сценарій	Цільовий сценарій	Відхилення (ефект)
1. Прогнозна структура експорту:				
Частка групи відсутності порівняльних переваг	S_1	0,623	0,494	-0,129
Частка групи помірних (нестійких) переваг (первинної переробки)	S_2	0,100	0,180	+0,080
Частка групи високих переваг (високої доданої вартості)	S_3	0,277	0,327	+0,050
2. Інтегральний коефіцієнт структурної ефективності (мультиплікатор вартості)	K_{str}	1,634	1,799	+0,165
3. Індекс зростання питомої вартості	$K_{target} / K_{inertial}$	1,00	1,101	+10,1%
4. Додаткова валютна виручка, млрд дол. США	ΔV_{effect}	X	+ 2,49	+2,49

Джерело: розраховано автором

Порівняльний аналіз демонструє, що в інерційному сценарії інтегральний коефіцієнт структурної ефективності (мультиплікатор вартості) складає 1,634, що свідчить про домінування низькомаржинальної моделі. Натомість, впровадження запропонованого у дисертації організаційно-економічного механізму забезпечує зростання мультиплікатора до рівня 1,799.

Це означає, що кожна умовна тонна українського експорту в цільовому сценарії генерує на 10,1% більше доданої вартості, ніж в інерційному. У грошовому еквіваленті (приведеному до цін та обсягів 2024 р.) структурна трансформація забезпечує економіці України додатковий щорічний валютний притік у розмірі 2,49 млрд дол. США.

Цей показник є індикатором економічної доцільності впровадження трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору державні інвестиції у інструменти підтримки окупаються за рахунок системного зростання експортної виручки, яка досягається не екстенсивним шляхом, а інтенсивним, через поглиблення переробки. Так, зокрема, експертами доведено, що в середньому 1 грн страхової відповідальності ЕКА конвертується у 8,17 грн майбутньої експортної виручки [197].

Таким чином, моделювання з використанням методики побудови ланцюгів Маркова підтверджує, що запропонована стратегія є не декларативною, а інструментально забезпеченою моделлю прискореного економічного зростання.

Підсумовуючи, слід зазначити, що розроблена структурно-логічна схема реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору та запропонована інституційна архітектура її реалізації виступають завершальною ланкою в системі стратегічного управління експортним потенціалом агропродовольчого сектору. Синхронізація дій державних регуляторів, фінансових інституцій та профільних асоціацій у межах трьох етапів трансформації дозволяє перевести результати сценарного моделювання у площину конкретних управлінських рішень. Це забезпечує керований перехід від інерційної сировинної моделі до цільової структури експорту, де частка продукції з високою доданою

вартістю перевищує 50%. Впровадження даного механізму, згідно з проведеними розрахунками, дозволяє скоротити термін структурної еволюції галузі та гарантує отримання економічного ефекту, що є ключовим показником успішності запропонованої стратегії

Проведене дослідження та отримані результати загалом узгоджуються з ключовими положеннями чинних і проєктних програмних документів України у сфері розвитку експорту, зокрема з задекларованими цілями Національної експортної стратегії України до 2030 року. Офіційно оприлюднені положення цієї Стратегії під час проведення Міжнародного торговельного форуму, організованого Міністерством економіки України та Громадською спілкою «Фонд підтримки реформ в Україні» за підтримки уряду Німеччини [198] визначають її місію як підвищення стійкості економіки, покращення технологічності та перехід до експортоорієнтованого зростання шляхом нарощування експорту продукції з вищою доданою вартістю. Саме ці імперативи покладено в основу трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору, розробленої в межах дисертації.

Результати, отримані в межах дослідження, також забезпечують наукове підґрунтя для реалізації стратегічних цілей, визначених Національною експортною стратегією до 2030 року.

Зокрема, запропонована стратегічна мета та місія експортної стратегії агропродовольчого сектору повністю корелюють із першою стратегічною ціллю Національної експортної стратегії – нарощення обсягів експорту та покращення його структури. На відміну від узагальненого формулювання державного документа, в дисертаційному дослідженні ця ціль знайшла відображення через чітке розмежування стратегічних сегментів експорту, а також через кількісне моделювання переходу від сировинної до індустріально-аграрної моделі експорту, що підтверджено результатами марківського аналізу.

Досягнення другої стратегічної цілі Національної експортної стратегії – посилення державних спроможностей, інституцій та інструментів розвитку експорту – реалізується через сформований в роботі організаційно-економічний механізм

імплементції експортної стратегії. На відміну від рамкових підходів, характерних для національних програмних документів, у дисертації запропоновано деталізовану інституційно-функціональну модель забезпечення реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, що визначає ролі та зони відповідальності політико-стратегічного, регуляторно-координаційного, операційно-виконавчого та секторально-суб'єктного рівнів. Такий підхід відповідає задекларованому в державній політиці переходу до сервісної моделі держави та водночас усуває проблему фрагментарності впливу на експортну діяльність.

Створення сприятливих умов для ведення експортної діяльності (третя стратегічна ціль Національної експортної стратегії) інтерпретується не лише як дерегуляційна або фінансова вимога, а як елемент структурної трансформації. Це знайшло відображення у впровадженні диференційованих політик підтримки експортерів, що дозволяє уникнути розпорошення бюджетних ресурсів та забезпечує адресність державної підтримки залежно від стратегічної ролі суб'єкта експорту. Такий підхід відповідає сучасним вимогам ефективного використання державних фінансів і логіці програмного бюджетування, закладеній у чинних нормативно-правових актах у сфері стимулювання експорту.

Таким чином, запропонована в дослідженні трансформаційно-адаптивна модель доповнює положення Національної експортної стратегії до 2030 року, яка формулює цілі та напрями дій у загальному вигляді, кількісним інструментарієм оцінки структурної інерційності експорту та прогнозування результативності державного впливу, забезпечуючи їх вищий рівень аналітичної та інструментальної деталізації. Це дозволяє перевести декларативні цілі Національної експортної стратегії України до 2030 року у площину конкретних кількісних параметрів та покрокового алгоритму дій для агропродовольчого сектору, що підтверджує практичну цінність та актуальність отриманих результатів для потреб повоєнної відбудови та європейської інтеграції України.

Проведене дослідження засвідчило, що формування та реалізація експортної стратегії агропродовольчого сектору в умовах євроінтеграції мають ґрунтуватися на поєднанні інституційних рішень і кількісних інструментів оцінки структурних змін.

Запропонований організаційно-економічний механізм імплементації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії, доповнений сценарним прогнозуванням на основі ланцюгів Маркова, дозволяє оцінити не лише напрям, але й масштаб імовірних структурних зрушень експорту. Отримані результати свідчать, що навіть за відсутності негайного зростання вартісних показників структурна трансформація експорту формує передумови для підвищення його економічної складності та зниження інерційності спеціалізації. Це обґрунтовує доцільність диференційованої державної експортної політики, орієнтованої на підтримку структурних змін, інституційну модернізацію та поступову інтеграцію агропродовольчого сектору України до європейських і глобальних ланцюгів створення вартості, що є особливо актуальним в умовах поглиблення інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу та адаптації до його інституційних і регуляторних вимог.

Висновки до 3 розділу

1. Обґрунтовано організаційно-економічний механізм реалізації трансформаційно-адаптивної моделі експортної стратегії агропродовольчого сектору, побудований на основі чотирьох взаємопов'язаних векторів трансформації (структурно-технологічного, організаційного, інвестиційного та інституційного). Запропоновано диференційовані стратегії, орієнтовані на суб'єктів експорту, сегментованих за матричним підходом: стабілізації та захисту позицій – для лідерів експорту; вибіркової експортної експансії – для внутрішньоорієнтованих лідерів; фокусування та масштабування – для нішевих експортерів; обмеженої підтримки з фокусом на внутрішній ринок – для місцевих виробників.

2. Розроблено структурно-логічну схему реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору України, яка визначає послідовність та зміст основних етапів трансформації експортної моделі, передбачає координацію дій органів державної влади, галузевих об'єднань та суб'єктів експортної діяльності за функціональними етапами. Запропонований інструментарій

визначає логічну послідовність та змістовне наповнення заходів із розвитку експортного потенціалу і спрямований на поетапну трансформацію структури експорту у напрямі зростання частки продукції з високою доданою вартістю.

3. Запропоновано інституційно-функціональну модель забезпечення реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, що визначає розподіл функцій і повноважень між ключовими суб'єктами державного регулювання та учасниками експортної діяльності, побудовану за принципом вертикально інтегрованої системи управління з чотирма рівнями відповідальності (політико-стратегічний, регуляторно-координаційний, операційно-виконавчий, секторально-суб'єктний). Її використання забезпечує узгодження стратегічних цілей розвитку експорту з конкретними управлінськими рішеннями та інструментами їх реалізації.

4. Обґрунтовано економіко-математичну модель комплексного оцінювання стратегічної пріоритетності агропродовольчих товарів, що базується інтегральній оцінці за трьома функціональними блоками: поточна експортна спроможність, стратегічний потенціал та інституційно-регуляторна сумісність із вимогами ринку ЄС. Застосування моделі дозволило виявити структурні деформації експортного профілю, що виявляються у відсутності товарних груп у зоні абсолютного пріоритету: традиційні лідери (зернові та олійні культури) характеризуються низькою продуктовою складністю, тоді як продукція з високою доданою вартістю займає критично малі частки ринку. Запропонований інструментарій доповнено алгоритмом ідентифікації пріоритетних зовнішніх ринків збуту, що створює аналітичне підґрунтя для оптимізації географічної спрямованості та підвищення рентабельності експортних потоків.

5. На основі сценарного прогнозування змодельовано альтернативні траєкторії розвитку агропродовольчого експорту залежно від рівня розвитку переробної промисловості, інституційної координації та масштабів державної підтримки. Доведено, що інерційний сценарій збереження сировинної спеціалізації не забезпечує підвищення ефективності експортної діяльності, тоді як сценарій структурної модернізації, орієнтований на розвиток переробки та розширення участі

у глобальних ланцюгах вартості, забезпечує вищі темпи зростання експортних надходжень та зміцнення конкурентних позицій агропродовольчого сектору.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 3, опубліковано в працях: [143, 199-203].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та вирішено наукове завдання щодо обґрунтування теоретико-методичних засад і розробки прикладних інструментів формування й реалізації експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах трансформації глобального торговельного середовища та поглиблення євроінтеграційних процесів. Отримані результати дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Узагальнення сучасних наукових підходів до дослідження агропродовольчого сектору дозволило уточнити його трактування як відкритої багаторівневої економічної системи, функціонування якої визначається взаємодією виробничих, інфраструктурних та інституційних елементів. Показано еволюцію наукових уявлень про агропродовольчий сектор від традиційного галузевого трактування до концепції агропродовольчої системи як комплексного економіко-інституційного утворення, що охоплює взаємопов'язані процеси виробництва, переробки, логістики, розподілу та споживання продовольчої продукції. Доведено, що такий підхід дозволяє розглядати експортний потенціал агропродовольчого сектору як результат синергійної взаємодії всіх суб'єктів ланцюга створення доданої вартості, що створює теоретико-методичну основу для обґрунтування стратегічних напрямів трансформації агропродовольчого експорту.

2. Систематизація теоретичних підходів до формування експортної стратегії з урахуванням системної природи агропродовольчого сектору як багаторівневої економічної системи дозволила визначити ключові засади стратегічного розвитку його експорту. Встановлено, що формування довгострокових стратегічних орієнтирів розвитку експорту базується на інтеграції положень теорій міжнародної торгівлі, концепції конкурентних переваг та підходів до аналізу глобальних ланцюгів створення вартості. На основі узагальнення цих положень сформовано трансформаційно-адаптивну модель експортної стратегії агропродовольчого сектору, спрямовану на структурну модернізацію експорту, розширення участі у глобальних ланцюгах створення вартості та підвищення стійкості експортної системи до

зовнішніх економічних і регуляторних змін. Запропонована модель передбачає поєднання інструментів інтеграції у глобальні виробничі мережі, розвитку кластерної інфраструктури переробки, фінансово-інвестиційного стимулювання модернізації виробництва та механізмів адаптивного управління ризиками.

3. Розроблення комплексного методичного підходу до формування експортної стратегії агропродовольчого сектору дозволило забезпечити логічний зв'язок між етапами аналітичної діагностики, стратегічного позиціонування та формування управлінських рішень. Реалізація запропонованого підходу забезпечує поєднання інструментів структурного аналізу експорту, оцінювання конкурентного позиціонування продукції на міжнародних ринках, стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі та сценарного моделювання альтернативних траєкторій розвитку експортної діяльності в межах єдиного аналітичного циклу, що створює методичну основу для обґрунтування стратегічних орієнтирів трансформації агропродовольчого експорту.

4. Проведений структурно-динамічний аналіз агропродовольчого експорту України дозволив виявити ключові характеристики сучасної моделі його розвитку. До них належать: домінування у товарній структурі експорту продукції первинного сектору, насамперед зернових і олійних культур, що зумовлює низький рівень технологічної складності експортного кошика; формування динаміки експортних обсягів під значним впливом кон'юнктурних коливань світових цін на аграрну сировину; а також посилення товарної концентрації експорту в обмеженому колі позицій, що підвищує чутливість сектору до змін зовнішнього попиту та логістичних обмежень. Обґрунтовано, що сукупність виявлених тенденцій свідчить про збереження сировинної спрямованості експортної спеціалізації та наявність структурних обмежень для розширення участі України у більш технологічно складних сегментах міжнародного поділу праці.

5. Здійснено стратегічну сегментацію підсекторів агропродовольчої галузі на основі матричного підходу (обсяг реалізації – коефіцієнт експортної орієнтації), що дозволило поглибити результати структурного аналізу експорту та класифікувати підсектори за рівнем їх залученості до зовнішніх ринків. а також оцінити

конкурентне позиціонування України у глобальних ланцюгах створення вартості. Встановлено, що найбільш інтегрованими у міжнародні ринки є підсектори зернових та олійних культур, які, попри значні обсяги експорту, залишаються зосередженими у початкових ланках глобальних виробничих мереж. На основі аналізу показників порівняльних переваг та продуктової складності виявлено структурну диспропорцію між конкурентоспроможністю та технологічною складністю експортних позицій: традиційні експортні лідери мають високі значення конкурентних переваг за відносно низької складності продукції, тоді як підсектори з потенційно більшою доданою вартістю характеризуються нижчим рівнем інтеграції у зовнішні ринки. Отримані результати відображають збереження сировинної спрямованості експортної спеціалізації агропродовольчого сектору України та обмежену участь у більш технологічно складних сегментах глобальних ланцюгів створення вартості.

6. Дослідження інституційних та регуляторних детермінант розвитку агропродовольчого експорту показало, що в умовах євроінтеграції ключову роль у формуванні експортних потоків відіграють регуляторні механізми доступу до ринку Європейського Союзу, включаючи вимоги до санітарних, фітосанітарних та екологічних стандартів виробництва. Встановлено, що зростання агропродовольчого експорту визначалось переважно лібералізацією торговельного режиму, а не структурними трансформаціями. Обґрунтовано, що поглиблення інтеграції до європейського економічного простору створює нові можливості для диверсифікації експорту та підвищення стандартів якості продукції, водночас потребуючи інституційної адаптації національної системи регулювання агропродовольчого виробництва.

7. Обґрунтовано організаційно-економічний механізм реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, який передбачає координацію дій державних інституцій, галузевих організацій та суб'єктів господарювання у процесі формування та реалізації експортної політики. Запропонований механізм забезпечує трансформацію стратегічних пріоритетів розвитку експорту в систему адресних управлінських рішень через диференційоване застосування інструментів державної підтримки, інвестиційного стимулювання та

інституційної координації відповідно до стратегічних сегментів підсекторів. Його реалізація спрямована на формування сприятливих умов для розвитку виробництва з більш високою доданою вартістю та узгодження стратегічних пріоритетів розвитку експорту з системою державного регулювання, інвестиційного стимулювання та адаптації до регуляторних вимог і стандартів Європейського Союзу.

8. Розроблено комплекс прикладних інструментів реалізації трансформаційно-адаптивної експортної стратегії агропродовольчого сектору, що включає структурно-логічну схему її впровадження та інституційно-функціональний механізм координації дій учасників експортної політики. Запропонований підхід забезпечує узгодження стратегічних орієнтирів розвитку експорту з управлінськими рішеннями державних інституцій та суб'єктів господарювання, створює передумови для інституційної адаптації сектору до регуляторних вимог Європейського Союзу та сприяє поступовій структурній модернізації агропродовольчого експорту.

9. На основі економіко-математичного моделювання та сценарного прогнозування альтернативних траєкторій розвитку агропродовольчого експорту встановлено, що інерційний сценарій збереження сировинної спеціалізації не забезпечує суттєвого підвищення економічної ефективності експортної діяльності. Натомість реалізація цільового сценарію структурної модернізації, орієнтованого на розвиток переробної промисловості, розширення участі у глобальних ланцюгах створення вартості та підвищення інституційної ефективності експортної політики, забезпечує скорочення частки сировинного сегменту, формування додаткового економічного ефекту від експорту та зміцнення позицій України у міжнародному поділі праці. Отримані результати моделювання підтверджують економічну доцільність переходу від екстенсивної моделі нарощування обсягів експорту до інтенсивної моделі структурної трансформації агропродовольчого сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1163-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.02.2025).
2. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 12.11.2023).
3. Nutrition and Food Systems / High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition (HLPE). Rome : Committee on World Food Security, 2017. 152 p. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/4ac1286e-eef3-4f1d-b5bd-d92f5d1ce738/content> (дата звернення: 10.06.2023).
4. Secretary-General's Chair Summary and Statement of Action on the UN Food Systems Summit (23 September 2021). UN Food Systems Summit. URL: <https://www.un.org/en/food-systems-summit/news/making-food-systems-work-people-planet-and-prosperity> (дата звернення: 15.10.2023).
5. Making Better Policies for Food Systems. Paris : OECD Publishing, 2021. 163 p. URL: <https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/food-systems.html> (дата звернення: 05.04.2023).
6. The European Green Deal : official website. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 21.03.2023).
7. Farm to Fork Strategy : official website. European Commission. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en (дата звернення: 21.03.2023).
8. Priorities for the EU institutions 2019–2024 / Agri-Food Chain Coalition (AFCC). URL: <https://www.fertilizerseurope.com/wp-content/uploads/2019/10/Agrifood-trifold-web-version.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).

9. Bock A., Bontoux L., Rudkin J. Concepts for a sustainable EU food system. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. (EUR 30894 EN). doi: 10.2760/381319.
10. Food systems – definition, concept and application for the UN Food Systems Summit / Von Braun J., Afsana K., Fresco L. O., Hassan M. 2021. URL: https://sc-fss2021.org/wp-content/uploads/2021/06/Food_Systems_Definition.pdf (дата звернення: 16.01.2024).
11. Malassis L., Allaya M. Equilibrio alimentare. *Introduzione all'economia agroalimentare* / ed. by L. Malassis, G. Gherzi. Bologna : Il Mulino, 1996. Pp. 191–290.
12. Clapp J. The problem with growing concentration and power in the global food system. *Nature Food*. 2021. Vol. 2. P. 404–408. URL: https://uwaterloo.ca/scholar/sites/ca.scholar/files/jclapp/files/corporate_power_in_the_food_system_for_archive.pdf (дата звернення: 20.03.2024).
13. Lang T., Barling D., Caraher M. Food Policy: Integrating health, environment and society. Oxford : Oxford University Press, 2009. 336 p.
14. Wilkinson J. The Globalization of Agribusiness & Developing World Food Systems. *Monthly Review*. 2009. Vol. 61, No. 4. P. 38–49.
15. Стратегічні напрями розвитку сільськогосподарського виробництва України (методичні підходи та розрахунки) / [Лупенко Ю. О., Месель-Веселяк В. Я., Грищенко О. Ю., Волосюк Ю. В.], за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ „ІАЕ”, 2016. – 28 с.
16. Месель-Веселяк В. Я. Організаційно-економічні умови розвитку аграрного виробництва в Україні. *Економіка АПК*. 2010. № 9. С. 3–12.
17. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73–82.
18. Молдаван Л. В., Шубравська О. В. Інвестиційні пріоритети у сфері розвитку агропромислового виробництва України та механізми їх реалізації. *Економіка*

- України. 2015. № 4. С. 78–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_4_11 (дата звернення: 08.11.2024).
19. Саблук П. Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Київ : Ін-т аграрної економіки, 2001. 484 с.
20. Шубравська О. В. Інноваційні трансформації агропродовольчого сектора економіки: світові тенденції та вітчизняні реалії. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Sos_gum/ep/2010_3/7_Shubravska.pdf (дата звернення: 10.11.2024).
21. Shubravska O., Prokopenko K. Formation of agro-food specialization of Ukraine in the context of modern investment processes. *Economy of Ukraine*. 2021. Vol. 64, No. 10 (719). P. 35–51. doi: 10.15407/economyukr.2021.10.035.
22. Бородіна О. М. Інтеграція дрібних сільськогосподарських виробників до агропродовольчих ланцюгів доданої вартості: методологічні підходи та емпіричні дослідження. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 2. С. 73–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2014_2_8 (дата звернення: 10.11.2024).
23. Бородіна О. М., Прокопа І. В., Риковська О. В. Посилення ролі локальних агропродовольчих систем у подоланні наслідків використання продовольства як зброї в Україні. *Економіка АПК*. 2024. № 1. С. 20–28. URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/1-2024/posilennya-rol-i-lokalnih-agroprodovolchih-sistem-u-podolanni-naslidkiv-vikoristannya-prodovolstva-yak-zbroyi-v-ukrayini> (дата звернення: 11.11.2024).
24. Болдирєва Л. М. Теоретико-методологічні аспекти логістичного забезпечення економічного розвитку агропродовольчого сектору України. *Детермінанти сталого розвитку економіки* : кол. моногр. Київ : Інтерсервіс, 2019. С. 29–37.
25. Дем'яненко С. І. Аграрна реформа в Україні: історія та сучасність. *Економічний аналіз* : зб. наук. пр. 2024. Т. 34, № 1. С. 69–80. doi: 10.35774/econa2024.01.069.
26. Буркинський Б. В., Нікішина О. В., Тараканов М. Л. Пріоритети та механізми сталого відтворювального розвитку стратегічних агропродовольчих ринків України (розділ 2). *Домінанти сталого розвитку регіонів України* : монографія / за наук. ред. Б. В. Буркинського. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2020. doi:

- 10.31520/978-96602-9872-9. URL: <https://impeer.org.ua/домінанти-інвестиційно-інноваційної> (дата звернення: 13.11.2024).
- 27.Ostashko T. Ukraine's agricultural export in the conditions of war and the ways of its recovery. *Economy of Ukraine*. 2023. No. 5. Pp. 26–37. doi: 10.15407/economyukr.2022.05.026.
- 28.Ostashko T., Lienivova H. Agricultural exports from Ukraine to the EU: forecasts, limitations and challenges. *Scientific Bulletin of International Association of Scientists. Series: Economy, Management, Security, Technologies*. 2024. Vol. 3, No. 2. doi: 10.56197/2786-5827/2024-3-2-1.
- 29.Agrifood sector faces growing threat from climate change-induced loss and damage : FAO report. Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2023. URL: <https://www.fao.org/newsroom/detail/agrifood-sector-faces-growing-threat-from-climate-change-induced-loss-and-damage/en> (дата звернення: 26.10.2025).
- 30.Horlachuk M. Agro-food market in the conditions of globalization: world experience of regulation and infrastructure-institutional development. *Innovative Economy*. 2019. No. 5-6. Pp. 46–55. doi: 10.37332/2309-1533.2019.5-6.6.
- 31.Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2026).
- 32.Аграрні та агропродовольчі структури в умовах посилення турбулентності : монографія / Шуст О. А., Варченко О. М., Крисанов Д. Ф. та ін. ; за ред. О. А. Шуст. Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2023. 440 с.
- 33.Пітель Н. Я. Аграрний експорт України в умовах війни. *Економіка та управління АПК*. 2023. № 2. С. 45–56. doi: 10.33245/2310-9262-2023-185-2-45-56.
- 34.Жук М. В., Пацарнюк О. В. Напрями удосконалення інституційної інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності агропромислових підприємств України. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. doi: 10.32702/2307-2105.2024.5.10.
- 35.Reznik N., Lazebnyk V., Melnyk L. [et al.]. Innovative Management in the Context of Foreign Economic Activity of Agro-food Enterprises. *Green Finance and Energy Transition. Contributions to Finance and Accounting* / eds. N. Mansour, L. M. Bujosa Vadell. Cham : Springer, 2024. Pp. 479–489. doi: 10.1007/978-3-031-75960-4_44.

- 36.Шубравська О. В. Агропродовольче виробництво України у глобальних ланцюжках вартості: довоєнний стан і перспективи участі у повоєнний період. *Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці* : колективна монографія / за ред. О. В. Шубравської. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2023. 254 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Vyklyky-ta-naslidky-ahroprodovol'choi-spetsializatsii-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 15.08.2024).
- 37.Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / пер. з англ. О. Васильєва та ін. ; наук. ред. Є. Литвин. Київ : Port-Royal, 2001. 594 с.
- 38.Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. London : John Murray, 1821. 421 p.
- 39.Ohlin B. Interregional and International Trade. Cambridge : Harvard University Press, 1933. 617 p.
- 40.Миськів Г., Миськів О., Коломієць О., Слудніков М. Стратегічні пріоритети розвитку експорту агропродовольчої продукції України в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1 (48). С. 189–195. doi: 10.32782/2308-1988/2024-48-26.
- 41.Мостов'як М. І. Чинники ефективності логістичних маршрутів експорту агропродовольчої продукції з України. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти* : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Львів, 27–28 берез. 2024 р.). Львів : ЛНУП, 2024. С. 513. URL: [https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/ЛНУП%20Матеріали%20конференції%20\(27-28.03.2024p.\).pdf](https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/ЛНУП%20Матеріали%20конференції%20(27-28.03.2024p.).pdf) (дата звернення: 19.03.2025).
- 42.Glick R., Taylor A. M. Collateral damage: trade disruption and the economic impact of war. *NBER Working Paper Series*. 2005. No. 11565. URL: <http://www.nber.org/papers/w11565> (дата звернення: 20.03.2024).
- 43.Krugman P. Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. *Journal of International Economics*. 1979. Vol. 9, No. 4. P. 469–479.

44. Krist W. Trade Agreements and Economic Theory. *Wilson Center*. URL: <https://www.wilsoncenter.org/chapter-3-trade-agreements-and-economic-theory> (дата звернення: 20.03.2024).
45. Gereffi G., Fernandez-Stark K. Global Value Chain Analysis: A Primer. Durham : Duke University, Center on Globalization, Governance & Competitiveness, 2011. 40 p.
46. Миценко В., Бабець І., Миценко І. [та ін.]. Глобальні ланцюги доданої вартості та їх вплив на агрокомплекс України. *Економіка АПК*. 2024. Т. 31, № 4. С. 33–43.
47. Porter M. E. Clusters and the New Economics of Competition. *Harvard Business Review*. 1998. Vol. 76, Issue 6. P. 77–90.
48. Палій М. О., Канцедаль Н. А. Інституційна та економічна готовність аграрного сектору України до інтеграції в Європейський Союз: сучасний стан і стратегічні перспективи. *Економічний простір*. 2025. № 202. doi: 10.30838/EP.202.230-236.
49. Попова О. Л. Зміни у глобальній агропродовольчій спеціалізації України в контексті реалізації нового зеленого курсу Європи. *Виклики та наслідки агропродовольчої спеціалізації України у світовій економіці* : колективна монографія / за ред. О. В. Шубравської. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2023. 254 с.
50. Global Value Chains (GVCs) : official website. OECD. URL: <https://www.oecd.org/sti/ind/global-value-chains.htm> (дата звернення: 05.04.2026).
51. Грушко В., Ковчар Р. Сучасне розуміння глобальних ланцюгів вартості. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2023. № 1 (69). С. 9–14. doi: 10.31732/2663-2209-2022-69-9-14.
52. World development report 2020: Trading for development in the age of global value chains. Washington, DC : World Bank, 2020. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/310211570690546749/pdf/World-Development-Report2020-Trading-for-Development-in-the-Age-of-Global-Value-Chains.pdf> (дата звернення: 30.06.2024).
53. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Полякова О. Ю., Шликова В. О. Оцінка участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості. *Проблеми економіки*. 2020. № 3. С. 73–85. URL:

https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-3_0-pages-73_85.pdf (дата звернення: 22.04.2024).

54. Сучасні технології реалізації експортного потенціалу : колективна монографія / В. В. Рокоча, С. І. Ткаленко, О. Хорошун [та ін.] ; за ред. В. В. Рокочої. Київ : УН-т «КРОК», 2022. 454 с.
55. Могильний О. М., Козак М. І. Сировинна орієнтація аграрного сектору та її соціально-економічні наслідки для України. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 19–29. doi: 10.32317/2221-1055.202103019.
56. Портер М. Е. Конкурентна перевага. Як досягати стабільно високих результатів / пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2019. 624 с.
57. Самофатова В. А., Карп А. О. Роль агропродовольчих кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону. *Зовнішньоекономічна діяльність України в системі глобальних конкурентних відносин: агропродовольчий вимір* : монографія / за ред. О. І. Павлова. Одеса : Астропринт, 2019. С. 12–25.
58. Кооперація та кластери – перспектива розвитку українських сіл. *SEEDS*. 11.06.2019. URL: <https://www.seeds.org.ua/kooperaciya-ta-klasteri-perspektiva-rozvitku-ukraïnskix-sil/> (дата звернення: 22.04.2024).
59. Саблук П. Т., Кропивко М. Ф. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 1. С. 3–13.
60. Володченков О. Кластерний підхід до розвитку інноваційного підприємництва в умовах відновлення України після війни. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 6. С. 164–171.
61. Редзюк Є. В. Формування конкурентоспроможних кластерів України в умовах глобальних викликів. *Стратегія економічного розвитку України*. 2023. № 53. С. 63–77.
62. Громенкова С. В. Інтеграція України до глобальних виробничо-збутових ланцюгів у сфері АПК: інституційний аспект. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2022. № 1-2. С. 40–49. URL:

<http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2022/80-81/pdf/40-49.pdf> (дата звернення: 17.07.2025).

63. Чайковський В. Особливості експорту сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану : офіційний вебсайт. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/> (дата звернення: 19.02.2025).
64. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Осадча Н. В. Стратегічні напрями формування експортної стратегії України в умовах відновлення економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2022. № 1. С. 67–75.
65. Соколюк К., Грицай А. Формування експортної стратегії як інструмент підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств та розбудови нових ринків збуту. *Grail of Science*. 2025. No. 60. doi: 10.36074/grail-of-science.26.12.2025.006.
66. Tanasiichuk A., Kovalchuk S., Ivanchenkova L. [et al.]. Digital Technologies in the Process of Forming Sustainable Strategies for Agricultural Enterprises in International Markets. *European Journal of Sustainable Development*. 2024. Vol. 13, No. 1. P. 321–335.
67. Клименко Л. В., Мусієнко С. І. Стратегічні орієнтири модернізації зовнішньоекономічного потенціалу аграрного сектору в умовах глобальних трансформацій. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 107, ч. 2. С. 146–158. doi: 10.32782/2415-8240-2025-107-2-146-158.
68. Стратегія розвитку AgroTech покликана підвищити ефективність сільського господарства в Україні. *EastFruit*. URL: <https://east-fruit.com/uk/novyny/stratehiya-rozvytku-agrotech-poklykana-pidvyshchyty-efektyvnist-silskoho-hospodarstva-v-ukrayini> (дата звернення: 14.01.2026).
69. Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) : official website. European Union. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 12.12.2025).

70. Варченко О. О. Концептуальні засади розвитку агропродовольчих систем в умовах повоєнного відновлення України. *Економіка та управління АПК*. 2024. № 1. С. 28–42. doi: 10.33245/2310-9262-2024-189-1-28-42.
71. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни : аналіт. звіт. Національний інститут стратегічних досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-ahramnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovak> (дата звернення: 09.09.2024).
72. The Russia-Ukraine Conflict and Global Food Security / eds. J. Glauber, D. Laborde. Washington, DC : International Food Policy Research Institute, 2023. URL: <https://cgspace.cgiar.org/items/f0e63b05-e4e4-4720-b255-3f41b1222f62> (дата звернення: 09.09.2024).
73. Building Resilience in Agrifood Supply Chains. *Boston Consulting Group*. 2025. URL: <https://www.bcg.com/publications/2025/building-resilience-in-agrifood-supply-chains> (дата звернення: 09.09.2024).
74. Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 лип. 2019 р. № 588-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/588-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.11.2025).
75. Експортна стратегія АПК до 2026 року. *AgroPolit.com*. 30.07.2019. URL: <https://agropolit.com/blog/321-eksportna-strategiya-apk-do-2026-roku> (дата звернення: 13.11.2025).
76. Україна оновлює експортну стратегію – з акцентом на переробку, «Зроблено в Україні» та нові можливості для бізнесу : офіційний вебсайт. Міністерство економіки України. 2024. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/f45bae13-40fc-4f1d-b344-b2c4506174c6> (дата звернення: 20.11.2025).
77. Державна митна служба України : офіційний портал. URL: <https://data.gov.ua/dataset/scsu-register-export-import-declarations-source> (дата звернення: 25.11.2025).

78. Ukraine Streamlines Agricultural Trade, Boosts Food Security. *Global Alliance for Trade Facilitation*. 2025. URL: <https://www.tradefacilitation.org/2025/01/ukraine-streamlines-agricultural-trade-boosts-food-security/> (дата звернення: 24.04.2025).
79. Альошкіна Л. П., Новак І. М. Управління розвитком аграрної галузі в контексті сучасних економічних тенденцій. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2024. № 9. doi: 10.25313/2520-2294-2024-9-102838.
80. Керничний Є. Особливості державного управління розвитком експортного потенціалу аграрного сектору економіки України. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. Вип. 7. С. 83–93. doi: 10.31470/2786-6246-2024-7-83-93.
81. Пітель Н. Я., Новак І. М., Альошкіна Л. П., Халахур Ю. Л. Розвиток міжнародного менеджменту в контексті оцінки можливостей інтеграції українського бізнесу до внутрішнього ринку ЄС. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104, ч. 2. С. 109–115.
82. Гуцул Т., Остропольська Є., Шафран А. Стратегічне планування та розвиток агропромислового комплексу України на шляху до досягнення сталості до 2030 року. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 86–99. doi: 10.32782/2708-0366/2024.20.10.
83. Кононенко Л. В. Стратегія розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан та напрями оптимізації. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 79–82.
84. Гуменюк Я. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. doi: 10.32782/2524-0072/2023-53-93.
85. Саблук П. Т. Основні напрями стратегії розвитку АПК України. *Економіка АПК*. 2004. № 12. С. 3–15.
86. Ібатуллін І. І., Варченко О. О., Артимонова І. В., Вернюк Н. О. Стратегічні пріоритети розвитку агропродовольчого сектору економіки України. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 2. С. 76–86. URL:

https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/ibatullin_i._v_archenko_o._artimonova_i._vernyuk_n._2-2021.pdf (дата звернення: 12.04.2023).

87. Кондратюк О., Стояненко І. Експортний потенціал агросектора України. *Scientia fructuosa*. 2022. № 4 (144). С. 26–51. doi: 10.31617/1.2022(144)03.
88. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ : КНЕУ, 2010. 414 с.
89. Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. [та ін.]. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія. Київ : Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.
90. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Vol.%2023,%20No.%206,%202016_apk-37-49.pdf (дата звернення: 12.04.2023).
91. Шубравська О. В. Спеціалізація агропродовольчого експорту України: тенденції, драйвери, перспективи. *Економіка України*. 2021. № 4. С. 51–67.
92. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2012. № 6. С. 3–12.
93. Малік М. Й., Нужна О. А. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2007. 270 с.
94. Організація управління аграрною економікою : монографія / М. Ф. Кропивко, В. П. Німчук, В. В. Россоха [та ін.] ; за ред. М. Ф. Кропивка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2008. 412 с.
95. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдучський, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко [та ін.] ; за ред. П. І. Гайдучького. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2005. 424 с.
96. Бородіна О. М., Прокопа І. В. Агропродовольчий розвиток і сільські території України: виклики та напрями трансформації. *Економіка України*. 2019. № 4. С. 17–30.
97. Галан В. О., Самойлова А. Р. Євроінтеграція аграрного сектора України: виклики та перспективи виконання зобов'язань. *Науковий вісник Ужгородського*

- національного університету. Серія ПРАВО. 2025. Вип. 89, ч. 4. doi: 10.24144/2307-3322.2025.89.4.16.
98. Гесць В. М., Прокопа І. В. [та ін.]. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення). *Економіка України*. 2011. № 12. С. 4–14.
 99. Кіндзерський Ю. В. Інституційні чинники модернізації економіки України : монографія. Київ : НАН України, 2012. 308 с.
 100. Шпикуляк О. Г. Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2010. 396 с.
 101. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми. Київ : ДУ «ІЕП НАНУ», 2009. 352 с.
 102. Кваша С. М., Діброва А. Д. Формування аграрної політики в умовах глобалізації. Київ : НУБіП України, 2011. 280 с.
 103. Клименко Л. В., Радченя О. М. Інноваційні стратегії розвитку агробізнесу України у післявоєнний період. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія: Економіка*. 2024. Вип. 105, ч. 2. С. 94–105.
 104. Скрипник В. В. Інноваційний розвиток аграрних підприємств України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2021. № 20. doi: 10.20535/2307-5651.20.2021.252585.
 105. Стельмашук А. М., Малік М. Й. Технологічне оновлення і модернізація сільськогосподарських підприємств як інноваційний напрям підвищення їх конкурентоспроможності. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 4 (45). С. 33–40.
 106. Федулова Л. І. Технологічний розвиток економіки України: проблеми та перспективи. *Економіка України*. 2011. № 5. С. 4–15.
 107. Березін О. В., Плотник О. Д. Економічний потенціал аграрних підприємств: формування та розвиток : монографія. Полтава : Інтер-Графіка, 2012. 204 с.
 108. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аграрного сектору економіки : монографія. Київ : Кондор, 2014. 436 с.

109. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Зовнішньоекономічна діяльність та результативність функціонування аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2021. № 4. С. 6–17.
110. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи : монографія / за ред. Т. О. Зінчук. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 494 с.
111. Осташко Т. О. Ринкова трансформація аграрного сектора. Київ : Фенікс, 2004. 280 с.
112. Product Complexity Index (PCI). *Atlas of Economic Complexity*. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/glossary> (дата звернення: 15.11.2024).
113. Opportunity Outlook Gain. *Atlas of Economic Complexity*. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/glossary> (дата звернення: 15.11.2024).
114. RCA Radar - Revealed Comparative Advantage. *UNCTAD Data Hub*. URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/RcaRadar.html> (дата звернення: 15.11.2024).
115. Мостов'як М. І. Проблеми розвитку експортного потенціалу агропродовольчої галузі України. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень* : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 23–24 листоп. 2023 р.). Київ, 2023. С. 46–48.
116. Смолій Л. В., Мостов'як М. І. Стратегія поглиблення внутрішньої переробки агропродукції як чинник підвищення експортної вартості. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Умань, 17 жовт. 2025 р.). Умань : УНУС, 2025. С. 188–191. URL: https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/konferenciya/zbirnik_2025_kafedra_ekonomiki_unu.pdf (дата звернення: 20.12.2025).
117. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) : ДК 009:2010. [Чинний від 2012-01-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 03.06.2023).

118. Про Митний тариф України (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД)) : Закон України від 19 жовт. 2022 р. № 2697-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення: 03.06.2023).
119. Економічне відродження через індустріальний розвиток України / В. Власюк, А. Максютя, М. Мостов'як [та ін.] ; за ред. В. Власюка. Харків : Повноколір, 2020. 432 с.
120. Варченко О. М., Крисанов Д. Ф., Герасименко І. О. [та ін.]. Аграрний експортний потенціал України в умовах євроінтеграції: виклики та можливості. *Продовольчі ресурси*. 2025. Т. 13, № 24. С. 241–254. doi: 10.31073/foodresources2025-24-25.
121. Інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС в умовах війни: виклики та можливості. Київ : ГО «Український центр європейської політики» ; Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2023. 64 с.
122. Зубко Т., Данченко Л. Європейська інтеграція: виклики для зовнішньої торгівлі. *Ius Modernum*. 2023. Вип. 128, № 3. С. 4–13. doi: 10.31617/3.2023(128)01.
123. Розола У., Rosola А. Проблеми інтеграції українського сільськогосподарського ринку до Європейського Союзу. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2025. № 2 (21). С. 60–68. doi: 10.15330/apred.2.21.60-68.
124. Могильний О. М. Аграрний сектор України: сировинна пастка : монографія. Ч. II. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2024. 332 с.
125. Паска І., Свиноус І., Артимонова І. [та ін.]. Стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках агропродовольства. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34, № 3. С. 497–508. doi: 10.35774/econa2024.03.497.
126. Melnichuk O. Markers of export specialization. *Ius Modernum*. 2024. Vol. 136, No. 5. P. 34–49. doi: 10.31617/3.2024(136)03.
127. Voynova E. I. Method to determine specialization of Ukraine at the international market. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and*

- Audit*. 2017. No. 4. P. 66–72. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/119> (дата звернення: 13.08.2024).
128. Карасьова Н. А. Методологічні особливості дослідження експортоорієнтованої діяльності. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 154–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_7_22 (дата звернення: 13.08.2024).
129. Herfindahl O. C., Hirschman A. O. Concentration in the U.S. Steel Industry. *The Journal of Political Economy*. 1950. No. 58 (2). P. 65–98.
130. Monitoring Agri-Trade Policy Thematic analysis: Diversification of EU agri-food trade : official website. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/international/agricultural-trade/trade-and-international-policy-analysis_en (дата звернення: 13.12.25).
131. Arbulú Ballesteros M. A., Sandoval Reyes C. J., Palma Vallejo J. G. Export Diversification and Competitiveness in Global Maize Trade: Empirical Evidence in an Era of Global Economic Shifts. *Preprints*. 2025. doi: 10.20944/preprints202511.2278.v1.
132. Chaherli N., Nash J. Agricultural Exports from Latin America and the Caribbean: Harnessing Trade to Feed the World and Promote Development. Washington, DC : World Bank, 2013. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/469821468088456579> (дата звернення: 05.04.2024).
133. Ferrarini B., Scaramozzino P. Indicators and Patterns of Specialization in International Trade. *NCCR Trade Working Paper*. 2011. No. 2011/10. URL: https://www.wti.org/media/filer_public/3c/45/3c450e2f-21a9-4ce0-846b-f33acb38b7b5/indicators_and_patterns_of_specialization.pdf (дата звернення: 22.12.2025).
134. Lafay G. The Measurement of Revealed Comparative Advantages. *International Trade Modelling*. London : Chapman & Hall, 1992. 354 p.
135. Свиноус І., Сало І., Білорусець Л., Зелена М. Макроекономічні ефекти експортної сировинної орієнтації в аграрному секторі України. *Вісник*

- Хмельницького національного університету*. 2025. Вип. 346, № 5. Р. 139–145. doi: 10.31891/2307-5740-2025-346-5-7.
136. Balassa B. Trade Liberalization and 'Revealed' Comparative Advantage. *The Manchester School of Economic & Social Studies*. 1965. No. 33 (2). P. 99–123.
 137. Фіщук І. О. Статистичний аналіз експорту продукції аграрного сектору економіки України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2022. № 5. doi: 10.54929/2786-5738-2022-5-03-03.
 138. World Integrated Trade Solution (WITS) : database. World Bank. URL: <https://wits.worldbank.org> (дата звернення: 05.04.2026).
 139. Trade Map: Trade statistics for international business development : database. International Trade Centre. URL: <https://www.trademap.org> (дата звернення: 02.09.2025).
 140. UN Comtrade Database: International trade statistics : database. URL: <https://comtrade.un.org> (дата звернення: 02.09.2025).
 141. International trade of EU and non-EU countries since 2002 by HS2-4-6 : database. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/> (дата звернення: 02.09.2025).
 142. Ambroziak Ł., Bułkowska M. Agri-Food Sector in Ukraine and Poland: A Comparative Analysis Using the Input–Output Model. *Sustainability*. 2024. Vol. 16, Iss. 19. doi: 10.3390/su16198577.
 143. Мостов'як М. І. Структурні та ринкові детермінанти розриву показників експорту агропродовольчої продукції в Україні та країнах ЄС. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Умань, 15 жовт. 2024 р.). Умань : УНУС, 2024. С. 225–227.
 144. Радченя О. М., Клименко Л. В., Мусієнко С. І. Експортний потенціал аграрних підприємств України в умовах військового стану. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. Вип. 102, ч. 2. С. 145–155. doi: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-145-155.
 145. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-

- членами, з іншої сторони : Міжнар. документ від 27 черв. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.04.2026).
146. Тарифні квоти ЄС для українських товарів у рамках ПВЗВТ : офіційний вебсайт. Урядовий офіс з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/trade/free-area/quotas> (дата звернення: 05.02.2026).
147. EU–Ukraine trade preferences: who benefits and how much? Kyiv : Centre for Economic Strategy, 2021. URL: https://ces.org.ua/eu_trade_preferences/ (дата звернення: 05.02.2026).
148. Agrifood trade statistical factsheet: European Union – Ukraine. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Luxembourg, 2023. 18 p. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-05/agrifood-ukraine_en_0.pdf (дата звернення: 05.02.2026).
149. Ukraine–EU Trade after 2022: Opportunities and Constraints. Kyiv : Food Retailers of Ukraine Association, 2023. URL: https://fru.ua/images/doc/2025/UA-EU_en_web.pdf (дата звернення: 05.02.2026).
150. Обсяги тарифних квот у 2016-2021 роках в рамках ПВЗВТ : офіційний вебсайт. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/view/ca8522ae-60ec-4c9e-889b-9fc8edc45f90> (дата звернення: 05.02.2026).
151. Доповнення до додатка І-А до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : офіційний вебсайт. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/view/da401cff-2ead-4c19-b1bb-23c2bc300207> (дата звернення: 05.24.2026).
152. Quantities referred to in Article 4(7) of the Regulation on Autonomous Trade Measures on imports from Ukraine : official report. European Commission. 2024. URL: http://agroconf.org/sites/default/files/quantities_referred_to_in_article_4_paragraph_7_of_the_autonomous_trade_measures_0.pdf (дата звернення: 05.02.2026).
153. Регламент виконання Комісії (ЄС) 2025/1132 від 3 червня 2025 року про внесення змін до Виконавчих регламентів (ЄС) 2020/761 та (ЄС) 2020/1988 щодо

- тарифних квот для продукції, що походить з України, у 2025 році. *Official Journal of the European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2025/1132/oj (дата звернення: 05.02.2026).
154. Деякі питання експорту окремих товарів до держав - членів Європейського Союзу : постанова Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2025 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.02.2026).
155. Рішення № 3/2025 Комітету асоціації Україна - ЄС у торговельному складі від 14 жовт. 2025 р. про зменшення та скасування ввізного мита відповідно до статті 29(4) Угоди про асоціацію. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845_003-25#Text (дата звернення: 07.02.2026).
156. Smolii L., Mostoviyak M. Ukraine in the markets of organic agri-food products of the European Union: Analytics, trends, and prospects. *Економіка АПК*. 2024. Vol. 31, Iss. 1. Pp. 54–63. doi: 10.32317/2221-1055.202401054.
157. Karpenko V., Burliai O., Burliai A., Mostoviyak M. Ukrainian gardening market trends under globalization. *Economic Annals-XXI*. 2016. No. 161 (9-10). Pp. 51–55. doi: 10.21003/ea.V161-12.
158. Мостов'як І. І., Мостов'як М. І. Агропродовольчий сектор економіки України в умовах воєнного стану: нові виклики та механізми забезпечення стійкості. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa*. 2024. Vol. 16, No. 16. Pp. 167–181. doi: 10.5604/01.3001.0054.7170.
159. Мостов'як М. І. Стан та проблеми експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. Вип. 102, ч. 2. С. 72–82. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2023/vipusk-102-chastina-2/stan-ta-problemi-eksportu-agroprodovolchoi-produkcii-v-ukraini.html> (дата звернення: 10.03.2026).
160. Мостов'як М. І. Стан та тенденції експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Актуальні питання сучасної економіки* : матеріали XIV Всеукр. наук. конф. за міжнар. участю (Умань, 15 листоп. 2022 р.). Умань : УНУС, 2022. 335 с.

161. Román A. A. Ukrainian agriculture: From Russian invasion to EU integration : briefing. *European Parliamentary Research Service*. 2024. 12 p. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI\(2024\)_760432_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760432/EPRS_BRI(2024)_760432_EN.pdf) (дата звернення: 13.10.2025).
162. Sikachyna O., Gagalyuk T. Farm structure in Ukraine: analytical review in the context of European integration. *German-Ukrainian Agricultural Policy Dialogue (APD)*. Kyiv, 2025. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Bericht_ENG_FINAL.pdf (дата звернення: 13.10.2025).
163. Нів'євський О., Богонос М. Оцінка сценаріїв торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та ЄС : агрополітичний звіт. *Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)*. 2024. URL: https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/APD_Nivievskyi_Bogonos_UA.pdf (дата звернення: 20.05.2025).
164. Регламент (ЄС) 2024/1392 Європейського Парламенту та Ради від 14 травня 2024 року про тимчасові заходи лібералізації торгівлі, що доповнюють торговельні концесії, що застосовуються до української продукції. *Official Journal of the European Union*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1392/oj> (дата звернення: 20.05.2025).
165. Стратегічні орієнтири поглиблення торговельно-економічних відносин України з країнами Європейського Союзу / CMD-Ukraine, Федерація роботодавців України [та ін.]. Київ, 2025. 199 с.
166. Григоренко Ю. Блокада автомобільних переходів коштуватиме українській економіці щонайменше 1 мільярд доларів. *GMK Center*. URL: <https://gmk.center/en/posts/the-blockade-of-road-crossings-will-cost-the-ukrainian-economy-at-least-1-billion/> (дата звернення: 24.05.2025).
167. Salin D. Ukraine Grain Transportation : official report. *U.S. Department of Agriculture, Agricultural Marketing Service*. 2025. URL: <https://www.ams.usda.gov/sites/default/files/media/UkraineJune2025.pdf> (дата звернення: 24.05.2025).

168. Регламент (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 року щодо надання на ринок Союзу та експорту з Союзу певних товарів і продуктів, пов'язаних із вирубкою лісів і деградацією лісів. *Official Journal of the European Union*. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2023/1115/oj> (дата звернення: 24.05.2025).
169. Про затвердження Вимог до благополуччя сільськогосподарських тварин під час їх утримання : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 08 лют. 2021 р. № 224. URL: <https://me.gov.ua/view/58e4aaf9-c019-4fc3-a111-d7a54ab2d250> (дата звернення: 24.05.2025).
170. Решитько Т. Розвиток міжнародних торговельних відносин аграрного сектору економіки України в контексті євроінтеграції. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. Вип. 9 (42). С. 117–125.
171. Зелена книга експорту України. *Проект ReACT4UA: Застосування та імплементація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною у сфері торгівлі*. Київ, 2024.
172. Остапенко С. О. Проблеми експорту продукції аграрного сектору України в умовах процесу глобалізації. *Продовольчі ресурси*. 2021. № 9 (17). С. 244–254. doi: 10.31073/foodresources2021-17-24.
173. Смолій Л. В., Смолій В. О., Діхтяренко Н. В. Технологічна спеціалізація агропродовольчого експорту України та її вплив на економічний розвиток. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 106, ч. 2. С. 188–196. doi: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-188-196.
174. Hausmann R., Hidalgo C. A., Bustos S. [et al.]. *The atlas of economic complexity: Mapping paths to prosperity*. Cambridge, MA : MIT Press, 2014. 59 p.
175. Atlas of Economic Complexity : interactive tool. *Growth Lab at Harvard University*. URL: <https://atlas.cid.harvard.edu/> (дата звернення: 11.03.2026).
176. Ковальчук С. Я. Трансформації продовольчих систем на тлі повоєнного відновлення України. *Агросвіт*. 2023. № 18. С. 79–89.

177. Country & Product Complexity Rankings. *The Atlas of Economic Complexity*. 2024. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/rankings/product> (дата звернення: 11.03.2026).
178. The Harmonized System Nomenclature (HS) : official guide. URL: <https://classification.codes/classifications/industry/hs> (дата звернення: 11.03.2026).
179. Oleksiv I., Mirzoieva D. Economic Complexity and Knowledge Economy: Diffusion of the Knowledge as a Factor for Economic Growth. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences*. 2022. Vol. 24, No. 100. URL: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-4-number-1-2022/economic-complexity-and-knowledge-economy> (дата звернення: 26.08.2025).
180. Growth Opportunities for Ukraine. *Atlas of Economic Complexity*. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/explore/feasibility?year=2024&exporter=country-804&productLevel=4&yAxis=cog> (дата звернення: 17.10.2025).
181. Sokolyuk K., Bondarenko V., Sokolyuk I. Current trends, challenges, and development prospects of Ukraine's juice product foreign trade in wartime conditions. *Economic Innovations*. 2025. Vol. 27, No. 2 (95). P. 125–136. doi: 10.31520/ei.2025.27.2(95).125-136.
182. Духницький Б. В. Ефективність зовнішньої торгівлі України плодово-ягідною продукцією. *Економіка АПК*. 2020. № 9 (311). С. 95–102. doi: 10.32317/2221-1055.202009095.
183. Модернізація державної політики розвитку аграрної сфери України: виклики, шляхи вирішення : монографія / Я. М. Гадзало, М. В. Гладій, П. Т. Саблук, Ю. Я. Лузан. Київ : Аграрна наука, 2020. 379 с.
184. Нів'євський О., Нейтер Р. Нова система підтримки сільського господарства в Україні: кому насправді вигідно? : аналіт. дослідж. *VoxUkraine*. 2018. URL: <https://voxukraine.org/en/the-new-agricultural-support-system-in-ukraine-who-really-benefits/> (дата звернення: 27.11.2025).
185. Пустовіт О., Осташко Т., Биконя О., Олефір В. Післявоєнна політика щодо структурної модернізації української економіки: зовнішня торгівля та

- інституційні аспекти. *Academy Review*. 2025. № 2 (63). doi: 10.32342/3041-2137-2025-2-63-2.
186. Kemeny J. G., Snell J. L. *Finite Markov Chains*. Princeton ; New York : Springer-Verlag, 1976. 224 p.
 187. Lee T. C., Judge G. G., Zellner A. *Estimating the Parameters of the Markov Probability Model from Aggregate Time Series Data*. Amsterdam : North-Holland Publishing Company, 1970. 254 p.
 188. Витлінський В. В. *Моделювання економіки*. Київ : КНЕУ, 2003. 406 с.
 189. Геєць В. М. *Моделювання економічної трансформації*. Київ : Ін-т екон. прогноз., 1999. 244 с.
 190. *Lessons from Poland, Insights for Poland: A Sustainable and Inclusive Transition to High Income Status*. Washington, DC : World Bank, 2017. 124 p.
 191. Poczta W., Średzińska J. The competitiveness of Polish agri-food trade after the accession to the European Union. *Journal of Agribusiness and Rural Development*. 2007. No. 1 (3). P. 125–136. URL: <https://www.researchgate.net/publication/23508774> (дата звернення: 11.04.2025).
 192. Auboin M., Engemann M. Testing the Trade Credit and Trade Link: Evidence from Data on Export Credit Insurance. *Review of World Economics*. 2014. Vol. 150. P. 715–743.
 193. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності : Закон України від 20 груд. 2016 р. № 1792-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text> (дата звернення: 12.12.2025).
 194. Food Dollar Series. *USDA Economic Research Service*. Washington, DC, 2023. URL: <https://www.ers.usda.gov/data-products/food-dollar-series/> (дата звернення: 12.12.2025).
 195. Post-harvest value addition. *Growing Africa: Unlocking the Potential of Agribusiness*. Washington, DC : World Bank, 2013. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/327811467990084951> (дата звернення: 12.12.2025).

196. Industrial Development Report 2020: Industrializing in the digital age. Vienna : UNIDO, 2020. URL: <https://www.unido.org/resources/publications/industrial-development-report-series/idr2020> (дата звернення: 12.12.2025).
197. Страхова відповідальність ЕКА у 2024 році вже перевищила 1 млрд грн : офіційний вебсайт. Експортно-кредитне агентство. URL: <https://www.eca.gov.ua/strahova-vidpovidalnist-eka-u-2024-perevyshhyla-1-mlrd-grn/> (дата звернення: 05.04.2026).
198. Національна експортна стратегія до 2030 року: на Міжнародному торговельному форумі представлені ключові пріоритети та стратегічні цілі : офіційний вебсайт. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/2eb5c34f-2957-4220-b1ab-01d27eff1a2f> (дата звернення: 21.09.2025).
199. Мостов'як М. І., Смолій В. О. Експортна агропродовольча спеціалізація України: оцінка та стратегічні пріоритети. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 105, ч. 2. С. 242–253. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxv-nomerv/2024/vipusk-105-chastina-2/eksportna-agroprodovolcha-specializaciya-ukraini-ocinka-ta-strategichni-prioriteti.html> (дата звернення: 05.11.2025).
200. Смолій Л. В., Мостов'як М. І. Диверсифікаційні пріоритети та напрями технологічної трансформації агропродовольчого експорту України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 106, ч. 2. С. 417–431. doi: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-417-431.
201. Мостов'як М. І. Напрями модернізації експортної інфраструктури агропродовольчої галузі України. *Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20–22 верес. 2023 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 311–312.
202. Мостов'як М. І. Стратегічні вектори розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору України. *Економічні перспективи підприємництва*:

виклики воєнного часу та повоєнної відбудови : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 31 трав. 2024 р.). Ірпінь : ДПУ, 2024. С. 62–64.

203. Мостов'як М. І. Стратегічні імперативи розвитку експорту продукції агропродовольчого сектору. *Стратегія розвитку агровольтаїки: стан, виклики та кроки впровадження в Україні* : матеріали Міжнар. міжгалузевої конф. (Київ, 8 квіт. 2025 р.). Київ : ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2025. С. 173–175.

ДОДАТКИ

Таблиця відповідності УКТ ЗЕД (групи 1–24) та КВЕД

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
101	Коні, віслюки, живі	01.43	Розведення коней та інших тварин родини конячих
102	Велика рогата худоба, жива	01.42	Розведення іншої великої рогатої худоби та буйволів
103	Свині, живі	01.46	Розведення свиней
104	Вівці та кози, живі	01.45	Розведення овець і кіз
105	Свійська птиця, жива	01.47	Розведення свійської птиці
106	Інші тварини, живі	01.49	Розведення інших тварин
201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	10.11	Виробництво м'яса
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	10.11	Виробництво м'яса
203	Свинина	10.11	Виробництво м'яса
204	Баранина, козлятина	10.11	Виробництво м'яса
206	Субпродукти великої рогатої худоби, свиней, овець, коней	10.11	Виробництво м'яса
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	10.12	Виробництво м'яса свійської птиці
208	Інші м'ясо та їстівні субпродукти	10.11	Виробництво м'яса
209	Сало, свинячий жир і жир птиці	10.12	Виробництво м'яса свійської птиці
210	М'ясо та субпродукти	10.13	Виробництво м'ясних продуктів
301	Жива риба	03.00	Рибне господарство
302	Риба свіжа або охолоджена	03.00	Рибне господарство
303	Риба морожена	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
304	Філе рибне та інше м'ясо риб	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
305	Риба сушена, солена, копчена	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
306	Ракоподібні	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
307	Молюски	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
308	Водяні безхребетні	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
309	Борошно, крупки та гранули з риби, ракоподібних, молюсків та інших водяних безхребетних, придатні для споживання людиною	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
401	Молоко та вершки, не згущені	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру
402	Молоко та вершки, згущені	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру
403	Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру
404	Молочна сироватка	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру
405	Масло вершкове	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
406	Сири	10.51	Перероблення молока, виробництво масла та сиру
407	Яйця птиці в шкаралупі	01.47	Розведення свійської птиці
408	Яйця птиці без шкаралупи	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
409	Мед натуральний	01.49	Розведення інших тварин
410	Комахи та інші їстівні продукти тваринного походження	01.49	Розведення інших тварин
501	Людське волосся	96.02	Надання послуг перукарнями та салонами краси
502	Щетина свійських або диких свиней	10.11	Виробництво м'яса
504	Кишки, сечові міхури, шлунки тварин	10.11	Виробництво м'яса
505	Шкурки та інші частини птахів	10.12	Виробництво м'яса свійської птиці
506	Кістки та роговий стрижень	10.12	Виробництво м'яса свійської птиці
507	Кістки, роги, панцирі, копита, нігті, дзьоби тварин	10.11	Виробництво м'яса
508	Корали; черепашки та панцирі	03.00	Рибне господарство
510	Амбра, струмина, мускус; жовч; залози	10.11	Виробництво м'яса
511	Інші продукти тваринні	10.11	Виробництво м'яса
601	Цибулини, бульби, кореневища	01.30	Відтворення рослин
602	Інші живі рослини; міцелій грибів	01.30	Відтворення рослин
603	Зрізані квітки та пуп'янки	01.19	Вирощування інших однорічних і дворічних культур
604	Листя, гілки, трави, мохи та лишайники	02.30	Збирання дикорослих недеревних продуктів
701	Картопля	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
702	Помідори	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
703	Цибуля	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
704	Капуста	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
705	Салат-латук і цикорій	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
706	Морква, ріпа, столові буряки, редька, селера	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
707	Огірки, корнішони	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
708	Бобові овочі	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
709	Інші овочі свіжі або охолоджені	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
710	Овочі морожені	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
711	Овочі консервовані для тимчасового зберігання	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
712	Овочі сушені	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
713	Овочі бобові сушені	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
714	Топінамбур, солодка картопля, маранта, селен	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
801	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	01.26	Вирощування олійних плодів
802	Інші горіхи	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
803	Банани та плантайни	01.22	Вирощування тропічних і субтропічних фруктів
804	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго	01.22	Вирощування тропічних і субтропічних фруктів
805	Цитрусові	01.23	Вирощування цитрусових
806	Виноград	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
807	Дині, кавуни і папайя	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
808	Яблука, груші та айва	01.24	Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів
809	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи	01.24	Вирощування зерняткових і кісточкових фруктів
810	Інші плоди, свіжі	01.25	Вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
812	Плоди та горіхи консервовані для тимчасового зберігання	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
813	Плоди сушені, крім плодів товарних позицій 0801-0806; суміші горіхів	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
814	Шкірки цитрусових, динь, кавунів	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
901	Кава; кавова шкаралупа; замінники кави	10.83	Виробництво чаю та кави
902	Чай	10.83	Виробництво чаю та кави
903	Мате	01.27	Вирощування культур для виробництва напоїв
904	Перець	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
905	Ваніль	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
906	Кориця та квіти коричневого дерева	10.84	Виробництво прянощів і приправ
907	Гвоздика	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
908	Горіх мускатний, маціс і кардамон	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру; ягоди ялівцю	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
910	Імбир, шафран, тим'ян, лаврове листя, каррі	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
1001	Пшениця	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
1002	Жито	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1003	Ячмінь	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1004	Овес	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1005	Кукурудза	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1006	Рис	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1007	Сорго зернове	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1101	Борошно пшеничне	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1102	Борошно із зерна інших зернових культур	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1104	Зерно зернових культур	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1105	Борошно, крупи, пластівці, гранули з картоплі	10.31	Перероблення та консервування картоплі
1106	Борошно, крупи та порошок із сушених бобів	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	11.06	Виробництво солоду
1108	Крохмалі; інулін	10.62	Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
1109	Клейковина пшенична	10.62	Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
1201	Соеві боби	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1202	Арахіс	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1204	Насіння льону	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1206	Насіння соняшнику	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1208	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1209	Насіння, плоди та спори для сіви	01.13	Вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів
1210	Шишки хмелю; лупулін	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	01.28	Вирощування пряних, ароматичних і лікарських культур
1212	Плоди ріжкового дерева, водорості, цукрові буряки, тростина	01.25	Вирощування ягід, горіхів, інших плодових дерев і чагарників
1213	Солома та полова зернових	01.11	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур
1214	Кормові коренеплоди, сіно та аналогічні кормові продукти	01.19	Вирощування інших однорічних і дворічних культур
1301	Шелак; природні камеді, смоли	02.30	Збирання дикорослих недревних продуктів
1302	Соки, екстракти, пектини, клеї рослинні	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
1401	Матеріали рослинні для плетіння	01.29	Вирощування інших багаторічних культур
1404	Інші матеріали рослинного походження	01.29	Вирощування інших багаторічних культур
1501	Жир свинячий і свійської птиці, крім 0209, 1503	10.11	Виробництво м'яса
1502	Жир великої рогатої худоби, овечий, козячий, крім 1503 00	10.11	Виробництво м'яса
1503	Лянди, олео-стеарин, маргарин, тваринне масло	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1504	Жири і масла, з риби або морських ссавців	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1505	Вовняний жир і побічні жирові речовини	13.10	Підготування та прядіння текстильних волокон
1506	Інші тваринні жири і масла	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1507	Олія соєва	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1508	Олія арахісова	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1509	Олія оливкова	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1510	Інші олії, з маслин або оливок	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1511	Олія пальмова	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1513	Олії кокосова, пальмоядрова або з бабасу	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1515	Інші нелеткі жири і олії рослинні	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1516	Жири, масла, олії, хімічно перетворені без обробки	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1517	Маргарин	10.42	Виробництво маргарину і подібних харчових жирів

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
1518	Жири, масла і олії піддані хімічній модифікації	20.59	Виробництво іншої хімічної продукції, н. в. і. у.
1520	Гліцерин сирий	20.41	Виробництво мила та мийних засобів, засобів для чищення та полірування
1521	Воски рослинні, віск бджолиний, інших комах	01.49	Розведення інших тварин
1522	Дегра	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса	10.13	Виробництво м'ясних продуктів
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	10.13	Виробництво м'ясних продуктів
1603	Екстракти, соки з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків	10.13	Виробництво м'ясних продуктів
1604	Готова або консервована риба; ікра	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
1605	Готові або консервовані ракоподібні, молюски	10.20	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків у твердому стані	10.81	Виробництво цукру
1702	Інші цукри у твердому стані, сиропи; мед штучний	10.62	Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
1703	Патока	10.81	Виробництво цукру
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1801	Какао-боби	01.27	Вирощування культур для виробництва напоїв
1802	Шкаралупи та інші відходи з какао	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1803	Какао-паста	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1804	Какао-масло, какао-жир	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1805	Какао-порошок, без цукру	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1806	Шоколад	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
1901	Екстракти солодові; готові харчові продукти без/з какао	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	10.85	Виробництво готової їжі та страв
1903	Тапіока та її замінники з крохмалю	10.62	Виробництво крохмалів і крохмальних продуктів
1904	Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	10.72	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання
2001	Овочі, приготовлені або консервовані, з оцтом	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2003	Гриби та трюфелі, приготовлені чи консервовані без оцту	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
2004	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, морожені	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2005	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, неморожені	10.31	Перероблення та консервування картоплі
2006	Овочі, плоди, горіхи, консервовані з цукром	10.82	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2008	Плоди, горіхи, приготовлені чи консервовані іншим способом	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2009	Соки плодів чи овочеві, незброджені, без спирту	10.32	Виробництво фруктових і овочевих соків
2101	Екстракти, есенції та концентрати кави, чаю або мате	10.83	Виробництво чаю та кави
2102	Дріжджі	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
2103	Готові соуси та продукти для їх приготування, добавки, приправи, гірчиця	10.84	Виробництво прянощів і приправ
2104	Супи чи бульйони	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	10.52	Виробництво морозива
2106	Інші харчові продукти	10.89	Виробництво інших харчових продуктів, не віднесених до інших угруповань
2201	Води, без додання цукру; лід та сніг	11.07	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки
2202	Води, з доданням цукру	11.07	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки
2203	Пиво із солоду	11.05	Виробництво пива
2204	Вина виноградні; сусло виноградне	11.02	Виробництво виноградних вин
2205	Вермут та інше вино виноградне	11.04	Виробництво інших недистильованих напоїв із зброджуваних продуктів
2206	Інші зброджені напої	11.03	Виробництво сидру та інших плодово-ягідних вин
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	20.14	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин
2208	Спирт етиловий, неденатурований, менш 80 об.%	11.01	Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв
2209	Оцет харчовий	10.84	Виробництво прянощів і приправ
2301	Борошно, крупи та гранули з м'яса, риби, ракоподібних, молюсків	10.13	Виробництво м'ясних продуктів
2302	Висівки, кормове борошно	10.61	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
2303	Відходи і залишки від виробництва цукру, крохмалю; жом, багаса (жом цукрової тростини)	10.81	Виробництво цукру
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів

Продовження додатку А

УКТ ЗЕД (група)	Найменування товарів за УКТ ЗЕД	КВЕД (група)	Найменування КВЕД
2305	Макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час вилучення арахісової олії, мелені або немелені, негранульовані або гранульовані	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій, крім 2304, 2305	10.41	Виробництво олії та тваринних жирів
2307	Винний осад; винний камінь	11.02	Виробництво виноградних вин
2308	Продукти, відходи рослинного походження для годівлі тварин	10.39	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів
2309	Продукти для годівлі тварин	10.91	Виробництво готових кормів для тварин, що утримуються на фермах
		10.92	Виробництво готових кормів для домашніх тварин
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	12.00	Виробництво тютюнових виробів
2402	Сигари, сигарили та сигарети, цигарки	12.00	Виробництво тютюнових виробів
2403	Інший тютюн та замінники тютюну промислового виробництва	12.00	Виробництво тютюнових виробів

Додаток Б

Вихідні дані та результати розрахунку коефіцієнта експортної орієнтації для підсекторів агропродовольчої галузі в 2014-2024 рр.

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
Обсяг реалізації, млн дол. США															
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	11 741,2	11 843,4	10 868,8	12 237,7	13 923,1	16 064,9	17 030,3	27 437,5	15 312,9	14 895,4	17 073,3	11 484,5	20 177,5	15 760,5
01.12	Рис нелущений	14,3	13,8	8,9	9,8	11,2	14,5	10,4	17,9	6,6	6,4	10,0	12,3	14,3	7,6
01.13	Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	421,5	311,5	318,9	361,3	379,5	376,0	401,2	454,4	372,3	396,0	352,8	350,6	410,6	373,7
01.15	Тютюн необроблений	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,9	1,2	1,0	0,0	0,4	0,0	0,8	0,5
01.16	Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	1,5	1,9	1,0	2,4	2,9	0,5	0,7	0,8	0,1	0,4	0,4	1,4	0,7	0,3
01.19	Інші однорічні та дворічні культури	57,1	55,8	48,5	50,9	53,7	58,1	62,1	73,5	40,0	48,7	53,2	53,8	64,5	47,3
01.21	Виноград	61,1	54,2	48,0	51,2	47,9	28,0	19,3	34,0	18,5	18,9	24,4	54,4	27,1	20,6
01.22	Тропічні та субтропічні фрукти	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
01.23	Цитрусові	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
01.24	Зерняткові та кісточкові фрукти	282,3	90,5	66,0	132,8	83,5	93,1	95,8	110,6	78,7	80,5	106,5	146,3	99,8	88,5
01.25	Ягоди, горіхи, інші плодові культури	19,6	16,5	18,2	31,6	31,6	45,4	51,7	76,1	55,4	63,1	79,0	18,1	57,7	65,8
01.26	Олійні плоди (олівки, пальма тощо)	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
01.27	Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	3,9	6,1	3,8	6,9	8,7	9,3	9,4	8,8	7,3	5,8	5,4	4,6	9,2	6,1
01.29	Інші багаторічні культури	2,5	2,2	3,0	3,1	2,9	3,4	3,9	8,5	4,3	5,4	0,6	2,6	5,2	3,4
01.30	Матеріал для саджання: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів	35,5	26,4	31,1	24,7	28,8	35,1	38,1	51,6	20,3	27,7	16,9	31,0	41,6	21,6
01.41	Худоба велика рогата молочних порід	887,6	609,3	650,4	898,2	868,4	962,4	1 010,3	1 212,8	949,0	1 087,9	1 085,3	715,8	1 061,8	1 040,7
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	74,8	56,9	62,7	100,1	64,7	79,1	76,0	92,9	75,8	79,0	43,5	64,8	82,6	66,1
01.43	Коні та інші тварини родини конячих	4,7	3,6	3,0	3,4	4,3	4,7	4,2	15,7	4,7	4,1	2,0	3,8	8,2	3,6
01.45	Вівці та кози	4,4	3,1	3,6	3,9	3,9	5,9	5,0	9,4	3,2	5,4	17,4	3,7	6,8	8,7
01.46	Свині живі	716,6	525,7	439,6	549,6	628,0	692,1	661,8	752,9	774,8	873,7	633,0	560,7	702,3	760,5
01.47	Птиця свійська, жива, та яйця	1 041,4	764,1	626,0	631,9	847,4	873,1	776,6	862,0	680,7	884,9	834,1	810,5	837,2	799,9

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	41,5	34,8	32,9	34,8	42,3	41,8	50,6	73,9	30,7	21,4	28,7	36,4	55,5	26,9
10.11	М'ясо законсервоване та оброблене	590,3	494,6	410,4	574,4	640,9	629,6	827,0	912,1	824,0	1 008,3	1 042,5	498,5	789,6	958,3
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	1 437,9	1 026,3	987,6	1 236,5	1 336,9	1 411,5	1 453,6	1 857,5	1 862,8	2 121,6	2 870,9	1 150,6	1 574,2	2 285,1
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	1 261,1	892,7	825,1	930,4	1 007,1	1 098,5	1 123,4	1 371,2	1 184,0	1 406,5	1 551,5	993,0	1 197,7	1 380,7
10.20	Продукція рибна, ракоподібні та моллюски, оброблені та законсервовані	188,2	138,5	136,8	165,5	220,3	266,0	334,1	502,9	313,8	463,4	619,6	154,5	367,7	465,6
10.31	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)	56,0	41,1	39,4	45,1	67,0	78,6	71,5	77,8	39,3	75,5	44,8	45,5	76,0	53,2
10.32	Фруктові та овочеві соки	538,6	245,1	210,4	259,2	300,6	316,0	322,0	406,1	335,7	366,2	338,0	331,4	348,0	346,6
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	385,8	266,1	293,0	286,3	333,3	371,9	444,5	545,1	461,7	490,5	620,4	315,0	453,8	524,2
10.41	Олія та жири	5 545,7	4 004,5	4 764,5	4 948,5	5 210,8	5 921,6	6 388,5	7 696,2	5 615,7	5 818,3	8 550,9	4 771,6	6 668,8	6 661,6
10.42	Маргарин і харчові жири	331,8	207,9	191,9	326,0	275,2	238,4	259,7	399,8	452,0	303,7	231,4	243,9	299,3	329,0
10.51	Продукти молочні та сирні	2 362,4	1 470,2	1 480,0	1 896,3	2 010,1	2 231,0	2 256,9	2 386,5	2 039,4	2 044,1	2 404,4	1 770,9	2 291,5	2 162,7
10.52	Морозиво	180,0	127,8	132,3	160,7	198,0	241,5	246,0	280,9	222,9	288,1	357,4	146,7	256,2	289,5
10.61	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	711,4	635,6	677,1	685,0	703,7	763,5	813,6	1 345,0	775,0	702,3	754,2	674,7	974,0	743,9
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	190,6	138,4	145,0	173,9	162,6	195,7	208,6	300,5	274,5	293,3	290,8	158,0	235,0	286,2
10.71	Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	857,6	638,9	627,7	659,8	713,8	822,1	837,9	1 272,0	953,2	869,8	887,8	708,0	977,3	903,6
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	657,2	406,7	357,6	419,1	438,4	508,8	533,5	546,0	479,8	448,0	704,1	473,8	529,4	544,0
10.73	Макаронні вироби	82,3	53,0	49,1	49,8	41,5	60,5	61,7	79,6	82,5	86,3	82,1	61,4	67,3	83,6
10.81	Цукор	1 109,1	930,2	803,4	811,6	709,4	583,7	504,9	744,0	739,5	1 093,8	569,9	947,5	610,9	801,1
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	1 484,8	904,3	854,7	927,1	1 059,7	1 194,9	1 192,3	1 591,7	1 141,8	1 469,6	1 464,2	1 081,3	1 326,3	1 358,6
10.83	Чай та кава	254,4	232,8	221,5	253,5	274,3	298,6	370,0	424,6	321,9	333,2	247,2	236,2	364,4	300,8
10.84	Прянощі та приправи	319,2	232,8	213,2	251,7	288,5	330,1	351,9	436,9	291,9	420,0	276,2	255,1	373,0	329,4
10.85	Готові страви та напівфабрикати	100,8	95,5	98,2	138,1	162,1	251,0	271,9	351,3	176,3	219,7	207,1	98,2	291,4	201,1
10.86	Дитяче та дієтичне харчування	36,2	31,7	29,5	33,3	39,9	53,9	48,7	57,8	37,8	48,1	39,9	32,5	53,5	41,9
10.89	Інші харчові продукти	645,9	586,1	340,6	373,2	453,7	370,0	373,5	431,7	409,5	457,8	421,0	524,2	391,7	429,4

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
10.91	Корми готові для сільськогосподарських тварин	757,2	606,4	575,5	614,1	683,0	878,6	900,2	974,8	730,8	692,0	640,3	646,4	917,9	687,7
10.92	Корми готові для домашніх тварин	35,3	33,7	34,4	40,7	52,9	66,7	76,8	91,1	87,6	93,0	101,6	34,5	78,2	94,1
11.01	Напої алкогольні, дистильовані	920,3	678,2	668,2	634,7	609,7	682,2	769,5	849,5	526,7	581,9	693,4	755,5	767,1	600,7
11.02	Вино	248,1	220,1	214,1	205,5	212,4	177,4	179,6	188,2	93,1	85,0	65,1	227,4	181,7	81,1
11.03	Сидр та фруктові вина	18,9	15,5	21,1	29,2	30,9	31,4	40,3	32,9	30,1	26,6	27,5	18,5	34,9	28,1
11.04	Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	8,6	13,5	19,3	20,4	19,7	20,6	20,3	15,1	6,9	31,4	32,4	13,8	18,7	23,6
11.05	Пиво	1 164,5	696,6	617,6	766,3	823,2	984,0	962,7	901,5	731,8	789,6	1 105,2	826,2	949,4	875,5
11.06	Солод	93,0	60,7	71,4	84,0	106,8	119,3	80,7	67,6	64,7	64,1	54,4	75,0	89,2	61,1
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	671,4	461,1	439,4	501,0	626,2	658,3	619,1	820,4	651,0	902,2	1 052,8	524,0	699,3	868,7
12.00	Тютюнові вироби	2 564,3	1 876,5	1 763,5	2 363,7	2 151,5	2 325,1	2 593,6	3 369,8	427,5	443,7	974,2	2 068,1	2 762,8	615,1
Обсяг експорту, млн дол. США															
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	8 260,0	7 562,3	7 693,6	8 722,1	9 341,7	12 303,7	11 339,7	14 879,9	12 989,4	11 180,7	12 877,3	7 838,6	12 841,1	12 349,1
01.12	Рис мелушений	0,5	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	1,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,0
01.13	Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	76,9	45,1	49,6	48,0	56,1	42,9	46,7	49,6	23,7	22,4	19,5	57,2	46,4	21,9
01.15	Тютюн необроблений	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
01.16	Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	0,0	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,2
01.19	Інші однорічні та дворічні культури	6,0	6,2	7,9	8,5	7,3	4,8	6,1	6,8	4,1	2,3	2,6	6,7	5,9	3,0
01.21	Виноград	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
01.22	Тропічні та субтропічні фрукти	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0	0,0	0,3
01.23	Цитрусові	0,0	0,1	0,1	0,0	0,4	0,1	0,7	0,2	0,1	1,8	25,5	0,1	0,3	9,1
01.24	Зерняткові та кісточкові фрукти	7,2	1,7	4,0	16,5	18,3	20,2	10,7	16,4	19,8	18,4	21,8	4,3	15,7	20,0
01.25	Ягоди, горіхи, інші плодові культури	8,6	9,6	23,5	17,3	18,6	35,4	17,4	24,1	20,1	26,9	40,2	13,9	25,6	29,0
01.26	Олійні плоди (оливки, пальма тощо)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
01.27	Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	0,1	0,2	0,0	0,4	0,4	0,6	1,2	0,9	0,5	1,0	0,8	0,1	0,9	0,8
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	16,2	13,0	16,1	14,8	18,7	19,2	27,9	28,3	29,5	23,6	32,1	15,1	25,2	28,4
01.29	Інші багаторічні культури	85,2	55,9	27,0	23,8	33,8	52,2	47,4	18,4	33,5	45,5	33,1	56,0	39,3	37,4

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
01.30	Матеріал для саджання: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів	1,3	1,9	2,5	3,0	3,4	4,9	3,6	3,1	1,9	1,8	2,4	1,9	3,9	2,0
01.41	Худоба велика рогата молочних порід	2,6	7,1	4,6	4,3	6,9	10,5	10,1	6,0	0,3	0,0	0,0	4,8	8,9	0,1
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	13,4	29,0	21,8	33,5	32,4	43,7	30,9	24,0	35,1	27,5	35,5	21,4	32,9	32,7
01.43	Коні та інші тварини родини конячих	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,4	1,3	0,5	0,6	0,3	0,3	0,3	0,7	0,4
01.45	Вівці та кози	0,5	0,1	0,3	1,6	2,1	1,5	3,8	1,3	1,0	1,1	1,5	0,3	2,2	1,2
01.46	Свині живі	0,2	0,1	3,2	4,6	1,4	1,7	0,7	3,1	0,2	0,0	0,0	1,2	1,8	0,1
01.47	Птиця свійська, жива, та яйця	99,7	77,5	45,5	68,7	94,1	111,9	97,3	44,6	42,5	60,8	74,5	74,2	84,6	59,3
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	117,3	97,5	113,1	153,3	124,2	126,2	168,5	180,9	161,6	137,2	185,4	109,3	158,5	161,4
10.11	М'ясо законсервоване та оброблене	113,2	155,5	100,1	148,8	144,9	139,9	108,9	144,6	83,9	101,1	100,7	122,9	131,1	95,2
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	281,3	230,2	296,7	396,0	512,2	588,1	565,4	738,6	888,5	823,9	991,2	269,4	630,7	901,2
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	12,8	11,3	13,3	12,9	15,5	18,4	18,3	28,4	32,5	47,8	72,5	12,5	21,7	50,9
10.20	Продукція рибна, ракоподібні та моллюски, оброблені та законсервовані	32,6	16,8	21,0	33,3	36,5	45,5	51,5	67,9	47,9	30,2	47,8	23,5	55,0	42,0
10.31	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі)	30,8	16,6	16,1	15,7	16,7	8,1	7,6	10,9	6,8	9,1	11,3	21,2	8,9	9,1
10.32	Фруктові та овочеві соки	178,6	114,5	57,5	86,1	77,2	105,3	74,2	98,1	176,9	148,0	233,3	116,9	92,5	186,1
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	229,9	204,2	189,8	245,2	278,9	293,8	305,7	433,5	331,2	265,2	364,3	208,0	344,3	320,2
10.41	Олія та жири	4 732,5	4 144,4	4 769,4	5 415,7	5 472,3	5 961,2	7 058,6	8 451,1	6 872,7	6 831,8	7 016,2	4 548,8	7 157,0	6 906,9
10.42	Маргарин і харчові жири	63,7	38,1	50,7	85,7	98,6	72,4	70,1	87,0	52,7	34,0	36,2	50,8	76,5	41,0
10.51	Продукти молочні та сирні	366,6	205,2	185,9	321,8	304,2	257,2	207,7	225,3	331,0	222,0	254,1	252,6	230,1	269,0
10.52	Морозиво	7,1	8,9	8,8	10,7	13,3	14,5	15,9	18,6	19,5	32,5	41,3	8,3	16,3	31,1
10.61	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	199,4	161,3	173,7	217,6	195,7	234,4	203,8	205,9	120,6	144,6	126,3	178,1	214,7	130,5
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	48,4	38,5	43,6	60,2	55,9	74,3	83,3	114,9	107,1	96,2	91,1	43,5	90,8	98,1
10.71	Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	220,7	127,9	111,5	139,3	153,1	173,5	197,4	254,7	152,8	212,7	270,1	153,4	208,5	211,9
10.73	Макаронні вироби	2,8	1,8	2,0	1,8	2,2	2,6	4,2	6,7	6,9	1,8	2,3	2,2	4,5	3,6
10.81	Цукор	15,0	65,3	243,8	301,4	238,0	112,6	82,9	39,9	166,6	424,1	450,3	108,0	78,5	347,0

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	446,8	291,6	266,7	297,2	338,8	353,1	370,6	427,5	286,9	381,1	487,7	335,0	383,7	385,3
10.83	Чай та кава	42,9	38,4	24,2	25,4	27,1	35,0	38,1	48,3	25,3	32,1	31,5	35,2	40,5	29,6
10.84	Прянощі та приправи	36,6	28,2	25,9	34,4	37,5	39,8	42,9	49,0	26,5	31,2	36,4	30,2	43,9	31,4
10.85	Готові страви та напівфабрикати	36,6	30,8	26,3	33,0	36,1	41,8	49,8	65,0	32,9	51,1	53,7	31,2	52,2	45,9
10.86	Дитяче та дієтичне харчування	0,9	1,4	2,8	4,2	3,6	4,5	4,5	4,2	5,0	5,3	4,1	1,7	4,4	4,8
10.89	Інші харчові продукти	336,6	213,7	142,9	180,3	153,7	115,8	136,1	155,9	128,8	143,3	143,5	231,1	136,0	138,5
10.91	Корми готові для сільськогосподарських тварин	9,5	10,3	13,8	9,7	9,6	14,5	13,5	11,0	9,5	14,8	18,3	11,2	13,0	14,2
10.92	Корми готові для домашніх тварин	8,4	6,2	4,4	4,4	6,3	8,2	11,4	15,7	15,6	25,5	25,8	6,3	11,8	22,3
11.01	Напої алкогольні, дистильовані	87,5	72,1	78,5	90,3	97,2	97,4	70,1	88,2	68,6	69,8	72,6	79,4	85,2	70,3
11.02	Вино	35,1	38,1	24,6	35,8	39,8	11,9	13,0	16,4	8,7	8,7	11,1	32,6	13,8	9,5
11.03	Сидр та фруктові вина	0,3	6,9	0,8	0,9	0,9	1,0	0,8	0,8	0,3	0,5	0,6	2,7	0,9	0,5
11.04	Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	1,0	1,0	1,7	2,2	2,2	1,7	1,1	1,5	0,5	0,2	0,2	1,2	1,4	0,3
11.05	Пиво	52,7	24,3	22,3	35,4	38,6	41,2	46,8	43,9	20,8	30,8	34,7	33,1	44,0	28,8
11.06	Солод	8,7	16,7	31,7	42,3	56,7	50,5	31,5	22,0	19,2	26,4	20,0	19,0	34,7	21,9
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	72,4	42,2	37,5	45,6	50,3	55,7	77,1	137,5	59,6	93,7	91,5	50,7	90,1	81,6
12.00	Тютюнові вироби	334,2	350,8	321,8	355,7	398,7	437,6	441,3	453,0	143,4	86,3	101,7	335,6	444,0	110,5
Коефіцієнт експортної орієнтації, %															
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	70	64	71	71	67	77	67	54	85	75	75	68	64	78
01.12	Рис мелушений	4	0	1	0	0	0	2	7	0	0	0	2	3	0
01.13	Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	18	14	16	13	15	11	12	11	6	6	6	16	11	6
01.15	Тютюн необроблений	0	0	0	91	0	1	0	0	1	0	3	0	0	2
01.16	Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	0	8	13	4	1	0	3	6	201	34	36	6	3	55
01.19	Інші однорічні та дворічні культури	10	11	16	17	14	8	10	9	10	5	5	12	9	6
01.21	Виноград	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
01.22	Тропічні та субтропічні фрукти	37	2	23	1729	11	433	11	14	0	0	0	15	14	0
01.23	Цитрусові	55	0	3887	551	0	152	0	0	0	0	0	255	1672	0
01.24	Зерняткові та кісточкові фрукти	3	2	6	12	22	22	11	15	25	23	20	3	16	23

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
01.25	Ягоди, горіхи, інші плодові культури	44	59	129	55	59	78	34	32	36	43	51	77	44	44
01.26	Олійні плоди (оливки, пальма тощо)	0	33	0	0	0	0	0	0	0	183	0	106	0	595
01.27	Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	84	638	294	1157	136	0	0	0	0	0	0	217	0	0
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	420	215	420	214	214	207	297	321	406	409	599	330	274	463
01.29	Інші багаторічні культури	3437	2510	886	759	1145	1557	1223	216	782	845	5308	2168	751	1089
01.30	Матеріал для саджання: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів	4	7	8	12	12	14	10	6	9	6	14	6	9	9
01.41	Худоба велика рогата молочних порід	0	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	0
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	18	51	35	33	50	55	41	26	46	35	82	33	40	49
01.43	Коні та інші тварини родини конячих	7	7	10	8	2	8	30	3	13	7	17	8	9	11
01.45	Вівці та кози	12	3	8	42	53	25	76	14	31	21	9	8	32	14
01.46	Свині живі	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
01.47	Птиця свійська, жива, та яйця	10	10	7	11	11	13	13	5	6	7	9	9	10	7
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	283	280	344	440	294	302	333	245	526	642	647	300	286	599
10.11	М'ясо законсервоване та оброблене	19	31	24	26	23	22	13	16	10	10	10	25	17	10
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	20	22	30	32	38	42	39	40	48	39	35	23	40	39
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	1	1	2	1	2	2	2	2	3	3	5	1	2	4
10.20	Продукція рибна, ракоподібні та молюски, оброблені та законсервовані	17	12	15	20	17	17	15	14	15	7	8	15	15	9
10.31	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)	55	40	41	35	25	10	11	14	17	12	25	47	12	17
10.32	Фруктові та овочеві соки	33	47	27	33	26	33	23	24	53	40	69	35	27	54
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	60	77	65	86	84	79	69	80	72	54	59	66	76	61
10.41	Олія та жири	85	103	100	109	105	101	110	110	122	117	82	95	107	104
10.42	Маргарин і харчові жири	19	18	26	26	36	30	27	22	12	11	16	21	26	12
10.51	Продукти молочні та сирні	16	14	13	17	15	12	9	9	16	11	11	14	10	12
10.52	Морозиво	4	7	7	7	7	6	6	7	9	11	12	6	6	11
10.61	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	28	25	26	32	28	31	25	15	16	21	17	26	22	18

Продовження додатку Б

Код за КВЕД	Товар	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Середнє 2014–2016 рр.	Середнє 2019–2021 рр.	Середнє 2022–2024 рр.
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	25	28	30	35	34	38	40	38	39	33	31	28	39	34
10.71	Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	34	31	31	33	35	34	37	47	32	47	38	32	39	39
10.73	Макаронні вироби	3	3	4	4	5	4	7	8	8	2	3	4	7	4
10.81	Цукор	1	7	30	37	34	19	16	5	23	39	79	11	13	43
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	30	32	31	32	32	30	31	27	25	26	33	31	29	28
10.83	Чай та кава	17	17	11	10	10	12	10	11	8	10	13	15	11	10
10.84	Прянощі та приправи	11	12	12	14	13	12	12	11	9	7	13	12	12	10
10.85	Готові страви та напівфабрикати	36	32	27	24	22	17	18	18	19	23	26	32	18	23
10.86	Дитяче та дієтичне харчування	2	5	9	13	9	8	9	7	13	11	10	5	8	11
10.89	Інші харчові продукти	52	36	42	48	34	31	36	36	31	31	34	44	35	32
10.91	Корми готові для сільськогосподарських тварин	1	2	2	2	1	2	2	1	1	2	3	2	1	2
10.92	Корми готові для домашніх тварин	24	18	13	11	12	12	15	17	18	27	25	18	15	24
11.01	Напої алкогольні, дистильовані	10	11	12	14	16	14	9	10	13	12	10	11	11	12
11.02	Вино	14	17	11	17	19	7	7	9	9	10	17	14	8	12
11.03	Сидр та фруктові вина	2	44	4	3	3	3	2	2	1	2	2	14	2	2
11.04	Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	11	7	9	11	11	8	5	10	7	1	1	9	8	1
11.05	Пиво	5	3	4	5	5	4	5	5	3	4	3	4	5	3
11.06	Солод	9	27	44	50	53	42	39	33	30	41	37	25	39	36
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та ін. води	11	9	9	9	8	8	12	17	9	10	9	10	13	9
12.00	Тютюнові вироби	13	19	18	15	19	19	17	13	34	19	10	16	16	18

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31]

Примітка:

перевищення обсягів експорту над обсягами реалізованої продукції за окремими видами агропродовольчої продукції пояснюється неповнотою статистичного обліку продукції виробленої господарствами населення, частина якої не потрапляє до офіційної звітності (зокрема меду, ягід, горіхів, плодових культур, лікарських і ароматичних рослин), а також особливостями обліку операцій з переробки давальницької сировини у виробництві олій, де у вартості реалізації враховується лише вартість послуг переробки.

Додаток В

Таблиця В.1. Матриця «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» для стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості, 2014-2016 рр.

		Коефіцієнт експортної орієнтації (на основі середніх даних за 2014-2016 рр.)	
		Високий (більше 50%)	Низький (менше 50%)
Обсяг реалізації реалізації (медіана = 156,3 млн дол. США)	Високий (> 156,3 млн дол. США)	Олія та жири	Інші харчові продукти
		Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	Фруктові та овочеві соки
		Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання
			Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби
			Крохмалі і крохмалепродукти
			Продукція борошномельно-круп'яної промисловості
			М'ясо законсервоване та оброблене
			М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене
			Маргарин і харчові жири
			Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди
			Тютюнові вироби
			Чай та кава
			Вино
			Продукти молочні та сирні
			Прянощі та приправи
			Цукор
			Напої алкогольні, дистильовані
			Безалкогольні напої; мінеральні та інші води
			Птиця свійська, жива, та яйця
			Пиво
			Корми готові для сільськогосподарських тварин
			Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці
			Худоба велика рогата молочних порід
			Свині живі
	Низький (< 156,3 млн дол. США)		Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання
		Інші багаторічні культури	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)
		Пряні, ароматичні та лікарські рослини	Худоба велика рогата м'ясних порід
		Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	Готові страви та напівфабрикати
		Цитрусові	Солод
		Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	Корми готові для домашніх тварин
		Олійні плоди (оливки, пальма тощо)	Продукція рибна, ракоподібні та молюски, оброблені та законсервовані
		Ягоди, горіхи, інші плодові культури	Тропічні та субтропічні фрукти
			Сидр та фруктові вина
			Інші однорічні та дворічні культури
			Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші
			Вівці та кози
			Коні та інші тварини родини конячих
			Прядивні культури (льон, коноплі тощо)
			Матеріал для саджання: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів
			Морозиво
			Дитяче та дієтичне харчування
			Макаронні вироби
			Зерняткові та кісточкові фрукти
			Рис нелущений
			Виноград
			Тютюн необроблений

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень та розрахунків за даними [31]

Таблиця В.2. Матриця «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» для стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості, 2019 – 2021 рр.

		Коефіцієнт експортної орієнтації (на основі середніх даних за 2019-2021 рр.)	
		Високий (більше 50%)	Низький (менше 50%)
Обсяг реалізації реалізації (медіана = 273,8 млн дол. США)	Високий (> 273,8 млн дол. США)	Олія та жири	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене
		Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання
		Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	Інші харчові продукти
			Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби
			Фруктові та овочеві соки
			Маргарин і харчові жири
			Продукція борошномельно-круп'яної промисловості
			Готові страви та напівфабрикати
			М'ясо законсервоване та оброблене
			Тютюнові вироби
			Продукція рибна, ракоподібні та молюски, оброблені та законсервовані
			Безалкогольні напої; мінеральні та інші води
			Цукор
			Прянощі та приправи
			Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди
			Напої алкогольні, дистильовані
			Чай та кава
			Птиця свійська, жива, та яйця
			Продукти молочні та сирні
			Пиво
			Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці
			Корми готові для сільськогосподарських тварин
			Худоба велика рогата молочних порід
			Свині живі
			Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання
	Низький (< 273,8 млн дол. США)	Цитрусові	Ягоди, горіхи, інші плодові культури
		Інші багаторічні культури	Худоба велика рогата м'ясних порід
		Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	Матеріал для садження: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелії грибів
		Пряні, ароматичні та лікарські рослини	Крохмалі і крохмалепродукти
			Вівці та кози
			Зерняткові та кісточкові фрукти
			Корми готові для домашніх тварин
			Тропічні та субтропічні фрукти
			Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)
			Солод
			Інші однорічні та дворічні культури
			Коні та інші тварини родини конячих
			Дитяче та дієтичне харчування
			Вино
			Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші
			Макаронні вироби
			Морозиво
			Прядивні культури (льон, коноплі тощо)
			Рис нелущений
			Сидр та фруктові вина
			Тютюн необроблений
			Виноград
			Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)
			Олійні плоди (оливки, пальма тощо)

Джерело: побудовано автором на основі власних досліджень та розрахунків за даними [31]

Аналіз позицій агропродовольчих товарів України в матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації» для стратегічної сегментації підсекторів агропродовольчої галузі за рівнем експортоорієнтованості

Код сектора	Товар	Квадрант матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	<i>Лідери експорту</i>	32,6	39,8	35,4
01.12	Рис нелущений	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.13	Овочі, баштанні, коренеплоди, бульбоплоди	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	1,0	0,8	0,8
01.15	Тютюн необроблений	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.16	Прядивні культури (льон, коноплі тощо)	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.19	Інші однорічні та дворічні культури	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,1	0,1
01.21	Виноград	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,1	0,0
01.22	Тропічні та субтропічні фрукти	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.23	Цитрусові	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.24	Зерняткові та кісточкові фрукти	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,4	0,2	0,2
01.25	Ягоди, горіхи, інші плодові культури	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,1
01.26	Олійні плоди (олівки, пальма тощо)	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.27	Культури для виробництва напоїв (чай, кава тощо)	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.29	Інші багаторічні культури	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	<i>Нішеві експортери</i>	0,0	0,0	0,0
01.30	Матеріал для садження: рослини живі, цибулини, бульби та корені, живці й вусики, міцелій грибів	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,1	0,1	0,0
01.41	Худоба велика рогата молочних порід	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	<i>Внутрішньо-орієнтовані лідери</i>	2,0	2,1	2,3
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,2	0,2	0,1
01.43	Коні та інші тварини родини конячих	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0
01.45	Вівці та кози	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	<i>Місцеві виробники</i>	0,0	0,0	0,0

Продовження додатку Г

Код сектора	Товар	Квадрант матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
01.46	Свині живі	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,6	1,4	1,7
01.47	Птиця свійська, жива, та яйця	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,3	1,7	1,8
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	Нішеві експортери	Нішеві експортери	Нішеві експортери	0,1	0,1	0,1
10.11	М'ясо законсервоване та оброблене	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,4	1,6	2,2
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	3,3	3,1	5,1
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,8	2,4	3,1
10.20	Продукція рибна, ракоподібні та молюски, оброблені та законсервовані	Місцеві виробники	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	0,4	0,7	1,0
10.31	Перероблена картопля (чіпси, картопля фрі тощо)	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,1	0,1	0,1
10.32	Фруктові та овочеві соки	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Лідери експорту	0,9	0,7	0,8
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	Лідери експорту	Лідери експорту	Лідери експорту	0,9	0,9	1,2
10.41	Олія та жири	Лідери експорту	Лідери експорту	Лідери експорту	13,5	13,2	15,0
10.42	Маргарин і харчові жири	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	0,7	0,6	0,7
10.51	Продукти молочні та сирні	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	5,0	4,5	4,9
10.52	Морозиво	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Внутрішньо-орієнтовані лідери	0,4	0,5	0,7
10.61	Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,9	1,9	1,7
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,4	0,5	0,6
10.71	Хліб, хлібобулочні вироби, кондитерські вироби швидкого споживання	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,0	1,9	2,0

Продовження додатку Г

Код сектора	Товар	Квадрант матриці «Обсяг реалізації / коефіцієнт експортної орієнтації»			Частка у загальному обсязі реалізації товарів (%)		
		2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.	2014-2016 рр.	2019-2021 рр.	2022-2024 рр.
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,3	1,0	1,2
10.73	Макаронні вироби	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,2	0,1	0,2
10.81	Цукор	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,7	1,2	1,8
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	3,1	2,6	3,1
10.83	Чай та кава	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	0,7	0,7	0,7
10.84	Прянощі та приправи	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	0,7	0,7	0,7
10.85	Готові страви та напівфабрикати	Місцеві виробники	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Місцеві виробники	0,3	0,6	0,5
10.86	Дитяче та дієтичне харчування	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,1	0,1	0,1
10.89	Інші харчові продукти	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,5	0,8	1,0
10.91	Корми готові для сільськогосподарських тварин	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,8	1,8	1,5
10.92	Корми готові для домашніх тварин	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,1	0,2	0,2
11.01	Напої алкогольні, дистильовані	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,1	1,5	1,3
11.02	Вино	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,6	0,4	0,2
11.03	Сидр та фруктові вина	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,1	0,1	0,1
11.04	Напої, отримані бродінням, недистильовані, інші	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,0	0,0	0,1
11.05	Пиво	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	2,3	1,9	2,0
11.06	Солод	Місцеві виробники	Місцеві виробники	Місцеві виробники	0,2	0,2	0,1
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	1,5	1,4	2,0
12.00	Тютюнові вироби	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	Внутрішньо-орієнтовані лідери	5,9	5,5	1,4

Джерело: власні розрахунки автора

**Методика розрахунку показників експортної спеціалізації
та конкурентних переваг**

Назва показника	Формула розрахунку	Умовні позначення	Інтерпретація показника
Індекс Лафая-Кріппендорфа (Lafay–Krippendorff Index, ILK) [134]	$ILK = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n s_i - \frac{1}{n} ,$	s_i – частка i -го товару в загальному експорті країни (в межах вибраної товарної номенклатури), $\frac{1}{n}$ – частка кожного товару в ідеально рівномірному розподілі (тобто, якби всі товари мали однакову вагу), n – кількість експортованих товарів (або категорій, наприклад, за кодами УКТ ЗЕД)	$ILK \in [0; 1]$, де: 0 – повна рівномірність (ідеальна диверсифікація), 1 – максимальна концентрація на одному товарі.
Індекс виявленої порівняльної переваги (Revealed Comparative Advantage, RCA_i) [136]	$RCA_i = \frac{\frac{X_i^{UA}}{\sum_j X_j^{UA}}}{\frac{X_i^W}{\sum_j X_j^W}},$	X_i^{UA} – експорт товару i з України; X_i^W – світовий експорт товару i .	$RCA_i > 1$ – наявна порівняльна перевага (конкурентоспроможність); $RCA_i = 1$ – нейтральна позиція; $RCA_i < 1$ – відсутність порівняльної переваги.

Джерело: сформовано автором за даними [134, 136]

Додаток Е

**Товарні позиції агропродовольчого експорту України на основі критеріїв рівня та динаміки індексу
виявлених порівняльних переваг (RCA) у розрізі кодів ГС**

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
101	Коні, віслюки, живі	2 409	4 033	0	0	0,013	0,017	0,001	0,001	0,047	0,051	0,004	0,01	0,01
102	Велика рогата худоба, жива	9 779	12 125	13	35	0,052	0,050	0,024	0,088	0,457	1,746	1,289	0,13	0,29
103	Свині, живі	4 657	4 919	0	0	0,025	0,020	0,000	0,000	0,015	0,000	-0,015	0	0
104	Вівці та кози, живі	2 088	3 120	0	2	0,011	0,013	0,001	0,004	0,084	0,290	0,206	0,02	0,05
105	Свійська птиця, жива	3 123	4 034	0	0	0,017	0,017	0,000	0,000	0,016	0,000	-0,016	0	0
106	Інші тварини, живі	1 405	1 815	1	1	0,007	0,008	0,001	0,002	0,146	0,246	0,100	0,04	0,04
201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	22 225	32 589	24	6	0,117	0,135	0,044	0,014	0,376	0,102	-0,273	0,11	0,02
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	21 202	37 335	51	73	0,112	0,155	0,095	0,182	0,851	1,174	0,323	0,24	0,2
203	Свинина	30 310	36 838	26	8	0,160	0,153	0,049	0,019	0,304	0,125	-0,179	0,09	0,02
204	Баранина, козлятина	7 309	9 222	0	1	0,039	0,038	0,000	0,001	0,001	0,037	0,036	0	0,01
205	М'ясо коней, віслюків, мулів або лошаків	460	400	0	0	0,002	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
206	Субпродукти великої рогатої худоби, свиней, овець, коней	7 864	9 377	4	3	0,042	0,039	0,007	0,006	0,164	0,161	-0,004	0,05	0,03
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	26 810	35 614	276	963	0,142	0,148	0,512	2,382	3,615	16,133	12,518	1,03	2,7
208	Інші м'ясо та їстівні субпродукти	943	742	0	0	0,005	0,003	0,000	0,000	0,001	0,000	-0,001	0	0
209	Сало, свинячий жир і жир птиці	731	781	0	0	0,004	0,003	0,000	0,000	0,053	0,070	0,017	0,02	0,01
210	М'ясо та субпродукти	4 808	5 394	0	0	0,025	0,022	0,001	0,000	0,030	0,019	-0,011	0,01	0
301	Жива риба	1 770	2 444	0	3	0,009	0,010	0,000	0,007	0,000	0,705	0,705	0	0,12
302	Риба свіжа або охолоджена	17 936	26 422	0	0	0,095	0,110	0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0	0
303	Риба морожена	23 102	25 924	0	2	0,122	0,107	0,001	0,004	0,005	0,038	0,033	0	0,01
304	Філе рибне та інше м'ясо риб	23 556	30 338	9	19	0,124	0,126	0,016	0,046	0,130	0,364	0,234	0,04	0,06
305	Риба сушена, солена, копчена	5 991	6 585	0	10	0,032	0,027	0,001	0,026	0,021	0,949	0,928	0,01	0,16
306	Ракоподібні	24 986	31 768	0	1	0,132	0,132	0,001	0,003	0,007	0,023	0,016	0	0
307	Молюски	10 269	14 368	0	6	0,054	0,060	0,001	0,015	0,010	0,252	0,242	0	0,04
308	Водяні безхребетні	752	789	0	0	0,004	0,003	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
309	Борошно, крупки та гранули з риби, ракоподібних, молюсків та інших водяних безхребетних, придатні для споживання людиною	0	52	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0,000	0	0	0
401	Молоко та вершки, не згущені	9 539	12 805	5	18	0,050	0,053	0,009	0,044	0,174	0,821	0,647	0,05	0,14
402	Молоко та вершки, згущені	28 231	21 151	121	74	0,149	0,088	0,225	0,184	1,506	2,096	0,590	0,43	0,35
403	Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	4 877	6 025	4	6	0,026	0,025	0,007	0,015	0,286	0,586	0,300	0,08	0,1
404	Молочна сироватка	6 169	5 273	27	13	0,033	0,022	0,049	0,033	1,513	1,514	0,001	0,43	0,25
405	Масло вершкове	8 598	12 857	47	49	0,045	0,053	0,088	0,121	1,933	2,270	0,337	0,55	0,38
406	Сири	32 623	45 184	120	54	0,172	0,187	0,223	0,134	1,292	0,716	-0,576	0,37	0,12
407	Яйця птиці в шкаралупі	4 024	6 080	100	75	0,021	0,025	0,185	0,184	8,685	7,317	-1,369	2,47	1,23
408	Яйця птиці без шкаралупи	1 013	1 827	59	33	0,005	0,008	0,109	0,082	20,355	10,871	-9,485	5,8	1,82
409	Мед натуральний	2 322	2 284	93	167	0,012	0,009	0,173	0,413	14,085	43,616	29,532	4,01	7,31
410	Комахи та інші їстівні продукти тваринного походження	482	1 026	0	0	0,003	0,004	0,000	0,001	0,079	0,143	0,064	0,02	0,02
501	Людське волосся	91	58	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	1,660	1,660	0	0,28
502	Щетина свійських або диких свиней	117	47	0	0	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
503	Кишки, сечові міхури та шлунки тварин	0	0	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000			0	0
504	Кишки, сечові міхури, шлунки тварин	4 013	4 163	3	7	0,021	0,017	0,006	0,016	0,274	0,933	0,660	0,08	0,16
505	Шкурки та інші частини птахів	2 000	1 731	5	8	0,011	0,007	0,009	0,020	0,843	2,788	1,944	0,24	0,47
506	Кістки та роговий стрижень	308	280	0	0	0,002	0,001	0,000	0,000	0,000	0,034	0,034	0	0,01
507	Кістки, роги, панцирі, копита, нігті, дзьоби тварин	137	188	0	0	0,001	0,001	0,000	0,000	0,013	0,025	0,013	0	0
508	Корали; черепашки та панцирі	189	140	0	1	0,001	0,001	0,000	0,003	0,000	5,434	5,434	0	0,91
509	Амбра сіра, струмина боброва, цівета і мускус	1	0	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
510	Амбра, струмина, мускус; жовч; залози	218	589	0	0	0,001	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
511	Інші продукти тваринні	3 004	3 970	7	0	0,016	0,016	0,014	0,001	0,871	0,060	-0,811	0,25	0,01

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
601	Цибулини, бульби, кореневища	1 758	1 955	0	0	0,009	0,008	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
602	Інші живі рослини; міцелій грибів	7 777	10 285	1	2	0,041	0,043	0,002	0,006	0,056	0,137	0,081	0,02	0,02
603	Зрізані квітки та пуп'янки	8 536	10 485	0	0	0,045	0,043	0,000	0,001	0,002	0,013	0,011	0	0
604	Листя, гілки, трави, мохи та лишайники	1 207	1 418	0	1	0,006	0,006	0,000	0,003	0,032	0,482	0,450	0,01	0,08
701	Картопля	4 352	7 581	4	1	0,023	0,031	0,007	0,001	0,288	0,042	-0,246	0,08	0,01
702	Помідори	9 433	12 202	28	0	0,050	0,051	0,051	0,001	1,033	0,015	-1,018	0,29	0
703	Цибуля	5 428	9 505	2	4	0,029	0,039	0,004	0,009	0,134	0,225	0,092	0,04	0,04
704	Капуста	2 879	4 507	1	0	0,015	0,019	0,001	0,001	0,075	0,034	-0,042	0,02	0,01
705	Салат-латук і цикорій	2 697	3 601	0	0	0,014	0,015	0,000	0,000	0,009	0,001	-0,008	0	0
706	Морква, ріпа, столові буряки, редька, селера	1 823	2 466	2	0	0,010	0,010	0,004	0,001	0,394	0,094	-0,300	0,11	0,02
707	Огірки, корнішони	2 564	4 070	11	1	0,014	0,017	0,020	0,003	1,505	0,173	-1,332	0,43	0,03
708	Бобові овочі	1 602	1 725	0	0	0,008	0,007	0,000	0,000	0,039	0,019	-0,020	0,01	0
709	Інші овочі свіжі або охолоджені	13 290	19 068	8	4	0,070	0,079	0,015	0,011	0,214	0,138	-0,075	0,06	0,02
710	Овочі морожені	6 465	8 899	10	10	0,034	0,037	0,018	0,025	0,535	0,682	0,147	0,15	0,11
711	Овочі консервовані для тимчасового зберігання	688	907	1	1	0,004	0,004	0,002	0,002	0,492	0,430	-0,062	0,14	0,07
712	Овочі сушені	2 721	3 481	0	1	0,014	0,014	0,001	0,003	0,048	0,184	0,136	0,01	0,03
713	Овочі бобові сушені	10 967	18 749	63	140	0,058	0,078	0,117	0,345	2,025	4,441	2,416	0,58	0,74
714	Топінамбур, солодка картопля, маранта, селен	3 366	3 796	0	0	0,018	0,016	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
801	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	6 165	11 184	0	0	0,033	0,046	0,000	0,000	0,007	0,001	-0,006	0	0
802	Інші горіхи	16 284	19 506	87	93	0,086	0,081	0,161	0,230	1,873	2,848	0,975	0,53	0,48
803	Банани та плантайни	15 287	17 332	0	0	0,081	0,072	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
804	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго	10 186	21 137	0	0	0,054	0,088	0,000	0,000	0,000	0,002	0,001	0	0
805	Цитрусові	13 891	18 066	0	26	0,073	0,075	0,000	0,063	0,001	0,843	0,842	0	0,14
806	Виноград	10 684	13 627	0	0	0,056	0,057	0,000	0,000	0,004	0,004	0,000	0	0
807	Дині, кавуни і папайя	3 565	4 798	3	0	0,019	0,020	0,006	0,001	0,331	0,042	-0,289	0,09	0,01

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
808	Яблука, груші та айва	10 803	11 277	5	21	0,057	0,047	0,010	0,053	0,175	1,137	0,962	0,05	0,19
809	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи	5 974	11 399	2	0	0,032	0,047	0,003	0,001	0,110	0,016	-0,094	0,03	0
810	Інші плоди, свіжі	12 493	32 960	1	29	0,066	0,137	0,002	0,073	0,032	0,534	0,502	0,01	0,09
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	4 511	7 704	48	185	0,024	0,032	0,089	0,458	3,712	14,341	10,629	1,06	2,4
812	Плоди та горіхи консервовані для тимчасового зберігання	185	181	0	0	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
813	Плоди сушені, крім плодів товарних позицій 0801-0806; суміші горіхів	2 265	3 012	2	6	0,012	0,012	0,003	0,015	0,239	1,177	0,938	0,07	0,2
814	Шкірки цитрусових, динь, кавунів	68	91	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,013	0,013	0	0
901	Кава; кавова шкаралупа; заміінники кави	31 163	51 584	1	3	0,165	0,214	0,003	0,008	0,016	0,036	0,019	0	0,01
902	Чай	7 005	7 436	3	8	0,037	0,031	0,006	0,019	0,157	0,603	0,446	0,04	0,1
903	Мате	229	224	0	0	0,001	0,001	0,000	0,000	0,011	0,000	-0,011	0	0
904	Перець	4 066	5 948	1	1	0,021	0,025	0,003	0,002	0,120	0,096	-0,024	0,03	0,02
905	Ваніль	306	441	0	0	0,002	0,002	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
906	Кориця та квіти коричного дерева	445	831	0	0	0,002	0,003	0,000	0,000	0,031	0,045	0,014	0,01	0,01
907	Гвоздика	374	647	0	0	0,002	0,003	0,000	0,000	0,026	0,033	0,007	0,01	0,01
908	Горіх мускатний, маціс і кардамон	633	1 291	0	0	0,003	0,005	0,000	0,000	0,013	0,006	-0,008	0	0
909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру; ягоди ялівцю	709	1 718	8	8	0,004	0,007	0,015	0,019	4,074	2,733	-1,341	1,16	0,46
910	Імбир, шафран, тим'ян, лаврове листя, каррі	2 453	4 104	0	0	0,013	0,017	0,001	0,001	0,049	0,068	0,019	0,01	0,01
1001	Пшениця	53 086	57 893	2 291	3 737	0,281	0,240	4,249	9,247	15,144	38,521	23,377	4,32	6,45
1002	Жито	424	423	9	2	0,002	0,002	0,017	0,005	7,664	3,102	-4,562	2,18	0,52
1003	Ячмінь	8 526	9 833	842	557	0,045	0,041	1,562	1,379	34,653	33,827	-0,825	9,87	5,67
1004	Овес	941	1 136	2	6	0,005	0,005	0,003	0,014	0,595	2,950	2,355	0,17	0,49
1005	Кукурудза	37 438	48 821	3 351	5 074	0,198	0,202	6,215	12,556	31,410	62,024	30,614	8,95	10,39
1006	Рис	25 761	39 224	2	5	0,136	0,163	0,004	0,011	0,032	0,071	0,038	0,01	0,01
1007	Сорго зернове	2 284	3 074	36	11	0,012	0,013	0,067	0,026	5,516	2,057	-3,459	1,57	0,34
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	1 205	1 195	12	29	0,006	0,005	0,022	0,072	3,393	14,584	11,192	0,97	2,44

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
1101	Борошно пшеничне	4 886	6 212	72	21	0,026	0,026	0,134	0,053	5,189	2,048	-3,140	1,48	0,34
1102	Борошно із зерна інших зернових культур	936	1 679	3	2	0,005	0,007	0,005	0,004	1,010	0,563	-0,447	0,29	0,09
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	1 122	1 392	11	13	0,006	0,006	0,020	0,032	3,379	5,543	2,164	0,96	0,93
1104	Зерно зернових культур	1 509	2 206	21	35	0,008	0,009	0,039	0,088	4,907	9,571	4,664	1,4	1,6
1105	Борошно, крупи, пластівці, гранули з картоплі	704	1 346	0	0	0,004	0,006	0,000	0,000	0,001	0,012	0,010	0	0
1106	Борошно, крупи та порошок із сушених бобів	457	738	0	0	0,002	0,003	0,000	0,001	0,031	0,183	0,153	0,01	0,03
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	4 457	5 304	9	20	0,024	0,022	0,016	0,049	0,682	2,248	1,566	0,19	0,38
1108	Крохмалі; інулін	4 016	6 980	9	42	0,021	0,029	0,016	0,105	0,775	3,613	2,838	0,22	0,61
1109	Клейковина пшенична	1 517	1 746	0	0	0,008	0,007	0,000	0,000	0,000	0,012	0,012	0	0
1201	Соеві боби	66 814	86 352	703	1 343	0,353	0,358	1,304	3,322	3,693	9,279	5,586	1,05	1,55
1202	Арахіс	2 620	4 869	0	0	0,014	0,020	0,000	0,000	0,000	0,004	0,004	0	0
1203	Копра	113	101	0	0	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1204	Насіння льону	1 043	1 252	10	39	0,006	0,005	0,019	0,097	3,433	18,620	15,187	0,98	3,12
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	11 620	13 914	871	1 817	0,061	0,058	1,616	4,496	26,311	77,929	51,618	7,5	13,06
1206	Насіння соняшнику	3 739	4 841	44	65	0,020	0,020	0,081	0,161	4,118	8,035	3,916	1,17	1,35
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	5 665	7 708	26	58	0,030	0,032	0,049	0,145	1,635	4,523	2,888	0,47	0,76
1208	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	856	780	0	0	0,005	0,003	0,000	0,000	0,026	0,041	0,015	0,01	0,01
1209	Насіння, плоди та спори для сівби	7 143	9 631	20	9	0,038	0,040	0,038	0,023	1,004	0,565	-0,439	0,29	0,09
1210	Шишки хмелю; лупулін	387	717	1	1	0,002	0,003	0,002	0,002	0,889	0,719	-0,170	0,25	0,12
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	3 214	4 658	7	24	0,017	0,019	0,013	0,059	0,747	3,031	2,284	0,21	0,51
1212	Плоди ріжкового дерева, водорості, цукрові буряки, тростина	1 977	3 067	1	2	0,010	0,013	0,001	0,005	0,095	0,389	0,293	0,03	0,07
1213	Солома та полова зернових	394	545	0	0	0,002	0,002	0,000	0,000	0,037	0,195	0,158	0,01	0,03

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
1214	Кормові коренеплоди, сіно та аналогічні кормові продукти	2 840	2 992	4	2	0,015	0,012	0,008	0,005	0,500	0,416	-0,084	0,14	0,07
1301	Шелак; природні камеді, смоли	835	1 196	0	0	0,004	0,005	0,000	0,000	0,000	0,002	0,002	0	0
1302	Соки, екстракти, пектини, клеї рослинні	6 906	7 860	1	2	0,036	0,033	0,001	0,004	0,028	0,127	0,099	0,01	0,02
1401	Матеріали рослинні для плетіння	245	296	1	1	0,001	0,001	0,002	0,004	1,288	2,916	1,627	0,37	0,49
1404	Інші матеріали рослинного походження	907	1 783	84	32	0,005	0,007	0,156	0,078	32,623	10,556	-22,066	9,3	1,77
1501	Жир свинячий і свійської птиці, крім 0209, 1503	371	765	0	23	0,002	0,003	0,001	0,057	0,467	18,073	17,606	0,13	3,03
1502	Жир великої рогатої худоби, овечий, козячий, крім 1503 00	1 180	2 495	1	1	0,006	0,010	0,001	0,002	0,193	0,180	-0,013	0,05	0,03
1503	Лярди, oleo-стеарин,-маргарин, тваринне масло	78	140	0	0	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1504	Жири і масла, з риби або морських ссавців	1 851	4 634	0	0	0,010	0,019	0,000	0,000	0,000	0,002	0,002	0	0
1505	Вовняний жир і побічні жирові речовини	273	191	0	0	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,012	0,012	0	0
1506	Інші тваринні жири і масла	280	508	0	0	0,001	0,002	0,000	0,000	0,023	0,001	-0,021	0,01	0
1507	Олія соєва	9 931	13 384	96	317	0,052	0,055	0,177	0,784	3,376	14,134	10,758	0,96	2,37
1508	Олія арахісова	341	735	0	0	0,002	0,003	0,000	0,000	0,019	0,002	-0,016	0,01	0
1509	Олія оливкова	7 158	16 571	0	0	0,038	0,069	0,000	0,000	0,001	0,001	0,000	0	0
1510	Інші олії, з маслин або оливок	307	787	0	0	0,002	0,003	0,000	0,000	0,007	0,000	-0,007	0	0
1511	Олія пальмова	35 115	42 285	1	0	0,186	0,175	0,003	0,001	0,014	0,005	-0,010	0	0
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	10 307	19 475	3 554	5 122	0,054	0,081	6,593	12,674	121,022	156,953	35,931	34,48	26,3
1513	Олії кокосова, пальмоядрова або з бабасу	6 331	7 897	0	0	0,033	0,033	0,000	0,000	0,009	0,001	-0,008	0	0
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	6 940	11 720	83	239	0,037	0,049	0,153	0,591	4,183	12,166	7,983	1,19	2,04
1515	Інші нелеткі жири і олії рослинні	4 078	6 282	16	4	0,022	0,026	0,030	0,010	1,400	0,369	-1,032	0,4	0,06
1516	Жири, масла, олії, хімічно перетворені без обробки	3 875	5 289	6	0	0,020	0,022	0,012	0,000	0,587	0,004	-0,583	0,17	0
1517	Маргарин	5 502	8 301	64	36	0,029	0,034	0,118	0,090	4,061	2,603	-1,458	1,16	0,44

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорту, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
1518	Жири, масла і олії піддані хімічній модифікації	3 211	10 714	2	13	0,017	0,044	0,003	0,033	0,199	0,740	0,540	0,06	0,12
1520	Гліцерин сирий	601	865	0	0	0,003	0,004	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1521	Воски рослинні, віск бджолиний, інших комах	375	363	0	1	0,002	0,002	0,000	0,002	0,000	1,463	1,463	0	0,25
1522	Дегра	142	1 096	0	0	0,001	0,005	0,000	0,001	0,022	0,184	0,162	0,01	0,03
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса	4 867	7 531	4	6	0,026	0,031	0,007	0,015	0,269	0,495	0,226	0,08	0,08
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	16 388	20 901	7	54	0,087	0,087	0,014	0,134	0,159	1,546	1,386	0,05	0,26
1603	Екстракти, соки з м'яса, риби або ракоподібних, молюсків	217	199	0	0	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1604	Готова або консервована риба; ікра	15 967	19 639	20	9	0,084	0,081	0,038	0,022	0,447	0,272	-0,175	0,13	0,05
1605	Готові або консервовані ракоподібні, молюски	9 188	9 383	1	1	0,049	0,039	0,002	0,001	0,034	0,035	0,001	0,01	0,01
1701	Цукор	28 331	42 875	3	420	0,150	0,178	0,006	1,040	0,038	5,853	5,815	0,01	0,98
1702	Інші цукри у твердому стані, сиропи; мед штучний	7 350	11 323	16	14	0,039	0,047	0,029	0,035	0,744	0,744	0,000	0,21	0,12
1703	Патока	1 203	1 468	5	2	0,006	0,006	0,009	0,005	1,343	0,762	-0,581	0,38	0,13
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	10 892	17 796	124	215	0,058	0,074	0,230	0,532	3,991	7,216	3,224	1,14	1,21
1801	Какао-боби	9 490	20 407	0	0	0,050	0,085	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1802	Шкаралупи та інші відходи з какао	38	41	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
1803	Какао-паста	3 408	8 299	34	2	0,018	0,034	0,063	0,006	3,484	0,171	-3,312	0,99	0,03
1804	Какао-масло, какао-жир	5 971	13 620	0	3	0,032	0,056	0,000	0,008	0,001	0,146	0,145	0	0,02
1805	Какао-порошок, без цукру	2 189	4 825	0	2	0,012	0,020	0,001	0,006	0,061	0,285	0,223	0,02	0,05
1806	Шоколад	27 721	43 874	289	264	0,147	0,182	0,536	0,654	3,655	3,597	-0,058	1,04	0,6
1901	Екстракти солодові; готові харчові продукти без/з какао	18 909	27 171	120	34	0,100	0,113	0,223	0,084	2,229	0,744	-1,485	0,64	0,12
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	8 733	16 288	39	56	0,046	0,068	0,073	0,139	1,582	2,052	0,470	0,45	0,34
1903	Тапіока та її замінники з крохмалю	84	234	0	0	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
1904	Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна	5 956	8 752	10	15	0,031	0,036	0,019	0,036	0,598	0,991	0,394	0,17	0,17
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	31 264	59 765	221	270	0,165	0,248	0,409	0,668	2,478	2,697	0,219	0,71	0,45
2001	Овочі, приготовлені або консервовані, з оцтом	2 160	3 075	15	6	0,011	0,013	0,028	0,016	2,481	1,219	-1,262	0,71	0,2
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	4 661	7 521	27	33	0,025	0,031	0,051	0,083	2,053	2,657	0,604	0,59	0,45
2003	Гриби та трюфелі, приготовлені чи консервовані без оцту	962	1 025	0	0	0,005	0,004	0,000	0,000	0,015	0,059	0,045	0	0,01
2004	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, морожені	7 554	16 138	0	0	0,040	0,067	0,000	0,000	0,009	0,000	-0,008	0	0
2005	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, неморожені	10 121	14 522	44	15	0,053	0,060	0,081	0,037	1,515	0,608	-0,908	0,43	0,1
2006	Овочі, плоди, горіхи, консервовані з цукром	341	609	0	0	0,002	0,003	0,000	0,000	0,002	0,098	0,096	0	0,02
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	2 835	4 274	2	18	0,015	0,018	0,004	0,045	0,252	2,561	2,309	0,07	0,43
2008	Плоди, горіхи, приготовлені чи консервовані іншим способом	13 837	20 864	31	11	0,073	0,087	0,057	0,028	0,779	0,318	-0,461	0,22	0,05
2009	Соки плодів чи овочеві, незброжені, без спирту	16 899	21 312	179	233	0,089	0,088	0,331	0,577	3,708	6,534	2,826	1,06	1,09
2101	Екстракти, есенції та концентрати кави, чаю або мате	7 922	12 252	38	22	0,042	0,051	0,071	0,054	1,702	1,055	-0,647	0,48	0,18
2102	Дріжджі	2 424	3 846	17	38	0,013	0,016	0,032	0,094	2,526	5,903	3,378	0,72	0,99
2103	Готові соуси та продукти для їх приготування, добавки, приправи, гірчиця	11 386	20 484	35	34	0,060	0,085	0,065	0,085	1,076	1,001	-0,075	0,31	0,17
2104	Супи чи бульйони	3 282	4 655	6	1	0,017	0,019	0,011	0,003	0,649	0,137	-0,513	0,19	0,02
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	3 600	6 370	7	41	0,019	0,026	0,013	0,102	0,695	3,865	3,171	0,2	0,65
2106	Інші харчові продукти	37 247	66 908	108	38	0,197	0,277	0,201	0,094	1,021	0,339	-0,682	0,29	0,06
2201	Води, без додання цукру; лід та сніг	3 770	5 310	2	5	0,020	0,022	0,004	0,013	0,222	0,588	0,366	0,06	0,1

Продовження додатку Е

Код ГС	Найменування товарної позиції	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українському експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024 р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
2202	Води, з доданням цукру	17 337	30 394	70	86	0,092	0,126	0,130	0,213	1,418	1,694	0,276	0,4	0,28
2203	Пиво із солоду	13 750	18 476	49	30	0,073	0,077	0,090	0,074	1,245	0,966	-0,279	0,35	0,16
2204	Вина виноградні; сусло виноградне	35 748	38 913	35	11	0,189	0,161	0,065	0,027	0,344	0,170	-0,174	0,1	0,03
2205	Вермут та інше вино виноградне	644	885	1	0	0,003	0,004	0,002	0,001	0,518	0,138	-0,381	0,15	0,02
2206	Інші зброжені напої	1 532	1 844	0	1	0,008	0,008	0,001	0,002	0,072	0,209	0,137	0,02	0,04
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	7 212	13 152	6	106	0,038	0,055	0,012	0,262	0,304	4,806	4,502	0,09	0,81
2208	Спирт етиловий, неденатурований, менш 80 об.%	29 706	42 122	87	73	0,157	0,175	0,162	0,180	1,034	1,029	-0,004	0,29	0,17
2209	Оцет харчовий	689	1 050	0	0	0,004	0,004	0,000	0,001	0,040	0,127	0,087	0,01	0,02
2301	Борошно, крупи та гранули з м'яса, риби, ракоподібних, моллюсків	6 717	9 652	1	12	0,036	0,040	0,002	0,031	0,062	0,763	0,701	0,02	0,13
2302	Висівки, кормове борошно	1 778	2 984	79	35	0,009	0,012	0,146	0,087	15,498	7,012	-8,487	4,42	1,17
2303	Відходи і залишки від виробництва цукру, крохмалю; жом, багаса	6 940	6 414	27	51	0,037	0,027	0,050	0,127	1,354	4,758	3,404	0,39	0,8
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	35 349	35 301	56	304	0,187	0,146	0,103	0,753	0,552	5,147	4,595	0,16	0,86
2305	Макуха та інші тверді відходи і залишки, одержані під час вилучення арахісової олії	56	58	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій, крім 2304, 2305	8 041	10 480	928	1 030	0,042	0,043	1,721	2,548	40,489	58,630	18,141	11,54	9,82
2307	Винний осад; винний камінь	11	13	0	0	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0	0
2308	Продукти, відходи рослинного походження для годівлі тварин	1 092	1 056	1	4	0,006	0,004	0,001	0,011	0,215	2,452	2,237	0,06	0,41
2309	Продукти для годівлі тварин	26 705	47 689	18	44	0,141	0,198	0,033	0,109	0,235	0,549	0,315	0,07	0,09
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	13 231	13 850	3	1	0,070	0,057	0,006	0,002	0,090	0,030	-0,060	0,03	0,01
2402	Сигари, сигарили та сигарети, цигарки	25 887	25 061	252	90	0,137	0,104	0,467	0,224	3,414	2,153	-1,262	0,97	0,36
2403	Інший тютюн та замітники тютюну промислового виробництва	5 479	7 304	79	10	0,029	0,030	0,147	0,025	5,059	0,833	-4,226	1,44	0,14

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31, 138-140]

Додаток Ж

**Відібрані товарні позиції агропродовольчого експорту України на основі критеріїв рівня та динаміки
індексу виявлених порівняльних переваг (RCA) в розрізі видів економічної діяльності**

Код ВЕД	Найменування вид економічної діяльності	Всього світовий імпорт, млн дол. США		Український експорт, млн дол. США		Частка в світовій торгівлі, %		Частка в українськом у експорті, %		Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Частка України в світовій торгівлі, %	
		2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	2014 р.	2024 р.	Відхилення, 2024р. від 2014 р.	2014 р.	2024 р.
01.11	Зернові культури, бобові, насіння олійних культур	205 734	257 305	8 260	12 877	1,087	1,067	15,321	31,867	14,090	29,868	15,778	4,01	5
01.28	Пряні, ароматичні та лікарські рослини	10 861	17 327	16	32	0,057	0,072	0,030	0,079	0,525	1,106	0,581	0,15	0,19
01.42	Худоба велика рогата м'ясних порід	8 785	11 478	13	35	0,046	0,048	0,025	0,088	0,535	1,844	1,309	0,15	0,31
01.49	Тварини, яких розводять на фермах, інші, та продукція тваринництва, інша	9 329	7 025	117	185	0,049	0,029	0,218	0,459	4,414	15,748	11,333	1,26	2,64
10.12	М'ясо свійської птиці, законсервоване та оброблене	29 107	37 755	281	991	0,154	0,157	0,522	2,453	3,392	15,669	12,277	0,97	2,63
10.13	Продукти з м'яса та м'яса свійської птиці	27 871	36 816	13	72	0,147	0,153	0,024	0,179	0,161	1,175	1,014	0,05	0,2
10.32	Фруктові та овочеві соки	16 899	21 312	179	233	0,089	0,088	0,331	0,577	3,708	6,534	2,826	1,06	1,09
10.39	Плоди та овочі, оброблені та законсервовані, інші	83 203	114 306	230	364	0,440	0,474	0,426	0,901	0,970	1,902	0,932	0,28	0,32
10.41	Олія та жири	130 479	176 995	4 732	7 016	0,690	0,734	8,778	17,363	12,729	23,658	10,929	3,63	3,96
10.51	Продукти молочні та сирні	93 185	106 272	367	254	0,492	0,441	0,680	0,629	1,381	1,427	0,046	0,39	0,24
10.52	Морозиво	3 600	6 370	7	41	0,019	0,026	0,013	0,102	0,695	3,865	3,171	0,2	0,65
10.62	Крохмалі і крохмалепродукти	17 737	25 684	48	91	0,094	0,106	0,090	0,226	0,957	2,118	1,161	0,27	0,35
10.72	Сухарі, печиво, кондитерські вироби тривалого зберігання	31 264	59 765	221	270	0,165	0,248	0,409	0,668	2,478	2,697	0,219	0,71	0,45
10.81	Цукор	30 717	45 777	15	450	0,162	0,190	0,028	1,114	0,171	5,871	5,700	0,05	0,98
10.82	Какао-продукти, шоколад і цукрові кондитерські вироби	50 560	89 064	447	488	0,267	0,369	0,829	1,207	3,102	3,268	0,167	0,88	0,55
10.85	Готові страви та напівфабрикати	3 680	8 301	37	54	0,019	0,034	0,068	0,133	3,486	3,862	0,376	0,99	0,65
11.06	Солод	4 457	5 304	9	20	0,024	0,022	0,016	0,049	0,682	2,248	1,566	0,19	0,38
11.07	Безалкогольні напої; мінеральні та інші води	21 107	35 705	72	92	0,112	0,148	0,134	0,226	1,205	1,529	0,325	0,34	0,26

Джерело: розрахунки автора на основі даних [31, 138-140]

Додаток И

Таблиця И.1. Динаміка експорту агропродовольчої продукції країн Європи в 2016-2024 рр.

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
Ціна, дол. США/тонну	Австрія	1 254	1 333	1 453	1 406	1 467	1 569	1 626	1 784	1 702	36
	Албанія	940	991	1 204	1 076	1 109	1 236	1 176	1 420	1 215	29
	Бельгія	1 222	1 307	1 317	1 294	1 311	1 473	1 543	1 753	1 798	47
	Болгарія	462	503	519	444	527	614	860	654	678	47
	Боснія і Герцеговина	750	770	835	812	908	1 093	1 133	1 140	1 087	45
	Греція	1 354	1 568	1 594	1 483	1 528	1 730	1 890	2 043	2 032	50
	Грузія	1 535	1 295	1 381	1 366	1 345	1 248	1 353	1 565	1 598	4
	Данія	1 944	1 988	2 124	2 110	2 077	2 173	2 330	2 489	2 601	34
	Естонія	749	723	923	736	722	953	1 036	1 125	1 163	55
	Ірландія	2 646	2 814	2 789	2 616	2 659	2 940	3 108	3 114	3 102	17
	Ісландія	3 280	3 094	3 220	3 435	3 304	3 673	3 610	3 799	4 007	22
	Іспанія	1 508	1 604	1 663	1 581	1 659	1 812	1 931	2 238	2 271	51
	Італія	1 380	1 760	2 039	1 993	2 049	2 340	2 382	2 670	2 729	98
	Кіпр	1 491	1 517	1 850	1 950	2 151	2 054	2 164	2 294	2 451	64
	Косово	514	596	699	749	848	917	983	995	985	92
	Латвія	555	674	762	668	615	747	816	795	696	25
	Литва	664	743	957	797	755	940	1 121	977	942	42
	Ліхтенштейн	1 810	1 833	1 961	1 880	1 919	1 997	1 938	2 322	2 326	29
	Люксембург	1 416	1 539	1 579	1 487	1 495	1 732	1 758	1 841	1 851	31
	Мальта	3 876	4 036	6 943	6 184	6 098	5 928	7 402	5 254	3 307	-15
	Молдова	400	413	417	695	683	615	629	475	522	31
	Нідерланди	1 604	1 640	1 809	1 741	1 765	1 956	1 990	2 157	2 107	31
	Німеччина	1 162	1 308	1 400	1 367	1 304	1 422	1 568	1 703	1 725	48
	Норвегія	3 702	3 680	3 714	3 797	3 476	3 981	4 556	4 923	4 845	31
	Північна Македонія	939	1 079	1 084	1 000	1 102	1 192	1 235	1 385	1 445	54
	Польща	1 170	1 383	1 540	1 482	1 332	1 475	1 615	1 554	1 731	48
	Португалія	1 605	1 612	1 651	1 599	1 638	1 814	1 796	1 946	2 149	34
	Румунія	402	427	433	412	493	529	670	560	612	52
	Сербія	502	578	585	520	546	730	927	971	780	55
	Словаччина	613	637	726	742	691	793	856	914	954	56
	Словенія	456	486	519	513	510	619	712	788	708	55

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Туреччина	1 057	1 012	984	1 039	1 056	1 097	1 243	1 152	1 354	28
	Угорщина	657	616	763	716	664	828	1 049	1 061	921	40
	Україна	261	277	296	272	299	395	406	326	315	21
	Фінляндія	970	1 187	1 428	1 290	1 269	1 469	1 837	1 732	1 558	61
	Франція	954	1 079	1 052	1 049	1 043	1 291	1 265	1 451	1 407	47
	Хорватія	618	615	725	609	632	769	893	1 020	904	46
	Чехія	542	568	617	641	649	722	667	845	929	71
	Чорногорія	1 558	1 725	1 909	1 714	1 786	1 992	2 157	2 680	2 673	72
	Швейцарія	3 136	3 313	2 944	3 449	2 857	3 395	2 954	2 887	2 979	-5
	Швеція	1 852	1 989	2 359	2 184	1 944	2 356	2 457	2 943	3 182	72
Вартість, млн. дол. США	Австрія	12 235	13 326	14 389	14 500	15 264	17 001	17 657	18 723	19 051	56
	Албанія	204	253	300	322	360	430	458	555	573	181
	Бельгія	42 014	45 220	47 115	46 272	47 600	54 361	56 965	63 383	64 640	54
	Болгарія	4 569	4 713	5 089	5 366	5 467	7 145	8 708	8 587	7 265	59
	Боснія і Герцеговина	529	583	500	458	500	553	573	579	634	20
	Греція	6 450	6 530	7 300	6 863	7 834	9 158	9 918	11 392	11 857	84
	Грузія	598	625	698	744	787	976	1 009	1 161	1 379	131
	Данія	20 036	21 527	21 935	21 795	22 083	23 897	24 358	25 412	25 869	29
	Естонія	1 198	1 336	1 363	1 529	1 620	1 744	2 125	2 179	2 314	93
	Ірландія	12 871	14 629	15 103	15 263	15 098	16 663	17 977	18 037	19 060	48
	Ісландія	2 132	2 100	2 488	2 465	2 389	2 801	3 206	3 066	3 095	45
	Іспанія	50 585	55 171	58 379	59 605	62 892	72 301	73 187	77 972	82 647	63
	Італія	42 541	46 652	49 688	50 469	53 246	62 460	63 964	69 474	74 990	76
	Кіпр	382	426	494	501	527	548	546	583	625	64
	Косово	50	69	76	73	89	111	125	160	185	269
	Латвія	2 397	2 964	3 118	3 458	3 741	3 954	5 002	5 364	4 807	101
	Литва	4 854	5 445	5 795	6 069	6 945	7 146	8 269	8 481	7 862	62
	Ліхтенштейн	204	208	243	244	262	290	292	355	366	79
	Люксембург	1 215	1 316	1 465	1 358	1 375	1 559	1 661	1 851	1 879	55
	Мальта	297	321	418	331	334	313	416	354	370	24
	Молдова	945	1 131	1 168	1 211	1 088	1 436	1 936	1 680	1 555	64
	Нідерланди	96 009	103 642	108 589	107 428	110 244	125 511	132 020	137 775	145 510	52
	Німеччина	80 187	84 833	87 023	85 079	85 765	94 157	99 922	106 483	110 957	38

Продовження додатку И

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Норвегія	11 512	12 028	12 877	12 798	11 889	14 722	16 700	16 951	16 222	41
	Північна Македонія	582	599	639	696	674	739	748	832	925	59
	Польща	26 840	31 524	35 037	35 562	39 058	44 490	50 030	56 261	58 069	116
	Португалія	7 053	7 783	8 420	8 169	8 528	10 034	10 622	11 613	12 559	78
	Румунія	6 830	7 233	7 678	8 041	7 982	11 338	12 599	13 256	11 718	72
	Сербія	3 142	3 116	3 316	3 585	4 106	4 913	4 962	4 926	5 415	72
	Словаччина	3 133	3 221	3 374	3 346	3 618	4 311	5 261	5 619	5 601	79
	Словенія	1 848	2 056	2 399	2 394	2 474	3 168	3 488	3 966	3 795	105
	Туреччина	16 280	16 924	17 691	17 962	18 862	22 815	25 962	27 195	28 513	75
	Угорщина	8 958	10 104	10 320	10 539	11 038	12 752	14 057	14 685	15 014	68
	Україна	15 282	17 758	18 669	22 178	22 193	26 795	23 631	22 041	24 703	62
	Фінляндія	1 584	1 791	1 800	1 921	2 079	2 129	2 420	2 333	2 453	55
	Франція	65 195	69 176	73 813	72 254	71 069	82 939	88 350	88 315	88 720	36
	Хорватія	2 063	2 275	2 571	2 525	2 812	3 387	3 834	4 272	4 171	102
	Чехія	8 254	8 417	8 577	8 635	9 260	10 461	11 779	13 790	14 572	77
	Чорногорія	57	54	55	56	55	71	67	99	112	97
	Швейцарія	8 880	9 234	9 667	9 596	9 783	10 953	10 670	10 989	11 142	25
	Швеція	9 868	10 051	10 795	10 572	10 967	12 397	13 201	13 842	13 636	38
Вага, тис. тонн	Австрія	9 758	9 994	9 900	10 309	10 408	10 837	10 861	10 496	11 194	15
	Албанія	217	256	249	299	324	348	390	391	472	117
	Бельгія	34 395	34 600	35 784	35 753	36 317	36 908	36 909	36 165	35 950	5
	Болгарія	9 889	9 361	9 803	12 089	10 366	11 632	10 121	13 138	10 719	8
	Боснія і Герцеговина	705	757	599	563	551	506	506	508	583	-17
	Греція	4 764	4 165	4 579	4 628	5 126	5 292	5 247	5 575	5 836	22
	Грузія	389	482	505	545	585	782	746	742	863	122
	Данія	10 307	10 831	10 329	10 332	10 632	10 997	10 456	10 208	9 945	-4
	Естонія	1 599	1 848	1 477	2 078	2 244	1 831	2 051	1 936	1 991	24
	Ірландія	4 865	5 198	5 416	5 835	5 678	5 667	5 783	5 792	6 145	26
	Ісландія	650	679	772	718	723	763	888	807	773	19
	Іспанія	33 550	34 406	35 113	37 693	37 902	39 912	37 900	34 839	36 386	8
	Італія	30 828	26 505	24 372	25 323	25 986	26 697	26 852	26 022	27 480	-11
	Кіпр	256	280	267	257	245	267	252	254	255	0
	Косово	97	116	108	98	105	121	127	161	188	93

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Латвія	4 316	4 398	4 092	5 178	6 086	5 295	6 133	6 743	6 904	60
	Литва	7 312	7 330	6 058	7 619	9 194	7 603	7 375	8 681	8 350	14
	Ліхтенштейн	113	114	124	130	137	145	151	153	157	39
	Люксембург	858	855	928	914	919	900	945	1 005	1 015	18
	Мальта	77	79	60	53	55	53	56	67	112	46
	Молдова	2 362	2 736	2 801	1 742	1 592	2 334	3 076	3 537	2 976	26
	Нідерланди	59 863	63 204	60 043	61 715	62 475	64 166	66 340	63 873	69 052	15
	Німеччина	69 016	64 873	62 137	62 251	65 776	66 228	63 718	62 530	64 338	-7
	Норвегія	3 110	3 269	3 467	3 370	3 421	3 698	3 665	3 443	3 348	8
	Північна Македонія	620	555	590	695	612	620	606	601	640	3
	Польща	22 936	22 790	22 753	24 001	29 315	30 160	30 980	36 202	33 543	46
	Португалія	4 394	4 828	5 101	5 108	5 208	5 531	5 915	5 967	5 845	33
	Румунія	16 974	16 933	17 747	19 530	16 181	21 415	18 795	23 671	19 159	13
	Сербія	6 259	5 389	5 669	6 901	7 521	6 729	5 353	5 075	6 940	11
	Словаччина	5 110	5 057	4 645	4 507	5 235	5 433	6 143	6 148	5 871	15
	Словенія	4 050	4 230	4 620	4 669	4 847	5 119	4 900	5 033	5 362	32
	Туреччина	15 398	16 729	17 974	17 281	17 855	20 793	20 887	23 610	21 054	37
	Угорщина	13 635	16 394	13 523	14 721	16 635	15 397	13 396	13 840	16 300	20
	Україна	58 552	64 213	62 998	81 600	74 245	67 871	58 195	67 627	78 391	34
	Фінляндія	1 634	1 509	1 260	1 490	1 638	1 449	1 317	1 347	1 574	-4
	Франція	68 324	64 141	70 172	68 889	68 144	64 263	69 865	60 851	63 040	-8
	Хорватія	3 341	3 701	3 545	4 142	4 449	4 404	4 294	4 187	4 613	38
	Чехія	15 221	14 825	13 900	13 463	14 267	14 496	17 664	16 327	15 694	3
	Чорногорія	36	31	29	33	31	35	31	37	42	15
	Швейцарія	2 831	2 787	3 284	2 782	3 425	3 226	3 612	3 806	3 740	32
	Швеція	5 328	5 053	4 576	4 842	5 641	5 263	5 374	4 703	4 285	-20

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31] та Eurostat [141]

Продовження додатку II

Таблиця II.2. Товарна структура експорту агропродовольчої продукції країн Європи в 2016-2024 рр.

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
ВСЬОГО експорт агро- продовольчої продукції, млн. дол. США	Австрія	12 235	13 326	14 389	14 500	15 264	17 001	17 657	18 723	19 051	56
	Албанія	204	253	300	322	360	430	458	555	573	181
	Бельгія	42 014	45 220	47 115	46 272	47 600	54 361	56 965	63 383	64 640	54
	Болгарія	4 569	4 713	5 089	5 366	5 467	7 145	8 708	8 587	7 265	59
	Боснія і Герцеговина	529	583	500	458	500	553	573	579	634	20
	Греція	6 450	6 530	7 300	6 863	7 834	9 158	9 918	11 392	11 857	84
	Грузія	598	625	698	744	787	976	1 009	1 161	1 379	131
	Данія	20 036	21 527	21 935	21 795	22 083	23 897	24 358	25 412	25 869	29
	Естонія	1 198	1 336	1 363	1 529	1 620	1 744	2 125	2 179	2 314	93
	Ірландія	12 871	14 629	15 103	15 263	15 098	16 663	17 977	18 037	19 060	48
	Ісландія	2 132	2 100	2 488	2 465	2 389	2 801	3 206	3 066	3 095	45
	Іспанія	50 585	55 171	58 379	59 605	62 892	72 301	73 187	77 972	82 647	63
	Італія	42 541	46 652	49 688	50 469	53 246	62 460	63 964	69 474	74 990	76
	Кіпр	382	426	494	501	527	548	546	583	625	64
	Косово	50	69	76	73	89	111	125	160	185	269
	Латвія	2 397	2 964	3 118	3 458	3 741	3 954	5 002	5 364	4 807	101
	Литва	4 854	5 445	5 795	6 069	6 945	7 146	8 269	8 481	7 862	62
	Ліхтенштейн	204	208	243	244	262	290	292	355	366	79
	Люксембург	1 215	1 316	1 465	1 358	1 375	1 559	1 661	1 851	1 879	55
	Мальта	297	321	418	331	334	313	416	354	370	24
	Молдова	945	1 131	1 168	1 211	1 088	1 436	1 936	1 680	1 555	64
	Нідерланди	96 009	103 642	108 589	107 428	110 244	125 511	132 020	137 775	145 510	52
	Німеччина	80 187	84 833	87 023	85 079	85 765	94 157	99 922	106 483	110 957	38
	Норвегія	11 512	12 028	12 877	12 798	11 889	14 722	16 700	16 951	16 222	41
	Північна Македонія	582	599	639	696	674	739	748	832	925	59
	Польща	26 840	31 524	35 037	35 562	39 058	44 490	50 030	56 261	58 069	116
	Португалія	7 053	7 783	8 420	8 169	8 528	10 034	10 622	11 613	12 559	78
	Румунія	6 830	7 233	7 678	8 041	7 982	11 338	12 599	13 256	11 718	72
	Сербія	3 142	3 116	3 316	3 585	4 106	4 913	4 962	4 926	5 415	72
	Словаччина	3 133	3 221	3 374	3 346	3 618	4 311	5 261	5 619	5 601	79
	Словенія	1 848	2 056	2 399	2 394	2 474	3 168	3 488	3 966	3 795	105

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Туреччина	16 280	16 924	17 691	17 962	18 862	22 815	25 962	27 195	28 513	75
	Угорщина	8 958	10 104	10 320	10 539	11 038	12 752	14 057	14 685	15 014	68
	Україна	15 282	17 758	18 613	22 178	22 193	26 795	23 631	22 041	24 703	62
	Фінляндія	1 584	1 791	1 800	1 921	2 079	2 129	2 420	2 333	2 453	55
	Франція	65 195	69 176	73 813	72 254	71 069	82 939	88 350	88 315	88 720	36
	Хорватія	2 063	2 275	2 571	2 525	2 812	3 387	3 834	4 272	4 171	102
	Чехія	8 254	8 417	8 577	8 635	9 260	10 461	11 779	13 790	14 572	77
	Чорногорія	57	54	55	56	55	71	67	99	112	97
	Швейцарія	8 880	9 234	9 667	9 596	9 783	10 953	10 670	10 989	11 142	25
	Швеція	9 868	10 051	10 795	10 572	10 967	12 397	13 201	13 842	13 636	38
в т.ч. сільськогоспо- дарська продукція	Австрія	1 855	1 955	2 018	2 045	2 241	2 406	2 500	2 726	2 652	43
	Албанія	134	156	185	196	226	265	281	314	345	158
	Бельгія	9 819	10 291	10 250	10 019	10 601	11 545	12 206	12 276	12 238	25
	Болгарія	2 287	2 255	2 430	2 701	2 533	3 539	3 561	4 014	2 995	31
	Боснія і Герцеговина	146	161	140	130	153	180	139	119	131	-10
	Греція	2 313	2 281	2 456	2 407	2 748	3 111	3 152	3 520	3 778	63
	Грузія	283	178	156	185	234	321	315	360	379	34
	Данія	6 615	7 224	7 237	7 388	7 336	7 878	8 027	8 745	8 309	26
	Естонія	399	447	408	534	556	590	735	634	639	60
	Ірландія	1 293	1 521	1 509	1 505	1 389	1 838	1 724	1 810	2 024	56
	Ісландія	1 720	1 663	1 954	2 061	1 978	2 361	2 471	2 350	2 432	41
	Іспанія	22 647	24 156	25 989	26 293	27 437	31 038	29 867	31 132	32 053	42
	Італія	10 327	10 935	11 050	10 754	11 432	13 479	13 060	13 890	14 519	41
	Кіпр	121	123	129	125	110	119	116	106	131	8
	Косово	14	22	25	25	35	36	35	39	49	253
	Латвія	978	1 048	1 046	1 223	1 481	1 581	1 996	1 877	1 648	68
	Литва	2 018	2 150	2 018	2 357	2 789	2 712	3 113	2 907	2 619	30
	Ліхтенштейн	5	5	9	9	9	8	6	6	6	14
	Люксембург	177	181	207	213	201	230	233	255	226	28
	Мальта	187	204	299	213	220	202	286	215	207	10
	Молдова	539	669	697	730	580	876	1 069	941	960	78
	Нідерланди	35 401	38 234	40 722	40 645	42 234	47 899	45 906	48 557	51 035	44
	Німеччина	16 473	16 969	16 889	16 051	17 200	18 589	19 534	19 613	19 837	20

Продовження додатку И

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Норвегія	10 528	11 040	11 673	11 629	10 693	13 376	15 103	15 386	14 720	40
	Північна Македонія	166	154	160	186	190	206	215	231	254	53
	Польща	6 465	6 740	7 295	7 446	8 755	9 974	11 251	12 603	11 430	77
	Португалія	2 234	2 627	2 901	2 895	2 854	3 316	3 528	3 786	3 906	75
	Румунія	4 241	4 471	4 737	4 867	4 317	7 043	7 589	7 687	5 647	33
	Сербія	1 477	1 435	1 484	1 661	2 015	2 353	2 076	1 694	2 008	36
	Словаччина	1 171	1 210	1 193	1 131	1 258	1 458	1 992	1 803	1 633	39
	Словенія	592	731	795	814	847	1 097	1 204	1 361	1 287	117
	Туреччина	6 440	6 518	6 795	7 115	7 519	9 024	9 182	10 743	11 122	73
	Угорщина	3 064	3 622	3 251	3 507	3 747	4 145	4 048	4 093	4 252	39
	Україна	7 990	9 113	9 745	12 850	11 806	14 758	13 580	11 663	13 498	69
	Фінляндія	339	443	424	431	488	471	608	558	586	73
	Франція	18 055	18 310	20 478	20 400	20 771	22 836	26 655	23 714	23 255	29
	Хорватія	749	868	981	897	1 162	1 420	1 591	1 543	1 443	92
	Чехія	2 267	2 214	2 128	2 088	2 272	2 725	3 164	3 099	3 202	41
	Чорногорія	9	7	12	9	11	14	12	10	11	20
	Швейцарія	2 301	2 517	2 663	2 805	3 174	3 952	3 789	3 958	4 071	77
	Швеція	5 200	4 943	5 515	5 198	5 228	5 707	6 302	6 644	6 098	17
в т.ч. харчова продукція	Австрія	10 380	11 372	12 370	12 455	13 023	14 595	15 157	15 998	16 398	58
	Албанія	70	97	115	126	134	164	177	241	229	224
	Бельгія	32 195	34 929	36 865	36 253	37 000	42 817	44 760	51 107	52 401	63
	Болгарія	2 282	2 458	2 659	2 665	2 934	3 606	5 147	4 573	4 270	87
	Боснія і Герцеговина	382	422	360	328	347	372	434	460	502	31
	Греція	4 137	4 249	4 844	4 456	5 086	6 046	6 766	7 872	8 079	95
	Грузія	314	446	542	559	553	656	695	801	1 000	218
	Данія	13 421	14 304	14 699	14 406	14 747	16 020	16 331	16 667	17 560	31
	Естонія	798	889	955	995	1 065	1 155	1 391	1 545	1 675	110
	Ірландія	11 578	13 109	13 594	13 759	13 709	14 824	16 253	16 227	17 036	47
	Ісландія	412	437	533	404	410	440	734	716	664	61
	Іспанія	27 938	31 014	32 390	33 312	35 455	41 263	43 320	46 840	50 594	81
	Італія	32 213	35 717	38 638	39 715	41 814	48 981	50 904	55 583	60 471	88
	Кіпр	262	303	365	376	416	429	430	477	495	89
	Косово	36	47	50	48	54	75	90	121	135	276

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Латвія	1 419	1 916	2 072	2 235	2 260	2 373	3 006	3 488	3 159	123
	Литва	2 836	3 295	3 777	3 712	4 156	4 434	5 156	5 575	5 243	85
	Ліхтенштейн	199	203	233	235	253	282	285	349	360	81
	Люксембург	1 038	1 135	1 258	1 145	1 174	1 328	1 428	1 596	1 653	59
	Мальта	110	117	119	117	114	111	130	139	163	48
	Молдова	407	462	471	481	507	560	867	738	594	46
	Нідерланди	60 608	65 407	67 866	66 782	68 010	77 611	86 114	89 217	94 475	56
	Німеччина	63 714	67 864	70 133	69 028	68 565	75 569	80 388	86 869	91 119	43
	Норвегія	984	989	1 204	1 169	1 197	1 346	1 597	1 565	1 502	53
	Північна Македонія	416	444	479	509	484	534	534	601	671	61
	Польща	20 376	24 784	27 742	28 116	30 304	34 516	38 779	43 659	46 639	129
	Португалія	4 819	5 156	5 519	5 274	5 674	6 718	7 095	7 827	8 653	80
	Румунія	2 589	2 762	2 941	3 174	3 665	4 295	5 010	5 569	6 071	134
	Сербія	1 665	1 681	1 832	1 925	2 091	2 560	2 886	3 232	3 407	105
	Словаччина	1 962	2 010	2 181	2 215	2 360	2 852	3 269	3 816	3 968	102
	Словенія	1 256	1 325	1 604	1 580	1 627	2 072	2 284	2 605	2 508	100
	Туреччина	9 840	10 406	10 896	10 847	11 343	13 791	16 780	16 451	17 391	77
	Угорщина	5 894	6 482	7 070	7 033	7 291	8 607	10 009	10 592	10 763	83
	Україна	7 292	8 646	8 868	9 328	10 386	12 037	10 051	10 378	11 205	54
	Фінляндія	1 245	1 348	1 376	1 491	1 591	1 658	1 811	1 775	1 867	50
	Франція	47 140	50 867	53 335	51 855	50 298	60 103	61 696	64 601	65 465	39
	Хорватія	1 314	1 407	1 590	1 627	1 650	1 968	2 243	2 729	2 729	108
	Чехія	5 987	6 203	6 449	6 547	6 988	7 735	8 615	10 691	11 370	90
	Чорногорія	47	47	44	47	45	57	55	89	100	113
	Швейцарія	6 579	6 718	7 004	6 792	6 610	7 001	6 881	7 031	7 071	7
	Швеція	4 668	5 108	5 280	5 374	5 739	6 690	6 899	7 198	7 538	62
Частка сільськогоспо- дарської продукції, %	Австрія	15	15	14	14	15	14	14	15	14	-1
	Албанія	65	62	62	61	63	62	61	57	60	-5
	Бельгія	23	23	22	22	22	21	21	19	19	-4
	Болгарія	50	48	48	50	46	50	41	47	41	-9
	Боснія і Герцеговина	28	28	28	28	31	33	24	21	21	-7
	Греція	36	35	34	35	35	34	32	31	32	-4
	Грузія	47	29	22	25	30	33	31	31	28	-20

Продовження додатку И

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Данія	33	34	33	34	33	33	33	34	32	-1
	Естонія	33	33	30	35	34	34	35	29	28	-6
	Ірландія	10	10	10	10	9	11	10	10	11	1
	Ісландія	81	79	79	84	83	84	77	77	79	-2
	Іспанія	45	44	45	44	44	43	41	40	39	-6
	Італія	24	23	22	21	21	22	20	20	19	-5
	Кіпр	32	29	26	25	21	22	21	18	21	-11
	Косово	28	32	34	34	39	32	28	24	27	-1
	Латвія	41	35	34	35	40	40	40	35	34	-7
	Литва	42	39	35	39	40	38	38	34	33	-8
	Ліхтенштейн	3	3	4	4	4	3	2	2	2	-1
	Люксембург	15	14	14	16	15	15	14	14	12	-3
	Мальта	63	64	72	65	66	65	69	61	56	-7
	Молдова	57	59	60	60	53	61	55	56	62	5
	Нідерланди	37	37	38	38	38	38	35	35	35	-2
	Німеччина	21	20	19	19	20	20	20	18	18	-3
	Норвегія	91	92	91	91	90	91	90	91	91	-1
	Північна Македонія	29	26	25	27	28	28	29	28	27	-1
	Польща	24	21	21	21	22	22	22	22	20	-4
	Португалія	32	34	34	35	33	33	33	33	31	-1
	Румунія	62	62	62	61	54	62	60	58	48	-14
	Сербія	47	46	45	46	49	48	42	34	37	-10
	Словаччина	37	38	35	34	35	34	38	32	29	-8
	Словенія	32	36	33	34	34	35	35	34	34	2
	Туреччина	40	39	38	40	40	40	35	40	39	-1
	Угорщина	34	36	31	33	34	33	29	28	28	-6
	Україна	52	51	52	58	53	55	57	53	55	2
	Фінляндія	21	25	24	22	23	22	25	24	24	2
	Франція	28	26	28	28	29	28	30	27	26	-1
	Хорватія	36	38	38	36	41	42	41	36	35	-2
	Чехія	27	26	25	24	25	26	27	22	22	-5
	Чорногорія	17	14	21	15	19	20	18	11	10	-7
	Швейцарія	26	27	28	29	32	36	36	36	37	11

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Швеція	53	49	51	49	48	46	48	48	45	-8
	Австрія	85	85	86	86	85	86	86	85	86	1
	Албанія	35	38	38	39	37	38	39	43	40	5
	Бельгія	77	77	78	78	78	79	79	81	81	4
	Болгарія	50	52	52	50	54	50	59	53	59	9
	Боснія і Герцеговина	72	72	72	72	69	67	76	79	79	7
	Греція	64	65	66	65	65	66	68	69	68	4
	Грузія	53	71	78	75	70	67	69	69	72	20
	Данія	67	66	67	66	67	67	67	66	68	1
	Естонія	67	67	70	65	66	66	65	71	72	6
	Ірландія	90	90	90	90	91	89	90	90	89	-1
	Ісландія	19	21	21	16	17	16	23	23	21	2
	Іспанія	55	56	55	56	56	57	59	60	61	6
	Італія	76	77	78	79	79	78	80	80	81	5
	Кіпр	68	71	74	75	79	78	79	82	79	11
	Косово	72	68	66	66	61	68	72	76	73	1
	Латвія	59	65	66	65	60	60	60	65	66	7
	Литва	58	61	65	61	60	62	62	66	67	8
	Ліхтенштейн	97	97	96	96	96	97	98	98	98	1
	Люксембург	85	86	86	84	85	85	86	86	88	3
	Мальта	37	36	28	35	34	35	31	39	44	7
	Молдова	43	41	40	40	47	39	45	44	38	-5
	Нідерланди	63	63	62	62	62	62	65	65	65	2
	Німеччина	79	80	81	81	80	80	80	82	82	3
	Норвегія	9	8	9	9	10	9	10	9	9	1
	Північна Македонія	71	74	75	73	72	72	71	72	73	1
	Польща	76	79	79	79	78	78	78	78	80	4
	Португалія	68	66	66	65	67	67	67	67	69	1
	Румунія	38	38	38	39	46	38	40	42	52	14
	Сербія	53	54	55	54	51	52	58	66	63	10
	Словаччина	63	62	65	66	65	66	62	68	71	8
	Словенія	68	64	67	66	66	65	65	66	66	-2
	Туреччина	60	61	62	60	60	60	65	60	61	1

Продовження додатку II

Показник	Країна	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Приріст 2024/2016, %
	Угорщина	66	64	69	67	66	67	71	72	72	6
	Україна	48	49	48	42	47	45	43	47	45	-2
	Фінляндія	79	75	76	78	77	78	75	76	76	-2
	Франція	72	74	72	72	71	72	70	73	74	1
	Хорватія	64	62	62	64	59	58	59	64	65	2
	Чехія	73	74	75	76	75	74	73	78	78	5
	Чорногорія	83	86	79	85	81	80	82	89	90	7
	Швейцарія	74	73	72	71	68	64	64	64	63	-11
	Швеція	47	51	49	51	52	54	52	52	55	8

Джерело: розрахунки автора на основі даних Державної служби статистики України [31] та Eurostat [141]

**Вихідні дані для побудови діаграми продуктового простору
агропродовольчої продукції України (за даними Атласу економічної
складності, 2024 р.)**

Код HS (4 знаки)	Distance*	Opportunity Gain**	Код HS (4 знаки)	Distance*	Opportunity Gain**
0101	0,863	0,797	0713	0,799	-0,133
0103	0,794	0,651	0714	-2,286	-0,388
0104	0,785	-0,177	0801	0,812	-0,374
0105	0,788	0,252	0803	0,787	-0,367
0106	0,794	-0,118	0804	0,789	-0,400
0201	0,797	0,277	0805	0,791	-0,249
0203	0,838	0,964	0806	0,799	-0,136
0204	0,819	-0,008	0807	0,805	-0,263
0206	0,814	0,192	0809	0,785	-0,120
0208	0,097	0,549	0810	0,802	-0,287
0209	0,820	0,865	0812	-1,300	-0,073
0210	0,832	0,376	0901	0,784	-0,194
0301	0,816	0,028	0902	0,803	-0,312
0304	0,778	-0,231	0903	-1,537	-0,135
0304	0,782	-0,328	0904	0,799	-0,409
0304	0,805	-0,138	0905	0,841	0,079
0305	0,769	-0,256	0906	0,859	0,075
0401	0,783	0,375	0907	0,857	-0,089
0403	0,779	0,244	0908	0,847	-0,169
0406	0,801	0,423	0909	0,793	-0,125
0410	0,899	0,205	0910	0,794	-0,328
0501	0,829	-0,001	1004	0,808	0,468
0502	0,451	0,003	1006	0,807	-0,233
0504	0,810	0,135	1102	0,780	-0,291
0505	0,851	0,002	1105	0,840	0,593
0506	0,797	0,193	1109	0,502	0,758
0510	-1,535	-0,219	1202	0,792	-0,273
0511	0,800	0,085	1203	0,825	-0,000
0602	0,793	-0,108	1208	0,812	0,004
0603	0,803	-0,146	1209	0,803	0,054
0604	0,801	-0,080	1210	0,854	0,786
0701	0,805	0,106	1212	-0,684	0,001
0702	0,795	-0,244	1213	0,798	0,372
0703	0,796	-0,429	1214	0,826	0,409
0704	0,819	0,086	1301	0,795	-0,477
0705	-0,621	0,368	1302	0,826	-0,118
0706	0,795	0,046	1502	0,814	0,086
0707	0,787	0,018	1504	0,820	-0,108
0708	0,793	-0,384	1505	0,861	0,877
0709	0,787	-0,190	1506	0,836	0,666
0710	0,793	-0,008	1508	-1,526	0,023
0711	0,786	-0,114	1509	0,841	0,123
0712	0,778	-0,173	1510	0,842	0,195

Продовження додатку К

Код HS (4 знаки)	Distance*	Opportunity Gain**	Код HS (4 знаки)	Distance*	Opportunity Gain**
1511	0,804	-0,241	2002	0,824	-0,012
1513	0,837	0,032	2003	0,851	0,002
1515	0,804	0,067	2004	0,841	0,240
1516	0,809	-0,118	2005	0,834	0,417
1520	0,820	0,336	2006	0,774	-0,087
1522	0,832	0,364	2008	0,780	-0,228
1601	0,784	0,498	2009	0,800	0,134
1602	0,776	0,364	2103	0,786	0,080
1603	-0,082	0,428	2104	0,780	0,044
1604	0,793	-0,120	2106	0,798	0,394
1605	0,810	-0,365	2201	0,798	0,079
1702	0,815	0,506	2203	0,791	0,026
1801	0,796	-0,342	2205	0,808	0,298
1803	0,842	0,496	2206	0,795	0,388
1804	0,835	0,239	2208	0,803	0,129
1805	0,835	0,444	2209	0,830	0,659
1901	0,785	0,253	2301	0,783	-0,287
1903	-0,957	0,001	2309	0,796	0,307
1904	0,786	0,167	2401	0,777	-0,283
2001	0,777	-0,028	2403	0,797	0,187

Джерело: [180].

Примітка:

*Distance характеризує технологічну та інституційну віддаленість певного товару від наявної виробничо-експортної структури країни у продуктовому просторі та набуває значень у діапазоні від 0 до 1; чим меншим є його значення, тим вищою є ймовірність освоєння виробництва та експорту відповідного товару за наявних продуктивних знань [180].

**Opportunity Gain відображає потенційний внесок освоєння нового товару у розширення можливостей подальшої диверсифікації виробництва та експорту, оскільки враховує кількість і щільність зв'язків цього товару з іншими позиціями у продуктовому просторі; вищі значення показника свідчать про більший стратегічний ефект від його включення до експортного кошика [Атласу економічної складності (2024 р.) [180].

**Експертні шкали оцінювання інституційно-регуляторних умов
експорту агропродовольчої продукції України до ЄС**

Показник	Умовне позначення	Значення	Критерій оцінювання	Інтерпретація для експортної стратегії
Ризик застосування захисних заходів ЄС	Safeguard Risk	0,00	Товар не підпадає під дію захисних механізмів, імпорт до ЄС здійснюється на умовах «щодо всіх» або з нульовими митами	Відсутні інституційні обмеження з боку ЄС
		0,50	Товар періодично підпадає під тарифні квоти або автоматичні пороги імпорту	Помірний ризик обмежень
		1,00	Товар безпосередньо підпадає під «екстрене гальмування» або автоматичне відновлення мит (цукор, м'ясо птиці, яйця тощо)	Критичний рівень ризику
Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	SPS GreenDeal Risk	0,00	Мінімальні SPS-вимоги, відсутність Green Deal/EUDR ризиків	Регуляторні бар'єри відсутні
		0,50	Підвищені вимоги до простежуваності, сертифікації, добробуту тварин	Середній рівень регуляторних витрат
		1,00	Пряме поширення регламентів Green Deal, EUDR або потенційного CBAM	Критична регуляторна чутливість
Стабільність доступу до ринку ЄС	Market Stability	0,00	Висока політична чутливість, нестабільний або ситуативний доступ	Експорт стратегічно ризикований
		0,50	Відносно стабільний доступ з періодичними обмеженнями	Помірна стабільність
		1,00	Довгостроково стабільний ринок, низька політична чутливість	Максимальна інституційна привабливість

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

Додаток М

**Вагові коефіцієнти показників економіко-математичної моделі
інтегральної оцінки стратегічної пріоритетності агропродовольчих товарів
для експорту**

Блок	Показник	Умовне позначення	Вага
Експортна спроможність	Індекс виявленої порівняльної переваги експорту	RCA	0,12
	Частка товарної позиції в загальному обсязі експорту	Export Share	0,08
	С.середньорічний темп приросту експорту	CAGR	0,10
Структурний потенціал	Індекс економічної складності продукту	PCI	0,20
	Показник приросту можливостей диверсифікації експорту	Opportunity Gain	0,20
Технологічна близькість	Показник технологічної близькості до існуючої експортної структури	(1 – Distance)	0,15
Інституційні умови	Індекс інституційної доступності зовнішнього ринку	Institutional Index	0,15
Разом			1,00

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

Додаток Н

**Результати емпіричної апробації формалізованої економіко-математичної моделі визначення стратегічної
пріоритетності експортних товарів агропродовольчого сектору України**

**Таблиця Н.1. Вихідні дані для розрахунку інтегрального індексу стратегічної пріоритетності експортних
товарів агропродовольчого сектору України**

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньо- річний темپ приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
101	Коні, віслюки, живі	320	343	10	0,051	0,0014	0,272	0,797	0,863	0,007	0,5	1	0,5
102	Велика рогата худоба, жива	12 722	35 462	10	1,746	0,1439	-0,587	0,247	0,758	0,108	0,5	1	0,5
103	Свині, живі	202	0	10	0	0,0000	0,794	0,651	0,794	-1,000	0,5	1	0,5
104	Вівці та кози, живі	499	1 514	10	0,29	0,0061	-1,510	-0,177	0,785	0,117	0,5	1	0,5
105	Свійська птиця, жива	146	0	10	0	0,0000	-0,512	0,252	0,788	-1,000	0,5	1	0,5
106	Інші тварини, живі	583	747	10	0,246	0,0030	-1,130	-0,118	0,794	0,025	0,5	1	0,5
201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	23 785	5 590	10	0,102	0,0227	-0,548	0,277	0,797	-0,135	0,5	0,5	1
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	51 407	73 427	10	1,174	0,2979	-1,130	0,028	0,741	0,036	0,5	0,5	1
203	Свинина	26 271	7 716	10	0,125	0,0313	0,548	0,964	0,838	-0,115	0,5	0,5	1
204	Баранина, козлятина	20	566	10	0,037	0,0023	-1,340	-0,008	0,819	0,397	0,5	0,5	1
206	Субпродукти великої рогатої худоби, свиней, овець, коней	3 680	2 524	10	0,161	0,0102	-0,459	0,192	0,814	-0,037	0,5	0,5	1
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	276 123	962 709	10	16,133	3,9064	-0,334	0,357	0,754	0,133	0,5	0,5	1

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
208	Інші м'ясо та їстівні субпродукти	3	0	10	0	0,0000	0,097	0,549	0,097	-1,000	0,5	0,5	1
209	Сало, свинячий жир і жир птиці	110	91	10	0,07	0,0004	0,400	0,865	0,820	-0,019	0,5	0,5	1
210	М'ясо та субпродукти	410	169	10	0,019	0,0007	-0,023	0,376	0,832	-0,085	0,5	0,5	0,5
302	Риба свіжа або охолоджена	29	19	10	0	0,0001	-1,140	-0,231	0,778	-0,041	0,5	0,5	0,5
303	Риба морожена	317	1 653	10	0,038	0,0067	-1,350	-0,328	0,782	0,180	0,5	0,5	0,5
304	Філе рибне та інше м'ясо риб	8 718	18 521	10	0,364	0,0752	-1,220	-0,138	0,805	0,078	0,5	0,5	0,5
305	Риба сушена, солена, копчена	351	10 467	10	0,949	0,0425	-1,780	-0,256	0,769	0,404	0,5	0,5	0,5
306	Ракоподібні	475	1 217	10	0,023	0,0049	-1,792	-0,282	0,791	0,099	0,5	0,5	0,5
307	Молюски	279	6 061	10	0,252	0,0246	-1,408	-0,125	0,800	0,360	0,5	0,5	0,5
401	Молоко та вершки, не згущені	4 723	17 620	10	0,821	0,0715	0,026	0,375	0,783	0,141	0,5	0,5	0,5
402	Молоко та вершки, згущені	121 115	74 284	10	2,096	0,3014	-0,617	0,234	0,759	-0,048	0,5	0,5	0,5
403	Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	3 973	5 917	10	0,586	0,0240	0,325	0,244	0,779	0,041	0,5	0,5	0,5
404	Молочна сироватка	26 601	13 377	10	1,514	0,0543	-0,344	0,338	0,778	-0,066	0,5	0,5	0,5
405	Масло вершкове	47 355	48 897	10	2,27	0,1984	-0,442	0,294	0,782	0,003	0,5	0,5	0,5
406	Сири	120 070	54 186	10	0,716	0,2199	0,103	0,423	0,801	-0,076	0,5	0,5	0,5
407	Яйця птиці в шкаралупі	99 585	74 540	10	7,317	0,3025	-0,591	0,243	0,762	-0,029	0,5	0,5	0,5
408	Яйця птиці без шкаралупи	58 741	33 283	10	10,871	0,1351	-0,278	0,385	0,746	-0,055	0,5	0,5	0,5
409	Мед натуральний	93 198	166 941	10	43,616	0,6774	-1,030	0,067	0,747	0,060	0,5	0,5	0,5
410	Комахи та інші їстівні продукти тваринного походження	109	246	10	0,143	0,0010	0,946	0,205	0,899	0,085	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
504	Кишки, сечові міхури, шлунки тварин	3 131	6 511	10	0,933	0,0264	-0,972	0,135	0,810	0,076	0,5	0,5	0,5
505	Шкурки та інші частини птахів	4 806	8 086	10	2,788	0,0328	-0,067	0,002	0,851	0,053	0,5	0,5	0,5
511	Інші продукти тваринні	7 452	397	10	0,06	0,0016	-1,030	0,085	0,800	-0,254	0,5	0,5	0,5
602	Інші живі рослини; міцелій грибів	1 251	2 367	10	0,137	0,0096	-1,100	-0,108	0,793	0,066	0,5	0,5	0,5
603	Зрізані квітки та пуп'янки	53	223	10	0,013	0,0009	-1,700	-0,146	0,803	0,155	0,5	0,5	0,5
604	Листя, гілки, трави, мохи та лишайники	110	1 145	10	0,482	0,0046	-1,070	-0,080	0,801	0,264	0,5	0,5	0,5
701	Картопля	3 577	534	10	0,042	0,0022	-0,610	0,106	0,805	-0,173	0,5	0,5	0,5
702	Помідори	27 758	303	10	0,015	0,0012	-1,410	-0,244	0,795	-0,363	0,5	0,5	0,5
703	Цибуля	2 069	3 589	10	0,225	0,0146	-2,130	-0,429	0,796	0,057	0,5	0,5	0,5
704	Капуста	618	254	10	0,034	0,0010	-0,906	0,086	0,819	-0,085	0,5	0,5	0,5
705	Салат-латук і цикорій	69	7	10	0,001	0,0000	-0,621	0,368	-0,621	-0,205	0,5	0,5	0,5
706	Морква, ріпа, столові буряки, редька, селера	2 048	388	10	0,094	0,0016	-0,762	0,046	0,795	-0,153	0,5	0,5	0,5
707	Огірки, корнішони	10 995	1 177	10	0,173	0,0048	-0,868	0,018	0,787	-0,200	0,5	0,5	0,5
708	Бобові овочі	179	56	10	0,019	0,0002	-1,810	-0,384	0,793	-0,110	0,5	0,5	0,5
709	Інші овочі свіжі або охолоджені	8 087	4 424	10	0,138	0,0180	-1,110	-0,190	0,787	-0,059	0,5	0,5	0,5
710	Овочі морожені	9 851	10 171	10	0,682	0,0413	-0,887	-0,008	0,793	0,003	0,5	0,5	0,5
711	Овочі консервовані для тимчасового зберігання	964	653	10	0,43	0,0026	-0,977	-0,114	0,786	-0,038	0,5	0,5	0,5
712	Овочі сушені	375	1 073	10	0,184	0,0044	-1,330	-0,173	0,778	0,111	0,5	0,5	0,5
713	Овочі бобові сушені	63 272	139 523	10	4,441	0,5661	-1,920	-0,133	0,799	0,082	0,5	0,5	0,5
801	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	124	28	10	0,001	0,0001	-1,850	-0,374	0,812	-0,138	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
802	Інші горіхи	86 919	93 082	10	2,848	0,3777	-1,520	-0,157	0,775	0,007	0,5	0,5	0,5
803	Банани та плантайни	11	10	10	0	0,0000	-1,510	-0,367	0,787	-0,009	0,5	0,5	0,5
804	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго	12	55	10	0,002	0,0002	-1,730	-0,400	0,789	0,164	0,5	0,5	0,5
805	Цитрусові	37	25 530	10	0,843	0,1036	-1,270	-0,249	0,791	0,923	0,5	0,5	0,5
806	Виноград	125	96	10	0,004	0,0004	-1,310	-0,136	0,799	-0,026	0,5	0,5	0,5
807	Дині, кавуни і папайя	3 362	335	10	0,042	0,0014	-1,480	-0,263	0,805	-0,206	0,5	0,5	0,5
808	Яблука, груші та айва	5 379	21 480	10	1,137	0,0872	-0,558	0,244	0,783	0,149	0,5	0,5	0,5
809	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи	1 869	299	10	0,016	0,0012	-1,020	-0,120	0,785	-0,167	0,5	0,5	0,5
810	Інші плоди, свіжі	1 149	29 498	10	0,534	0,1197	-1,390	-0,287	0,802	0,383	0,5	0,5	0,5
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	47 716	185 107	10	14,341	0,7511	-0,629	0,368	0,532	0,145	0,5	0,5	0,5
813	Плоди сушені, крім плодів товарних позицій 0801-0806; суміші горіхів	1 544	5 941	10	1,177	0,0241	-0,945	0,101	0,749	0,144	0,5	0,5	0,5
901	Кава; кавова шкаралупа; замінники кави	1 460	3 106	10	0,036	0,0126	-1,410	-0,194	0,784	0,078	0,5	0,5	0,5
902	Чай	3 127	7 510	10	0,603	0,0305	-1,900	-0,312	0,803	0,092	0,5	0,5	0,5
904	Перець	1 392	954	10	0,096	0,0039	-1,600	-0,409	0,799	-0,037	0,5	0,5	0,5
906	Кориця та квіти коричневого дерева	39	63	10	0,045	0,0003	-0,961	0,075	0,859	0,049	0,5	0,5	0,5
907	Гвоздика	28	36	10	0,033	0,0001	-1,350	-0,089	0,857	0,025	0,5	0,5	0,5
908	Горіх мускатний, маціс і кардамон	24	12	10	0,006	0,0000	-1,420	-0,169	0,847	-0,067	0,5	0,5	0,5
909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру; ягоди ялівцю	8 227	7 868	10	2,733	0,0319	-1,370	-0,125	0,793	-0,004	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
910	Імбир, шафран, тим'ян, лаврове листя, каррі	341	468	10	0,068	0,0019	-1,570	-0,328	0,794	0,032	0,5	0,5	0,5
1001	Пшениця	2 290 754	3 736 724	10	38,521	15,1626	-0,161	0,436	0,744	0,050	0,5	1	0,5
1002	Жито	9 254	2 196	10	3,102	0,0089	0,417	0,673	0,756	-0,134	0,5	1	0,5
1003	Ячмінь	841 893	557 316	10	33,827	2,2614	0,187	0,573	0,760	-0,040	0,5	1	0,5
1004	Овес	1 596	5 616	10	2,95	0,0228	0,100	0,468	0,808	0,134	0,5	1	0,5
1005	Кукурудза	3 350 704	5 073 824	10	62,024	20,5881	-1,080	0,049	0,741	0,042	0,5	1	0,5
1006	Рис	2 380	4 644	10	0,071	0,0188	-1,670	-0,233	0,807	0,069	0,5	1	0,5
1007	Сорго зернове	35 902	10 598	10	2,057	0,0430	-1,951	-0,302	0,714	-0,115	0,5	1	0,5
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	11 648	29 195	10	14,584	0,1185	-1,520	-0,151	0,765	0,096	0,5	1	0,5
1101	Борошно пшеничне	72 234	21 322	10	2,048	0,0865	-1,180	0,003	0,747	-0,115	1	0,5	0,5
1102	Борошно із зерна інших зернових культур	2 693	1 583	10	0,563	0,0064	-1,570	-0,291	0,780	-0,052	1	0,5	0,5
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	10 800	12 932	10	5,543	0,0525	-0,970	0,086	0,757	0,018	1	0,5	0,5
1104	Зерно зернових культур	21 093	35 370	10	9,571	0,1435	-0,845	0,146	0,745	0,053	1	0,5	0,5
1105	Борошно, крупи, пластівці, гранули з картоплі	3	26	10	0,012	0,0001	-0,030	0,487	0,751	0,241	1	0,5	0,5
1106	Борошно, крупи та порошок із сушених бобів	40	227	10	0,183	0,0009	-1,570	-0,174	0,768	0,190	1	0,5	0,5
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	8 662	19 980	10	2,248	0,0811	-0,100	0,442	0,777	0,087	1	0,5	0,5
1108	Крохмалі; інулін	8 870	42 253	10	3,613	0,1715	-0,782	0,158	0,770	0,169	1	0,5	0,5
1201	Соеві боби	703 116	1 342 558	10	9,279	5,4477	-2,000	-0,327	0,720	0,067	0,5	1	0,5
1204	Насіння льону	10 205	39 055	10	18,62	0,1585	-0,685	0,162	0,830	0,144	0,5	1	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	871 191	1 816 843	10	77,929	7,3722	0,022	0,514	0,742	0,076	0,5	1	0,5
1206	Насіння сояшинику	43 877	65 168	10	8,035	0,2644	-0,283	0,374	0,761	0,040	0,5	1	0,5
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	26 393	58 413	10	4,523	0,2370	-2,010	-0,341	0,737	0,083	0,5	1	0,5
1208	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	64	54	10	0,041	0,0002	-2,190	0,004	0,812	-0,017	0,5	1	0,5
1209	Насіння, плоди та спори для сіви	20 434	9 116	10	0,565	0,0370	-0,824	0,054	0,803	-0,078	0,5	1	0,5
1210	Шишки хмелю; лупулін	981	864	10	0,719	0,0035	0,716	0,786	0,854	-0,013	0,5	1	0,5
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	6 837	23 656	10	3,031	0,0960	-1,710	-0,229	0,761	0,132	0,5	1	0,5
1212	Плоди ріжкового дерева, водорості, цукрові буряки, тростина	538	1 998	10	0,389	0,0081	-1,670	0,001	-0,684	0,140	0,5	1	0,5
1213	Солома та полова зернових	42	178	10	0,195	0,0007	-0,460	0,372	0,798	0,155	0,5	1	0,5
1214	Кормові коренеплоди, сіно та аналогічні кормові продукти	4 048	2 087	10	0,416	0,0085	-0,871	0,409	0,826	-0,064	0,5	1	0,5
1302	Соки, екстракти, пектини, клеї рослинні	557	1 672	10	0,127	0,0068	-1,270	-0,118	0,826	0,116	0,5	0,5	0,5
1401	Матеріали рослинні для плетіння	901	1 445	10	2,916	0,0059	-1,120	0,294	0,312	0,048	0,5	0,5	0,5
1404	Інші матеріали рослинного походження	84 325	31 535	10	10,556	0,1280	-2,010	-0,368	0,781	-0,094	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
1501	Жир свинячий і свійської птиці, крім 0209, 1503	494	23 160	10	18,073	0,0940	0,169	0,575	0,745	0,469	0,5	0,5	0,5
1502	Жир великої рогатої худоби, овечий, козячий, крім 1503 00	649	753	10	0,18	0,0031	-0,944	0,086	0,814	0,015	0,5	0,5	0,5
1506	Інші тваринні жири і масла	18	1	10	0,001	0,0000	0,353	0,666	0,836	-0,251	0,5	0,5	0,5
1507	Олія соєва	95 546	316 979	10	14,134	1,2862	-1,310	-0,045	0,736	0,127	0,5	0,5	0,5
1508	Олія арахісова	18	3	10	0,002	0,0000	-1,530	0,023	-1,526	-0,164	0,5	0,5	0,5
1509	Олія оливкова	17	21	10	0,001	0,0001	-0,895	0,123	0,841	0,021	0,5	0,5	0,5
1510	Інші олії, з маслин або оливков	6	0	10	0	0,0000	-0,873	0,195	0,842	-1,000	0,5	0,5	0,5
1511	Олія пальмова	1 439	340	10	0,005	0,0014	-1,890	-0,241	0,804	-0,134	0,5	0,5	0,5
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	3 554 343	5 121 646	10	156,953	20,7822	-0,569	0,262	0,746	0,037	0,5	0,5	0,5
1513	Олії кокосова, пальмоядрова або з бабасу	162	7	10	0,001	0,0000	-1,230	0,032	0,837	-0,270	0,5	0,5	0,5
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	82 719	238 922	10	12,166	0,9695	0,215	0,575	0,777	0,112	0,5	0,5	0,5
1515	Інші нелеткі жири і олії рослинні	16 272	3 879	10	0,369	0,0157	-0,975	0,067	0,804	-0,134	0,5	0,5	0,5
1516	Жири, масла, олії, хімічно перетворені без обробки	6 481	33	10	0,004	0,0001	-1,218	-0,118	0,809	-0,410	0,5	0,5	0,5
1517	Маргарин	63 674	36 206	10	2,603	0,1469	-0,859	0,132	0,758	-0,055	0,5	0,5	0,5
1518	Жири, масла і олії піддані хімічній модифікації	1 823	13 277	10	0,74	0,0539	-0,700	0,184	0,783	0,220	0,5	0,5	0,5
1522	Дегра	9	338	10	0,184	0,0014	-0,068	0,364	0,832	0,437	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса	3 727	6 246	10	0,495	0,0253	0,177	0,498	0,784	0,053	1	1	0,5
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	7 444	54 128	10	1,546	0,2196	-0,095	0,364	0,776	0,219	1	1	0,5
1604	Готова або консервована риба; ікра	20 323	8 942	10	0,272	0,0363	-1,150	-0,120	0,793	-0,079	1	1	0,5
1605	Готові або консервовані ракоподібні, молюски	885	543	10	0,035	0,0022	-1,560	-0,365	0,810	-0,048	1	1	0,5
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків у твердому стані	3 033	420 450	10	5,853	1,7061	-1,530	-0,143	0,745	0,638	1	0,5	0,5
1703	Інші цукри у твердому стані, сиропи; мед штучний	15 583	14 109	10	0,744	0,0573	-1,590	-0,177	0,758	-0,010	1	0,5	0,5
1702	Патока	4 602	1 874	10	0,762	0,0076	0,019	0,506	0,815	-0,086	1	0,5	0,5
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	123 877	215 160	10	7,216	0,8731	-0,581	0,250	0,757	0,057	1	0,5	0,5
1803	Какао-паста	33 824	2 380	10	0,171	0,0097	-0,668	0,496	0,842	-0,233	0,5	0,5	0,5
1804	Какао-масло, какао-жир	17	3 343	10	0,146	0,0136	-1,180	0,239	0,835	0,696	0,5	0,5	0,5
1805	Какао-порошок, без цукру	383	2 300	10	0,285	0,0093	-0,358	0,444	0,835	0,196	0,5	0,5	0,5
1806	Шоколад	288 727	264 449	10	3,597	1,0731	0,292	0,610	0,772	-0,009	0,5	0,5	0,5
1901	Екстракти солодові; готові харчові продукти без/з какао	120 088	33 878	10	0,744	0,1375	-0,296	0,253	0,785	-0,119	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	39 366	56 010	10	2,052	0,2273	-0,934	0,098	0,762	0,036	0,5	0,5	0,5
1904	Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна	10 141	14 538	10	0,991	0,0590	-0,521	0,167	0,786	0,037	0,5	0,5	0,5
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	220 730	270 073	10	2,697	1,0959	-0,271	0,373	0,771	0,020	0,5	0,5	0,5
2001	Овочі, приготовлені або консервовані, з оцтом	15 269	6 278	10	1,219	0,0255	-0,835	-0,028	0,777	-0,085	0,5	0,5	1
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	27 267	33 489	10	2,657	0,1359	-0,861	0,824	0,824	0,021	0,5	0,5	1
2003	Гриби та трюфелі, приготовлені чи консервовані без оцту	40	102	10	0,059	0,0004	0,250	0,851	0,851	0,098	0,5	0,5	1
2004	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, морожені	189	12	10	0	0,0000	-0,172	0,841	0,841	-0,241	0,5	0,5	1
2005	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, неморожені	43 701	14 791	10	0,608	0,0600	-0,892	0,834	0,834	-0,103	0,5	0,5	1
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	2 036	18 339	10	2,561	0,0744	-0,666	0,774	0,774	0,246	0,5	0,5	1
2008	Плоди, горіхи, приготовлені чи консервовані іншим способом	30 721	11 115	10	0,318	0,0451	-1,160	0,780	0,780	-0,097	0,5	0,5	1

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
2009	Соки плодів чи овочеві, незброджені, без спирту	178 550	233 345	10	6,534	0,9468	-0,770	0,800	0,763	0,027	0,5	0,5	1
2101	Екстракти, есенції та концентрати кави, чаю або мате	38 411	21 657	10	1,055	0,0879	-0,340	0,338	0,781	-0,056	0,5	0,5	0,5
2102	Дріжджі	17 444	38 046	10	5,903	0,1544	-0,566	0,261	0,750	0,081	0,5	0,5	0,5
2103	Готові соуси та продукти для їх приготування, добавки, приправи, гірчиця	34 892	34 357	10	1,001	0,1394	-0,347	0,786	0,786	-0,002	0,5	0,5	0,5
2104	Супи чи бульйони	6 072	1 067	10	0,137	0,0043	-0,588	0,780	0,780	-0,160	0,5	0,5	0,5
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	7 125	41 257	10	3,865	0,1674	-0,138	0,429	0,771	0,192	0,5	0,5	0,5
2106	Інші харчові продукти	108 349	38 017	10	0,339	0,1543	0,113	0,798	0,798	-0,099	0,5	0,5	0,5
2201	Води, без додання цукру; лід та сніг	2 383	5 230	10	0,588	0,0212	-0,573	0,798	0,798	0,082	0,5	0,5	0,5
2202	Води, з доданням цукру	70 062	86 271	10	1,694	0,3501	-0,719	0,187	0,766	0,021	0,5	0,5	0,5
2203	Пиво із солоду	48 776	29 910	10	0,966	0,1214	-0,715	0,791	0,791	-0,048	0,5	0,5	0,5
2204	Вина виноградні; сусло виноградне	35 065	11 094	10	0,17	0,0450	-0,376	0,296	0,824	-0,109	0,5	0,5	0,5
2205	Вермут та інше вино виноградне	951	204	10	0,138	0,0008	-0,305	0,808	0,808	-0,143	0,5	0,5	0,5
2206	Інші зброджені напої	313	646	10	0,209	0,0026	-0,077	0,795	0,795	0,075	0,5	0,5	0,5
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	6 243	105 912	10	4,806	0,4298	-0,907	0,116	0,751	0,327	0,5	0,5	0,5
2208	Спирт етиловий, неденатурований, менш 80 об.%	87 486	72 645	10	1,029	0,2948	-0,472	0,803	0,803	-0,018	0,5	0,5	0,5
2209	Оцет харчовий	79	223	10	0,127	0,0009	-0,033	0,830	0,830	0,109	0,5	0,5	0,5

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	2014	2024	Кількість років	Індекс виявлених переваг	Частка в експорті агропродовольчої продукції, %	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту	Середньорічний темп приросту	Ризик застосування захисних заходів ЄС	Санітарні, фітосанітарні та екологічні вимоги	Стабільність доступу до ринку ЄС
		<i>Export_t0</i>	<i>Export_t1</i>	<i>t1-t0</i>	<i>RCA</i>	<i>Export Share</i>	<i>PCI</i>	<i>Opportunity Gain</i>	<i>Distance</i>	<i>CAGR</i>	<i>Safeguard Risk</i>	<i>SPS GreenDeal Risk</i>	<i>Market Stability</i>
2301	Борошно, крупи та гранули з м'яса, риби, ракоподібних, молюсків	1 190	12 339	10	0,763	0,0501	-1,460	0,783	0,783	0,263	0,5	0,5	0,5
2302	Висівки, кормове борошно	78 532	35 059	10	7,012	0,1423	-2,070	-0,362	0,729	-0,077	0,5	0,5	0,5
2303	Відходи і залишки від виробництва цукру, крохмалю; жом, багаса (жом цукрової тростини)	26 772	51 132	10	4,758	0,2075	-0,039	0,484	0,750	0,067	0,5	0,5	0,5
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	55 599	304 473	10	5,147	1,2355	-1,650	-0,203	0,759	0,185	0,5	0,5	0,5
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій, крім 2304, 2305	927 689	1 029 589	10	58,63	4,1778	-0,882	0,140	0,730	0,010	0,5	0,5	0,5
2308	Продукти, відходи рослинного походження для годівлі тварин	668	4 340	10	2,452	0,0176	-0,902	0,095	0,789	0,206	0,5	0,5	0,5
2309	Продукти для годівлі тварин	17 847	43 874	10	0,549	0,1780	-0,311	0,796	0,796	0,094	0,5	0,5	0,5
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	3 378	695	10	0,03	0,0028	-1,550	0,777	0,777	-0,146	0,5	0,5	0,5
2402	Сигари, сигарилли та сигарети, цигарки	251 856	90 400	10	2,153	0,3668	-0,887	0,125	0,750	-0,097	0,5	0,5	0,5
2403	Інший тютюн та заміники тютюну промислового виробництва	78 984	10 198	10	0,833	0,0414	-0,496	0,797	0,797	-0,185	0,5	0,5	0,5

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140, 180]

Продовження додатку Н

Таблиця Н.2. Нормалізовані значення показників та результати розрахунку інтегрального індексу стратегічної пріоритетності в розрізі товарних груп

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньо-річний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>		
101	Коні, віслюки, живі	0,0003	0,0001	0,5238	0,7851	0,8801	0,0148	0,3333	0,4377
102	Велика рогата худоба, жива	0,0111	0,0069	0,5763	0,5112	0,4855	0,0581	0,3333	0,3176
103	Свині, живі	0,0000	0,0000	0,0000	0,9515	0,7753	0,0433	0,3333	0,4019
104	Вівці та кози, живі	0,0018	0,0003	0,5812	0,2168	0,1809	0,0470	0,3333	0,1950
105	Свійська птиця, жива	0,0000	0,0000	0,0000	0,5351	0,4889	0,0458	0,3333	0,2617
106	Інші тварини, живі	0,0016	0,0001	0,5332	0,3380	0,2233	0,0433	0,3333	0,2223
201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	0,0006	0,0011	0,4500	0,5236	0,5068	0,0421	0,6667	0,3576
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	0,0075	0,0143	0,5390	0,3380	0,3282	0,0652	0,6667	0,2990
203	Свинина	0,0008	0,0015	0,4602	0,8731	1,0000	0,0252	0,6667	0,5246
204	Баранина, козлятина	0,0002	0,0001	0,7266	0,2710	0,3022	0,0330	0,6667	0,2923
206	Субпродукти великої рогатої худоби, свиней, овець, коней	0,0010	0,0005	0,5009	0,5520	0,4458	0,0351	0,6667	0,3551
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	0,1028	0,1880	0,5893	0,5918	0,5640	0,0598	0,6667	0,4264
208	Інші м'ясо та їстівні субпродукти	0,0000	0,0000	0,0000	0,7292	0,7021	0,3307	0,6667	0,4359
209	Сало, свинячий жир і жир птиці	0,0004	0,0000	0,5104	0,8259	0,9289	0,0326	0,6667	0,5069
210	М'ясо та субпродукти	0,0001	0,0000	0,4760	0,6911	0,5779	0,0276	0,5000	0,3806
302	Риба свіжа або охолоджена	0,0000	0,0000	0,4986	0,3348	0,1421	0,0499	0,5000	0,2277
303	Риба морожена	0,0002	0,0003	0,6135	0,2679	0,0725	0,0482	0,5000	0,2117
304	Філе рибне та інше м'ясо риб	0,0023	0,0036	0,5608	0,3093	0,2089	0,0388	0,5000	0,2411
305	Риба сушена, солена, копчена	0,0060	0,0020	0,7304	0,1307	0,1242	0,0536	0,5000	0,2080
306	Ракоподібні	0,0001	0,0002	0,5714	0,1269	0,1054	0,0445	0,5000	0,1853
307	Молюски	0,0016	0,0012	0,7076	0,2494	0,2180	0,0408	0,5000	0,2456
401	Молоко та вершки, не згущені	0,0052	0,0034	0,5933	0,7066	0,5772	0,0478	0,5000	0,3992
402	Молоко та вершки, згущені	0,0134	0,0145	0,4953	0,5016	0,4759	0,0577	0,5000	0,3315
403	Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	0,0037	0,0012	0,5413	0,8020	0,4831	0,0495	0,5000	0,3941
404	Молочна сироватка	0,0096	0,0026	0,4856	0,5886	0,5504	0,0499	0,5000	0,3602
405	Масло вершкове	0,0145	0,0095	0,5218	0,5574	0,5190	0,0482	0,5000	0,3522
406	Сири	0,0046	0,0106	0,4804	0,7312	0,6116	0,0404	0,5000	0,3991

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>	<i>Institutional_Index</i>	<i>Integral_Index</i>
407	Яйця птиці в шкаралупі	0,0466	0,0146	0,5053	0,5099	0,4825	0,0565	0,5000	0,3392
408	Яйця птиці без шкаралупи	0,0693	0,0065	0,4914	0,6097	0,5845	0,0631	0,5000	0,3813
409	Мед натуральний	0,2779	0,0326	0,5514	0,3699	0,3559	0,0627	0,5000	0,3206
410	Комахи та інші їстівні продукти тваринного походження	0,0009	0,0000	0,5642	1,0000	0,4551	0,0000	0,5000	0,4226
504	Кишки, сечові міхури, шлунки тварин	0,0059	0,0013	0,5596	0,3884	0,4049	0,0367	0,5000	0,2959
505	Шкурки та інші частини птахів	0,0178	0,0016	0,5479	0,6770	0,3094	0,0198	0,5000	0,3323
511	Інші продукти тваринні	0,0004	0,0001	0,3879	0,3699	0,3690	0,0408	0,5000	0,2677
602	Інші живі рослини; міцелій грибів	0,0009	0,0005	0,5544	0,3476	0,2304	0,0437	0,5000	0,2527
603	Зрізані квітки та пуп'янки	0,0001	0,0000	0,6005	0,1563	0,2032	0,0396	0,5000	0,2129
604	Листя, гілки, трави, мохи та лишайники	0,0031	0,0002	0,6574	0,3571	0,2505	0,0404	0,5000	0,2687
701	Картопля	0,0003	0,0001	0,4300	0,5038	0,3841	0,0388	0,5000	0,3014
702	Помідори	0,0001	0,0001	0,3311	0,2487	0,1328	0,0429	0,5000	0,1909
703	Цибуля	0,0014	0,0007	0,5496	0,0191	0,0000	0,0425	0,5000	0,1404
704	Капуста	0,0002	0,0000	0,4759	0,4094	0,3697	0,0330	0,5000	0,2834
705	Салат-латук і цикорій	0,0000	0,0000	0,4138	0,5003	0,5721	0,6268	0,5000	0,4249
706	Морква, ріпа, столові буряки, редька, селера	0,0006	0,0001	0,4404	0,4554	0,3410	0,0429	0,5000	0,2848
707	Огірки, корнішони	0,0011	0,0002	0,4160	0,4216	0,3209	0,0462	0,5000	0,2722
708	Бобові овочі	0,0001	0,0000	0,4631	0,1212	0,0323	0,0437	0,5000	0,1586
709	Інші овочі свіжі або охолоджені	0,0009	0,0009	0,4897	0,3444	0,1716	0,0462	0,5000	0,2343
710	Овочі морожені	0,0043	0,0020	0,5218	0,4155	0,3022	0,0437	0,5000	0,2780
711	Овочі консервовані для тимчасового зберігання	0,0027	0,0001	0,5003	0,3868	0,2261	0,0466	0,5000	0,2549
712	Овочі сушені	0,0012	0,0002	0,5778	0,2742	0,1838	0,0499	0,5000	0,2320
713	Овочі бобові сушені	0,0283	0,0272	0,5629	0,0861	0,2125	0,0412	0,5000	0,2028
801	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	0,0000	0,0000	0,4482	0,1084	0,0395	0,0359	0,5000	0,1548
802	Інші горіхи	0,0181	0,0182	0,5237	0,2136	0,1949	0,0511	0,5000	0,2204
803	Банани та плантайни	0,0000	0,0000	0,5152	0,2168	0,0445	0,0462	0,5000	0,1857
804	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго	0,0000	0,0000	0,6057	0,1467	0,0208	0,0454	0,5000	0,1759
805	Цитрусові	0,0054	0,0050	1,0000	0,2934	0,1292	0,0445	0,5000	0,2672
806	Виноград	0,0000	0,0000	0,5066	0,2806	0,2103	0,0412	0,5000	0,2300

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>		
807	Дині, кавуни і папайя	0,0003	0,0001	0,4130	0,2264	0,1192	0,0388	0,5000	0,1913
808	Яблука, груші та айва	0,0072	0,0042	0,5974	0,5204	0,4833	0,0478	0,5000	0,3439
809	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи	0,0001	0,0001	0,4330	0,3731	0,2218	0,0470	0,5000	0,2444
810	Інші плоди, свіжі	0,0034	0,0058	0,7196	0,2551	0,1019	0,0400	0,5000	0,2252
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	0,0914	0,0361	0,5956	0,4978	0,5719	0,1513	0,5000	0,3850
813	Плоди сушені, крім плодів товарних позицій 0801-0806; суміші горіхів	0,0075	0,0012	0,5952	0,3970	0,3808	0,0619	0,5000	0,3003
901	Кава; кавова шкаралупа; замінники кави	0,0002	0,0006	0,5609	0,2487	0,1687	0,0474	0,5000	0,2218
902	Чай	0,0038	0,0015	0,5678	0,0925	0,0840	0,0396	0,5000	0,1736
904	Перець	0,0006	0,0002	0,5008	0,1881	0,0144	0,0412	0,5000	0,1719
906	Кориця та квіти коричневого дерева	0,0003	0,0000	0,5457	0,3919	0,3618	0,0165	0,5000	0,2828
907	Гвоздика	0,0002	0,0000	0,5334	0,2679	0,2441	0,0173	0,5000	0,2333
908	Горіх мускатний, маціс і кардамон	0,0000	0,0000	0,4853	0,2455	0,1866	0,0214	0,5000	0,2132
909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру; ягоди ялівцю	0,0174	0,0015	0,5178	0,2615	0,2182	0,0437	0,5000	0,2315
910	Імбир, шафран, тим'ян, лаврове листя, каррі	0,0004	0,0001	0,5369	0,1977	0,0725	0,0433	0,5000	0,1893
1001	Пшениця	0,2454	0,7296	0,5462	0,6470	0,6209	0,0639	0,3333	0,4556
1002	Жито	0,0198	0,0004	0,4504	0,8313	0,7910	0,0590	0,3333	0,4308
1003	Ячмінь	0,2155	0,1088	0,4991	0,7580	0,7195	0,0573	0,3333	0,4386
1004	Овес	0,0188	0,0011	0,5899	0,7302	0,6439	0,0375	0,3333	0,3918
1005	Кукурудза	0,3952	0,9907	0,5422	0,3540	0,3434	0,0652	0,3333	0,3801
1006	Рис	0,0005	0,0009	0,5561	0,1658	0,1407	0,0379	0,3333	0,1727
1007	Сорго зернове	0,0131	0,0021	0,4604	0,0762	0,0909	0,0763	0,3333	0,1426
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	0,0929	0,0057	0,5702	0,2136	0,1993	0,0553	0,3333	0,2095
1101	Борошно пшеничне	0,0130	0,0042	0,4604	0,3221	0,3104	0,0627	0,3333	0,2338
1102	Борошно із зерна інших зернових культур	0,0036	0,0003	0,4932	0,1977	0,0991	0,0491	0,3333	0,1665
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	0,0353	0,0025	0,5296	0,3890	0,3697	0,0586	0,3333	0,2679
1104	Зерно зернових культур	0,0610	0,0069	0,5477	0,4289	0,4129	0,0635	0,3333	0,2905

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>	<i>Institutional_Index</i>	<i>Integral_Index</i>
1105	Борошно, крупи, пластівці, гранули з картоплі	0,0001	0,0000	0,6455	0,6888	0,6576	0,0610	0,3333	0,3930
1106	Борошно, крупи та порошок із сушених бобів	0,0012	0,0000	0,6187	0,1977	0,1828	0,0540	0,3333	0,1962
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	0,0143	0,0039	0,5655	0,6665	0,6249	0,0503	0,3333	0,3744
1108	Крохмалі; інулін	0,0230	0,0083	0,6080	0,4490	0,4211	0,0532	0,3333	0,2962
1201	Сосві боби	0,0591	0,2621	0,5549	0,0606	0,0734	0,0738	0,3333	0,1714
1204	Насіння льону	0,1186	0,0076	0,5948	0,4799	0,4242	0,0285	0,3333	0,3094
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	0,4965	0,3547	0,5598	0,7052	0,6771	0,0647	0,3333	0,4801
1206	Насіння соняшнику	0,0512	0,0127	0,5411	0,6081	0,5764	0,0569	0,3333	0,3567
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	0,0288	0,0114	0,5631	0,0574	0,0629	0,0668	0,3333	0,1448
1208	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	0,0003	0,0000	0,5114	0,0000	0,3108	0,0359	0,3333	0,1687
1209	Насіння, плоди та спори для сівби	0,0036	0,0018	0,4798	0,4356	0,3467	0,0396	0,3333	0,2610
1210	Шишки хмелю; лупулін	0,0046	0,0002	0,5136	0,9267	0,8722	0,0186	0,3333	0,4645
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	0,0193	0,0046	0,5889	0,1531	0,1434	0,0569	0,3333	0,1794
1212	Плоди ріжкового дерева, водорості, цукрові буряки, тростина	0,0025	0,0004	0,5931	0,1658	0,3087	0,6528	0,3333	0,3025
1213	Солома та полова зернових	0,0012	0,0000	0,6009	0,5517	0,5750	0,0416	0,3333	0,3418
1214	Кормові коренеплоди, сіно та аналогічні кормові продукти	0,0027	0,0004	0,4868	0,4206	0,6016	0,0301	0,3333	0,3080
1302	Соки, екстракти, пектини, клеї рослинні	0,0008	0,0003	0,5806	0,2934	0,2233	0,0301	0,5000	0,2410
1401	Матеріали рослинні для плетіння	0,0186	0,0003	0,5453	0,3412	0,5194	0,2421	0,5000	0,3402
1404	Інші матеріали рослинного походження	0,0673	0,0062	0,4714	0,0574	0,0436	0,0487	0,5000	0,1582
1501	Жир свинячий і свійської птиці, крім 0209, 1503	0,1151	0,0045	0,7642	0,7522	0,7206	0,0635	0,5000	0,4697
1502	Жир великої рогатої худоби, овечий, козячий, крім 1503 00	0,0011	0,0001	0,5279	0,3973	0,3697	0,0351	0,5000	0,2866
1506	Інші тваринні жири і масла	0,0000	0,0000	0,3896	0,8109	0,7861	0,0260	0,5000	0,4373

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>	<i>Institutional_Index</i>	<i>Integral_Index</i>
1507	Олія соєва	0,0901	0,0619	0,5864	0,2806	0,2758	0,0672	0,5000	0,2708
1508	Олія арахісова	0,0000	0,0000	0,4348	0,2105	0,3245	1,0000	0,5000	0,3755
1509	Олія оливкова	0,0000	0,0000	0,5312	0,4129	0,3963	0,0239	0,5000	0,2936
1510	Інші олії, з маслин або оливок	0,0000	0,0000	0,0000	0,4200	0,4480	0,0235	0,5000	0,2521
1511	Олія пальмова	0,0000	0,0001	0,4503	0,0957	0,1350	0,0392	0,5000	0,1720
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	1,0000	1,0000	0,5395	0,5169	0,4962	0,0631	0,5000	0,5410
1513	Олії кокосова, пальмоядрова або з бабасу	0,0000	0,0000	0,3799	0,3061	0,3309	0,0256	0,5000	0,2442
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	0,0775	0,0467	0,5783	0,7669	0,7205	0,0503	0,5000	0,4509
1515	Інші нелеткі жири і олії рослинні	0,0024	0,0008	0,4507	0,3874	0,3561	0,0392	0,5000	0,2750
1516	Жири, масла, олії, хімічно перетворені без обробки	0,0000	0,0000	0,3068	0,3099	0,2233	0,0371	0,5000	0,2179
1517	Маргарин	0,0166	0,0071	0,4916	0,4244	0,4030	0,0581	0,5000	0,3009
1518	Жири, масла і олії піддані хімічній модифікації	0,0047	0,0026	0,6344	0,4751	0,4402	0,0478	0,5000	0,3295
1522	Дегра	0,0012	0,0001	0,7475	0,6768	0,5693	0,0276	0,5000	0,4032
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса	0,0032	0,0012	0,5477	0,7548	0,6655	0,0474	0,1667	0,3714
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	0,0099	0,0106	0,6343	0,6681	0,5693	0,0507	0,1667	0,3455
1604	Готова або консервована риба; ікра	0,0017	0,0017	0,4791	0,3316	0,2218	0,0437	0,1667	0,1905
1605	Готові або консервовані ракоподібні, молюски	0,0002	0,0001	0,4953	0,2009	0,0459	0,0367	0,1667	0,1294
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків у твердому стані	0,0373	0,0821	0,8517	0,2105	0,2051	0,0635	0,3333	0,2388
1703	Інші цукри у твердому стані, сиропи; мед штучний	0,0047	0,0028	0,5150	0,1913	0,1812	0,0581	0,3333	0,1855
1702	Патока	0,0049	0,0004	0,4754	0,7043	0,6712	0,0346	0,3333	0,3784
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	0,0460	0,0420	0,5497	0,5131	0,4877	0,0586	0,3333	0,3228
1803	Какао-паста	0,0011	0,0005	0,3989	0,4853	0,6640	0,0235	0,5000	0,3485
1804	Какао-масло, какао-жир	0,0009	0,0007	0,8820	0,3221	0,4795	0,0264	0,5000	0,3276
1805	Какао-порошок, без цукру	0,0018	0,0004	0,6223	0,5842	0,6267	0,0264	0,5000	0,3836
1806	Шоколад	0,0229	0,0516	0,5156	0,7915	0,7460	0,0524	0,5000	0,4488

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>	<i>Institutional_Index</i>	<i>Integral_Index</i>
1901	Екстракти солодові; готові харчові продукти без/з какао	0,0047	0,0066	0,4583	0,6040	0,4896	0,0470	0,5000	0,3477
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	0,0131	0,0109	0,5388	0,4005	0,3784	0,0565	0,5000	0,2956
1904	Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна	0,0063	0,0028	0,5392	0,5322	0,4279	0,0466	0,5000	0,3289
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	0,0172	0,0527	0,5307	0,6119	0,5757	0,0528	0,5000	0,3798
2001	Овочі, приготовлені або консервовані, з оцтом	0,0078	0,0012	0,4759	0,4321	0,2879	0,0503	0,6667	0,3002
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	0,0169	0,0065	0,5309	0,4238	0,8995	0,0309	0,6667	0,4249
2003	Гриби та трюфелі, приготовлені чи консервовані без оцту	0,0004	0,0000	0,5712	0,7781	0,9189	0,0198	0,6667	0,4995
2004	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, морожені	0,0000	0,0000	0,3948	0,6435	0,9117	0,0239	0,6667	0,4541
2005	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, неморожені	0,0039	0,0029	0,4667	0,4139	0,9067	0,0268	0,6667	0,4155
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	0,0163	0,0036	0,6480	0,4860	0,8636	0,0515	0,6667	0,4447
2008	Плоди, горіхи, приготовлені чи консервовані іншим способом	0,0020	0,0022	0,4699	0,3284	0,8679	0,0491	0,6667	0,3940
2009	Соки плодів чи овочеві, незброджені, без спирту	0,0416	0,0456	0,5342	0,4528	0,8823	0,0561	0,6667	0,4375
2101	Екстракти, есенції та концентрати кави, чаю або мате	0,0067	0,0042	0,4912	0,5899	0,5503	0,0487	0,5000	0,3606
2102	Дріжджі	0,0376	0,0074	0,5623	0,5179	0,4954	0,0614	0,5000	0,3482
2103	Готові соуси та продукти для їх приготування, добавки, приправи, гірчиця	0,0064	0,0067	0,5193	0,5877	0,8722	0,0466	0,5000	0,4272
2104	Супи чи бульйони	0,0009	0,0002	0,4371	0,5108	0,8679	0,0491	0,5000	0,4019
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	0,0246	0,0081	0,6200	0,6543	0,6160	0,0528	0,5000	0,4026
2106	Інші харчові продукти	0,0022	0,0074	0,4684	0,7344	0,8808	0,0416	0,5000	0,4520
2201	Води, без додання цукру; лід та сніг	0,0037	0,0010	0,5627	0,5156	0,8808	0,0416	0,5000	0,4173
2202	Води, з доданням цукру	0,0108	0,0168	0,5311	0,4691	0,4419	0,0548	0,5000	0,3212
2203	Пиво із солоду	0,0062	0,0058	0,4953	0,4703	0,8758	0,0445	0,5000	0,4016

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Нормалізовані значення						Інституційний індекс	Інтегральний індекс
		Індекс виявлених переваг	Частка в експорті	Середньорічний темп приросту	Індекс складності продукції	Показник нових можливостей	Відстань продукту		
		<i>RCA_norm</i>	<i>Share_norm</i>	<i>CAGR_norm</i>	<i>PCI_norm</i>	<i>OG_norm</i>	<i>Distance_inv_norm</i>	<i>Institutional_Index</i>	<i>Integral_Index</i>
2204	Вина виноградні; сусло виноградне	0,0011	0,0022	0,4636	0,5784	0,5206	0,0309	0,5000	0,3461
2205	Вермут та інше вино виноградне	0,0009	0,0000	0,4459	0,6011	0,8880	0,0375	0,5000	0,4231
2206	Інші зброджені напої	0,0013	0,0001	0,5592	0,6737	0,8787	0,0429	0,5000	0,4480
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	0,0306	0,0207	0,6904	0,4091	0,3915	0,0610	0,5000	0,3186
2208	Спирт етиловий, неденатурований, менш 80 об.%	0,0066	0,0142	0,5106	0,5478	0,8844	0,0396	0,5000	0,4204
2209	Оцет харчовий	0,0008	0,0000	0,5770	0,6879	0,9038	0,0285	0,5000	0,4554
2301	Борошно, крупи та гранули з м'яса, риби, ракоподібних, молюсків	0,0049	0,0024	0,6572	0,2328	0,8701	0,0478	0,5000	0,3692
2302	Висівки, кормове борошно	0,0447	0,0068	0,4798	0,0383	0,0482	0,0701	0,5000	0,1567
2303	Відходи і залишки від виробництва цукру, крохмалю; жом, багаса (жом цукрової тростини)	0,0303	0,0100	0,5549	0,6859	0,6552	0,0614	0,5000	0,4124
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	0,0328	0,0594	0,6165	0,1722	0,1625	0,0577	0,5000	0,2209
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій, крім 2304, 2305	0,3736	0,2010	0,5256	0,4171	0,4083	0,0697	0,5000	0,3640
2308	Продукти, відходи рослинного походження для годівлі тварин	0,0156	0,0008	0,6272	0,4107	0,3763	0,0454	0,5000	0,3039
2309	Продукти для годівлі тварин	0,0035	0,0086	0,5691	0,5992	0,8794	0,0425	0,5000	0,4351
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	0,0002	0,0001	0,4441	0,2041	0,8658	0,0503	0,5000	0,3410
2402	Сигари, сигарили та сигарети, цигарки	0,0137	0,0176	0,4695	0,4155	0,3980	0,0614	0,5000	0,2969
2403	Інший тютюн та замітники тютюну промислового виробництва	0,0053	0,0020	0,4239	0,5402	0,8801	0,0421	0,5000	0,4085

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140, 180]

Таблиця Н.3. Ранжування товарних груп за значенням інтегрального індексу стратегічної пріоритетності експорту

Код ГС	Найменування товарної позиції	Інтегральний індекс	Група за пріоритетністю
1512	Олії соняшникова, сафлорова або бавовняна	0,541034	Середній пріоритет
203	Свинина	0,524622	Середній пріоритет
209	Сало, свинячий жир і жир птиці	0,506943	Середній пріоритет
2003	Гриби та трюфелі, приготовлені чи консервовані без оцту	0,499521	Середній пріоритет
1205	Насіння свиріпи або ріпаку	0,480117	Середній пріоритет
1501	Жир свинячий і свійської птиці, крім 0209, 1503	0,469687	Середній пріоритет
1210	Шишки хмелю; лупулін	0,464479	Середній пріоритет
1001	Пшениця	0,455605	Середній пріоритет
2209	Оцет харчовий	0,455401	Середній пріоритет
2004	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, морожені	0,454108	Середній пріоритет
2106	Інші харчові продукти	0,451984	Середній пріоритет
1514	Олії свиріпова, ріпакова, гірчична	0,450892	Середній пріоритет
1806	Шоколад	0,448795	Середній пріоритет
2206	Інші зброджені напої	0,447999	Середній пріоритет
2007	Варення, джеми, желе, мармелад	0,444691	Середній пріоритет
1003	Ячмінь	0,438562	Середній пріоритет
101	Коні, віслюки, живі	0,437685	Середній пріоритет
2009	Соки плодів чи овочеві, незброджені, без спирту	0,437492	Середній пріоритет
1506	Інші тваринні жири і масла	0,437251	Середній пріоритет
208	Інші м'ясо та їстівні субпродукти	0,43586	Середній пріоритет
2309	Продукти для годівлі тварин	0,435098	Середній пріоритет
1002	Жито	0,430757	Середній пріоритет
2103	Готові соуси та продукти для їх приготування, добавки, приправи, гірчиця	0,427207	Середній пріоритет
207	М'ясо та їстівні субпродукти птиці	0,426441	Середній пріоритет
2002	Томати, приготовлені або консервовані без оцту	0,424944	Середній пріоритет
705	Салат-латук і цикорій	0,42489	Середній пріоритет
2205	Вермут та інше вино виноградне	0,423149	Середній пріоритет
410	Комахи та інші їстівні продукти тваринного походження	0,422564	Середній пріоритет
2208	Спирт етиловий, неденатурований, менш 80 об.%	0,420366	Середній пріоритет
2201	Води, без додання цукру; лід та сніг	0,417337	Середній пріоритет
2005	Інші овочі, приготовлені чи консервовані без оцту, неморожені	0,415505	Середній пріоритет
2303	Відходи і залишки від виробництва цукру, крохмалю; жом, багаса (жом цукрової тростини)	0,412365	Середній пріоритет
2403	Інший тютюн та замінники тютюну промислового виробництва	0,408549	Середній пріоритет
1522	Дегра	0,403248	Середній пріоритет
2105	Морозиво та інші види харчового льоду	0,402586	Середній пріоритет
2104	Супи чи бульйони	0,401944	Середній пріоритет
103	Свині, живі	0,401862	Середній пріоритет
2203	Пиво із солоду	0,401648	Середній пріоритет
401	Молоко та вершки, не згущені	0,399172	Середній пріоритет
406	Сири	0,399054	Середній пріоритет
403	Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	0,394111	Середній пріоритет
2008	Плоди, горіхи, приготовлені чи консервовані іншим способом	0,394034	Середній пріоритет

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Інтегральний індекс	Група за пріоритетністю
1105	Борошно, крупи, пластівці, гранули з картоплі	0,392993	Середній пріоритет
1004	Овес	0,391792	Середній пріоритет
811	Плоди та горіхи, сирі або варені, морожені	0,385047	Середній пріоритет
1805	Какао-порошок, без цукру	0,383616	Середній пріоритет
408	Яйця птиці без шкаралупи	0,381275	Середній пріоритет
210	М'ясо та субпродукти	0,380562	Середній пріоритет
1005	Кукурудза	0,380125	Середній пріоритет
1905	Хлібобулочні вироби, рисовий папір	0,379789	Середній пріоритет
1702	Патока	0,378449	Середній пріоритет
1508	Олія арахісова	0,37547	Середній пріоритет
1107	Солод, обсмажений або необсмажений	0,374411	Середній пріоритет
1601	Ковбаси та аналогічні вироби з м'яса	0,371409	Середній пріоритет
2301	Борошно, крупи та гранули з м'яса, риби, ракоподібних, моллюсків	0,369239	Середній пріоритет
2306	Макуха, тверді відходи від вилучення рослинних жирів і олій, крім 2304, 2305	0,363989	Середній пріоритет
2101	Екстракти, есенції та концентрати кави, чаю або мате	0,360613	Середній пріоритет
404	Молочна сироватка	0,360227	Середній пріоритет
201	М'ясо великої рогатої худоби, свіже або охолоджене	0,357559	Середній пріоритет
1206	Насіння соняшнику	0,35671	Середній пріоритет
206	Субпродукти великої рогатої худоби, свиней, овець, коней	0,355064	Середній пріоритет
405	Масло вершкове	0,352186	Середній пріоритет
1803	Какао-паста	0,348456	Середній пріоритет
2102	Дріжджі	0,348199	Середній пріоритет
1901	Екстракти солодові; готові харчові продукти без/з какао	0,347689	Середній пріоритет
2204	Вина виноградні; сусло виноградне	0,346102	Середній пріоритет
1602	Інші готові чи консервовані м'ясопродукти	0,34554	Середній пріоритет
808	Яблука, груші та айва	0,343863	Середній пріоритет
1213	Солома та полова зернових	0,341829	Середній пріоритет
2401	Тютюнова сировина; тютюнові відходи	0,340955	Середній пріоритет
1401	Матеріали рослинні для плетіння	0,340204	Середній пріоритет
407	Яйця птиці в шкаралупі	0,339241	Середній пріоритет
505	Шкурки та інші частини птахів	0,332307	Середній пріоритет
402	Молоко та вершки, згущені	0,331461	Середній пріоритет
1518	Жири, масла і олії піддані хімічній модифікації	0,329458	Низький пріоритет
1904	Готові харчові вироби, одержані шляхом здуття або смаження зерна	0,328907	Низький пріоритет
1804	Какао-масло, какао-жир	0,327647	Низький пріоритет
1704	Кондитерські вироби з цукру без вмісту какао	0,32279	Низький пріоритет
2202	Води, з доданням цукру	0,321175	Низький пріоритет
409	Мед натуральний	0,32065	Низький пріоритет
2207	Спирт етиловий, неденатурований, 80 об.% чи більше	0,318634	Низький пріоритет
102	Велика рогата худоба, жива	0,317567	Низький пріоритет
1204	Насіння льону	0,309414	Низький пріоритет
1214	Кормові коренеплоди, сіно та аналогічні кормові продукти	0,307981	Низький пріоритет
2308	Продукти, відходи рослинного походження для годівлі тварин	0,303868	Низький пріоритет
1212	Плоди річкового дерева, водорості, цукрові буряки, тростина	0,302452	Низький пріоритет
701	Картопля	0,301438	Низький пріоритет
1517	Маргарин	0,300911	Низький пріоритет

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Інтегральний індекс	Група за пріоритетністю
813	Плоди сушені, крім плодів товарних позицій 0801-0806; суміші горіхів	0,300349	Низький пріоритет
2001	Овочі, приготовлені або консервовані, з оцтом	0,300156	Низький пріоритет
202	М'ясо великої рогатої худоби, морожене	0,298957	Низький пріоритет
2402	Сигари, сигарили та сигарети, цигарки	0,296915	Низький пріоритет
1108	Крохмалі; інулін	0,296209	Низький пріоритет
504	Кишки, сечові міхури, шлунки тварин	0,295939	Низький пріоритет
1902	Вироби з тіста без дріжджів; кускус	0,295588	Низький пріоритет
1509	Олія оливкова	0,293556	Низький пріоритет
204	Баранина, козлятина	0,2923	Низький пріоритет
1104	Зерно зернових культур	0,290527	Низький пріоритет
1502	Жир великої рогатої худоби, овечий, козячий, крім 1503 00	0,286605	Низький пріоритет
706	Морква, ріпа, столові буряки, редька, селера	0,284822	Низький пріоритет
704	Капуста	0,283395	Низький пріоритет
906	Кориця та квіти коричневого дерева	0,28282	Низький пріоритет
710	Овочі морожені	0,277962	Низький пріоритет
1515	Інші нелеткі жири і олії рослинні	0,274985	Низький пріоритет
707	Огірки, корнішони	0,272166	Низький пріоритет
1507	Олія соєва	0,270754	Низький пріоритет
604	Листя, гілки, трави, мохи та лишайники	0,268728	Низький пріоритет
1103	Крупи та гранули із зерна зернових культур	0,267931	Низький пріоритет
511	Інші продукти тваринні	0,267747	Низький пріоритет
805	Цитрусові	0,267241	Низький пріоритет
105	Свійська птиця, жива	0,261656	Низький пріоритет
1209	Насіння, плоди та спори для сіви	0,260957	Низький пріоритет
711	Овочі консервовані для тимчасового зберігання	0,254941	Низький пріоритет
602	Інші живі рослини; міцелій грибів	0,252739	Низький пріоритет
1510	Інші олії, з маслин або олив	0,252109	Низький пріоритет
307	Молюски	0,245638	Низький пріоритет
809	Абрикоси, вишні, черешні, персики, сливи	0,244354	Низький пріоритет
1513	Олії кокосова, пальмоядрова або з бабасу	0,244239	Низький пріоритет
304	Філе рибне та інше м'ясо риб	0,241109	Низький пріоритет
1302	Соки, екстракти, пектини, клеї рослинні	0,241021	Низький пріоритет
1701	Цукор з цукрової тростини або з цукрових буряків у твердому стані	0,238844	Низький пріоритет
709	Інші овочі свіжі або охолоджені	0,234263	Низький пріоритет
1101	Борошно пшеничне	0,233828	Низький пріоритет
907	Гвоздика	0,233348	Низький пріоритет
712	Овочі сушені	0,232024	Низький пріоритет
909	Насіння анісу, бодяну, фенхелю, коріандру; ягоди ялівцю	0,231494	Низький пріоритет
806	Виноград	0,230038	Низький пріоритет
302	Риба свіжа або охолоджена	0,227737	Низький пріоритет
810	Інші плоди, свіжі	0,225232	Низький пріоритет
106	Інші тварини, живі	0,222267	Низький пріоритет
901	Кава; кавава шкаралупа; замітники кави	0,221766	Низький пріоритет
2304	Макуха, тверді відходи від вилучення соєвої олії	0,220946	Низький пріоритет
802	Інші горіхи	0,220389	Низький пріоритет
1516	Жири, масла, олії, хімічно перетворені без обробки	0,217888	Низький пріоритет
908	Горіх мускатний, маїс і кардамон	0,213188	Низький пріоритет
603	Зрізані квітки та пуп'янки	0,212884	Низький пріоритет
303	Риба морожена	0,211718	Низький пріоритет
1008	Гречка, просо; інші зернові культури	0,209508	Низький пріоритет
305	Риба сушена, солонка, копчена	0,207958	Низький пріоритет

Продовження додатку Н

Код ГС	Найменування товарної позиції	Інтегральний індекс	Група за пріоритетністю
713	Овочі бобові сушені	0,202771	Низький пріоритет
1106	Борошно, крупи та порошок із сушених бобів	0,196229	Низький пріоритет
104	Вівці та кози, живі	0,194964	Низький пріоритет
807	Дині, кавуни і папайя	0,191267	Низький пріоритет
702	Помідори	0,190862	Низький пріоритет
1604	Готова або консервована риба; ікра	0,190509	Низький пріоритет
910	Імбир, шафран, тим'ян, лаврове листя, каррі	0,189282	Низький пріоритет
803	Банани та плантайни	0,185717	Низький пріоритет
1703	Інші цукри у твердому стані, сиропи; мед штучний	0,185506	Низький пріоритет
306	Ракоподібні	0,185321	Низький пріоритет
1211	Рослини для парфумерії, медицини, інсектицидів	0,179408	Низький пріоритет
804	Фініки, інжир, ананаси, авокадо, гуаява, манго	0,175873	Низький пріоритет
902	Чай	0,173586	Низький пріоритет
1006	Рис	0,172731	Низький пріоритет
1511	Олія пальмова	0,172036	Низький пріоритет
904	Перець	0,171858	Низький пріоритет
1201	Соеві боби	0,171426	Низький пріоритет
1208	Борошно з насіння чи плодів олійних культур	0,168719	Низький пріоритет
1102	Борошно із зерна інших зернових культур	0,166492	Низький пріоритет
708	Бобові овочі	0,158575	Низький пріоритет
1404	Інші матеріали рослинного походження	0,158208	Низький пріоритет
2302	Висівки, кормове борошно	0,156706	Низький пріоритет
801	Горіхи кокосові, бразильські, кеш'ю	0,154785	Низький пріоритет
1207	Насіння та плоди інших олійних культур	0,14477	Низький пріоритет
1007	Сорго зернове	0,142646	Низький пріоритет
703	Цибуля	0,140385	Низький пріоритет
1605	Готові або консервовані ракоподібні, молюски	0,129441	Низький пріоритет

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140]

**Вагові коефіцієнти показників економіко-математичної моделі інтегральної
оцінки стратегічної пріоритетності експортного ринку**

Блок	Показник	Умовне позначення	Вага*
Привабливість та динаміка зовнішнього попиту	Обсяг імпорту відповідного товару на ринок j у базовому або поточному періоді, що характеризує ємність ринку	IMP_j	0,30
	Сукупний середньорічний темп зростання імпорту	$CAGR_j^{imp}$	0,20
Експортна спроможність та конкурентна позиція України	Сукупний середньорічний темп зростання експорту України на ринок j	$CAGR_j^{exp}$	0,25
	Частка України в загальному імпорті відповідного товару на ринку j	SH_j	0,10
	Зміна частки України в імпорті ринку j за аналізований період	ΔSH_j	0,15
Разом			1,00

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

**Примітка:*

підвищена вага обсягу імпорту та темпів зростання експорту України обґрунтовується їхнім визначальним впливом на реалізацію експортного потенціалу, а не лише на формальну привабливість ринку.

Додаток Р

Результати апробації економіко-математичної моделі відбору пріоритетних експортних ринків для товарної позиції «Фруктові та овочеві соки»

Таблиця Р.1. Вихідні дані для розрахунку інтегрального індексу пріоритетності експортних ринків для товарної позиції «Фруктові та овочеві соки»

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Сполучені Штати Америки	1 988 845	4 282 895	0,0797	334	29 787	0,5669	0,0002	0,0070	0,0068
Нідерланди	1 584 544	1 795 928	0,0126	1 840	18 596	0,2603	0,0012	0,0104	0,0092
Німеччина	1 548 683	1 677 108	0,0080	5 673	46 330	0,2337	0,0037	0,0276	0,0240
Велика Британія	1 030 274	1 292 029	0,0229	6	6 508	1,0115	0,0000	0,0050	0,0050
Франція	1 228 891	1 235 142	0,0005	0	8 116		0,0000	0,0066	0,0066
Китай	251 561	920 913	0,1386	150	0	-1,0000	0,0006	0,0000	-0,0006
Японія	759 113	825 423	0,0084				0,0000	0,0000	0,0000
Канада	697 006	761 632	0,0089	29	13 036	0,8419	0,0000	0,0171	0,0171
Бельгія	1 502 837	727 259	-0,0700				0,0000	0,0000	0,0000
Австрія	335 084	448 691	0,0296	14 244	28 038	0,0701	0,0425	0,0625	0,0200
Польща	208 577	447 709	0,0794	115 921	58 724	-0,0657	0,5558	0,1312	-0,4246
Іспанія	317 200	444 038	0,0342		14 600		0,0000	0,0329	0,0329
Італія	294 593	383 869	0,0268	4	24	0,1962	0,0000	0,0001	0,0000
Саудівська Аравія	347 493	353 439	0,0017				0,0000	0,0000	0,0000
Російська Федерація	410 774	304 780	-0,0294	24 453		-1,0000	0,0595	0,0000	-0,0595
Ірландія	180 263	300 269	0,0524				0,0000	0,0000	0,0000
Республіка Корея	152 858	282 509	0,0633				0,0000	0,0000	0,0000
Австралія	174 243	219 162	0,0232		1		0,0000	0,0000	0,0000
Швеція	187 207	186 660	-0,0003				0,0000	0,0000	0,0000
Данія	178 384	174 815	-0,0020	1	316	0,7782	0,0000	0,0018	0,0018
Південна Африка	76 938	167 721	0,0810		346		0,0000	0,0021	0,0021
Швейцарія	141 673	163 613	0,0145	1		-1,0000	0,0000	0,0000	0,0000
Об'єднані Арабські Емірати	170 220	150 890	-0,0120	6	1	-0,1640	0,0000	0,0000	0,0000
Туреччина	51 613	149 791	0,1124	1	874	0,9686	0,0000	0,0058	0,0058
Ізраїль	59 180	144 384	0,0933	204	257	0,0234	0,0034	0,0018	-0,0017
Португалія	121 065	131 707	0,0085				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Ємен	110 971	110 280	-0,0006				0,0000	0,0000	0,0000
Чехія	56 283	109 484	0,0688	6	523	0,5633	0,0001	0,0048	0,0047
Фінляндія	82 067	101 288	0,0213				0,0000	0,0000	0,0000
Норвегія	101 356	93 876	-0,0076		1 311		0,0000	0,0140	0,0140
Мексика	48 703	93 787	0,0677				0,0000	0,0000	0,0000
Тайвань, провінція Китаю	55 540	93 206	0,0531				0,0000	0,0000	0,0000
Оман	104 802	91 949	-0,0130				0,0000	0,0000	0,0000
Угорщина	65 383	90 877	0,0335		2 586		0,0000	0,0285	0,0285
Греція	46 771	86 382	0,0633	15	15	0,0000	0,0003	0,0002	-0,0001
Сінгапур	79 292	80 445	0,0014	13	4	-0,1112	0,0002	0,0000	-0,0001
Домініканська Республіка	59 149	76 834	0,0265		2		0,0000	0,0000	0,0000
Чилі	37 743	75 624	0,0720				0,0000	0,0000	0,0000
Кувейт	70 479	74 730	0,0059				0,0000	0,0000	0,0000
Таїланд	66 265	73 539	0,0105				0,0000	0,0000	0,0000
Румунія	31 925	72 216	0,0851		37		0,0000	0,0005	0,0005
Казахстан	50 289	65 205	0,0263	1 551		-1,0000	0,0308	0,0000	-0,0308
Нігерія	30 035	52 728	0,0579				0,0000	0,0000	0,0000
Словаччина	26 602	52 318	0,0700	1 916	1 192	-0,0464	0,0720	0,0228	-0,0492
Нова Зеландія	42 200	51 987	0,0211				0,0000	0,0000	0,0000
Малайзія	68 024	49 471	-0,0313				0,0000	0,0000	0,0000
Словенія	21 663	48 445	0,0838				0,0000	0,0000	0,0000
Україна	48 586	46 363	-0,0047				0,0000	0,0000	0,0000
Ботсвана	32 152	45 603	0,0356				0,0000	0,0000	0,0000
Бразилія	22 573	42 398	0,0651				0,0000	0,0000	0,0000
Йорданія	10 547	42 052	0,1483		1		0,0000	0,0000	0,0000
Лаос	1 508	41 542	0,3932				0,0000	0,0000	0,0000
Хорватія	16 628	41 533	0,0959		170		0,0000	0,0041	0,0041
Індія	29 580	39 669	0,0298				0,0000	0,0000	0,0000
Кіпр	15 733	39 290	0,0958	2		-1,0000	0,0001	0,0000	-0,0001
Лівія, Держава		39 128						0,0000	
Гонконг, Китай	66 294	38 023	-0,0541				0,0000	0,0000	0,0000
Гондурас	20 170	37 736	0,0646				0,0000	0,0000	0,0000
В'єтнам	14 932	37 397	0,0962	5		-1,0000	0,0003	0,0000	-0,0003
Філіппіни	30 376	36 698	0,0191				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темپ приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
анама	37 784	36 449	-0,0036	13	2	-0,1707	0,0003	0,0001	-0,0003
Катар	20 732	35 799	0,0561				0,0000	0,0000	0,0000
Індонезія	30 188	31 307	0,0036				0,0000	0,0000	0,0000
Демократична Республіка Конго		28 937						0,0000	
Литва	16 175	27 925	0,0561	548	399	-0,0312	0,0339	0,0143	-0,0196
Тринідад і Тобаго	24 863	26 901	0,0079				0,0000	0,0000	0,0000
Гватемала	20 175	26 459	0,0275				0,0000	0,0000	0,0000
Намібія	35 183	25 550	-0,0315				0,0000	0,0000	0,0000
Болгарія	15 080	25 336	0,0533	3	294	0,5817	0,0002	0,0116	0,0114
Сербія	12 826	25 145	0,0696				0,0000	0,0000	0,0000
Ямайка	20 124	24 884	0,0215				0,0000	0,0000	0,0000
Марокко	11 339	22 822	0,0725				0,0000	0,0000	0,0000
Латвія	13 537	22 654	0,0528	53	40	-0,0277	0,0039	0,0018	-0,0021
Бахрейн	40 851	22 424	-0,0582				0,0000	0,0000	0,0000
Багамські острови	19 476	22 138	0,0129				0,0000	0,0000	0,0000
Нікарагуа	13 922	21 855	0,0461				0,0000	0,0000	0,0000
Люксембург	25 243	21 231	-0,0172				0,0000	0,0000	0,0000
Коста-Ріка	18 161	19 429	0,0068				0,0000	0,0000	0,0000
Естонія	15 654	19 187	0,0206	28	107	0,1435	0,0018	0,0056	0,0038
Мозамбік	23 620	18 961	-0,0217				0,0000	0,0000	0,0000
Сальвадор	20 816	18 290	-0,0129				0,0000	0,0000	0,0000
Гана	22 553	18 207	-0,0212				0,0000	0,0000	0,0000
Єгипет	84 064	17 882	-0,1434				0,0000	0,0000	0,0000
Куба		16 961						0,0000	
Кот-д'Івуар	4 252	15 437	0,1376				0,0000	0,0000	0,0000
Гайана	3 200	15 081	0,1677				0,0000	0,0000	0,0000
Венесуела	3 148	14 857	0,1679				0,0000	0,0000	0,0000
Іран	21 300	13 992	-0,0412				0,0000	0,0000	0,0000
Перу	10 891	13 711	0,0233				0,0000	0,0000	0,0000
Ірак	48 765	13 674	-0,1194				0,0000	0,0000	0,0000
Узбекистан		13 660			171			0,0125	0,0125
Грузія	6 128	13 190	0,0797	1 097	212	-0,1516	0,1790	0,0161	-0,1629
Алжир	42 924	12 948	-0,1129				0,0000	0,0000	0,0000
Монголія	7 104	12 780	0,0605	16		-1,0000	0,0023	0,0000	-0,0023

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темپ приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Ісландія	8 557	12 435	0,0381				0,0000	0,0000	0,0000
Замбія	15 975	12 327	-0,0256				0,0000	0,0000	0,0000
Сенегал	10 996	12 153	0,0101				0,0000	0,0000	0,0000
Мальдіви	10 899	11 288	0,0035				0,0000	0,0000	0,0000
Папуа-Нова Гвінея		11 171						0,0000	
Беліз	511	11 163	0,3612				0,0000	0,0000	0,0000
Зімбабве	15 409	10 987	-0,0333				0,0000	0,0000	0,0000
Колумбія	24 324	10 131	-0,0839				0,0000	0,0000	0,0000
Барбадос	5 368	10 125	0,0655				0,0000	0,0000	0,0000
Суднові запаси та бункери	3 577	10 047	0,1088				0,0000	0,0000	0,0000
Вірменія	4 871	9 344	0,0673	677	22	-0,2901	0,1390	0,0024	-0,1366
Боснія і Герцеговина	6 447	9 027	0,0342				0,0000	0,0000	0,0000
Есватіні	8 244	8 583	0,0040				0,0000	0,0000	0,0000
Фіджі	5 051	8 408	0,0523				0,0000	0,0000	0,0000
Малі		8 381						0,0000	
Північна Македонія	4 619	8 365	0,0612				0,0000	0,0000	0,0000
Кюрасао		8 337						0,0000	
Лесото	5 760	8 305	0,0373				0,0000	0,0000	0,0000
Уругвай	4 221	8 146	0,0680				0,0000	0,0000	0,0000
Маврикій	8 591	8 111	-0,0057				0,0000	0,0000	0,0000
Камерун	6 224	7 925	0,0245				0,0000	0,0000	0,0000
Палестина, Держава	808	7 555	0,2505		2		0,0000	0,0003	0,0003
Албанія	2 489	7 448	0,1158				0,0000	0,0000	0,0000
Кайманові острови		7 407						0,0000	
Вільні зони	410	7 377	0,3351				0,0000	0,0000	0,0000
Екваторіальна Гвінея	6 228	7 316	0,0162				0,0000	0,0000	0,0000
Конго	4 729	6 984	0,0398				0,0000	0,0000	0,0000
Сомалі	14 253	6 868	-0,0704				0,0000	0,0000	0,0000
Еквадор	5 018	6 866	0,0319				0,0000	0,0000	0,0000
Білорусь	47 928	6 583	-0,1801	6 598		-1,0000	0,1377	0,0000	-0,1377
Киргизстан	3 944	6 530	0,0517	781		-1,0000	0,1980	0,0000	-0,1980
Кабо-Верде	4 662	6 093	0,0271				0,0000	0,0000	0,0000
Південний Судан	8 764	6 080	-0,0359				0,0000	0,0000	0,0000
Сейшельські острови	3 146	5 860	0,0642				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Азербайджан	6 275	5 674	-0,0100	672		-1,0000	0,1071	0,0000	-0,1071
Кенія	6 261	5 645	-0,0103				0,0000	0,0000	0,0000
Мальта	4 715	5 616	0,0176				0,0000	0,0000	0,0000
Малаві	3 355	5 521	0,0511				0,0000	0,0000	0,0000
Ліван	8 146	5 425	-0,0398				0,0000	0,0000	0,0000
Таджикистан	1 768	5 266	0,1153	41		-1,0000	0,0232	0,0000	-0,0232
Танзанія	5 941	5 232	-0,0126				0,0000	0,0000	0,0000
Руанда	1 006	5 178	0,1780				0,0000	0,0000	0,0000
Парагвай	1 450	5 125	0,1346				0,0000	0,0000	0,0000
Бруней-Даруссалам	5 787	5 093	-0,0127				0,0000	0,0000	0,0000
Макао, Китай	4 608	4 865	0,0054				0,0000	0,0000	0,0000
Шрі-Ланка	5 864	4 823	-0,0194				0,0000	0,0000	0,0000
Габон	6 478	4 770	-0,0301				0,0000	0,0000	0,0000
Мавританія	1 483	4 740	0,1232				0,0000	0,0000	0,0000
Бангладеш		4 714						0,0000	
Чорногорія	2 927	4 539	0,0448		1		0,0000	0,0002	0,0002
Сент-Люсія	3 716	4 268	0,0139				0,0000	0,0000	0,0000
Бутан		4 148						0,0000	
Нова Каледонія	5 556	3 842	-0,0362				0,0000	0,0000	0,0000
Туніс	6 962	3 733	-0,0604				0,0000	0,0000	0,0000
Ангола	47 268	3 721	-0,2245				0,0000	0,0000	0,0000
Чад	5 249	3 686	-0,0347				0,0000	0,0000	0,0000
Антигуа і Барбуда	2 449	3 653	0,0408				0,0000	0,0000	0,0000
Бермуди	3 147	3 642	0,0147				0,0000	0,0000	0,0000
Камбоджа	3 926	3 630	-0,0078				0,0000	0,0000	0,0000
Судан	2 966	3 604	0,0197				0,0000	0,0000	0,0000
Молдова, Республіка	3 638	3 597	-0,0011	1 360	692	-0,0653	0,3738	0,1924	-0,1814
Гвінея	768	3 502	0,1638				0,0000	0,0000	0,0000
Аруба	3 719	3 500	-0,0061				0,0000	0,0000	0,0000
Гренада	1 328	3 077	0,0877				0,0000	0,0000	0,0000
Ефіопія	11 642	2 790	-0,1331				0,0000	0,0000	0,0000
Гренландія	2 600	2 718	0,0044				0,0000	0,0000	0,0000
Острови Теркс і Кайкос	1 498	2 695	0,0605				0,0000	0,0000	0,0000
Сент-Кітс і Невіс	1 957	2 625	0,0298				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Аргентина	13 365	2 469	-0,1554				0,0000	0,0000	0,0000
Суринам	4 843	2 418	-0,0671				0,0000	0,0000	0,0000
Болівія	2 497	2 191	-0,0130				0,0000	0,0000	0,0000
Гамбія	620	2 155	0,1327				0,0000	0,0000	0,0000
Малі віддалені острови США	1 814	2 152	0,0172				0,0000	0,0000	0,0000
Гаїті	2 731	2 112	-0,0254				0,0000	0,0000	0,0000
Уганда	2 147	2 058	-0,0042				0,0000	0,0000	0,0000
Сент-Вінсент і Гренадини	1 021	2 009	0,0700				0,0000	0,0000	0,0000
Непал	4 348	1 960	-0,0766				0,0000	0,0000	0,0000
Нігер	1 363	1 844	0,0307				0,0000	0,0000	0,0000
Андорра	1 872	1 820	-0,0028				0,0000	0,0000	0,0000
Коморські Острови	772	1 731	0,0841				0,0000	0,0000	0,0000
Центральноафрикансь ка Республіка	72	1 720	0,3735				0,0000	0,0000	0,0000
Гвінея-Бісау	1 322	1 679	0,0242				0,0000	0,0000	0,0000
Буркіна-Фасо	2 611	1 578	-0,0491				0,0000	0,0000	0,0000
Британські Віргінські Острови	1 368	1 511	0,0100				0,0000	0,0000	0,0000
Французька Полінезія	2 827	1 506	-0,0610				0,0000	0,0000	0,0000
Мадагаскар	2 188	1 372	-0,0456				0,0000	0,0000	0,0000
Самоа	857	1 360	0,0473				0,0000	0,0000	0,0000
Фарерські Острови	923	1 324	0,0367				0,0000	0,0000	0,0000
Східний Тимор		1 313						0,0000	
Пакистан	19 454	1 278	-0,2384				0,0000	0,0000	0,0000
Домініка		1 273						0,0000	
Сирія	3 212	1 218	-0,0924				0,0000	0,0000	0,0000
Ліберія		1 133			1			0,0009	0,0009
Острови Кука		1 127						0,0000	
Джибуті		996						0,0000	
Бурунді	233	768	0,1267				0,0000	0,0000	0,0000
Туркменістан	6 344	717	-0,1959	211		-1,0000	0,0333	0,0000	-0,0333
Сан-Томе і Принсіпі	637	667	0,0046				0,0000	0,0000	0,0000
Сінт-Мартен (голландська частина)	1 738	643	-0,0947				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Маршаллові Острови	42	640	0,3131		2		0,0000	0,0031	0,0031
Тонга	548	597	0,0086				0,0000	0,0000	0,0000
Вануату	707	583	-0,0191				0,0000	0,0000	0,0000
Бонайре, Сінт-Естатіус і Саба	53	521	0,2568				0,0000	0,0000	0,0000
Бенін	1 423	511	-0,0973				0,0000	0,0000	0,0000
Сьєрра-Леоне	8 862	495	-0,2506				0,0000	0,0000	0,0000
Афганістан	0	493		10		-1,0000		0,0000	
Того	1 072	461	-0,0809				0,0000	0,0000	0,0000
Гібралтар	802	455	-0,0551				0,0000	0,0000	0,0000
Острови Уолліс і Футуна	230	411	0,0598				0,0000	0,0000	0,0000
Кірібаті	474	351	-0,0296				0,0000	0,0000	0,0000
Ангілья	276	326	0,0168				0,0000	0,0000	0,0000
Сен-П'єр і Мікелон		311						0,0000	
Північні Маріанські Острови	55	300	0,1849				0,0000	0,0000	0,0000
Соломонові Острови	729	280	-0,0913				0,0000	0,0000	0,0000
Мікронезія	78	265	0,1301				0,0000	0,0000	0,0000
Науру	277	258	-0,0071				0,0000	0,0000	0,0000
Монтсеррат	228	238	0,0043				0,0000	0,0000	0,0000
М'янма	4 460	194	-0,2691				0,0000	0,0000	0,0000
Британська територія в Індійському океані		145						0,0000	
КНДР	159	119	-0,0286				0,0000	0,0000	0,0000
Ніуе	151	105	-0,0357				0,0000	0,0000	0,0000
Палау	926	95	-0,2036		1		0,0000	0,0105	0,0105
Свята Єлена	264	76	-0,1171				0,0000	0,0000	0,0000
Французькі південні та антарктичні території	6	69	0,2766				0,0000	0,0000	0,0000
Тувалу	69	68	-0,0015				0,0000	0,0000	0,0000
Острів Норфолк	63	55	-0,0135				0,0000	0,0000	0,0000
Американське Самоа		36						0,0000	
Фолклендські острови (Мальвінські острови)	170	29	-0,1621				0,0000	0,0000	0,0000

Продовження додатку Р

Країна	Імпортний попит, тис. дол. США		Середньо- річний темп приросту імпорту, %	Український експорт, тис. дол. США		Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті, коєф.		
	2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.		2014 р.	2024 р.	Зміна
	<i>Import 2014</i>	<i>Import 2024</i>		<i>Exports 2014</i>	<i>Exports 2024</i>		<i>Share 2014</i>	<i>Share 2024</i>	<i>Share Change</i>
Острів Різдва	23	15	-0,0418				0,0000	0,0000	0,0000
Токелау		15						0,0000	
Кокосові острови (Кілінг)	8	7	-0,0133				0,0000	0,0000	0,0000
Еритрея	720	6	-0,3804				0,0000	0,0000	0,0000
Гуам		1						0,0000	
Невизначені країни		0		67	2	-0,2961			

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140]

Продовження додатку Р

Таблиця Р.2. Нормалізовані значення показників та результати розрахунку інтегрального індексу пріоритетності експортних ринків для товарної позиції «Фруктові та овочеві соки»

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньорічний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm_Import_CAGR</i>	<i>Norm_Import_2024</i>	<i>Norm_Export_CAGR</i>	<i>Norm_Share_2024</i>	<i>Norm_Share_Change</i>	<i>Composite_Score</i>	<i>Priority_Level</i>
Сполучені Штати Америки	59,482	100,000	77,893	3,615	94,296	75,876	Пріоритетний
Нідерланди	50,805	41,933	62,651	5,382	94,822	53,165	Перспективний
Німеччина	50,210	39,158	61,330	14,359	98,051	53,266	Перспективний
Велика Британія	52,136	30,167	100,000	2,618	93,913	58,826	Перспективний
Франція	49,242	28,839	49,713	3,416	94,249	45,407	Моніторинговий
Китай	67,087	21,502	0,000	0,000	92,683	33,771	Моніторинговий
Японія	50,264	19,273	49,713	0,000	92,813	42,185	Моніторинговий
Канада	50,328	17,783	91,568	8,897	96,545	53,664	Перспективний
Бельгія	40,127	16,981	49,713	0,000	92,813	39,470	Моніторинговий
Австрія	53,006	10,476	53,196	32,481	97,180	44,868	Моніторинговий
Польща	59,437	10,453	46,445	68,180	0,000	33,452	Моніторинговий
Іспанія	53,598	10,368	49,713	17,091	100,000	42,967	Моніторинговий
Італія	52,644	8,963	59,468	0,032	92,824	42,011	Моніторинговий
Саудівська Аравія	49,396	8,252	49,713	0,000	92,813	38,705	Моніторинговий
Російська Федерація	45,376	7,116	0,000	0,000	79,801	23,180	Низький пріоритет
Ірландія	55,943	7,011	49,713	0,000	92,813	39,642	Моніторинговий
Республіка Корея	57,365	6,596	49,713	0,000	92,813	39,802	Моніторинговий
Австралія	52,175	5,117	49,713	0,002	92,814	38,321	Моніторинговий
Швеція	49,139	4,358	49,713	0,000	92,813	37,485	Моніторинговий
Данія	48,915	4,082	88,397	0,940	93,207	47,182	Моніторинговий
Південна Африка	59,653	3,916	49,713	1,072	93,264	39,630	Моніторинговий
Швейцарія	51,051	3,820	0,000	0,000	92,811	25,278	Моніторинговий
Об'єднані Арабські Емірати	47,628	3,523	41,558	0,003	92,807	34,893	Моніторинговий
Туреччина	63,709	3,497	97,864	3,033	94,084	52,673	Перспективний
Ізраїль	61,235	3,371	50,875	0,925	92,448	39,937	Моніторинговий
Португалія	50,270	3,075	49,713	0,000	92,813	37,327	Моніторинговий
Ємен	49,096	2,575	49,713	0,000	92,813	36,942	Моніторинговий
Чехія	58,070	2,556	77,715	2,483	93,834	46,133	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Фінляндія	51,925	2,365	49,713	0,000	92,813	37,445	Моніторинговий
Норвегія	48,189	2,192	49,713	7,259	95,865	37,829	Моніторинговий
Мексика	57,930	2,190	49,713	0,000	92,813	38,593	Моніторинговий
Тайвань, провінція Китаю	56,045	2,176	49,713	0,000	92,813	38,212	Моніторинговий
Оман	47,496	2,147	49,713	0,000	92,813	36,494	Моніторинговий
Угорщина	53,503	2,122	49,713	14,791	99,033	40,100	Моніторинговий
Греція	57,355	2,017	49,713	0,090	92,781	38,431	Моніторинговий
Сінгапур	49,363	1,878	44,186	0,026	92,788	35,403	Моніторинговий
Домініканська Республіка	52,602	1,794	49,713	0,014	92,819	37,411	Моніторинговий
Чилі	58,479	1,766	49,713	0,000	92,813	38,576	Моніторинговий
Кувейт	49,936	1,745	49,713	0,000	92,813	36,861	Моніторинговий
Таїланд	50,530	1,717	49,713	0,000	92,813	36,971	Моніторинговий
Румунія	60,170	1,686	49,713	0,266	92,925	38,934	Моніторинговий
Казахстан	52,578	1,522	0,000	0,000	86,071	23,883	Низький пріоритет
Нігерія	56,660	1,231	49,713	0,000	92,813	38,051	Моніторинговий
Словаччина	58,222	1,222	47,409	11,843	82,049	37,355	Моніторинговий
Нова Зеландія	51,901	1,214	49,713	0,000	92,813	37,095	Моніторинговий
Малайзія	45,125	1,155	49,713	0,000	92,813	35,722	Моніторинговий
Словенія	60,010	1,131	49,713	0,000	92,813	38,691	Моніторинговий
Україна	48,572	1,083	49,713	0,000	92,813	36,389	Моніторинговий
Ботсвана	53,774	1,065	49,713	0,000	92,813	37,424	Моніторинговий
Бразилія	57,587	0,990	49,713	0,000	92,813	38,165	Моніторинговий
Йорданія	68,349	0,982	49,713	0,012	92,818	40,317	Моніторинговий
Лаос	100,000	0,970	49,713	0,000	92,813	46,641	Моніторинговий
Хорватія	61,568	0,970	49,713	2,128	93,708	39,302	Моніторинговий
Індія	53,026	0,926	49,713	0,000	92,813	37,233	Моніторинговий
Кіпр	61,565	0,917	0,000	0,000	92,785	26,506	Моніторинговий
Лівія, Держава	49,176	0,914	49,713	0,000	92,813	36,460	Моніторинговий
Гонконг, Китай	42,187	0,888	49,713	0,000	92,813	35,054	Моніторинговий
Гондурас	57,533	0,881	49,713	0,000	92,813	38,121	Моніторинговий
В'єтнам	61,606	0,873	0,000	0,000	92,740	26,494	Моніторинговий
Філіппіни	51,644	0,857	49,713	0,000	92,813	36,936	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Панама	48,712	0,851	41,227	0,029	92,750	34,220	Моніторинговий
Катар	56,434	0,836	49,713	0,000	92,813	37,888	Моніторинговий
Індонезія	49,648	0,731	49,713	0,000	92,813	36,499	Моніторинговий
Демократична Республіка Конго	49,176	0,676	49,713	0,000	92,813	36,388	Моніторинговий
Литва	56,431	0,652	48,160	7,427	88,531	37,544	Моніторинговий
Тринідад і Тобаго	50,199	0,628	49,713	0,000	92,813	36,578	Моніторинговий
Гватемала	52,729	0,618	49,713	0,000	92,813	37,081	Моніторинговий
Намібія	45,107	0,597	49,713	0,000	92,813	35,550	Моніторинговий
Болгарія	56,060	0,592	78,631	6,032	95,306	45,946	Моніторинговий
Сербія	58,178	0,587	49,713	0,000	92,813	38,162	Моніторинговий
Ямайка	51,950	0,581	49,713	0,000	92,813	36,915	Моніторинговий
Марокко	58,542	0,533	49,713	0,000	92,813	38,218	Моніторинговий
Латвія	56,007	0,529	48,334	0,918	92,343	37,387	Моніторинговий
Бахрейн	41,651	0,524	49,713	0,000	92,813	34,838	Моніторинговий
Багамські острови	50,843	0,517	49,713	0,000	92,813	36,674	Моніторинговий
Нікарагуа	55,139	0,510	49,713	0,000	92,813	37,531	Моніторинговий
Люксембург	46,958	0,496	49,713	0,000	92,813	35,891	Моніторинговий
Коста-Ріка	50,052	0,454	49,713	0,000	92,813	36,497	Моніторинговий
Естонія	51,834	0,448	56,845	2,899	93,641	39,048	Моніторинговий
Мозамбік	46,367	0,443	49,713	0,000	92,813	35,756	Моніторинговий
Сальвадор	47,515	0,427	49,713	0,000	92,813	35,981	Моніторинговий
Гана	46,439	0,425	49,713	0,000	92,813	35,765	Моніторинговий
Єгипет	30,641	0,418	49,713	0,000	92,813	32,604	Моніторинговий
Куба	49,176	0,396	49,713	0,000	92,813	36,304	Моніторинговий
Кот-д'Івуар	66,965	0,360	49,713	0,000	92,813	39,851	Моніторинговий
Гайана	70,852	0,352	49,713	0,000	92,813	40,626	Моніторинговий
Венесуела	70,874	0,347	49,713	0,000	92,813	40,629	Моніторинговий
Іран	43,857	0,327	49,713	0,000	92,813	35,220	Моніторинговий
Перу	52,187	0,320	49,713	0,000	92,813	36,884	Моніторинговий
Ірак	33,743	0,319	49,713	0,000	92,813	33,195	Моніторинговий
Узбекистан	49,176	0,319	49,713	6,507	95,549	37,342	Моніторинговий
Грузія	59,475	0,308	42,178	8,355	57,196	31,947	Моніторинговий
Алжир	34,577	0,302	49,713	0,000	92,813	33,356	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Монголія	56,994	0,298	0,000	0,000	92,321	25,336	Моніторинговий
Ісландія	54,099	0,290	49,713	0,000	92,813	37,257	Моніторинговий
Замбія	45,869	0,288	49,713	0,000	92,813	35,610	Моніторинговий
Сенегал	50,476	0,284	49,713	0,000	92,813	36,531	Моніторинговий
Мальдіви	49,631	0,264	49,713	0,000	92,813	36,355	Моніторинговий
Папуа-Нова Гвінея	49,176	0,261	49,713	0,000	92,813	36,264	Моніторинговий
Беліз	95,871	0,261	49,713	0,000	92,813	45,603	Моніторинговий
Зімбабве	44,877	0,257	49,713	0,000	92,813	35,403	Моніторинговий
Колумбія	38,337	0,237	49,713	0,000	92,813	34,088	Моніторинговий
Барбадос	57,645	0,236	49,713	0,000	92,813	37,950	Моніторинговий
Суднові запаси та бункери	63,240	0,235	49,713	0,000	92,813	39,068	Моніторинговий
Вірменія	57,877	0,218	35,290	1,224	62,947	30,028	Моніторинговий
Боснія і Герцеговина	53,602	0,211	49,713	0,000	92,813	37,134	Моніторинговий
Есватіні	49,698	0,200	49,713	0,000	92,813	36,350	Моніторинговий
Фіджі	55,934	0,196	49,713	0,000	92,813	37,596	Моніторинговий
Малі	49,176	0,196	49,713	0,000	92,813	36,244	Моніторинговий
Північна Македонія	57,086	0,195	49,713	0,000	92,813	37,826	Моніторинговий
Кюрасао	49,176	0,195	49,713	0,000	92,813	36,244	Моніторинговий
Лесото	53,994	0,194	49,713	0,000	92,813	37,207	Моніторинговий
Уругвай	57,960	0,190	49,713	0,000	92,813	37,999	Моніторинговий
Маврикій	48,435	0,189	49,713	0,000	92,813	36,094	Моніторинговий
Камерун	52,338	0,185	49,713	0,000	92,813	36,873	Моніторинговий
Палестина, Держава	81,556	0,176	49,713	0,138	92,871	42,737	Моніторинговий
Албанія	64,150	0,174	49,713	0,000	92,813	39,232	Моніторинговий
Кайманові острови	49,176	0,173	49,713	0,000	92,813	36,237	Моніторинговий
Вільні зони	92,490	0,172	49,713	0,000	92,813	44,900	Моніторинговий
Екваторіальна Гвінея	51,275	0,171	49,713	0,000	92,813	36,656	Моніторинговий
Конго	54,316	0,163	49,713	0,000	92,813	37,262	Моніторинговий
Сомалі	40,075	0,160	49,713	0,000	92,813	34,413	Моніторинговий
Екватор	53,294	0,160	49,713	0,000	92,813	37,057	Моніторинговий
Білорусь	25,902	0,154	0,000	0,000	62,721	14,635	Низький пріоритет

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Киргизстан	55,861	0,152	0,000	0,000	49,528	18,647	Низький пріоритет
Кабо-Верде	52,683	0,142	49,713	0,000	92,813	36,930	Моніторинговий
Південний Судан	44,535	0,142	49,713	0,000	92,813	35,300	Моніторинговий
Сейшельські острови	57,472	0,137	49,713	0,000	92,813	37,886	Моніторинговий
Азербайджан	47,882	0,132	0,000	0,000	69,404	20,027	Низький пріоритет
Кенія	47,845	0,132	49,713	0,000	92,813	35,959	Моніторинговий
Мальта	51,457	0,131	49,713	0,000	92,813	36,681	Моніторинговий
Малаві	55,778	0,129	49,713	0,000	92,813	37,544	Моніторинговий
Ліван	44,027	0,127	49,713	0,000	92,813	35,194	Моніторинговий
Таджикистан	64,083	0,123	0,000	0,000	87,744	26,015	Моніторинговий
Танзанія	47,544	0,122	49,713	0,000	92,813	35,896	Моніторинговий
Руанда	72,189	0,121	49,713	0,000	92,813	40,824	Моніторинговий
Парагвай	66,572	0,120	49,713	0,000	92,813	39,700	Моніторинговий
Бруней-Даруссалам	47,536	0,119	49,713	0,000	92,813	35,893	Моніторинговий
Макао, Китай	49,880	0,114	49,713	0,000	92,813	36,360	Моніторинговий
Шрі-Ланка	46,675	0,113	49,713	0,000	92,813	35,719	Моніторинговий
Габон	45,280	0,111	49,713	0,000	92,813	35,440	Моніторинговий
Мавританія	65,104	0,111	49,713	0,000	92,813	39,404	Моніторинговий
Бангладеш	49,176	0,110	49,713	0,000	92,813	36,219	Моніторинговий
Чорногорія	54,974	0,106	49,713	0,115	92,861	37,395	Моніторинговий
Сент-Люсія	50,979	0,100	49,713	0,000	92,813	36,576	Моніторинговий
Бутан	49,176	0,097	49,713	0,000	92,813	36,215	Моніторинговий
Нова Каледонія	44,495	0,090	49,713	0,000	92,813	35,276	Моніторинговий
Туніс	41,366	0,087	49,713	0,000	92,813	34,650	Моніторинговий
Ангола	20,164	0,087	49,713	0,000	92,813	30,409	Моніторинговий
Чад	44,687	0,086	49,713	0,000	92,813	35,313	Моніторинговий
Антигуа і Барбуда	54,450	0,085	49,713	0,000	92,813	37,266	Моніторинговий
Бермуди	51,079	0,085	49,713	0,000	92,813	36,591	Моніторинговий
Камбоджа	48,167	0,085	49,713	0,000	92,813	36,009	Моніторинговий
Судан	51,720	0,084	49,713	0,000	92,813	36,719	Моніторинговий
Молдова, Республіка	49,030	0,084	46,465	100,000	53,151	39,420	Моніторинговий
Гвінея	70,355	0,082	49,713	0,000	92,813	40,446	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Аруба	48,394	0,082	49,713	0,000	92,813	36,054	Моніторинговий
Гренада	60,507	0,072	49,713	0,000	92,813	38,473	Моніторинговий
Ефіопія	31,969	0,065	49,713	0,000	92,813	32,764	Моніторинговий
Гренландія	49,751	0,063	49,713	0,000	92,813	36,320	Моніторинговий
Острови Теркс і Кайкос	56,995	0,063	49,713	0,000	92,813	37,768	Моніторинговий
Сент-Кітс і Невіс	53,029	0,061	49,713	0,000	92,813	36,974	Моніторинговий
Аргентина	29,090	0,058	49,713	0,000	92,813	32,186	Моніторинговий
Суринам	40,503	0,056	49,713	0,000	92,813	34,468	Моніторинговий
Болівія	47,498	0,051	49,713	0,000	92,813	35,865	Моніторинговий
Гамбія	66,326	0,050	49,713	0,000	92,813	39,631	Моніторинговий
Малі віддалені острови США	51,404	0,050	49,713	0,000	92,813	36,646	Моніторинговий
Гаїті	45,896	0,049	49,713	0,000	92,813	35,544	Моніторинговий
Уганда	48,630	0,048	49,713	0,000	92,813	36,091	Моніторинговий
Сент-Вінсент і Гренадини	58,228	0,047	49,713	0,000	92,813	38,010	Моніторинговий
Непал	39,277	0,046	49,713	0,000	92,813	34,219	Моніторинговий
Нігер	53,143	0,043	49,713	0,000	92,813	36,992	Моніторинговий
Андорра	48,813	0,042	49,713	0,000	92,813	36,126	Моніторинговий
Коморські Острови	60,047	0,040	49,713	0,000	92,813	38,372	Моніторинговий
Центральноафриканська Республіка	97,452	0,040	49,713	0,000	92,813	45,853	Моніторинговий
Гвінея-Бісау	52,304	0,039	49,713	0,000	92,813	36,823	Моніторинговий
Буркіна-Фасо	42,828	0,037	49,713	0,000	92,813	34,927	Моніторинговий
Британські Віргінські Острови	50,468	0,035	49,713	0,000	92,813	36,454	Моніторинговий
Французька Полінезія	41,287	0,035	49,713	0,000	92,813	34,618	Моніторинговий
Мадагаскар	43,282	0,032	49,713	0,000	92,813	35,016	Моніторинговий
Самоа	55,286	0,032	49,713	0,000	92,813	37,417	Моніторинговий
Фарерські Острови	53,925	0,031	49,713	0,000	92,813	37,144	Моніторинговий
Східний Тимор	49,176	0,031	49,713	0,000	92,813	36,195	Моніторинговий
Пакистан	18,366	0,030	49,713	0,000	92,813	30,032	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньо-річний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
Домініка	49,176	0,030	49,713	0,000	92,813	36,194	Моніторинговий
Сирія	37,231	0,028	49,713	0,000	92,813	33,805	Моніторинговий
Ліберія	49,176	0,026	49,713	0,459	93,006	36,268	Моніторинговий
Острови Кука	49,176	0,026	49,713	0,000	92,813	36,193	Моніторинговий
Джибуті	49,176	0,023	49,713	0,000	92,813	36,192	Моніторинговий
Бурунді	65,551	0,018	49,713	0,000	92,813	39,466	Моніторинговий
Туркменістан	23,855	0,017	0,000	0,000	85,543	17,608	Низький пріоритет
Сан-Томе і Принсіпі	49,773	0,016	49,713	0,000	92,813	36,309	Моніторинговий
Сінт-Мартен (голландська частина)	36,942	0,015	49,713	0,000	92,813	33,743	Моніторинговий
Маршаллові Острови	89,646	0,015	49,713	1,624	93,496	44,549	Моніторинговий
Тонга	50,288	0,014	49,713	0,000	92,813	36,412	Моніторинговий
Вануату	46,708	0,014	49,713	0,000	92,813	35,696	Моніторинговий
Бонайре, Сінт-Естатіус і Саба	82,367	0,012	49,713	0,000	92,813	42,827	Моніторинговий
Бенін	36,593	0,012	49,713	0,000	92,813	33,672	Моніторинговий
Сьєрра-Леоне	16,782	0,012	49,713	0,000	92,813	29,710	Моніторинговий
Афганістан	49,176	0,012	0,000	0,000	92,813	23,761	Низький пріоритет
Того	38,716	0,011	49,713	0,000	92,813	34,097	Моніторинговий
Гібралтар	42,054	0,011	49,713	0,000	92,813	34,764	Моніторинговий
Острови Уолліс і Футуна	56,902	0,010	49,713	0,000	92,813	37,734	Моніторинговий
Кірібаті	45,351	0,008	49,713	0,000	92,813	35,423	Моніторинговий
Ангілья	51,347	0,008	49,713	0,000	92,813	36,622	Моніторинговий
Сен-П'єр і Мікелон	49,176	0,007	49,713	0,000	92,813	36,188	Моніторинговий
Північні Маріанські Острови	73,075	0,007	49,713	0,000	92,813	40,967	Моніторинговий
Соломонові Острови	37,381	0,007	49,713	0,000	92,813	33,828	Моніторинговий
Мікронезія	65,993	0,006	49,713	0,000	92,813	39,551	Моніторинговий
Науру	48,261	0,006	49,713	0,000	92,813	36,004	Моніторинговий
Монтсеррат	49,733	0,006	49,713	0,000	92,813	36,298	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Нормалізовані значення					Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності*
	Середньорічний темп приросту імпорту	Імпортний попит в 2024 р.	Середньорічний темп приросту експорту, %	Частка України в імпортному попиті в 2024 р.	Зміна частки України в імпортному попиті в 2024-2024 рр.		
	<i>Norm Import CAGR</i>	<i>Norm Import 2024</i>	<i>Norm Export CAGR</i>	<i>Norm Share 2024</i>	<i>Norm Share Change</i>	<i>Composite Score</i>	<i>Priority Level</i>
М'янма	14,390	0,005	49,713	0,000	92,813	29,230	Моніторинговий
Британська територія в Індійському океані	49,176	0,003	49,713	0,000	92,813	36,186	Моніторинговий
КНДР	45,484	0,003	49,713	0,000	92,813	35,448	Моніторинговий
Ніуе	44,564	0,002	49,713	0,000	92,813	35,264	Моніторинговий
Палау	22,854	0,002	49,713	5,472	95,114	31,814	Моніторинговий
Свята Єлена	34,042	0,002	49,713	0,000	92,813	33,159	Моніторинговий
Французькі південні та антарктичні території	84,936	0,002	49,713	0,000	92,813	43,338	Моніторинговий
Тувалу	48,988	0,002	49,713	0,000	92,813	36,148	Моніторинговий
Острів Норфолк	47,433	0,001	49,713	0,000	92,813	35,837	Моніторинговий
Американське Самоа	49,176	0,001	49,713	0,000	92,813	36,186	Моніторинговий
Фолклендські острови (Мальвінські острови)	28,224	0,001	49,713	0,000	92,813	31,995	Моніторинговий
Острів Різдва	43,768	0,000	49,713	0,000	92,813	35,104	Моніторинговий
Токелау	49,176	0,000	49,713	0,000	92,813	36,186	Моніторинговий
Кокосові острови (Кілінг)	47,462	0,000	49,713	0,000	92,813	35,843	Моніторинговий
Еритрея	0,000	0,000	49,713	0,000	92,813	26,350	Моніторинговий
Гуам	49,176	0,000	49,713	0,000	92,813	36,185	Моніторинговий
Невизначені країни	49,176	0,000	34,992	0,000	92,813	32,505	Моніторинговий

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140]

**Таблиця Р.3. Ранжування країн за значенням інтегрального індексу
пріоритетності експортних ринків для товарної позиції
«Фруктові та овочеві соки»**

Країна	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності
Сполучені Штати Америки	75,876	Пріоритетний
Велика Британія	58,826	Перспективний
Канада	53,664	Перспективний
Німеччина	53,266	Перспективний
Нідерланди	53,165	Перспективний
Туреччина	52,673	Перспективний
Данія	47,182	Моніторинговий
Лаос	46,641	Моніторинговий
Чехія	46,133	Моніторинговий
Болгарія	45,946	Моніторинговий
Центральноафриканська Республіка	45,853	Моніторинговий
Беліз	45,603	Моніторинговий
Франція	45,407	Моніторинговий
Вільні зони	44,900	Моніторинговий
Австрія	44,868	Моніторинговий
Маршаллові Острови	44,549	Моніторинговий
Французькі південні та антарктичні території	43,338	Моніторинговий
Іспанія	42,967	Моніторинговий
Бонайре, Сінт-Естатіус і Саба	42,827	Моніторинговий
Палестина, Держава	42,737	Моніторинговий
Японія	42,185	Моніторинговий
Італія	42,011	Моніторинговий
Північні Маріанські Острови	40,967	Моніторинговий
Руанда	40,824	Моніторинговий
Венесуела	40,629	Моніторинговий
Гайана	40,626	Моніторинговий
Гвінея	40,446	Моніторинговий
Йорданія	40,317	Моніторинговий
Угорщина	40,100	Моніторинговий
Ізраїль	39,937	Моніторинговий
Кот-д'Івуар	39,851	Моніторинговий
Республіка Корея	39,802	Моніторинговий
Парагвай	39,700	Моніторинговий
Ірландія	39,642	Моніторинговий
Гамбія	39,631	Моніторинговий
Південна Африка	39,630	Моніторинговий
Мікронезія	39,551	Моніторинговий
Бельгія	39,470	Моніторинговий
Бурунді	39,466	Моніторинговий
Молдова, Республіка	39,420	Моніторинговий
Мавританія	39,404	Моніторинговий
Хорватія	39,302	Моніторинговий
Албанія	39,232	Моніторинговий
Суднові запаси та бункери	39,068	Моніторинговий
Естонія	39,048	Моніторинговий
Румунія	38,934	Моніторинговий
Саудівська Аравія	38,705	Моніторинговий
Словенія	38,691	Моніторинговий
Мексика	38,593	Моніторинговий

Країна	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності
Чилі	38,576	Моніторинговий
Гренада	38,473	Моніторинговий
Греція	38,431	Моніторинговий
Коморські Острови	38,372	Моніторинговий
Австралія	38,321	Моніторинговий
Марокко	38,218	Моніторинговий
Тайвань, провінція Китаю	38,212	Моніторинговий
Бразилія	38,165	Моніторинговий
Сербія	38,162	Моніторинговий
Гондурас	38,121	Моніторинговий
Нігерія	38,051	Моніторинговий
Сент-Вінсент і Гренадини	38,010	Моніторинговий
Уругвай	37,999	Моніторинговий
Барбадос	37,950	Моніторинговий
Катар	37,888	Моніторинговий
Сейшельські острови	37,886	Моніторинговий
Норвегія	37,829	Моніторинговий
Північна Македонія	37,826	Моніторинговий
Острови Теркс і Кайкос	37,768	Моніторинговий
Острови Уолліс і Футуна	37,734	Моніторинговий
Фіджі	37,596	Моніторинговий
Малаві	37,544	Моніторинговий
Литва	37,544	Моніторинговий
Нікарагуа	37,531	Моніторинговий
Швеція	37,485	Моніторинговий
Фінляндія	37,445	Моніторинговий
Ботсвана	37,424	Моніторинговий
Самоа	37,417	Моніторинговий
Домініканська Республіка	37,411	Моніторинговий
Чорногорія	37,395	Моніторинговий
Латвія	37,387	Моніторинговий
Словаччина	37,355	Моніторинговий
Узбекистан	37,342	Моніторинговий
Португалія	37,327	Моніторинговий
Антигуа і Барбуда	37,266	Моніторинговий
Конго	37,262	Моніторинговий
Ісландія	37,257	Моніторинговий
Індія	37,233	Моніторинговий
Лесото	37,207	Моніторинговий
Фарерські Острови	37,144	Моніторинговий
Боснія і Герцеговина	37,134	Моніторинговий
Нова Зеландія	37,095	Моніторинговий
Гватемала	37,081	Моніторинговий
Еквадор	37,057	Моніторинговий
Нігер	36,992	Моніторинговий
Сент-Кітс і Невіс	36,974	Моніторинговий
Таїланд	36,971	Моніторинговий
Ємен	36,942	Моніторинговий
Філіппіни	36,936	Моніторинговий
Кабо-Верде	36,930	Моніторинговий
Ямайка	36,915	Моніторинговий
Перу	36,884	Моніторинговий
Камерун	36,873	Моніторинговий
Кувейт	36,861	Моніторинговий
Гвінея-Бісау	36,823	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності
Судан	36,719	Моніторинговий
Мальта	36,681	Моніторинговий
Багамські острови	36,674	Моніторинговий
Екваторіальна Гвінея	36,656	Моніторинговий
Малі віддалені острови США	36,646	Моніторинговий
Ангілья	36,622	Моніторинговий
Бермуди	36,591	Моніторинговий
Тринідад і Тобаго	36,578	Моніторинговий
Сент-Люсія	36,576	Моніторинговий
Сенегал	36,531	Моніторинговий
Індонезія	36,499	Моніторинговий
Коста-Ріка	36,497	Моніторинговий
Оман	36,494	Моніторинговий
Лівія, Держава	36,460	Моніторинговий
Британські Віргінські Острови	36,454	Моніторинговий
Тонга	36,412	Моніторинговий
Україна	36,389	Моніторинговий
Демократична Республіка Конго	36,388	Моніторинговий
Макао, Китай	36,360	Моніторинговий
Мальдіви	36,355	Моніторинговий
Есватіні	36,350	Моніторинговий
Гренландія	36,320	Моніторинговий
Сан-Томе і Принсіпі	36,309	Моніторинговий
Куба	36,304	Моніторинговий
Монтсеррат	36,298	Моніторинговий
Ліберія	36,268	Моніторинговий
Папуа-Нова Гвінея	36,264	Моніторинговий
Малі	36,244	Моніторинговий
Кюрасао	36,244	Моніторинговий
Кайманові острови	36,237	Моніторинговий
Бангладеш	36,219	Моніторинговий
Бутан	36,215	Моніторинговий
Східний Тимор	36,195	Моніторинговий
Домініка	36,194	Моніторинговий
Острови Кука	36,193	Моніторинговий
Джибуті	36,192	Моніторинговий
Сен-П'єр і Мікелон	36,188	Моніторинговий
Британська територія в Індійському океані	36,186	Моніторинговий
Американське Самоа	36,186	Моніторинговий
Токелау	36,186	Моніторинговий
Гуам	36,185	Моніторинговий
Тувалу	36,148	Моніторинговий
Андорра	36,126	Моніторинговий
Маврикій	36,094	Моніторинговий
Уганда	36,091	Моніторинговий
Аруба	36,054	Моніторинговий
Камбоджа	36,009	Моніторинговий
Науру	36,004	Моніторинговий
Сальвадор	35,981	Моніторинговий
Кенія	35,959	Моніторинговий
Танзанія	35,896	Моніторинговий
Бруней-Даруссалам	35,893	Моніторинговий
Люксембург	35,891	Моніторинговий
Болівія	35,865	Моніторинговий
Кокосові острови (Кілінг)	35,843	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності
Острів Норфолк	35,837	Моніторинговий
Гана	35,765	Моніторинговий
Мозамбік	35,756	Моніторинговий
Малайзія	35,722	Моніторинговий
Шрі-Ланка	35,719	Моніторинговий
Вануату	35,696	Моніторинговий
Замбія	35,610	Моніторинговий
Намібія	35,550	Моніторинговий
Гаїті	35,544	Моніторинговий
КНДР	35,448	Моніторинговий
Габон	35,440	Моніторинговий
Кірібаті	35,423	Моніторинговий
Сінгапур	35,403	Моніторинговий
Зімбабве	35,403	Моніторинговий
Чад	35,313	Моніторинговий
Південний Судан	35,300	Моніторинговий
Нова Каледонія	35,276	Моніторинговий
Ніуе	35,264	Моніторинговий
Іран	35,220	Моніторинговий
Ліван	35,194	Моніторинговий
Острів Різдва	35,104	Моніторинговий
Гонконг, Китай	35,054	Моніторинговий
Мадагаскар	35,016	Моніторинговий
Буркіна-Фасо	34,927	Моніторинговий
Об'єднані Арабські Емірати	34,893	Моніторинговий
Бахрейн	34,838	Моніторинговий
Гібралтар	34,764	Моніторинговий
Туніс	34,650	Моніторинговий
Французька Полінезія	34,618	Моніторинговий
Суринам	34,468	Моніторинговий
Сомалі	34,413	Моніторинговий
Панама	34,220	Моніторинговий
Непал	34,219	Моніторинговий
Того	34,097	Моніторинговий
Колумбія	34,088	Моніторинговий
Соломонові Острови	33,828	Моніторинговий
Сирія	33,805	Моніторинговий
Китай	33,771	Моніторинговий
Сінт-Мартен (голландська частина)	33,743	Моніторинговий
Бенін	33,672	Моніторинговий
Польща	33,452	Моніторинговий
Алжир	33,356	Моніторинговий
Ірак	33,195	Моніторинговий
Свята Єлена	33,159	Моніторинговий
Ефіопія	32,764	Моніторинговий
Єгипет	32,604	Моніторинговий
Невизначені країни	32,505	Моніторинговий
Аргентина	32,186	Моніторинговий
Фолклендські острови (Мальвінські острови)	31,995	Моніторинговий
Грузія	31,947	Моніторинговий
Палау	31,814	Моніторинговий
Ангола	30,409	Моніторинговий
Пакистан	30,032	Моніторинговий
Вірменія	30,028	Моніторинговий
Сьєрра-Леоне	29,710	Моніторинговий

Продовження додатку Р

Країна	Інтегральний показник пріоритетності	Рівень стратегічної пріоритетності
М'янма	29,230	Моніторинговий
Кіпр	26,506	Моніторинговий
В'єтнам	26,494	Моніторинговий
Еритрея	26,350	Моніторинговий
Таджикистан	26,015	Моніторинговий
Монголія	25,336	Моніторинговий
Швейцарія	25,278	Моніторинговий
Казахстан	23,883	Низький пріоритет
Афганістан	23,761	Низький пріоритет
Російська Федерація	23,180	Низький пріоритет
Азербайджан	20,027	Низький пріоритет
Киргизстан	18,647	Низький пріоритет
Туркменістан	17,608	Низький пріоритет
Білорусь	14,635	Низький пріоритет

Джерело: розроблено та розраховано автором на основі власних досліджень за даними [31, 138-140]

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Мостов'як М.І. Стан та проблеми експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Збірник наукових праць УНУС*. 2023. Вип. 102. Ч. 2. С. 72-82. URL : <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2023/vipusk-102-chastina-2/stan-ta-problemi-eksportu-agroprodovolchoi-produkcii-v-ukraini.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-72-82> (0,34 умов. друк. арк.)
2. Мостов'як М.І., Смолій В.О. Експортна агропродовольча спеціалізація України: оцінка та стратегічні пріоритети. 2024. *Збірник наукових праць УНУС*. Вип. 105. Ч. 2. С. 242-253. URL : <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2024/vipusk-105-chastina-2/eksportna-agroprodovolcha-specializaciya-ukraini-ocinka-ta-strategichni-prioriteti.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-242-253> (0,48 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі сучасного стану та структури агропродовольчого експорту України, розрахунку індексів виявлених порівняльних переваг (RCA) та індексу Гіршмана, виявленні товарних груп з конкурентними перевагами на світовому ринку та обґрунтуванні пріоритетних напрямів удосконалення експортної спеціалізації – 0,30 умов. друк. арк.);
3. Смолій Л.В., Мостов'як М.І. Диверсифікаційні пріоритети та напрями технологічної трансформації агропродовольчого експорту України. *Збірник наукових праць УНУС*. 2025. Вип. 106, Ч.2. С. 417-431. <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2025/vipusk-106-chastina-2/diversifikacijni-prioriteti-ta-napryami-tehnologichnoi-transformacii-agroprodovolchogo-eksportu-ukraini.html>, DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-417-431>

(0,52 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у проведенні структурного аналізу агропродовольчого експорту України та визначенні пріоритетних напрямів диверсифікації експорту – 0,35 умов. друк. арк.).

**Статті у періодичних наукових виданнях, проіндексованих
у наукометричній базі Scopus**

4. Smolii L., Mostoviyak M. Ukraine in the markets of organic agri-food products of the European Union: Analytics, trends, and prospects. *Ekonomika APK*. 2024. Volume 31, Issue 1. P. 54–63. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202401054> (0,60 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі динаміки та товарної структури імпорту органічної агропродовольчої продукції до ЄС, визначенні позицій України на цьому ринку та обґрунтуванні перспектив розвитку експорту органічної продукції до країн Європейського Союзу – 0,40 умов. друк. арк.);

5. Karpenko V., Burliai O., Burliai A., Mostovyak M. Ukrainian gardening market trends under globalization. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 161 (9-10). P. 51-55. URL : <https://ea21journal.world/index.php/ea.V161-12> (0,55 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі сучасного стану та тенденцій розвитку ринку продукції садівництва в Україні, оцінюванні динаміки та структури експорту плодово-ягідної продукції, виявленні ключових проблем розвитку галузі та обґрунтуванні перспектив розширення присутності української садівницької продукції на ринку ЄС в умовах глобалізації) – 0,35 умов. друк. арк.);

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мостов'як М.І. Стан та тенденції експорту агропродовольчої продукції в Україні. *Актуальні питання сучасної економіки: матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. 335 с. (0,11 умов. друк. арк.);*

7. Мостов'як М.І. Напрями модернізації експортної інфраструктури агропродовольчої галузі України. *Трансформації особистості, суспільства та ринку праці: виклики майбутнього та вплив на освіту: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 вересня 2023 року, Україна,*

м. Харків). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 311-312. URL : <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18089> (0,1 умов. друк. арк.);

8. Мостов'як М.І. Проблеми розвитку експортного потенціалу агропродовольчої галузі України. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень*: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 23-24 листопада 2023 р. Київ, 2023. С. 46-48 (0,13 умов. друк. арк.);

9. Мостов'як М.І. Чинники ефективності логістичних маршрутів експорту агропродовольчої продукції з України. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 27-28 березня 2024 р. Львів: ЛНУП, 2024. С. 513. URL : [https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20\(27-28.03.2024%D1%80%\).pdf](https://lnup.edu.ua/attachments/article/3369/%D0%9B%D0%9D%D0%A3%D0%9F%20%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D0%B8%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20(27-28.03.2024%D1%80%).pdf) (0,14 умов. друк. арк.);

10. Мостов'як М.І. Стратегічні вектори розвитку експортного потенціалу агропродовольчого сектору України. *Економічні перспективи підприємництва: виклики воєнного часу та повоєнної відбудови*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 31 травня 2024 р. Ірпінь: ДПУ. С. 62–64. URL : <https://ir.dpu.edu.ua/items/91060846-c6d6-47ce-9f48-47b5c2fedfb0> (0,14 умов. друк. арк.);

11. Мостов'як М. І. Структурні та ринкові детермінанти розриву показників експорту агропродовольчої продукції в Україні та країнах ЄС. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 15 жовтня 2024 р. Умань, УНУС. 2024. С. 225–227. URL : https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/materiali-konferencii_uman_15.10.2024.pdf (0,1 умов. друк. арк.);

12. Мостов'як М. І. Стратегічні імперативи розвитку експорту продукції агропродовольчого сектору. *Стратегія розвитку агровольтаїки: стан виклики та кроки впровадження в Україні*: матеріали Міжнародної міжгалузевої конференції. 8 квітня 2025 р. Київ, ТНУ ім. В.І Вернадського, 2025. С. 173-175. URL : <https://agrivoltaic.org.ua/konf-2025-agriua/> (0,18 умов. друк. арк.);

13. Смолій Л. В., Мостов'як М. І. Стратегія поглиблення внутрішньої переробки агропродукції як чинник підвищення експортної вартості. *Сталий розвиток економіки: тренди та перспективи*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. 17 жовтня 2025. Кафедра економіки УНУ. Умань. 2025. С. 188-191. URL : https://ket.udau.edu.ua/assets/files/ndr/konferenciya/zbirnik_2025_kafedra_ekonomiki_unu.pdf (0,11 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні стратегії поглиблення внутрішньої переробки агропродукції, визначенні ключових елементів такої стратегії та оцінці економічного ефекту від переходу до виробництва продукції з високою доданою вартістю – 0,06 умов. друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Мостов'як І.І., Мостов'як М.І. Агропродовольчий сектор економіки України в умовах воєнного стану: нові виклики та механізми забезпечення стійкості. *Studia Administracji i Bezpieczeństwa. Public Administration and Security Studies*. 2024. Vol. 16. No. 16. pp. 167-181. URL : <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.7170> (0,51 умов. друк. арк.; особистий внесок автора полягає у аналізі основних чинників впливу повномасштабного воєнного вторгнення на агропродовольчий сектор України, оцінці динаміки та структурних змін у географії й логістиці агропродовольчого експорту в умовах воєнного стану, визначенні механізмів адаптації галузі до нових викликів та обґрунтуванні ролі євроінтеграції як ключового чинника стабілізації й розвитку агропродовольчого сектору України – 0,4 умов. друк. арк.).

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА

Фонд підтримки реформ в Україні

FSR.ORG.UA

01042 Україна
м. Київ, бульв. Марії Приймаченко
буд. 1/27, офіс 477
office@fsr.org.ua
ЄДРПОУ 39609567

Вих. № 137-1/2509 від 29.09.2025 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертаційної роботи на здобуття ступеня
доктора філософії Мостов'яка Миколи Івановича на тему
«Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України
в умовах євроінтеграції»

Результати дисертаційної роботи на здобуття ступеня доктора філософії Мостов'яка Миколи Івановича на тему «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції» були використані під час підготовки аналітичних робіт «Експорт українських підприємств в умовах повномасштабної війни з росією», «Перспективні товари переробної промисловості для покращення структури українського експорту», а також проекту Експортної стратегії України до 2030 року виконаних у межах проектів міжнародної технічної допомоги GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit), кінцевим бенефіціаром яких є Міністерство економіки України. Наукові результати дослідження були використані для обґрунтування висновків щодо вразливості експортної структури, визначення перспективних напрямів розвитку продукції з вищим ступенем переробки та формування рекомендацій щодо трансформації експортної політики з урахуванням потреб післявоєнного відновлення економіки. Зокрема, застосовано авторські підходи до оцінювання структурних змін експорту, аналізу концентрації та диверсифікації товарних потоків, а також методи стратегічної сегментації експортного потенціалу в умовах воєнних ризиків і логістичних обмежень.

Отримані результати можуть бути використані Міністерством економіки, довідцілью та сільського господарства України у подальшій роботі з розроблення, коригування та реалізації стратегічних і програмних документів у сфері розвитку агропродовольчого сектору та зовнішньоекономічної діяльності.

З повагою
Виконавчий директор

Юрій ШКІЛЬ

**ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «УКРПРОМЗОВНІШЕКСПЕРТИЗА»
(ДП «Укрпромзовнішекспертиза»)**

вул. Січових Стрільців, 60, к. 310, м. Київ; поштова адреса: 04053, Київ-53, а/с 38
тел.: (044) 484-17-92, 486-33-16, факс: (044) 484-64-83
www.expert.kiev.ua, e-mail: expert@expert.kiev.ua, код згідно з ЄДРПОУ 21523475

15.09.2025 № 2408

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Мостов'яка Миколи Івановича

на тему

**«Формування експортної стратегії агропродовольчого
сектору України в умовах євроінтеграції»**

Результати дисертаційного дослідження на тему «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції» були використані у практичній діяльності ДП «Укрпромзовнішекспертиза», сферою діяльності якого є промисловий консалтинг, маркетингові та аналітичні дослідження зовнішньоекономічної діяльності, експертна оцінка зовнішньоторговельних контрактів, підготовка бізнес-планів, техніко-економічних обґрунтувань тощо.

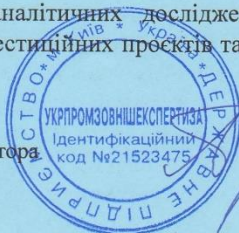
У процесі аналітичної та консультативної роботи підприємства використано розроблені автором підходи до стратегічної сегментації агропродовольчих підсекторів, що використовуються для ідентифікації пріоритетних напрямів експорту та формування рекомендацій щодо розвитку товарів з вищим ступенем переробки. Даний інструмент було адаптовано для потреб аналітичних досліджень підприємства при підготовці рекомендацій замовникам щодо вибору цільових експортних ринків.

Крім зазначеного, експертами ДП «Укрпромзовнішекспертиза» застосовується авторська інтегральна концепція формування експортної стратегії агропродовольчого сектору, яка враховує воєнні ризики, логістичні обмеження, інституційну спроможність та інтеграцію України до глобальних агропродовольчих ланцюгів доданої вартості, як аналітична рамка при розробленні середньо- та довгострокових прогнозів розвитку зовнішньої торгівлі, підготовці аналітичних звітів і стратегічних оглядів зовнішніх ринків для суб'єктів агробізнесу та органів державного управління.

Застосування результатів дисертаційного дослідження підвищило аналітичну обґрунтованість консалтингових продуктів підприємства, сприяло поглибленню стратегічного бачення експортного розвитку агропродовольчого сектору та розширило інструментарій експертної оцінки зовнішньоекономічної діяльності.

Результати роботи можуть бути й надалі використані ДП «Укрпромзовнішекспертиза» при виконанні аналітичних досліджень, підготовці бізнес-планів, техніко-економічних обґрунтувань, інвестиційних проєктів та стратегічних документів у сфері агропродовольчого експорту.

Заступник директора

Сергій ПОВАЖНЮК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська, 1 м. Умань, Черкаська обл., 20301
 тел.: (04744) 4-69-89, 3-20-11 факс: (04744) 3-20-41, 3-53-18
 E-mail: udau@udau.edu.ua Web: www.udau.edu.ua код ЄДРПОУ 00493787

«23» 12.2025 № 2648/01-10

На № _____ від _____

Довідка

**про впровадження в освітній процес наукових результатів
 дисертаційної роботи Мостов'яка Миколи Івановича на тему
 «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України
 в умовах євроінтеграції», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні і поведінкові науки**

Наукові результати дисертаційної роботи на тему «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції» впроваджено в освітній процес Уманського національного університету в межах реалізації освітньо-професійних програм «Економіка» за спеціальністю С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини» під час підготовки здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Основні наукові положення та прикладні результати дисертації використано при викладанні та оновленні змісту обов'язкових освітніх компонентів, передбачених навчальним планом: «Міжнародна економіка» (інтегровано авторські підходи до аналізу участі агропродовольчого сектору у міжнародній торгівлі, розкрито концептуальні засади експортного стратегування з урахуванням глобальних ланцюгів створення вартості та сучасних ризиків зовнішньоекономічної діяльності); «Економіка аграрного бізнесу», «Аграрна економіка» (застосовано авторські висновки щодо еволюції підходів до трактування агропродовольчого сектору, а також аналітичні матеріали з оцінювання експортного потенціалу окремих підсекторів); «Основи міжнародного бізнесу», «Міжнародний бізнес» (використано результати дисертації щодо практичних аспектів виходу агропродовольчих підприємств на зовнішні ринки та формування експортних стратегій в умовах підвищених логістичних і інституційних обмежень).

Матеріали дисертаційного дослідження застосовуються в лекційних курсах, на практичних заняттях, при підготовці індивідуальних аналітичних завдань, а також кваліфікаційних робіт, орієнтованих на дослідження експортного потенціалу агропродовольчого сектору України. Результати дисертаційної роботи рекомендовано до використання в освітньому процесі кафедри економіки Уманського національного університету (протокол № 8 від 19.12.2025 р.).

Проректор з наукової та інноваційної діяльності,
 доктор сільськогосподарських наук, професор

Віктор КАРПЕНКО